

ANALIZA I PROGNOZOWANIE KOSZTU ODPISÓW NA STRATY KREDYTOWE W SEKTORZE BANKOWYM W POLSCE

SYGN. WIB PAB 10/2023

Raport opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego
Fundacji Warszawski Instytut Bankowości

Warszawa, lipiec 2023

 PROGRAM
ANALITYCZNO
BADAWCZY

O Raporcie

Raport **Analiza i prognozowanie kosztu odpisów na straty kredytowe w sektorze bankowym w Polsce** został opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego Fundacji Warszawski Instytut Bankowości

Autorzy:

Raport przygotowany przez zespół w składzie:

dr hab. Iwona Dorota Czechowska, prof. UŁ

– kieruje katedrą Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego. Specjalizuje się w problematyce funkcjonowania systemu finansowego, zwłaszcza sektora bankowego. Autorka i współautorka 11 monografii i 120 artykułów naukowych poświęconych finansom, bankowości centralnej, bankowości komercyjnej, instrumentom finansowym, etyce w finansach oraz ochronie konsumentów. Kierowniczką naukową i organizatorką siedmiu konferencji poświęconych ochronie konsumentów i bezpieczeństwu uczestników rynków finansowych. Założycielka i redaktorka naczelną czasopisma *Journal of Finance and Financial Law*, Studenckiej Kliniki Finansów, działającej na Uniwersytecie Łódzkim. Członek Doradczego Komitetu Naukowego przy Rzeczniku Finansowym, członek International Academy of Financial Consumer (IAFICO).

dr hab. Czesław Lipiński, prof. UŁ

– analityk finansowy związany z bankowością komercyjną od 1992 r., pracując na stanowiskach od specjalisty ds. analiz do dyrektora Departamentu Planowania i Analiz Ekonomicznych, a w okresie 2015–2021 na stanowisku eksperta w Bankowym Funduszu Gwarancyjnym. Równolegle wieloletni pracownik naukowy i nauczyciel akademicki (Uniwersytet Łódzki 1976–2000 i ponownie od 2021, Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania w Łodzi 1997–2017, Społeczna Akademia Nauk w Łodzi 2011–2020), stypendysta Fundacji im. A. Humboldta oraz asystent badawczy w Katedrze Statystyki i Ekonometrii Fernuniversitaet Hagen w Niemczech (1990–1992). Autor lub współautor ponad 60 publikacji naukowych i 60 niepublikowanych opracowań z dziedziny metod ilościowych w ekonomii w ramach resortowych i centralnych programów badawczych oraz badań własnych, a także licznych niepublikowanych prac analitycznych do użytku wewnętrznego.

mgr Marcin Borys

– posiada wieloletnie doświadczenie w sektorze bankowości detalicznej i korporacyjnej. W trakcie pracy w bankowości uczestniczył w programie edukacyjnym Bakcyl jako wykładowca oraz brał udział w innych bankowych projektach związanych z rozwojem społeczności lokalnych. Asystent w Katedrze Ubezpieczeń Uniwersytetu Łódzkiego. Autor i współautor publikacji w dziedzinie bankowości, ryzyka kredytowego oraz finansów.

dr Joanna Stawska

– adiunkt w Katedrze Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny; Uniwersytet Łódzki; Kierownik projektu badawczego finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w konkursie Sonata; Kierownik badań w ramach ministerialnych projektów dla Młodych Naukowców. Uczestnik w projekcie badawczym MNiSW pt. „*Senior w zagrożeniu*”. Wykładowca w zagranicznych uniwersytetach w ramach programu Erasmus+; Ekspert Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej; Laureatka indywidualnej nagrody Rektora Uniwersytetu Łódzkiego III stopnia za książkę „*Stopy procentowe a inwestycje w Polsce i strefie euro*”; Brązowy Medal za Długoletnią Służbę; Redaktor naukowy czasopisma Journal of Finance and Financial Law; Recenzent w wielu międzynarodowych czasopismach naukowych; Członek Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego; Członek Polskiego Stowarzyszenia Finansów i Bankowości; Członek the European Economic Association (EEA); Członek the Eurasia Business and Economics Society (EBES); Członek Scientific Committee – Economic and Social Development Conference; Zastępca Redaktora Naczelnego w czasopiśmie naukowym – *Technologia i Jakość Wyrobów. Rocznik Łukasiewicz* – Instytutu Przemysłu Skórzanego w Łodzi; Sekretarz naukowy cyklicznej konferencji naukowej „*Ochrona uczestników rynku usług finansowych*”; Wykonawca w projekcie Studenckiej Kliniki Finansów; Opiekun studenckiego koła naukowego Decyzje Finansowe; Autorka ponad 80 publikacji naukowych oraz uczestniczka wielu konferencji krajowych i zagranicznych. Zakres zainteresowań badawczych: polityka pieniężna, polityka fiskalna, policy mix, finanse publiczne, teoria gier, inwestycje przedsiębiorstw, polityka gospodarcza, system bankowy, stabilność systemu finansowego.

mgr Joanna Stępińska

– główna specjalistka i biegła z zakresu ekonomii i finansów Instytutu Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi. Zajmuje się opracowywaniem opinii i ekspertyz z zakresu rynków finansowych, bankowości i ubezpieczeń. Posiada doświadczenie w obszarze prowadzenia postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych przedsiębiorstw. Pracownik badawczo-dydaktyczny w Instytucie Finansów UŁ. Autorka i współautorka publikacji naukowych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

dr Wojciech Zatoń, FRM

– doradca inwestycyjny (nr licencji 727). Dwukrotny zwycięzca konkursu „Parkietu” i „Rzeczpospolitej” na najlepszego analityka makroekonomicznego w latach 2017 i 2021. Adiunkt w Katedrze Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego Uniwersytetu Łódzkiego, wcześniej w Katedrze Ekonometrii UŁ. Wykładowca w zakresie rynków finansowych, zarządzania ryzykiem, modelowania danych finansowych i analizy finansowej. Zajmuje się wykonywaniem analiz statystycznych, ekonometrycznych, finansowych w obszarze makroekonomii, mikroekonomii i rynków finansowych. Autor i współautor około 50 autorskich i współautorskich publikacji naukowych w dziedzinie ekonometrii, finansów i rynków finansowych. Redaktor statystyczny czasopisma naukowego *Finanse i Prawo Finansowe*.

O Programie

Program Analityczno-Badawczy przy Fundacji WIB powstał w 2019 roku jako odpowiedź na potrzeby sektora bankowego w zakresie analizy zjawisk, tworzenia opracowań i porządkowania wiedzy w obszarach cyberbezpieczeństwa i nowych technologii, a także szeroko rozumianego otoczenia sektora bankowego, kształtującego warunki działania banków w Polsce. Prace analityczno-badawcze w ramach programu realizowane są pod kątem możliwości praktycznego wykorzystania ich wyników w celu rozwoju sektora bankowego, podnoszenia poziomu bezpieczeństwa usług oraz kreowania wartości dla klientów bankowości. PAB WIB kładzie duży nacisk na rozwój współpracy ze środowiskami akademickimi i eksperckimi, poszukując synergii w zakresie zainteresowań badawczych autorów oraz potrzeb rozwojowych sektora bankowego.

W ramach programu realizowane są analizy i badania w następujących obszarach:

- Nowe technologie w sektorze bankowym, cyberbezpieczeństwo banków i systemy płatnicze
- Ekonomiczna analiza rozwoju sektora bankowego, stabilności banków, otoczenia makroekonomicznego
- Prawno-regulacyjne i legislacyjne uwarunkowania działalności sektora bankowego oraz wyzwania wynikające z orzecznictwa sądów krajowych i europejskich
- ESG i sustainable finance
- Prace analityczno-badawcze w zakresie poszczególnych obszarów funkcjonowania banków oraz w zakresie funkcjonowania wskaźników referencyjnych

Więcej na temat działalności programu na stronie www.pab.wib.org.pl

Kontakt:

dr Andrzej Banasiak
Koordynator Programu
m: 696 405 104
e: abanasiak@wib.org.pl

Jacek Gieorgica
m: 603 626 254
e: jgieorgica@wib.org.pl

Warszawski Instytut Bankowości
00-380 Warszawa, ul. Kruczkowskiego 8
t: (22) 182 31 70
e: pab@wib.org.pl

Agnieszka Nierodka
m: 607 484 391
e: anierodka@wib.org.pl

dr Tomasz Pawlonka
m: 505 917 778
e: tpawlonka@wib.org.pl

Spis treści

○	Streszczenie (Executive Summary)	7
○	Wprowadzenie	12
I	ROZDZIAŁ I. Ujęcie strat kredytowych i odpisów w świetle standardu MSSF 9. Różnice MSSF 9 wobec MSR 39 i PSR	14
	1.1. Klasyfikacja jakościowa należności kredytowych	15
	1.1.1. Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania (<i>exposures at default</i>)	15
	1.1.2. Ekspozycje objęte utratą wartości (<i>impaired</i>)	17
	1.1.2.1. Ujęcie według MSSF 9	17
	1.1.2.2. Ujęcie według MSR 39	20
	1.1.3. Należności nieobsługiwane (<i>non-performing exposures</i>)	21
	1.2. Wpływ nieobsługiwanych należności kredytowych (NPL) na sytuację finansową banku	22
II	ROZDZIAŁ II. Kształtowanie się należności nieobsługiwanych w sektorze bankowym w Polsce. Identyfikacja trendów i zjawisk szczególnych	25
	2.1. Analiza sytuacji w zakresie NPL w sektorze bankowym w Polsce	26
	2.2. Trend jakości należności kredytowych w poszczególnych segmentach rynku bankowego	29
	2.2.1. Banki komercyjne	29
	2.2.2. Banki spółdzielcze	33
	2.3. Szczegółowa analiza wybranych aspektów ryzyka kredytowego dla banków giełdowych	36
	2.3.1. Charakterystyka należności i strat kredytowych	37
	2.3.2. Moratoria kredytowe i ich wpływ na straty kredytowe	41
	2.3.3. Wpływ wakacji kredytowych	43
	2.3.4. Relacje między odpisami z tytułu utraty wartości należności a oczekiwanymi stratami kredytowymi w bankach giełdowych	45
	2.3.5. Sprzedaż i spisanie wierzytelności	47
III	ROZDZIAŁ III. Odpisy na straty kredytowe w sektorze bankowym w Polsce na tle sektorów bankowych innych krajów europejskich	55
	3.1. NPL w portfelu kredytów brutto w państwach europejskich	56
	3.2. Poziom zabezpieczenia należności kredytowych rezerwami na straty kredytowe	63
	3.3. Poziom wyrezerwowania należności zagrożonych w bankach komercyjnych i spółdzielczych w Polsce	65
	3.4. Uwagi i rekomendacje	69
IV	ROZDZIAŁ IV. Schemat tworzenia odpisów i wyznaczania wyniku ECL	75
	4.1. Analiza czynników determinujących wynik ECL	79
	4.2. Praktyczne aspekty wyznaczania wyniku ECL	80
V	ROZDZIAŁ V. Uwarunkowania makroekonomiczne w szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych	84
	5.1. Ogólne zasady uwzględniania czynników makroekonomicznych w szacowaniu ECL	85
	5.2. Przegląd literatury przedmiotu	86
	5.3. Przegląd scenariuszy makroekonomicznych stosowanych do szacowania ECL przez banki komercyjne w Polsce	89

VI	ROZDZIAŁ VI. Prognozowanie strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce	106
	6.1. Wpływ zmiany należności w poszczególnych fazach na wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych	107
	6.2. Opis modelu prognostycznego	110
	6.3. Scenariusze prognoz z uwzględnieniem warunków skrajnych	113
	6.4. Podsumowanie	120
	6.5. Zakończenie	121
	Bibliografia	124

Streszczenie (*Executive summary*)

1. Działalność kredytowa jest głównym źródłem przychodów działalności bankowej. Materializacja **ryzyka kredytowego** generuje straty tj.: niedoboru oczekiwanych wpływów pieniężnych, nieosiągnięcia oczekiwanych przychodów, ponoszenia dodatkowych kosztów z tworzeniem rezerw celowych i odpisów z tytułu utraty wartości aktywów oraz windykacją należności. Konieczne jest utrzymywanie odpowiednio wysokiej bazy kapitałowej jako potencjalnego źródła ostatecznego pokrycia strat kredytodawcy, gdy należność nie zostanie odzyskana.
2. Zgodnie z MSSF 9 **strata kredytowa** to różnica między wynikającymi z umowy przepływami pieniężnymi należnymi jednostce i wszystkimi przepływami pieniężnymi, które jednostka spodziewa się otrzymać (włącznie ze sprzedażą zabezpieczeń kredytowych), dyskontowaną według pierwotnej, efektywnej stopy procentowej. Generowane straty kredytowe mają istotne znaczenie nie tylko dla pojedynczych instytucji kredytowych, ale także dla stabilności rynku bankowego i finansowego wspierania działalności realnej sfery gospodarki.
3. W celu **zarządzania ryzykiem kredytowym** potrzebne jest rozróżnienie między prawidłowymi (regularnymi) należnościami kredytowymi, a należnościami nieprawidłowymi (nieregularnymi). Nazewnictwo i kryteria tego rozróżnienia ewoluowały, zakłócając porównywalność wyników. Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (BCBS) wprowadził pojęcia: **ekspozycji kredytowych, których dotyczy niewykonanie zobowiązania** (*exposures at default*) oraz **ekspozycji nieobsługiwanych** (*non-performing exposures*).
4. W MSR wprowadzono kategorię **aktywów, których dotyczy utrata wartości** (*impairment*), metodykę pomiaru skali tej utraty i jej kompensacji w postaci odpisów z tytułu utraty wartości, obciążających koszty działalności kredytodawcy (MSR 39 do roku 2017, MSSF 9 – od roku 2018).
5. Istotną nowością standardu MSSF 9 jest wprowadzenie zasady ujmowania oczekiwanych strat kredytowych w całym okresie życia poszczególnych instrumentów finansowych, **zanim te instrumenty staną się przeterminowane**, a nie dopiero po zajściu niepomyślnego zdarzenia (stwierdzenia istotnego opóźnienia w stosunku do ustalonego harmonogramu spłaty kredytu). Obok **kryterium czasowego** włączane jest także **kryterium prawdopodobieństwa wzrostu ryzyka kredytowego**, wynikającego z czynników zewnętrznych w stosunku do kredytobiorcy.
6. Każda należność kredytowa może być przyporządkowana do jednej z trzech faz ewolucji natężenia ryzyka kredytowego. **Faza 1.** należności, wobec których od momentu początkowego ujęcia nie zidentyfikowano utraty wartości oraz nie wystąpił istotny wzrost ryzyka kredytowego. **Faza 2.** należności, wobec których nie zidentyfikowano utraty wartości, natomiast zaobserwowano istotny wzrost ryzyka kredytowego. **Faza 3.** należności ze stwierdzoną utratą wartości.
7. Zaniechanie przez kredytobiorcę obsługi kredytu powoduje negatywne następstwa, znajdujące **odzwierciedlenie w bilansie oraz w rachunku zysków i strat**, odpowiednio do standardów rachunkowości stosowanych w praktyce kredytodawcy. Przychody odsetkowe uzyskiwane przez bank z tytułu działalności kredytowej są wprost proporcjonalne do wolumenu brutto należności kredytowych, długości okresu kredytowania i poziomu oprocentowania (**ceny kredytu**). Ceny te obejmują: koszt finansowania źródła funduszy potrzebnych do udzielenia kredytu; marżę za ryzyko, finansującą straty kredytowe, oczekiwane w związku z oceną profilu ryzyka konkretnego klienta, na podstawie danych z wniosku aplikacyjnego; marżę operacyjną, finansującą koszty udzielenia kredytu i jego dalszej obsługi; marżę zysku, finansującą oczekiwaną przez akcjonariuszy/udziałowców stopę zwrotu na zaangażowanym kapitale. Źródłem pokrycia finansowania **nieoczekiwanych strat kredytowych** powinna być baza kapitałowa banku.
8. Przedmiotem analiz w Raporcie były identyfikacja prawidłowości i trendów nieobsługiwanych należności kredytowych, począwszy od roku

2009, ilustrujące reakcję jakości portfela kredytowego na skutki globalnego kryzysu finansowego z roku 2008.

9. Analiza danych z wykorzystaniem wskaźnika udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie brutto kredytów ogółem pozwala zidentyfikować w latach 2009–2022 kilka okresów, zróżnicowanych pod względem jakości portfela kredytowego. **2009–2012:** wzrost wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości szybszy niż wzrost wolumenu brutto kredytów ogółem; **2013–2019:** faza wzrostowa cyklu koniunkturalnego przyczynia się do względnej poprawy jakości portfela należności kredytowych, z dynamiką wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości niższą w porównaniu z przyspieszającą dynamiką wolumenu kredytów ogółem; okres kryzysu związanego z pandemią COVID-19, z początkiem w pierwszym kwartale **2020** r. czasowe względne pogorszeniem jakości portfela, spadek wolumenu kredytów ogółem; rozpoczynający się od drugiego kwartału **2022** r. okres kryzysowy, związany z makroekonomicznymi następstwami wojny w Ukrainie, przynoszący odwrócenie trendu spadkowego wskaźników jakościowych. Tylko w niektórych okresach (rok 2016, 2017, 2021 i pierwsza połowa 2022) mamy do czynienia z bezwzględnym spadkiem wartości brutto portfela NPL.
10. Badania ograniczono do należności kredytowych od sektora niefinansowego, ze względu na niewielki udział należności ze stwierdzoną utratą wartości (poniżej 1%) w przypadku sektora instytucji rządowych i samorządowych, a także niebankowych instytucji finansowych. Począwszy od roku 2018 możliwe jest obserwowanie wolumenu obsługiwanych należności kredytowych zakwalifikowanych do fazy 2 ryzyka kredytowego (istotny wzrost ryzyka, wymagający utworzenia odpowiedniej rezerwy z tytułu oczekiwanych, przewidywanych z określonym prawdopodobieństwem strat kredytowych. Udział tych należności w portfelu kredytowym ogółem narasta w okresach niepomyślnej, ogólnej sytuacji makroekonomicznej (następstwa pandemii COVID-19, wojna w Ukrainie).
11. Charakterystyka jakościowa portfela kredytowego, w tym udziały należności w poszczególnych fazach ryzyka, jest zróżnicowana w odniesieniu do struktury podmiotowej klientów, co przenosi się także na sytuację w poszczególnych segmentach rynku bankowego, ze względu na różny udział analizowanych segmentów klientów.
12. W bankach komercyjnych najwyższą jakością wyróżniają się należności od dużych przedsiębiorstw i od osób prywatnych, zaś najniższą należności od przedsiębiorców indywidualnych i MSP. Natomiast w bankach spółdzielczych, przy stosunkowo niewielkim udziale kredytowania dużych przedsiębiorstw, najwyższą jakością wyróżniają się należności od osób prywatnych i rolników indywidualnych, natomiast charakterystyki jakościowe należności od przedsiębiorców indywidualnych i MSP są porównywalne niepomysłne, jak w sektorze banków komercyjnych.
13. Odnośnie sektora banków komercyjnych uwagę zwraca fakt, że banki inne niż giełdowe przy 5% (w 3 kw. 2022 r.) partycypacji w należnościach, posiadają 16%–17% udział w odpisach i wyniku ECL. Świadczy to o dużo gorszej jakości portfeli kredytowych tych podmiotów, zauważalnie odbiegającej od poziomu reprezentowanego przez banki giełdowe.
14. W analizowanym okresie duży wpływ na wyniki finansowe banków miała pandemia COVID-19. Wprowadzono w tym okresie rozwiązania nadzwyczajne, w tym m.in. moratoria pozaustawowe. Moratoriami tymi objęte zostało ok. 12,7% należności kredytowych. Ich wpływ na poziom odpisów i wyniku ECL można ocenić jako niewielki.
15. Należy zwrócić uwagę, że **sprzedaż i spisanie należności z fazy 3** stanowią ważny element w strategii kształtowania należności i odpisów w tej fazie, przekraczając nawet 7 mld rocznie.
16. Korelację pomiędzy wynikiem ECL a zmianą odpisów można uznać za zauważalną, ale bardzo umiarkowaną. Sama zmiana odpisów nie pozwala wnioskować o wyniku ECL ze względu na istotny wpływ spisania i sprzedaży wierzytelności przez banki.
17. W grupie analizowanych banków ALR i BOS wyróżniają się negatywnie pod względem wskaźnika NPL, który dla tych banków kształtuje się na poziomie powyżej 10%. Wysokie są również koszty ryzyka dla ALR przekraczające 1,5% i wyraźnie odbiegające od kosztów pozostałych banków.
18. Analizowano udział NPL w portfelu należności brutto banków europejskich w latach 2018–2022. W Grecji odnotowano najwyższy poziom wskaźnika w każdym z badanych lat. W 2018 r. wyniósł on 41,3% i sukcesywnie (35,2% w 2019 r., 25,54% w 2020 r., 7,04% w 2021 r.) spadał, wynosząc w czerwcu 2022 roku 5,2%. Wśród krajów, które notowały najwyższe wskaźniki NPL, znajdowały

się: Portugalia (10,12% w 2018 r.); Bułgaria (8,29% w 2018 r.); Cypr (19,4% w 2019 r.), Polska (4,48% w 2021 r.) oraz Węgry (3,7% w 2022 r.).

19. Średni wskaźnik NPL w Unii Europejskiej w badanym okresie 2018–2022 spadał w każdym z badanych lat. W 2018 r. wynosił 3,19%, w 2019 r. już 2,7%, w 2020 r. 2,57%, w 2021 r. 2,04%, natomiast w czerwcu 2022 r. 1,8%. Szwecja to kraj, w którym notowano najniższe wskaźniki NPL, począwszy od 0,45% w 2018 r. do 0,3% w czerwcu 2022 r. Wśród krajów, które również notowały niskie wskaźniki NPL, znalazły się Luksemburg (1,11% w 2018 r. oraz 0,9% w 2019 r.), Estonia (1,08% w 2020 r.), Łotwa (0,62% w 2021 r.) oraz Litwa (0,5% w czerwcu 2022 r.).
20. Interesująco przedstawiał się udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE, w bankach o różnej skali działania. Począwszy od obserwacji w okresie od marca 2016 r. do grudnia 2018 r. zauważono, że duże banki utrzymywały wskaźnik NPL znacznie poniżej 5%, w średnich bankach wskaźnik ten spadł poniżej 10% we wrześniu 2017 r., a w małych bankach NPL spadł z 19,64% w 2016 r. do 5,74% w grudniu 2018 r. Wskaźnik NPL znalazł się w trendzie malejącym w badanych latach. W czerwcu 2022 r. NPL w dużych bankach utrzymywany był na poziomie 1,7%, w średnich bankach wyniósł 2,37%, z kolei w małych bankach osiągnął poziom 1,89%.
21. Analizując poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi (tzw. poziom wyrezerwowania) w krajach europejskich w grudniu 2018 r. zauważono, że Węgry (68%) i Rumunia (65%) to kraje o najwyższym poziomie wyrezerwowania. Z kolei średni poziom wyrezerwowania w krajach UE wynosił 45%, a najniższy poziom zaobserwowano na Litwie (25%). W grudniu 2019 r. najwyższy poziom wyrezerwowania był ponownie na Węgrzech (67%), Chorwacji (66%) i Rumunii (65%), a najniższy zanotowały Niemcy (25%). W grudniu 2020 r. najwyższy poziom wyrezerwowania zauważono w Rumunii (66%), a najniższy ponownie zanotowały Niemcy (27%). W grudniu 2021 r. niezmiennie w Rumuni wykazano najwyższy poziom wyrezerwowania (68%) i na Słowacji (66%), a najniższy w Islandii (26%). W czerwcu 2022 r. najwyższy poziom wyrezerwowania ponownie zanotowano w Rumunii (70%), Słowacji (66%) i Bułgarii (66%), a najniższy w Islandii (25%).
22. Przeglądając się szczegółowym danym charakteryzującym **poziom wyrezerwowania należności kredytowych**, mierzony wskaźnikiem pokrycia należności kredytowych stosownymi odpisami zgodnie z regułami obowiązującymi dla poszczególnych faz 1–3, zauważymy rozbieżności, wynikające zarówno ze stosowanych standardów rachunkowości, jak i specyfiki struktury rodzajowej i podmiotowej należności kredytowych. Stosowanie MSSF powoduje, iż skala odpisów w bankach komercyjnych w porównaniu z bankami spółdzielczymi była relatywnie, istotnie większa na przestrzeni okresu 2018–2021, szczególnie w przypadku należności sklasyfikowanych do fazy 2. Natomiast w roku 2022 skala wyrezerwowania w bankach spółdzielczych została wydatnie zwiększona, w reakcji na pogorszenie jakości należności od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych. Na poziom wyrezerwowania wpływają, działające w przeciwnych kierunkach, struktura jakościowa portfela należności oraz rodzaj i wartość ustanowionych zabezpieczeń zwrotności kredytu. Istotna jest więc odpowiednia wycena, bezpieczny status prawny, a także płynność zabezpieczeń, co przynosi wyższy poziom odzysku należności, a przez to pozwala na obniżenie wspomnianych wyżej odpisów z tytułu utraty wartości.
23. Można wyróżnić 3 główne obszary wpływów na wskaźnik NPL: kształtowanie się czynników makroekonomicznych, strategia i metody zarządzania ryzykiem kredytowym przyjęte przez banki oraz otoczenie prawne, regulacyjne i działanie systemu nadzoru. Trzeba też pamiętać o roli nieprzewidzianych zjawisk zewnętrznych, w istotny sposób wpływających na gospodarkę.
24. Dalszą możliwością zmniejszenia wysokiego udziału kredytów zagrożonych w portfelach banku jest ich zbycie, które w odróżnieniu do całkowitego spisania kredytu w straty, pozwala bankowi chociaż częściowo odzyskać zaangażowane środki. Nabywcami takich należności mogą być aktualnie istniejące firmy windykacyjne lub tworzone na podstawie przygotowanych do wdrożenia regulacji unijnych, spółki specjalnego przeznaczenia (*Asset Management Company*) lub tzw. *bad bank*, finansowane poprzez udziały poszczególnych banków komercyjnych czy spółdzielczych, fundusz restrukturyzacji banków funkcjonujący w BFG, lub – w kryzysowych sytuacjach – także ze środków banku centralnego lub budżetu państwa.
25. Konieczność systematycznego ograniczania poziomu należności zagrożonych związana jest także z wejściem w życie tzw. mechanizmu *NPL backstop* polegającego na tym, że banki muszą uwzględniać w regulacyjnych funduszach Tier 1 pokrycie wartości posiadanych

w portfelu kredytów niepracujących po określonym czasie uznania ich za niepracujące, bez względu na posiadane wobec nich zabezpieczenia.

26. Zabezpieczeniem dla banków przed sytuacją potencjalnego braku spłaty powinny być odpisy z tytułu utraty wartości należności, tworzone na odpowiednio wysokich poziomach. Odpisy oznaczają jednak gorszy wynik finansowy, niższe przychody i ograniczenie możliwości sprzedaży kolejnych kredytów.
27. W sprawozdaniach finansowych poszczególnych banków zauważalne są **różnice w prezentacji danych** dotyczących odpisów oraz wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych. Dotyczy to prezentacji informacji o budowie modeli wykorzystywanych do ustalania wyniku oczekiwanych strat kredytowych – niektóre banki podają precyzyjne dane liczbowe, inne ograniczają się jedynie do ogólnego opisu.
28. **Zmiana odpisów** w kolejnych okresach **nie odzwierciedla wyniku oczekiwanych strat kredytowych w sytuacji sprzedaży dużych pakietów wierzytelności oraz ich spisania przez banki**, co dotyczy głównie należności w fazie 3.
29. Schemat tworzenia odpisów i wyznaczania wyniku ECL jest dość precyzyjnie określony, ale ze względu na niejednorodną sprawozdawczość trudny do prześledzenia w raportach niektórych banków.
30. Wyznaczanie wyniku oczekiwanych strat kredytowych to **złożony proces**, w którym brane są pod uwagę zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne czynniki. W praktycznym procesie **wyznaczania wyniku ECL** ważne są: polityka kredytowa banku i jakość jego portfela kredytowego, budowa modelu ryzyka kredytowego, oczekiwania kształtowania się sytuacji makroekonomicznej i ewentualne korekty zarządcze.
31. Zgodnie z MSSF 9 banki są zobligowane do uwzględnienia **scenariuszy makroekonomicznych** przy szacowaniu wyniku ECL. MSSF 9 nie wymaga konkretnej liczby scenariuszy w szacowaniu ECL. W polskich bankach standardem jest przygotowywanie trzech scenariuszy w ujęciu bazowym, optymistycznym i pesymistycznym (czasem występuje inne nazewnictwo) oraz horyzontie trzyletnim. Wagi przyjęte dla poszczególnych scenariuszy wahają się w granicach 5–20% dla optymistycznego, 60–80% dla bazowego oraz 10–25% dla pesymistycznego.
32. Zmienną wykorzystywaną przez wszystkie banki w scenariuszach do szacowania oczekiwanych strat kredytowych jest **dynamika PKB**. Powszechnie stosowaną zmienną jest też poziom bezrobocia. Poza tym wykorzystywane są również zmienne WIBOR 3M, CPI, rzadziej stosuje się kursy walutowe oraz indeks cen nieruchomości.
33. W scenariuszach makroekonomicznych przygotowywanych przez różne banki nie stwierdza się istotnych rozbieżności. Przeciętna różnica pomiędzy prognozowanymi wartościami zmiennych makroekonomicznych w scenariuszach optymistycznym i bazowym nie jest duża, większą można zaobserwować między scenariuszami pesymistycznym i bazowym.
34. W okresie przed pandemią COVID-19 (2018, 2019) banki nie rewidowały w zauważalny sposób swoich prognoz w scenariuszach makroekonomicznych z okresu na okres, co było spowodowane zarówno stabilną sytuacją gospodarczą, jak i okresem wdrożeniowym MSSF 9. Sytuacja uległa zmianie od roku 2020, wymuszona gwałtowną zmianą perspektyw gospodarczych.
35. Wrażliwość wyniku ECL na zmiany realizacji scenariuszy pomiędzy optymistycznym i pesymistycznym jest stosunkowo nieduża i przeciętnie wynosi od kilku do kilkunastu procent przy przeciętnej (**mediana**) różnicy **dynamiki PKB** pomiędzy tymi scenariuszami wynoszącej **3,3 p.p.** Rozpiętość prognoz dla zmiennych makroekonomicznych w skrajnych scenariuszach (optymistyczny vs. pesymistyczny) należy uznać za stosunkowo niewielką.
36. W okresie 2018–2022 należności i odpisy w fazach 1 i 2 charakteryzowały się wyraźnym trendem rosnącym w przeciwieństwie do malejącego trendu należności i odpisów w fazie 3. Banki dążą do zachowania pewnej stabilności w zakresie poziomu należności w fazie 3 (utrzymania wskaźnika NPL na stosunkowo niskim poziomie), czemu sprzyja polityka **NPL backstop**.
37. W badaniach nad modelem prognozowania strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce skonstruowano **model dla prognozowania wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych**, w którym istotnymi zmiennymi objaśniającymi były zmienne makroekonomiczne: dynamika PKB, dynamika wynagrodzeń nominalnych brutto w sektorze przedsiębiorstw, stopa bezrobocia i stopa referencyjna NBP. W modelu uwzględniono oczekiwania dla niektórych zmiennych.

38. Korzystając z dodatkowych równań przejścia wykorzystano model do **prognozowania należności w poszczególnych fazach, a następnie wskaźnika NPL, kosztów ryzyka** oraz istotnego w kontekście oceny ryzyka kredytowego w sektorze, wskaźnika udziału należności w fazie 2 w należnościach ogółem.
39. Sporządzono prognozy dla strat kredytowych w sektorze bankowym w horyzoncie czterech kwartałów dla **czterech scenariuszy prognoz** zakładając różne ścieżki kształtowania się zmiennych makroekonomicznych występujących w modelu.
40. Trzy ze scenariuszy (**optymistyczny, bazowy i pesymistyczny**) mogą być uznane za możliwe do realizacji w obecnych warunkach (przełom I/II kwartału 2023 r.) jako prognoza na rok 2023 (kolejne 4 kwartały tego roku). Czwarty scenariusz (**skrajny**) obrazuje sytuację znacznego pogorszenia sytuacji gospodarczej w perspektywie 4 kwartałów w skali bardzo mało prawdopodobnej w obecnej sytuacji, ale jego realizacja pokazuje hipotetyczną skalę strat kredytowych w sektorze bankowym.
41. Otrzymane prognozy wyraźnie różnią się w zależności od scenariusza i pokazują **dużą wrażliwość strat kredytowych na zmianę sytuacji makroekonomicznej w przypadku jej większych zmian**.
42. **Zdecydowanie negatywne zmiany** w gospodarce skutkujące 5% spadkiem PKB, wzrostem bezrobocia do poziomu 10% i silnym spadkiem realnych wynagrodzeń **skutkują ponad 100% wzrostem niektórych wskaźników** (wyniku z tytułu strat oczekiwanych i kosztów ryzyka).
43. Scenariusze bazowy i optymistyczny wiążą się z niewielkimi zmianami w stosunku do sytuacji sektora na koniec 2022 r. Realizacja scenariusza pesymistycznego stanowiłaby już problem dla sektora, gdyż wynik z tytułu strat oczekiwanych i wskaźnik udziału należności w fazie 2 w całości należności osiągnęłyby poziom wyższy niż w 2020 r.
44. Założenia i uzyskane wyniki scenariuszy optymistycznego, bazowego i pesymistycznego mogą świadczyć o dobrych właściwościach modelu prognostycznego w świetle sytuacji gospodarczej i strat kredytowych w sektorze bankowym w ostatnich kilku latach.

Wprowadzenie

Działalność kredytowa to obszar działalności bankowej, który stanowi jej główne źródło przychodów. Z drugiej strony jednak jest ona związana z ryzykiem kredytowym¹, którego materializacja generuje istotne straty w postaci: niedoboru oczekiwanych wpływów pieniężnych, nieosiągnięcia oczekiwanych przychodów, a także ponoszenia dodatkowych kosztów związanych z tworzeniem wymaganych rezerw celowych i odpisów z tytułu utraty wartości aktywów, a także z windykacją należności. Konieczne jest też utrzymywanie odpowiednio wysokiej bazy kapitałowej stanowiącej potencjalne źródło ostatecznego pokrycia strat ponoszonych przez kredytodawcę, gdy należności nie udaje się odzyskać. Generowane straty kredytowe mają istotne znaczenie nie tylko dla wyniku finansowego i bazy kapitałowej pojedynczych instytucji udzielających kredytów, ale także dla stabilności rynku bankowego i utrzymywania możliwości finansowego wspierania działalności realnej sfery gospodarki poprzez kredytowanie. W związku z tym działalność kredytowa banków komercyjnych i spółdzielczych, jak również spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, jest ściśle regulowana i nadzorowana pod kątem ekspozycji na ryzyko. Najważniejszym kryterium oceny jest w tym aspekcie rentowność działalności i adekwatność bazy kapitałowej, czyli posiadanie zasobów pozwalających na pokrycie już zaistniałych bądź przyszłych strat kredytowych.

Celem opracowania jest przedstawienie, ocena i prognozowanie strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce.

Autorzy będą poszukiwać odpowiedzi na pytanie badawcze, jakie są powiązania między wynikiem z tytułu strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce, a istotnymi czynnikami charakteryzującymi koniunkturę makroekonomiczną. Odpowiedź na powyższe pytanie będzie realizowana m.in. w kontekście identyfikacji prawidłowości i trendów należności kredytowych oraz zależności przyczynowo-skutkowych

między wynikiem z tytułu oczekiwanych strat kredytowych a sytuacją gospodarczą.

Zgodnie z Międzynarodowym Standardem Sprawozdawczości Finansowej MSSF 9², **strata kredytowa** stanowi różnicę między wszystkimi, wynikającymi z umowy kredytowej przepływami pieniężnymi należnymi jednostce zgodnie z umową i wszystkimi przepływami pieniężnymi, które jednostka spodziewa się otrzymać (włącznie z przepływami ze sprzedaży posiadanych zabezpieczeń zwrotności kredytu), dyskontowaną według pierwotnej **efektywnej stopy procentowej**. Jednostka dokonuje oszacowania przepływów pieniężnych, uwzględniając wszystkie warunki umowy instrumentu finansowego (np. opcje wcześniejszej spłaty, prolongaty, kupna lub podobne) w ciągu całego oczekiwanego okresu życia tego instrumentu finansowego. Przyjmuje się przy tym założenie, że oczekiwany okres życia instrumentu finansowego można wiarygodnie oszacować.

Straty kredytowe powstają w sytuacjach **pogorszenia się zdolności kredytowej**, czyli możliwości obsługi spłat długu przez kredytobiorców³, co może mieć miejsce w przypadku splotu dwóch okoliczności:

- obniżenia przychodów kredytobiorców pod wpływem ogólnej koniunktury gospodarczej lub specyficznych zaburzeń w przebiegu procesów gospodarowania, wynikających z oddziaływania nadzwyczajnych zdarzeń, takich jak pandemia, działania wojenne, anomalie klimatyczne czy katastrofy żywiołowe;
- wzrostu kosztu obsługi długu ze względu na wzrost stóp procentowych (w przypadkach, gdy oprocentowanie długu zostało ustalone w formule

¹ Według MSSF 7 ryzyko kredytowe to ryzyko, że jedna ze stron instrumentu finansowego nie wywiązuje się ze swoich zobowiązań spowoduje poniesienie strat przez drugą ze stron (Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008, MSSF 7 – Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji, Załącznik A: Definicje terminów).

² MSSF 9 – Załącznik A – definicje (za Rozporządzeniem Komisji (UE) 2016/2067 z dnia 22 listopada 2016 r. zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9, Dz. U. UE L 323 z dn. 29.11.2016, s. 1–164).

³ „Przez zdolność kredytową rozumie się zdolność do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami w terminach określonych w umowie.” (Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, tj.: Dz. U. 2022, poz. 1685, art. 70, ust. 1).

indeksowanej do jednej ze stóp rynku pieniężnego) czy kursów walut obcych (w przypadku kredytów walutowych).

Skala zagrożenia tymi stratami zależy także od czynników po stronie instytucji kredytowej, wśród których najważniejszymi wydają się być umiejętność właściwej oceny aktualnej i przyszłej zdolności kredytowej kredytobiorcy, a także jakość zarządzania ryzykiem i stosowana polityka kredytowa, określająca tzw. „apetyt na ryzyko”, czyli dopuszczalny poziom strat kredytowych, na jakie ewentualnie kredytodawca jest gotów się zgodzić, jak również poziom marży z tytułu ryzyka czy wymagane zabezpieczenia zwrotności kredytu.

Podstawą kształtowania polityki kredytowej jest niewątpliwie właściwie zdefiniowana klasyfikacja jakościowa należności kredytowych, której celem jest umożliwienie rozpoznania, z jaką częścią należności wiąże się znacząca skala narażenia na ryzyko kredytowe. Klasyfikacja może być prowadzona na różnorodne sposoby, zależnie od tego, dla jakich celów prowadzone są analizy czy konstruowane prognozy w tym zakresie. Można tu wskazać m. in. potrzeby:

- ewidencji księgowej, formalnej sprawozdawczości finansowej oraz sprawozdawczości nadzorczej;
- rachunkowości zarządczej (pod kątem planowania i budżetowania działalności banku czy kasy, analizy stopnia realizacji planów, określenia i realizacji polityki kredytowej);
- zarządzania ryzykiem kredytowym;
- zarządzania adekwatnością kapitałową.

Konkretne rozwiązania wdrażane w praktyce bankowej zależą od stosowanych przez kredytodawcę standardów rachunkowości – w przypadku polskiego systemu bankowego mogą to być:

- bezpośrednio stosowane międzynarodowe standardy rachunkowości, implementowane w przypadku

banków będących spółkami notowanymi na giełdzie;

- krajowe standardy rachunkowości, na które składają się m. in. obowiązująca Ustawa o rachunkowości⁴ i przepisy wykonawcze wydane zgodnie z jej delegacjami przez Ministra Finansów⁵, precyzujące m. in. obowiązujące zasady wyceny bilansowej i sprawozdawczości w zakresie aktywów oraz tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków (w przypadku pozostałych banków komercyjnych, banków spółdzielczych i SKOK).

Kolejna ważna kwestia, to wpływ na ryzyko kredytowe trudnych do przewidzenia sytuacji nadzwyczajnych, takich jak np. kryzys COVID-19, wojna w Ukrainie i jej następstwa gospodarcze (kryzys energetyczny, sankcje wobec Rosji), katastrofy żywiołowe i klimatyczne itp., które znacząco zwiększają skalę niepewności w zarządzaniu ryzykiem kredytowym. Modele analityczne i prognostyczne, używane dotychczas do oceny bieżącej i przyszłej skali strat kredytowych według koncepcji ECL (*Expected Credit Losses*) wdrożonej przez MSSF 9, czy też stosowane w szacunkach ryzyka kredytowego dokonywanych metodą wewnętrznych ratingów na potrzeby wyliczeń z zakresu adekwatności kapitałowej, opierają się w znacznej mierze na historycznych danych, dotyczących sytuacji finansowej kredytobiorców i parametrów otoczenia makroekonomicznego, w którym kredytobiorcy funkcjonują. Różnorodne przedsięwzięcia, mające na celu przeciwdziałanie negatywnym skutkom sytuacji nadzwyczajnych (jak np. moratoria kredytowe – ustawowe lub wprowadzane dobrowolnie przez banki, państwowe poręczenia i gwarancje udzielane kredytobiorcom, dotacje i subwencje, czy ulgi i zmiany terminów płatności w zakresie podatków i składek na ubezpieczenia społeczne) mają istotny wpływ na zdolność kredytową, ale są trudne do uwzględnienia w modelach ryzyka ze względu na tymczasowy horyzont czasowy i nie do końca rozpoznane skutki, wynikające ze znacznej nieprzewidywalności zachowania się aktualnych i potencjalnych kredytobiorców.

⁴ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j.: Dz. U. 2021, poz. 217).

⁵ Terminologia i klasyfikacje stosowane w tych przepisach w znacznej mierze opierają się na międzynarodowych standardach rachunkowości.

Ujęcie strat kredytowych i odpisów w świetle standardu MSSF 9. Różnice MSSF wobec MSR 39 i PSR

1.1. Klasyfikacja jakościowa należności kredytowych

W praktyce bankowej dla potrzeb prawidłowego zarządzania ryzykiem kredytowym, a także dla skutecznego prowadzenia działań nadzorczych nad tym ryzykiem, niezbędne jest formalne rozróżnienie między prawidłowymi (regularnymi) należnościami kredytowymi, obsługiwanymi przez kredytobiorców w sposób zgodny z ustaleniami umowy kredytowej, czyli należnościami, które nie generują istotnego ryzyka kredytowego, a należnościami nieprawidłowymi (nieregularnymi), które tego warunku nie spełniają. Do uporządkowania nazewnictwa i kryteriów tego rozróżnienia, które nawiasem mówiąc, ewoluowały w czasie i przestrzeni (zakłócając porównywalność wyników finansowych działalności bankowej zarówno pomiędzy pojedynczymi bankami, jak i pomiędzy systemami bankowymi różnych krajów – zwłaszcza w przypadkach stosowania różnych standardów rachunkowości) przyczyniły się rozwiązania zaproponowane przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (BCBS), wprowadzające kolejno pojęcia:

- **ekspozycji kredytowych, których dotyczy niewykonanie zobowiązania (*exposures at default*)⁶,**
- **ekspozycji nieobsługiwanych (*non-performing exposures*)⁷.**

Trzeba także mieć na uwadze, że międzynarodowe standardy rachunkowości objęły wyżej wspomniane należności nieregularne kategorią aktywów, których dotyczy utrata wartości (*impairment*), określając metodykę pomiaru skali tej utraty i jej kompensacji w postaci odpisów z tytułu utraty wartości, obciążających koszty działalności kredytodawcy (MSR 39⁸ do roku 2017, MSSF 9⁹ – od roku 2018). Wzajemne relacje między wymienionymi pojęciami wymagają szerszego przedstawienia¹⁰.

⁶ BCBS (2004), punkt 452.

⁷ BCBS (2016), s. 1.

⁸ Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz. U. UE L 320 z dn. 29.11.2008, s. 1–481).

⁹ MSSF 9 – Załącznik A – definicje (za Rozporządzeniem Komisji (UE) 2016/2067 z dnia 22 listopada 2016 r. zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9, Dz. U. UE L 323 z dn. 29.11.2016, s. 1–164).

¹⁰ Wykorzystano w celu przedstawienia rozdział 3 publikacji „Efekty obciążeń regulacyjnych sektora bankowego dla akcji kredytowej banków przed pandemią COVID-19 i w trakcie jej trwania” (autorzy: I.D. Czechowska, Cz. Lipiński, J. Sikorski, J. Stawska, W. Zatoń, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, <https://doi.org/10.18778/8220-615-9>).

1.1.1. Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania (*exposures at default*)

Definicja niewykonania zobowiązania (*default*) pojawiła się po raz pierwszy w regulacji BCBS znanej jako Basel II,¹¹ w kontekście metodologii oceny ryzyka kredytowego opartej na ratingach wewnętrznych. W świetle tej definicji **niewykonanie zobowiązania** ze strony danego kredytobiorcy występuje, gdy zachodzi jedno lub oba z następujących zdarzeń¹²:

- bank ocenia, że istnieje małe prawdopodobieństwo, że dłużnik dokona całkowitej spłaty swych zobowiązań kredytowych względem banku lub jego grupy kapitałowej bez konieczności podjęcia przez bank takich działań, jak realizacja zabezpieczenia (jeżeli takowe zostało zastosowane);
- dłużnik opóźnia spłatę istotnej kwoty swego zobowiązania o więcej niż 90 dni.

Zbliżone sformułowania znalazły się w wydanej w roku 2006 dyrektywie CRD, implementującej zalecenia Basel II do regulacji Unii Europejskiej w zakresie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe¹³: niewykonanie zobowiązania ma miejsce w odniesieniu do danego dłużnika, jeżeli zaszło co najmniej jedno z dwóch następujących zdarzeń:

- a) instytucja kredytowa uznaje, że dłużnik prawdopodobnie nie wywiąże się w pełni ze swoich zobowiązań kredytowych wobec instytucji kredytowej, przedsiębiorstwa dominującego lub któregośkolwiek z podmiotów zależnych bez konieczności podejmowania przez instytucję kredytową działań, takich jak realizacja zabezpieczenia (jeżeli takowe istnieje);
- b) należność dłużnika dotycząca istotnych zobowiązań kredytowych wobec instytucji kredytowej, przedsiębiorstwa dominującego lub któregośkolwiek z podmiotów zależnych jest przeterminowana o ponad 90 dni.

¹¹ BCBS (2004).

¹² W przypadku kredytów detalicznych lub należności od sektora publicznego organ nadzorczy może wydłużyć ten okres do 180 dni, jeśli ocenia, że byłoby to właściwsze dla warunków lokalnych.

¹³ Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (Dz. U. UE L177 z dn. 30.06.2006 r., s. 1–200), Załącznik VII, cz. 4, ust. 44.

Wymieniono także przykładowe zdarzenia, które mogą wskazywać na brak wypłacalności kredytobiorcy¹⁴:

- a) instytucja kredytowa zrzeka się odsetek z tytułu zobowiązania kredytowego;
- b) instytucja kredytowa dokonuje aktualizacji wartości na skutek wyraźnego pogorszenia jakości kredytowej po przyjęciu ekspozycji przez instytucję kredytową;
- c) instytucja kredytowa zbywa zobowiązania kredytowe ze znaczną stratą ekonomiczną;
- d) instytucja kredytowa zezwala na awaryjną restrukturyzację zobowiązań kredytowych, jeżeli może to skutkować zmniejszeniem zobowiązań finansowych poprzez umorzenie istotnej części zobowiązania lub odroczenie spłaty kwoty głównej, odsetek lub (jeżeli dotyczy) prowizji;
- e) instytucja kredytowa złożyła wniosek o postawienie dłużnika w stan upadłości lub podobny wniosek w odniesieniu do zobowiązań kredytowych dłużnika wobec instytucji kredytowej, przedsiębiorstwa dominującego lub któregośkolwiek z podmiotów zależnych;
- f) dłużnik został postawiony w stan upadłości lub uzyskał podobną ochronę, co powoduje uniknięcie lub opóźnienie spłaty zobowiązań kredytowych wobec instytucji kredytowej, przedsiębiorstwa dominującego lub któregośkolwiek z podmiotów zależnych.

Widoczne jest, że z wyjątkiem ostatniego punktu mamy tu raczej do czynienia ze skutkami pogorszenia się sytuacji finansowej kredytobiorcy, a ściślej mówiąc, z czynnościami, które w takiej sytuacji może podjąć instytucja kredytowa, by ograniczyć swoje straty.

W ślad za ustaleniami Basel II i dyrektywą CRD, pojęcie niewykonania zobowiązania zostało wprowadzone do polskiej praktyki bankowej w uchwale Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 13.03.2007 r. w sprawie wymogów kapitałowych¹⁵. Definicja KNB nie precyzowała istot-

nego poziomu prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania, natomiast wprowadziła kwotowy próg istotności – niewykonanie zobowiązania miało miejsce w odniesieniu do danego dłużnika, jeżeli wystąpiło co najmniej jedno z dwóch następujących zdarzeń:

- bank uznaje, że dłużnik prawdopodobnie nie wywiąże się w pełni ze swoich zobowiązań kredytowych wobec banku, podmiotu dominującego wobec banku lub podmiotu zależnego banku bez konieczności podejmowania przez bank działań, takich jak realizacja zabezpieczenia, o ile takowe istnieje;
- którakolwiek z ekspozycji o charakterze zobowiązania kredytowego dłużnika, wobec banku, podmiotu dominującego wobec banku lub podmiotu zależnego banku jest przeterminowana o ponad 90 dni, z zastrzeżeniem, że w przypadku ekspozycji detalicznych, kwota przeterminowana przekracza 500 złotych, a w przypadku pozostałych ekspozycji, kwota przeterminowana przekracza 3000 złotych.

Zgodnie z dyrektywą CRD uregulowano także kwestie przeterminowania w przypadku linii kredytowej i kart kredytowych.

Gdy zalecenia Basel II zastąpiono ich rozszerzoną wersją Basel III, wdrożoną do europejskiego porządku prawnego przez dyrektywę CRD IV¹⁶ i rozporządzenie CRR¹⁷ datowane na rok 2013, treść definicji niewykonania zobowiązania nie uległa zasadniczej zmianie. W art. 178 rozporządzenia CRR określono, że niewykonanie zobowiązania przez określonego dłużnika ma miejsce w przypadku wystąpienia jednego lub obu z następujących zdarzeń:

- a) instytucja stwierdzi, że istnieje małe prawdopodobieństwo wywiązania się w pełni przez dłużnika ze swoich zobowiązań kredytowych wobec instytucji, jednostki dominującej lub którejkolwiek z jej jednostek zależnych bez konieczności podejmowania przez instytucję działań takich jak realizacja zabezpieczenia;

¹⁴ Jak wyżej, ust. 45.

¹⁵ Uchwała nr 1/2007 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym zakresu i warunków stosowania metod statystycznych oraz zakresu informacji załączanych do wniosków o wydanie zgody na ich stosowanie, zasad i warunków uwzględniania umów przelewu wierzytelności, umów o subpartycypację, umów o kredytowy instrument pochodny oraz innych umów niż umowy przelewu wierzytelności i umowy o subpartycypację, na potrzeby wyznaczania wymogów kapitałowych, warunków, zakresu i sposobu korzystania z ocen, nadawanych przez zewnętrzne instytucje oceny wiarygodności kredytowej oraz agencje kredytów eksportowych, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działań banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych

i współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania (Dz. Urz. NBP nr 2/2007, poz. 3, załącznik 5, Dział 2. Definicja niewykonania zobowiązania).

¹⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE (Dz. U. UE L 176 z dn. 27.06.2013, s. 338–436).

¹⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz. U. UE L 176 z dn. 27.06.2013, s. 1–337).

b) zwłoka w wykonaniu przez dłużnika wszelkich istotnych zobowiązań kredytowych wobec instytucji, jednostki dominującej lub którejkolwiek z jej jednostek zależnych przekracza 90 dni. Właściwe organy mogą zastąpić okres 90 dni okresem wynoszącym 180 dni w przypadku ekspozycji zabezpieczonych nieruchomościami mieszkalnymi lub nieruchomościami komercyjnymi MŚP należących do kategorii ekspozycji detalicznych, a także ekspozycji wobec podmiotów sektora publicznego.

W przypadku ekspozycji detalicznych instytucje mogą przy tym stosować definicję niewykonania

zobowiązania raczej na poziomie poszczególnych instrumentów kredytowych niż w stosunku do ogółu zobowiązań kredytobiorcy.

1.1.2. Ekspozycje objęte utratą wartości (*impaired*)

1.1.2.1. Ujęcie według MSSF 9

Według MSSF 9 aktywne instrumenty finansowe są prezentowane w sprawozdaniach finansowych w trzech ujęciach, zgodnie z przyjętym modelem biznesowym (por. tabelę nr 1.1).

Tabela 1.1. Klasyfikacja instrumentów finansowych wg MSSF 9

Zamortyzowany koszt	Model „utrzymywanie dla przepływów pieniężnych”
Wartość godziwa przez rachunek zysków i strat	Model „utrzymywanie dla przepływów pieniężnych i na sprzedaż”
Wartość godziwa przez pozostałe dochody całkowite	Model stosowany dla instrumentów trzymanych w innych celach biznesowych

Źródło: <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/zrozumiec-odpisy-kredytowe-co-zmienia-mssf-9,analizy,217194> (dostęp: 11.01.2023) oraz IFRS 9 Implementation by EU Institutions, (2021), EBA/Rep/2021/35, 24 November 2021.

Zgodnie z modelem „utrzymywanie dla przepływów pieniężnych” aktywa finansowe są utrzymywane w celu pozyskania korzyści z umownych przepływów pieniężnych. Jest to model typowy dla działalności kredytowej. Żeby instrument finansowy znalazł się w tej kategorii, powinien przejść tzw. test SPPI (*Solely Payments of Principal and Interest*). Warto dodać, że przepływy z danego aktywa finansowego powinny być oparte tylko i wyłącznie o przepływy z tytułu spłaty kwoty głównej i odsetek, czyli dotyczy to głównie kredytów i obligacji. W sytuacji, gdy instrument finansowy nie zda testu SPPI, zostaje ujęty w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat. Przykładem mogą być obligacje partycypacyjne, w przypadku których bank posiada prawo nie tylko do przepływów z tytułu spłaty kapitału i odsetek, ale także do udziału w zyskach. W przypadku modelu „utrzymywane dla przepływów pieniężnych i na sprzedaż” aktywa finansowe mogą być utrzymywane zarówno w celu pozyskania korzyści z umownych przepływów pieniężnych, jak również sprzedaży. Taki model jest charakterystyczny dla działalności w zakresie zarządzania płynnością lub tzw. arbitrażu – zyskiwania dochodów poprzez zakup instrumentów finansowych po niskiej cenie, w celu późniejszej sprzedaży po cenie przynoszącej dodatni wynik z tych transakcji.

MSSF 9 wyodrębnia jeszcze jedną kategorię instrumentów, niewymienionych w tabeli nr 1.1, czyli aktywów nabytych lub udzielonych z utratą wartości

(*POCI – purchased or originated credit-impaired asset*). Dotyczy to sytuacji, gdy bank nabywa od innego banku portfel kredytów, które charakteryzowały się utratą wartości lub udzielił finansowania spółce, która była sklasyfikowana z utratą wartości¹⁸.

Zgodnie z międzynarodowym standardem sprawozdawczości finansowej MSSF 9¹⁹ **wartość bilansowa brutto** należności kredytowej jest określona w momencie uruchomienia umowy kredytowej przez **bieżącą wartość wszystkich przepływów pieniężnych**, które jednostka spodziewa się otrzymać na mocy tej umowy, dyskontowaną według pierwotnej, efektywnej stopy procentowej, uwzględniającej harmonogram uruchamiania transz kredytu, harmonogram spłat rat kredytowych i odsetek, a także prowizję zapłaconą przez kredytobiorcę. Natomiast z **utratą wartości** ze względu na ryzyko kredytowe mamy do czynienia, jeżeli wystąpiło jakiekolwiek zdarzenie, będące faktycznym powodem lub stanowiące potencjalny powód

¹⁸ <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/zrozumiec-odpisy-kredytowe-co-zmienia-mssf-9,analizy,217194> (dostęp: 11.01.2023) oraz IFRS 9 Implementation by EU Institutions, (2021), EBA/Rep/2021/35, 24 November 2021.

¹⁹ MSSF 9 – Załącznik A – definicje (za Rozporządzeniem Komisji (UE) 2016/2067 z dnia 22 listopada 2016 r. zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9, Dz. U. UE L 323 z dn. 29.11.2016, s. 1–164).

opóźnienia lub zaniechania spłat przez kredytobiorcę, a przez to mające ujemny wpływ na przyszłe przepływy pieniężne. MSSF 9 określa, że dowodów na utratę wartości mogą m. in. dostarczyć dające się zaobserwować dane na temat następujących zdarzeń:

- znaczących trudności finansowych emitenta lub pożyczkobiorcy;
- naruszenia umowy, takiego jak zdarzenie niewykonania zobowiązania lub niedokonanie płatności w wymaganym terminie;
- przyznania pożyczkobiorcy przez pożyczkodawcę(-ów), ze względów ekonomicznych lub umownych wynikających z trudności finansowych pożyczkobiorcy, udogodnienia (udogodnień), którego(-ych) w innym przypadku pożyczkodawca(-cy) by nie udzielił(-li);
- gdy staje się prawdopodobne, że nastąpi upadłość lub inna reorganizacja finansowa pożyczkobiorcy.

Strata kredytowa, czyli utracona wartość brutto należności kredytowej, jest równa różnicy pomiędzy wszystkimi wynikającymi z umowy przepływami pieniężnymi należnymi jednostce, a wszystkimi przepływami pieniężnymi, które jednostka spodziewa się otrzymać w całym okresie życia analizowanego instrumentu finansowego, dyskontowanej według pierwotnej efektywnej stopy procentowej. Przy szacowaniu tej straty bierze się pod uwagę wszystkie warunki umowy kredytowej (np. opcje wcześniejszej spłaty czy prolongaty) w ciągu całego oczekiwanego okresu życia tego instrumentu finansowego, jak również przepływy pieniężne ze sprzedaży posiadanych zabezpieczeń lub innych elementów powodujących korzystniejsze warunki kredytowania, nierozzerwalnie związanych z warunkami umowy.²⁰ Przyjmuje się przy tym założenie, że oczekiwany okres życia instrumentu finansowego można wiarygodnie oszacować, a gdy to nie jest możliwe, wyliczeń dokonuje się w oparciu o pozostały umowny czas trwania instrumentu finansowego.

Istotną nowością standardu MSSF 9²¹ w stosunku do metodologii obowiązującej przed rokiem 2018 (MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena*²²) jest wprowadzenie zasady ujmowania oczekiwanych strat kredytowych w całym okresie życia poszczególnych instrumentów finansowych, **zanim te instrumenty staną się przeterminowane**, a nie dopiero po zajściu

niepomyślnego zdarzenia (stwierdzenia istotnego opóźnienia w stosunku do ustalonego harmonogramu spłaty kredytu). Obok **kryterium czasowego** włącza się w tym przypadku także **kryterium prawdopodobieństwa wzrostu ryzyka kredytowego** wynikającego z czynników zewnętrznych w stosunku do kredytobiorcy, których oddziaływanie w przewidywalnej przyszłości może spowodować pogorszenie zdolności. W rezultacie każda należność kredytowa może w wyniku przeglądu jakości dokonywanego na dzień sprawozdawczy zostać przyporządkowana do jednej z trzech faz ewolucji natężenia ryzyka kredytowego:

faza 1 – należności, w stosunku do których od momentu początkowego ujęcia nie zidentyfikowano utraty wartości oraz nie wystąpił istotny wzrost ryzyka kredytowego;

faza 2 – należności, w stosunku do których od momentu początkowego ujęcia nie zidentyfikowano utraty wartości, natomiast zaobserwowano istotny wzrost ryzyka kredytowego;

faza 3 – należności ze stwierdzoną utratą wartości.

Stosowanie zaleceń standardu MSSF 9 oznacza w praktyce dla banku konieczność dysponowania na dzień sprawozdawczy nie tylko wewnętrznymi danymi księgowymi, ale także wszelkimi możliwymi do udokumentowania informacjami, które są racjonalnie dostępne bez nadmiernych kosztów lub starań²³, dotyczącymi przeszłych zdarzeń wpływających na ryzyko kredytowe, obecnych warunków rynkowych i prognoz przyszłych warunków. Trzeba też skonstruować odpowiedni zestaw modeli statystycznych, umożliwiających oszacowanie przyszłych przepływów pieniężnych – indywidualnie lub dla grup kredytobiorców o zbliżonym profilu ryzyka – na podstawie posiadanych danych historycznych i prognoz. Pociąga to za sobą potencjalną możliwość narażenia banku na dodatkowe zagrożenie, zwane **ryzykiem modeli** – za tym pojęciem może kryć się zarówno posługiwanie się modelami nieprawidłowo skonstruowanymi (zbyt uproszczonymi metodologicznie, opartymi na niekompletnych założeniach, bazującymi na niekompletnych lub błędnych danych), jak też niewłaściwe postępowanie z modelami prawidłowo skonstruowanymi (np. zaniechanie ich okresowej weryfikacji i aktualizacji).

²⁰ MSSF 9, załącznik A.

²¹ Standard ten stał się obowiązkowy w przypadku sprawozdań dotyczących roku obrotowego zaczynającego się w dniu 1.01.2018 r. lub później.

²² Por. wyżej przypis 7.

²³ MSSF 9, Załącznik B, pkt B5.5.49

W załączniku B do standardu MSSF 9 sformułowana została obszerna lista kryteriów, które mogą mieć znaczenie przy ocenie istotności zmian ryzyka kredytowego:

- znaczne zmiany w stosunku do dnia zawarcia umowy kredytowej wewnętrznych parametrów umów kredytowych, które miałyby zastosowanie, gdyby dany rodzaj kredytu był przyznawany na nowo na dzień sprawozdawczy temu samemu kredytobiorcy i na tych samych warunkach (np. wyższa marża odsetkowa, zwiększenie kwot zabezpieczenia lub gwarancji, wyższe dochody, wyższy wkład własny w przypadku kredytu mieszkaniowego);
- znaczne zmiany zewnętrznych wskaźników rynkowych ryzyka kredytowego związanego z danym rodzajem kredytu lub podobnymi instrumentami finansowymi o tym samym oczekiwanym okresie życia – *spread* kredytowy, ceny *swapa* ryzyka kredytowego (CDS) dla pożyczkobiorcy, inne informacje rynkowe dotyczące pożyczkobiorcy (np. zmiany cen instrumentów dłużnych i kapitałowych pożyczkobiorcy);
- faktyczne lub spodziewane, znaczne zmiany zewnętrznego lub wewnętrznego ratingu kredytowego kredytobiorcy;
- faktyczne lub przewidywane, znaczne zmiany wyników działalności pożyczkobiorcy (faktyczny lub przewidywany spadek przychodów lub marż, wzrost ryzyka operacyjnego, niedobory kapitału obrotowego, obniżenie jakości aktywów, zwiększenie dźwigni finansowej w bilansie, problemy z płynnością lub z zarządzaniem, zmiany zakresu działalności lub struktury organizacyjnej), prowadzące do znacznej zmiany zdolności kredytobiorcy do wypełniania jego zobowiązań dłużnych;
- znaczny wzrost ryzyka kredytowego związanego z innymi instrumentami finansowymi tego samego kredytobiorcy;
- istniejące lub prognozowane, niekorzystne zmiany parametrów makroekonomicznych w środowisku prawnym lub technologicznym kredytobiorcy;
- znaczne zmiany wartości zabezpieczenia zobowiązania lub jakości gwarancji lub korzystniejszych warunków kredytowania udzielanych przez osoby trzecie, które, jak się oczekuje, zmniejszą zachętę ekonomiczną kredytobiorcy do dokonywania planowanych płatności z tytułu umowy lub w inny sposób wpłyną na prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania;
- przeciwnie działająca, znaczna, pozytywna zmiana jakości gwarancji udzielonej przez udziałowca (lub rodziców osoby fizycznej), jeżeli udziałowiec (lub rodzice) mają motywację i możliwości finansowe do

zapobiegnięcia niewykonaniu zobowiązania w drodze zastrzyku kapitału lub środków pieniężnych;

- znaczne obniżenie wsparcia finansowego ze strony jednostki dominującej lub innej jednostki stowarzyszonej, bądź faktyczne lub przewidywane znaczne zmiany korzystniejszych warunków kredytowania, które, jak się oczekuje, zmniejszą zachętę ekonomiczną kredytobiorcy do dokonywania planowanych płatności z tytułu umowy;
- przewidywane przypadki naruszenia warunków umowy (uchylenie lub zmiana niektórych warunków umowy – jak np. przerwy w płatnościach rat kapitałowych lub odsetek, albo wzrost stóp procentowych, wymagający dodatkowego zabezpieczenia lub gwarancji);
- znaczne zmiany oczekiwanych wyników działalności i zachowania kredytobiorcy, w tym zmiany dotyczące statusu płatności kredytobiorców w grupie (na przykład wzrost oczekiwanej liczby lub skali opóźnionych płatności z tytułu umowy lub znaczny wzrost oczekiwanej liczby posiadaczy kart kredytowych, którzy zbliżają się do limitu kredytowego lub przekraczają go lub w przypadku których oczekuje się, że będą spłacać minimalną kwotę miesięczną).

Biorąc pod uwagę powyższe informacje, można zauważyć, że oznak wzrostu natężenia ryzyka kredytowego trzeba poszukiwać zarówno u samego kredytobiorcy, jak i w jego otoczeniu. Kryteria są zasadniczo sformułowane w ujęciu jakościowym, wobec czego do praktycznych zastosowań banki muszą konstruować bardziej precyzyjne metodyki bądź polegać na wiedzy i doświadczeniu bankowych inspektorów kredytowych. Niejednoznaczność pomiaru i możliwość przyjmowania różnych poziomów krytycznych powodują też znaczne zróżnicowanie modeli ryzyka kredytowego konstruowanych w różnych bankach, stanowiące poważne utrudnienie dla organów nadzorczych i uniemożliwiające postronnym interesariuszom bezpośrednie porównywanie rezultatów tych modeli, przekładających się na poziom odpisów aktualizujących wartość bilansową należności kredytowych.

Warto także nadmienić, że wartość bilansowa należności kredytowej może zostać skorygowana na skutek renegotjowania lub narzuconej przez obowiązujące regulacje prawne zmiany warunków umowy kredytowej, które nie muszą wynikać ze wzrostu ryzyka kredytowego związanego z konkretną należnością czy grupą należności o podobnym profilu ryzyka – z taką sytuacją mamy do czynienia np. w sytuacji, gdy kredytobiorcy korzystają z moratoriów czy „wakacji” kredytowych, oferujących możliwość czasowego odroczenia spłaty rat kredytu i/lub należnych odsetek. Wówczas instytucja udzielająca kredytu

przelicza wartość bilansową brutto należności kredytowej jako obecną wartość szacowanych przyszłych płatności lub wpływów pieniężnych w ciągu całego oczekiwanego okresu życia renegocjowanego lub zmodyfikowanego kredytu, dyskontowanych według pierwotnej efektywnej stopy procentowej, biorąc pod uwagę wszystkie warunki umowy kredytu (np. wcześniejsze spłaty, opcje kupna lub podobne), jednakże nie uwzględnia oczekiwanych strat kredytowych. Straty z tytułu takiej modyfikacji wartości brutto należności kredytowej, jak również efekty odwrócenia tych zmian, są ujmowane w rachunku zysków i strat pod pozycją „zysk lub strata z tytułu modyfikacji”²⁴.

1.1.2.2. Ujęcie według MSR 39

Stosowany w praktyce bankowej do roku 2017 standard MSR 39 stwierdza²⁵, że składnik aktywów finansowych lub grupa aktywów finansowych utraciły wartość, a strata z tytułu utraty wartości została poniesiona wtedy i tylko wtedy, gdy istnieją obiektywne dowody utraty wartości wynikające z jednego lub więcej zdarzeń mających miejsce po początkowym ujęciu składnika aktywów („zdarzenie powodujące stratę”), a zdarzenie (lub zdarzenia)

powodujące stratę ma wpływ na oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne wynikające ze składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych, których wiarygodne oszacowanie jest możliwe. Analiza należności pod kątem stwierdzenia utraty wartości może być prowadzona indywidualnie lub w grupach o podobnym profilu ryzyka kredytowego (co wymaga jednak dysponowania odpowiednią metodologią klasyfikacyjną).

Odpisy prezentowane w bilansach banków dzielą się na odpisy i na rezerwy portfelowe. Odpis (kalkulowany indywidualnie lub kolektywnie – dla grupy należności o podobnym profilu ryzyka) wiąże się z ekspozycją, w przypadku której zidentyfikowano przesłankę utraty wartości (znaczne opóźnienie w spłacie, istotnie pogorszyła się sytuacja finansowa klienta, klient ogłosił upadłość lub złożył wniosek o restrukturyzację). Z kolei rezerwy portfelowe (odpisy IBNR – *incurred but not reported*) tworzy się na kredyty, w których przypadku nie stwierdzono utraty wartości, ale zakłada się, że z częścią z nich mogą być problemy ze spłatą. Relacje między tą uproszczoną klasyfikacją jakościową, a klasyfikacją według faz narastania ryzyka kredytowego, wprowadzoną przez MSSF 9, przedstawiono w tabeli nr 1.2.

Tabela 1.2. Porównanie kalkulacji odpisów kredytowych według MSR 39 i MSSF 9

MSR 39		MSSF 9		
Portfel IBNR	Metoda grupowa	Faza 1	Kredyty zdrowe	12-miesięczne oczekiwane straty kredytowe
	Metoda grupowa	Faza 2	Kredyty z istotnie podwyższonym ryzykiem kredytowym	Dożywotnie oczekiwane straty kredytowe
Portfel NPL	Metoda kolektywna / Metoda indywidualna	Faza 3	Kredyty z rozpoznawalną przesłanką utraty wartości	Dożywotnie oczekiwane straty kredytowe

Źródło: <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/zrozumiec-odpisy-kredytowe-co-zmienia-mssf-9,analizy,217194> (dostęp: 11.01.2023) oraz IFRS 9 Implementation by EU Institutions, (2021), EBA/Rep/2021/35, 24 November 2021.

W odróżnieniu od aktualnego standardu MSSF 9, MSR 39 nie wymagał **ujmowania strat oczekiwanych w wyniku przyszłych zdarzeń**, bez względu na stopień prawdopodobieństwa ich zajścia. Do obiektywnych dowodów utraty wartości należności kredytowych zalicza się m. in. informacje dotyczące następujących zdarzeń powodujących stratę:

- a) znaczące trudności finansowe emitenta lub dłużnika;
- b) niedotrzymanie warunków umowy, np. niespłacenie albo zaleganie ze spłacaniem odsetek lub kapitału należności;

c) przyznanie pożyczkobiorcy przez pożyczkodawcę, ze względów ekonomicznych lub prawnych wynikających z trudności finansowych pożyczkobiorcy, udogodnienia, którego w innym wypadku pożyczkodawca by nie udzielił;

d) wysokie prawdopodobieństwo upadłości lub innej reorganizacji finansowej pożyczkobiorcy;

e) obserwowane dane wskazujące na możliwy do zmierzenia spadek oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych, w tym:

- negatywne zmiany dotyczące statusu płatności pożyczkobiorców w grupie (np. zwiększona ilość opóźnionych płatności lub zwiększona

²⁴ MSSF 9, załącznik A.

²⁵ MSR 39, punkt 59.

liczba posiadaczy kart kredytowych, którzy osiągnęli limit kredytowy i spłacają miesięczną kwotę minimalną);

- krajowa lub lokalna sytuacja gospodarcza, która ma związek z niespłacaniem aktywów w grupie (np. wzrost wskaźnika bezrobocia w obszarze geograficznym pożyczkobiorcy, spadek cen nieruchomości w przypadku kredytów hipotecznych w danym regionie, spadek cen ropy naftowej w przypadku pożyczek udzielonych producentom ropy naftowej, niekorzystne zmiany w kondycji branży, która dotyczy pożyczkobiorców w grupie).

W przypadku wystąpienia straty kredytowej **kwota odpisu aktualizującego** równa się różnicy pomiędzy wartością bilansową należności kredytowej a wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych (z wyłączeniem przyszłych strat kredytowych, które nie zostały poniesione), zdyskontowanych z zastosowaniem pierwotnej efektywnej stopy procentowej instrumentu finansowego (tj. efektywnej stopy procentowej ustalonej przy początkowym ujęciu). Wartość bilansową składnika aktywów obniża się bezpośrednio lub poprzez zastosowanie rachunku rezerw. Kwotę straty ujmuje się w rachunku zysków i strat jako koszt utworzenia odpisu aktualizującego²⁶.

Jeśli w następnym okresie strata z tytułu utraty wartości zmniejszyła się, a zmniejszenie to można w obiektywny sposób powiązać ze zdarzeniem następującym po ujęciu utraty wartości (np. poprawa oceny kredytowej dłużnika), to uprzednio ujętą stratę z tego tytułu odwraca się w odpowiedniej części, ujmując kwotę odwróconej straty w rachunku zysków i strat jako przychód z tytułu odwrócenia odpisu aktualizującego.

1.1.3. Należności nieobsługiwane (*non-performing exposures*)

Pojęcie **ekspozycji nieobsługiwanych** (*non-performing exposures*) zostało sprecyzowane przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (BCBS) w dążeniu do ujednolicenia metodologii identyfikacji i raportowania ryzyka kredytowego na potrzeby organów nadzorczych i innych interesariuszy²⁷, gdy po dokonanych przeglądzie regulacji i praktyk nadzorczych w zakresie analizy jakości aktywów,

stosowanych w 28 krajach, oraz przeprowadzeniu stosownych badań ankietowych w 39 bankach z tych krajów okazało się, że stosowana w praktyce klasyfikacja problematycznych aktywów jest niespójna i zróżnicowana – nie tylko pomiędzy poszczególnymi krajami, ale niekiedy nawet w ramach tej samej jurysdykcji²⁸. Zaobserwowano także lokalne odchylenia w stosowaniu koncepcji utraty wartości (*impairment*) od klasyfikacji zalecanej przez międzynarodowe standardy rachunkowości oraz rozbieżności w wyróżnianiu ekspozycji, których dotyczy niewykonanie zobowiązania (*default*).

Definicja zaproponowana przez BCBS jest szeroka, wskazując jako nieobsługiwane nie tylko ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania w sensie wymogów nadzorczych (*defaulted*) lub w przypadku których została rozpoznana utrata wartości (*impairment*), ale także ekspozycje, które nie zostały sklasyfikowane jako *defaulted* lub *impaired*, ale:

- są istotnymi ekspozycjami przeterminowanymi o więcej niż 90 dni, lub
- są ekspozycjami, dla których istnieją udokumentowane oznaki, że dalsza spłata należności (kapitału lub odsetek) zgodnie z pierwotnymi lub zrestrukturyzowanymi warunkami kontraktu jest mało prawdopodobna bez realizacji zabezpieczenia kredytu przez bank, niezależnie od tego, czy należność jest spłacana na bieżąco, czy też przeterminowana (długość okresu zwłoki nie ma znaczenia).

Definicja traktuje jednakowo wszystkie ekspozycje wobec danego kredytobiorcy, ale dopuszcza też klasyfikację na bazie poszczególnych umów w przypadku należności detalicznych. BCBS określił także ścisłe reguły reklasyfikacji należności nieobsługiwanych do grupy obsługiwanych oraz relacje między statusem należności nieobsługiwanej i należności objętej działaniami restrukturyzacyjnymi w ramach tzw. praktyk *forbearance*²⁹.

Wytyczne BCBS zostały wdrożone do porządku prawnego UE poprzez rozporządzenie 2019/630, uzupełniające wymogi rozporządzenia CRR, które jeszcze

²⁶ MSR 39, pkt 63.

²⁷ Por. „Guidelines. Prudential treatment of problem assets – definitions of non-performing exposures and forbearance”, Bank for International Settlements, April 2017, document d403, s. 1.

²⁸ Jak wyżej.

²⁹ I.D. Czechowska, Cz. Lipiński, J. Sikorski, J. Stawska, W. Zatoń, „Efekty obciążeń regulacyjnych sektora bankowego dla akcji kredytowej banków przed pandemią COVID-19 i w trakcie jej trwania” Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, <https://doi.org/10.18778/8220-615-9>, s. 73 (przypis 19).

bardziej rozszerza klasyfikację ekspozycji nieobsługiwanych, zaliczając do nich ekspozycje³⁰:

- a) w odniesieniu do których uznaje się, że miało miejsce niewykonanie zobowiązania zgodnie z art. 178 rozporządzenia CRR³¹;
- b) które uznaje się za ekspozycje o utraconej wartości zgodnie z mającymi zastosowanie standardami rachunkowości;
- c) w okresie warunkowym zgodnie z ust. 7, w przypadku objęcia ich dodatkowymi działaniami restryktoryzacyjnymi lub gdy dana ekspozycja ulega przeterminowaniu o ponad 30 dni;
- d) w postaci zobowiązania, które – w przypadku jego uruchomienia lub wykorzystania w inny sposób – prawdopodobnie nie zostałyby spłacone w pełni bez konieczności realizacji zabezpieczenia;
- e) w postaci gwarancji finansowej, w przypadku której istnieje prawdopodobieństwo, że strona uprawniona z tytułu gwarancji wezwie do wykonania odnośnej gwarancji finansowej, w tym w przypadku, gdy bazowa gwarantowana ekspozycja spełnia kryteria uznania jej za nieobsługiwaną.

W przypadku, gdy instytucja posiada wobec dłużnika ekspozycje bilansowe, które są przeterminowane o ponad 90 dni i stanowią ponad 20% wszystkich ekspozycji bilansowych wobec tego dłużnika, wszystkie ekspozycje bilansowe i pozabilansowe wobec tego dłużnika uznaje się za nieobsługiwane.

³⁰ Art. 1, ust. 2 rozporządzenia 2019/630, rozszerzający rozporządzenie 2013/575 (CRR) o artykuły 47a – 47c, dotyczące ekspozycji nieobsługiwanych.

³¹ Uznaje się, że niewykonanie zobowiązania przez określonego dłużnika ma miejsce w przypadku wystąpienia jednego lub obu z poniższych zdarzeń:

- a) instytucja stwierdzi, że istnieje małe prawdopodobieństwo wywiązania się w pełni przez dłużnika ze swoich zobowiązań kredytowych wobec instytucji, jednostki dominującej lub którejkolwiek z jej jednostek zależnych bez konieczności podejmowania przez instytucję działań takich jak realizacja zabezpieczenia;
- b) zwłoka w wykonaniu przez dłużnika wszelkich istotnych zobowiązań kredytowych wobec instytucji, jednostki dominującej lub którejkolwiek z jej jednostek zależnych przekracza 90 dni. Właściwe organy mogą zastąpić okres 90 dni okresem wynoszącym 180 dni w przypadku ekspozycji zabezpieczonych nieruchomościami mieszkalnymi lub nieruchomościami komercyjnymi MŚP należących do kategorii ekspozycji detalicznych, a także ekspozycji wobec podmiotów sektora publicznego (CRR, art. 178, pkt 1).

Aby ekspozycje kredytowe mogły przestać być klasyfikowane jako nieobsługiwane, muszą zostać jednocześnie spełnione następujące warunki:

- a) ekspozycja spełnia stosowane przez instytucję kryteria zaprzestania klasyfikacji jako ekspozycja o utraconej wartości zgodnie z mającymi zastosowanie standardami rachunkowości oraz klasyfikacji jako ekspozycja, której dotyczy niewykonanie zobowiązania zgodnie z art. 178 rozporządzenia CRR;
- b) sytuacja dłużnika poprawiła się w takim stopniu, że instytucja jest przekonana, że pełna i terminowa spłata zostanie prawdopodobnie dokonana;
- c) dłużnik nie posiada żadnych kwot przeterminowanych o ponad 90 dni.

W rozporządzeniu unijnym określającym metodologię i formaty nadzorczej sprawozdawczości ostrożnościowej (tzw. pakiet FINREP wprowadzony rozporządzeniem 680/2014 i wielokrotnie modyfikowany)³² kryteria uznania ekspozycji zostały istotnie uproszczone:

- a) przeterminowanie istotnych ekspozycji o ponad 90 dni;
- b) małe prawdopodobieństwo wywiązania się w całości przez dłużnika ze swoich zobowiązań kredytowych bez konieczności realizacji zabezpieczenia, niezależnie od istnienia przeterminowanych kwot lub liczby dni przeterminowania.

Stwierdzono także, że taka klasyfikacja obowiązuje niezależnie od sklasyfikowania ekspozycji jako ekspozycji, której dotyczy niewykonanie zobowiązania do celów regulacyjnych (*defaulted for regulatory purposes*) zgodnie z art. 178 rozporządzenia CRR lub jako ekspozycji dotkniętej utratą wartości do celów rachunkowości (*impaired for accounting purposes*) zgodnie z MSSF 9. Nie określa się natomiast precyzyjnie, na jakim poziomie powinno się przyjąć „małe prawdopodobieństwo”.

1.2. Wpływ nieobsługiwanych należności kredytowych (NPL) na sytuację finansową banku

Zaniechanie przez kredytobiorcę obsługi kredytu zgodnej z umownymi ustaleniami powoduje negatywne następstwa, które znajdują odzwierciedlenie w bilansie oraz w rachunku zysków i strat, odpowiednio

³² Najnowszą obowiązującą wersję definiują standardy określone w rozporządzeniu UE nr 2021/451.

do standardów rachunkowości stosowanych w praktyce kredytodawcy:

- wartość bilansowa ekspozycji kredytowych (obejmująca kwotę główną pozostającą do spłaty oraz naliczone odsetki, także skapitalizowane) zostaje pomniejszona o utworzone rezerwy celowe i odpisy aktualizujące należności z tytułu odsetek (według terminologii stosowanej w ramach polskich standardów rachunkowości bankowej) lub o odpisy z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych (według międzynarodowych standardów rachunkowości);
- wspomniane wyżej rezerwy celowe i odpisy obciążają wynik finansowy kredytodawcy, stanowiąc przy tym koszt, który w dodatku z punktu widzenia aktualnego polskiego prawa podatkowego nie stanowi kosztu uzyskania przychodu (poza nielicznymi sytuacjami wyjątkowymi);
- kredytodawca nie uzyskuje należnych przychodów odsetkowych, co dodatkowo obniża wynik finansowy;
- brak wpływów z tytułu spłaty kredytów może w przypadku znaczących kwot utrudnić bieżące zarządzanie płynnością banku;
- kapitał banku jest blokowany na zabezpieczenie nieproduktywnych aktywów, co utrudnia ekspansję działalności kredytowej w kierunku pozyskania nowych dochodowych ekspozycji;
- gdyby faktycznie utworzone rezerwy lub odpisy były niższe, niż wynika to z mających zastosowanie standardów rachunkowości, brakująca kwota będzie pomniejszała kapitał regulacyjny, brany pod uwagę przy wyliczaniu współczynnika adekwatności kapitałowej³³, co może stanowić dodatkowe ograniczenie możliwości dalszego zwiększenia skali działalności kredytowej.

Odwrotnie, gdyby kredytobiorca podjął spłacanie rat kapitałowych i odsetek swojego kredytu, nastąpiłoby proporcjonalne „odwrócenie” operacji tworzenia rezerw (rozwiązanie rezerw), z dodatnim wpływem na rachunek zysków i strat.

Horyzont czasowy kalkulacji oczekiwanych strat kredytowych jest zróżnicowany zależnie od tego, w której

fazie ewolucji natężenia ryzyka kredytowego znajduje się dana ekspozycja:

- w fazie 1, gdy ryzyko kredytowe związane z daną ekspozycją nie wzrosło znacząco od momentu początkowego ujęcia, odpis na oczekiwane straty kredytowe jest ustalany w kwocie odpowiadającej 12-miesięcznym oczekiwany stratom kredytowym;
- w fazie 2 (gdy ryzyko kredytowe istotnie wzrosło) i w fazie 3 (gdy stwierdzono już utratę wartości ekspozycji kredytowej) szacunek strat kredytowych (tj. obecnej wartości wszystkich niedoborów środków pieniężnych) przeprowadza się dla całego oczekiwanego okresu życia kredytu, pod warunkiem, że ten okres można wiarygodnie oszacować. W przeciwnym razie MSSF9 zaleca po prostu oparcie wyliczeń o pozostały umowny czas trwania umowy kredytowej.

W przypadku przychodów odsetkowych uzyskiwanych przez bank z tytułu działalności kredytowej należy pamiętać, że są one zasadniczo wprost proporcjonalne do wolumenu brutto należności kredytowych, długości okresu kredytowania i poziomu oprocentowania, czyli stóp procentowych przyjętych jako ceny kredytu. Ceny te obejmują kilka podstawowych elementów³⁴:

- koszt finansowania źródła funduszy potrzebnych do udzielenia kredytu;
- marżę za ryzyko, finansującą straty kredytowe, jakich można oczekiwać w związku z oceną profilu ryzyka konkretnego klienta dokonaną na podstawie danych z wniosku aplikacyjnego;
- marżę operacyjną, finansującą koszty udzielenia kredytu i jego dalszej obsługi;
- marżę zysku, finansującą oczekiwaną przez akcjonariuszy / udziałowców stopę zwrotu na zaangażowanym kapitale.

Zauważmy, że nie ma tu bezpośrednio miejsca na finansowanie nieoczekiwanych strat kredytowych, będących następstwem zdarzeń, których w momencie udzielenia kredytu nie można było przewidzieć, albo zdarzeń, których skutki zostały pierwotnie uznane za nieistotne. Źródłem pokrycia tego rodzaju strat powinna być baza kapitałowa banku / kasy.

³³ Ujednolicone zasady kalkulacji tych pomniejszeń określa tzw. ostrożnościowy mechanizm ochronny (*prudential backstop*) wprowadzony przez unijne rozporządzenie nr 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r., zmieniające rozporządzenie CRR w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych.

³⁴ Krysiak, Z., Metrycki, P. (2016). Zarządzanie ryzykiem kredytowym banku. W: T. Czerwińska, K. Jajuga (red.), Ryzyko instytucji finansowych. Współczesne trendy i wyzwania, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, s. 371–408.

Gdy kredyt pozostaje obsługiwany zgodnie z umową, w rachunku wyników odkłada się przychód odsetkowy naliczany według efektywnej stopy procentowej, ustalonej dla strumienia przepływów pieniężnych wynikających z tej umowy, zgodnie z przyjętym harmonogramem uruchamiania transz kredytu i schematem spłat rat kapitałowych i odsetek. Natomiast odstąpienie od umowy oznacza w ujęciu kasowym brak wpływu całej lub części należnej za dany okres kwoty raty kapitałowej i/lub odsetek, powodując bezpośrednio uszczerbek w przychodzie odsetkowym i zwiększenie o te odsetki kwoty należności od klienta³⁵. Gdy

po upływie 90 dni spełni się kryterium wystąpienia sytuacji utraty wartości ekspozycji kredytowej, pociąga to za sobą w praktyce konieczność zrewidowania oceny natężenia ryzyka kredytowego i weryfikacji przyszłych przepływów pieniężnych do poziomu uznanego za możliwy do odzyskania, co wiąże się oczywiście z modyfikacją wyjściowej efektywnej stopy procentowej. Ponieważ na naliczane przychody odsetkowe tworzy się odpisy, w wyniku otrzymuje się zerowy wpływ netto na przychody odsetkowe zaliczane do rachunku wyników i ujemny wpływ tworzonych odpisów na zysk brutto.

³⁵ Zgodnie z powszechnie stosowaną praktyką rachunkowości bankowej zapłacenie przez kredytobiorcę części kwoty należnej za dany okres (niepokrywającej łącznej sumy raty kapitałowej i odsetek) pociąga za sobą zaliczenie tej wpłaty w pierwszej kolejności na poczet odsetek (zapewniając bankowi przychód odsetkowy za dany okres), a dopiero w dalszej kolejności na spłatę należności.

Kształtowanie się należności nieobsługiwanych w sektorze bankowym w Polsce. Identyfikacja trendów i zjawisk szczególnych

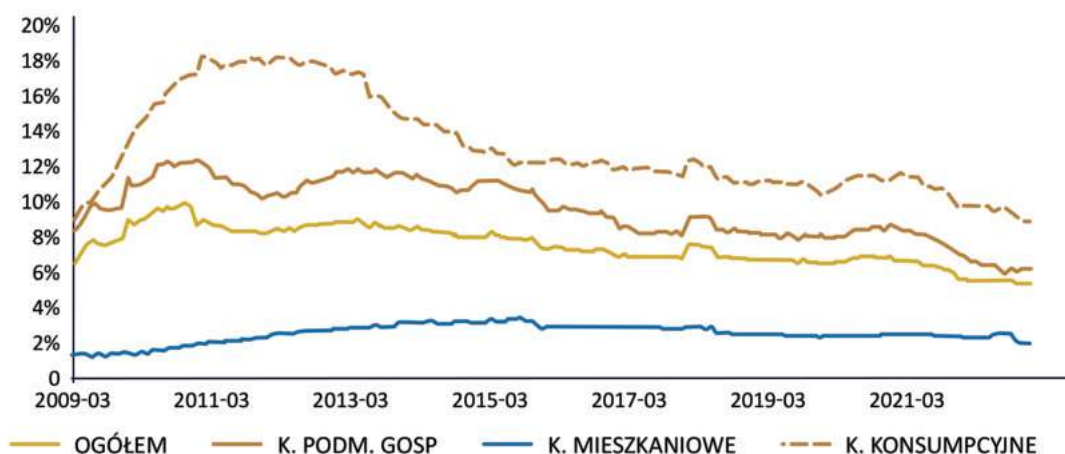
2.1. Analiza sytuacji w zakresie NPL w sektorze bankowym w Polsce

Ze względu na istotne zmiany w klasyfikacji jakościowej należności kredytowych, związane z wejściem w życie wspomnianego w rozdziale 1.2.2.1 standardu rachunkowości MSSF 9, rok 2018 stanowi cezurę czasową, oddzielającą aktualną, bardziej szczegółową klasyfikację tych należności z punktu widzenia natężenia ryzyka kredytowego, od zregulowanej klasyfikacji wcześniejszej. Tym niemniej wydaje się, że w analizie, której celem jest identyfikacja prawidłowości i trendów zarysowujących się w obszarze nieobsługiwanych należności kredytowych, warto sięgnąć także po publicznie dostępne wcześniejsze dane zregulowane (począwszy od roku 2009), ilustrujące reakcję jakości portfela kredytowego na skutki globalnego kryzysu finansowego z roku 2008. Może to ułatwić wyciągnięcie wniosków odnośnie bardziej współczesnych sytuacji kryzysowych³⁶.

Wykres nr 2.1, prezentujący udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego (dla kredytów ogółem, kredytów dla przedsiębiorstw, kredytów konsumpcyjnych i mieszkaniowych) wskazuje, że w przedziale czasowym lat 2009–2022 można

zidentyfikować kilka okresów, zróżnicowanych pod względem jakości portfela kredytowego:

- okres 2009–2012 – wzrost wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości szybszy niż wzrost wolumenu brutto kredytów ogółem (pogorszenie wartości wskaźnika udziału ze względu na oddziaływanie globalnego kryzysu finansowego);
- okres 2013–2019 – faza wzrostowa cyklu koniunkturalnego przyczynia się do względnej poprawy jakości portfela należności kredytowych, z dynamiką wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości niższą w porównaniu z przyspieszającą dynamiką wolumenu kredytów ogółem;
- okres kryzysu związanego z pandemią COVID-19, z początkiem w pierwszym kwartale 2020 r. i przełamaniem w ciągu roku 2021, charakteryzujący się czasowym względnym pogorszeniem jakości portfela, spowodowanym przez obserwowany spadek wolumenu kredytów ogółem;
- rozpoczynający się od drugiego kwartału 2022 r. okres kryzysowy, związany z makroekonomicznymi następstwami wojny w Ukrainie, przynoszący odwrócenie trendu spadkowego wskaźników jakościowych.

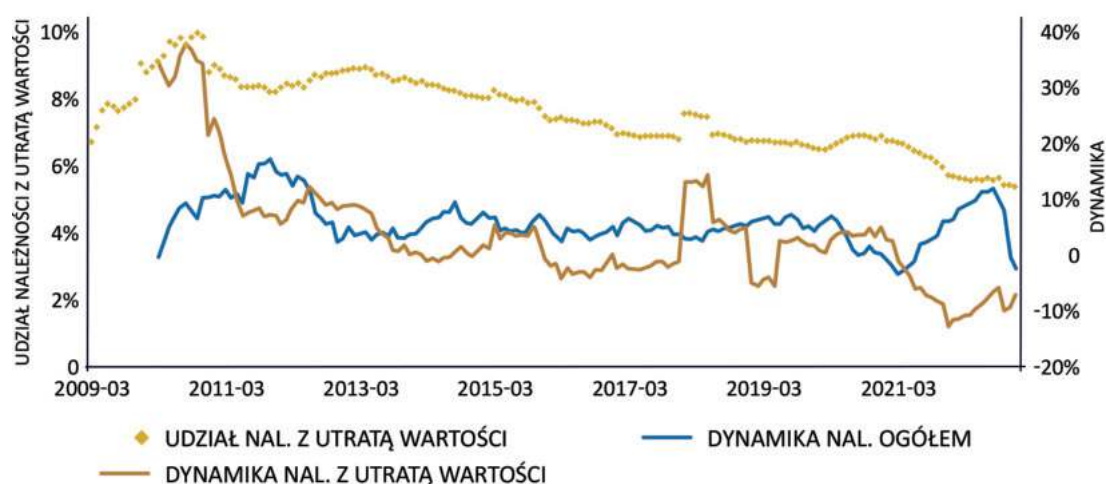

Wykres 2.1. Sektor bankowy ogółem: udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego dla wybranych grup kredytów (marzec 2009 – grudzień 2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych NBP.

³⁶ Niniejsza analiza opiera się na danych udostępnianych publicznie na stronach internetowych przez Narodowy Bank Polski (plik *naleznosci.xlsx* z historycznymi danymi miesięcznymi od marca 2009 r. do grudnia 2017, plik *dane_sektora_bankowego.xlsx* z aktualnymi danymi miesięcznymi począwszy od stycznia 2018 r.) i przez Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (dane statystyczne począwszy od grudnia 2010 r.). Jest to zaktualizowana i rozszerzona wersja analizy zaprezentowanej w raporcie „Dostępność kredytowa – monitoring zjawisk bieżących i perspektyw” (sygn. WIB PAB 22/2021), rozdział 4.2.

Wykres nr 2.2 pokazuje, że obserwowany generalny trend spadkowy udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości (utożsamianych z należnościami nieobsługiwanymi) w należnościach ogółem w okresie od 2012 do 2019 roku wynikał przede wszystkim z wyraźnej przewagi dynamiki wolumenu należności brutto ogółem (stanowiącego mianownik wskaźnika) nad dynamiką wolumenu NPL (stanowiącego licznik

Wykres 2.2. Sektor bankowy ogółem: udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego na tle dynamiki należności (marzec 2009 – wrzesień 2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych NBP.

wskaźnika), gdyż tylko w niektórych okresach mamy do czynienia z bezwzględnym spadkiem wartości brutto portfela NPL (rok 2016, 2017, 2021 i pierwsza połowa 2022). Anomalie widoczne na przełomie 2017 i 2018 roku w postaci przejściowego przyspieszenia dynamiki i wzrostu wskaźników udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości są efektem zmian klasyfikacyjnych w ramach sprawozdawczości obowiązkowej banków do NBP (FINREP) oraz korektami związanymi z obowiązkiem zaliczania do wartości bilansowej brutto również odsetek od należności zaliczanych do fazy 3 (wcześniej klasyfikowanych jako tzw. odsetki zastrzeżone). Jak wynika z danych

opublikowanych przez KNF³⁷, znaczna część tych odsetek została po okresie ok. pół roku spisana z bilansu w ciężar rezerw.

Na podstawie danych NBP możliwe jest także porównanie jakości portfela należności w złotych i należności z tytułu kredytów denominowanych lub indeksowanych w walutach obcych (w skrócie: kredytów walutowych). Ich specyfikacja rodzajowa i walutowa uwzględnia sytuację w zakresie kredytów walutowych dla podmiotów gospodarczych (dużych przedsiębiorstw i MSP) oraz kredytów mieszkaniowych – por. tabelę 2.1.

Tabela 2.1. Porównanie udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto (w %) dla kredytów złotych i walutowych w wybranych segmentach klientów

Według stanu na dzień	Kredyty dla dużych przedsiębiorstw		Kredyty dla MSP		Kredyty mieszkaniowe	
	zł	walutowe	zł	walutowe	zł	CHF
31.03.2014	11,03	5,56	14,00	8,50	3,80	2,70
31.03.2018	6,37	5,38	13,03	7,30	2,61	3,85
31.03.2019	5,09	3,51	12,82	7,31	2,20	3,45
31.03.2020	4,99	3,66	12,94	7,07	2,04	3,55
31.03.2021	4,63	4,74	13,43	8,27	2,02	4,70
31.03.2022	3,34	3,78	10,67	8,77	1,72	5,86
31.12.2022	3,18	3,29	9,99	8,62	1,49	6,15

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych NBP.

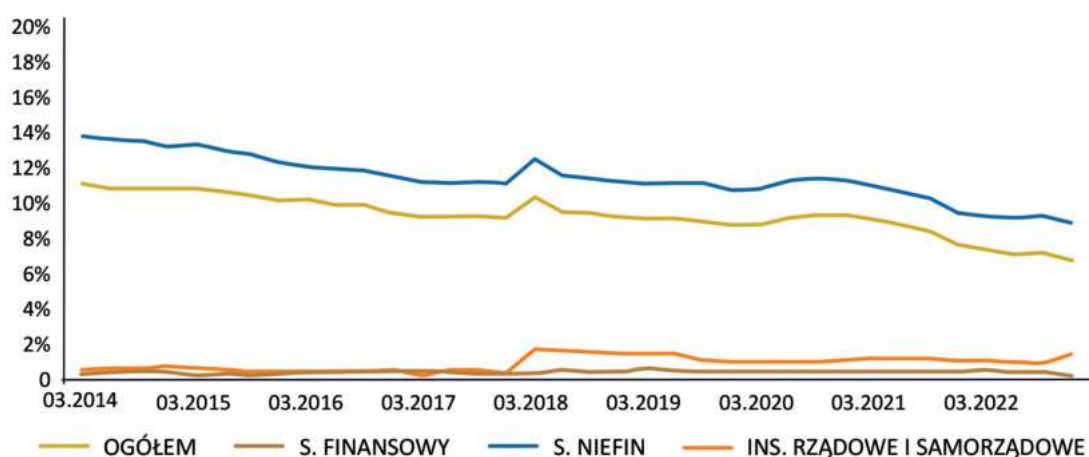
³⁷ KNF, Informacja na temat sytuacji sektora bankowego w 2019 roku, Warszawa, czerwiec 2020 r., s. 32.

Jakość należności walutowych od przedsiębiorstw generalnie poprawia się w okresie przed pandemią COVID-19 i kontynuuje tę poprawę po krótkim okresie zaburzenia trendu, natomiast odwrotna sytuacja panuje w zakresie kredytów mieszkaniowych: jakość kredytów we frankach szwajcarskich systematycznie się pogarsza, co jest niewątpliwie rezultatem negatywnego wpływu zmian kursu franka szwajcarskiego (a zwłaszcza jego uwolnienia w styczniu 2015 r., dokonanego przez Szwajcarski Bank Narodowy) na sytuację finansową kredytobiorców, jak również następstwem zaniechania sprzedaży nowych kredytów tego typu.

W dalszej szczegółowej analizie wykorzystane będą metodologicznie spójne dane na koniec poszczególnych kwartałów³⁸, publikowane przez KNF, począwszy od 2014 r., dla sektora niefinansowego. Ten wybór jest umotywowany faktem, że o ogólnym poziomie jakości należności kredytowych decyduje przede wszystkim sytuacja panująca w tym właśnie sektorze, gdyż w pozostałych sektorach mamy do czynienia z udziałem stosunkowo niewielkim (rzędu ułamka procenta) i względnie stabilnym, bez istotnej podatności na zmiany ogólnej sytuacji makroekonomicznej. Ilustruje to dobrze wykres 2.3, który prezentuje udział należności kredytowych ze stwierdzoną utratą wartości (począwszy od 2018 r. klasyfikowanych jako znajdujące się w fazie 3 ryzyka kredytowego) w poszczególnych sektorach rynku bankowego: finansowym, niefinansowym oraz instytucji rządowych i samorządowych³⁹.

Do końca 2019 r. udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w łącznym wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego utrzymywał się w trendzie malejącym, osiągając minimalny poziom 6,50% na dzień 31.12.2019 r., następnie przeszedł w trend wzrostowy w okresie od marca do września 2020 r. (do poziomu 6,99%), by powrócić do trendu spadkowego, osiągając poziom 5,42% w grudniu 2022 r. Był to zarówno wynik rosnącego wolumenu należności brutto (mianownik wskaźnika: wzrost o 13,5%, porównując poziomy na koniec marca 2018 r. i grudnia 2022 r.), jak i spadku wolumenu należności w fazie 3 o 19,9% (licznik wskaźnika).

Udostępnienie od pierwszego kwartału 2018 r. danych dotyczących należności kredytowych w podziale na trzy fazy narastania ryzyka kredytowego pozwala stwierdzić (por. wykres nr 2.4), że na przestrzeni lat 2018–2019 istotny wzrost ryzyka kredytowego należności obsługiwanych (faza 2) dotyczył ok. 8–9% portfela należności brutto, z lekkim trendem spadkowym (od 9,35% w marcu 2018 r. do 8,1% w grudniu 2019 r.). Niepomyślnie prognozy dotyczące rozwoju ogólnej sytuacji ekonomicznej w początkach pandemii COVID-19 i jej wpływu na zdolność kredytową klientów banków spowodowały istotne zwiększenie udziału tej grupy do poziomu 11,0% w grudniu 2020 r., ale w miarę klarowania się sytuacji epidemicznej ocenę ryzyka obniżono, a udział należności w fazie 2 obniżył się do 10,0% na koniec grudnia 2021 r. Wskaźnik

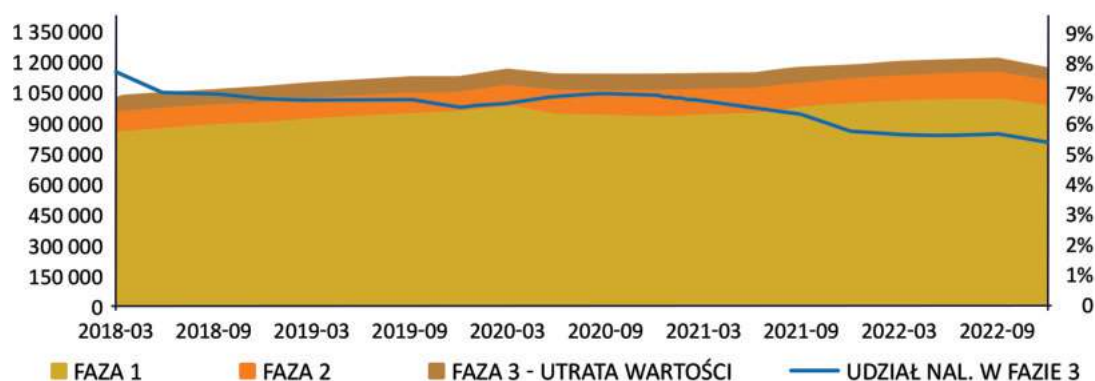

Wykres 2.3. Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych sektorach rynku bankowego (2014–2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

³⁸ Dane na koniec kwartału są najbardziej miarodajne ze względu na fakt, że w rytmie kwartalnych okresów sprawozdawczych realizowany jest w bankach przegląd jakości portfela należności kredytowych skutkujący odpowiednią reklasifikacją należności pomiędzy fazami 1–3 i korektami (w górę lub w dół) odpisów z tytułu utraty wartości.

³⁹ Dane nie obejmują należności z tytułu dłużnych instrumentów finansowych, publikowanych przez KNF w odmiennym ujęciu, bez wyróżnienia instrumentów ze stwierdzoną utratą wartości, oraz należności od banków.

Wykres 2.4. Sektor bankowy ogółem: wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (mln zł) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

ten przeszedł jednak ponownie do trendu wzrostowego wobec zmian oceny przyszłego ryzyka kredytowego spowodowanych przez wojnę w Ukrainie (grudzień 2022 r.: 10,47%).

Trzeba także stwierdzić, że charakterystyka jakościowa portfela kredytowego, w tym udziały należności w poszczególnych fazach ryzyka, jest zróżnicowana w odniesieniu do struktury podmiotowej klientów, co przenosi się także na sytuację w poszczególnych segmentach rynku bankowego (w bankach komercyjnych i w bankach spółdzielczych), ze względu na różny udział analizowanych segmentów klientów. W dalszej analizie odrębności te zostaną ujęte poprzez oddzielne wykresy i tabele dla banków komercyjnych i spółdzielczych.

2.2. Trend jakości należności kredytowych w poszczególnych segmentach rynku bankowego

2.2.1. Banki komercyjne

W przypadku **banków komercyjnych** tabele nr 2.2 i 2.3 prezentują odpowiednio wolumen i dynamikę należności kredytowych brutto oraz wolumen i dynamikę należności ze stwierdzoną utratą wartości w podziale na sektory dużych przedsiębiorstw, małych i średnich przedsiębiorstw, przedsiębiorców indywidualnych, osoby fizyczne i rolników indywidualnych na przestrzeni okresu marzec 2014 r. – grudzień 2022 r.⁴⁰, zaś tabela 2.4 zawiera wyliczone wskaźniki jakościowe: udział poszczególnych kategorii należności ze stwierdzoną utratą wartości w odpowiednim wolumenie należności brutto, zaprezentowane graficznie na wykresie 2.5 w postaci czerwonych linii.

Tabela 2.2. Dynamika wolumenu należności kredytowych brutto – banki komercyjne (2014–2022)

Segment	Wolumen należności kredytowych ogółem				Zmiana %		
	31.03.2014	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2014	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Duże przedsiębiorstwa	103 525	173 337	175 868	196 898	67,4%	1,5%	12,0%
MSP	144 356	178 109	162 210	179 726	23,4%	–8,9%	10,8%
Przedsiębiorcy indywidualni	50 810	70 266	61 048	54 208	38,3%	–13,1%	–11,2%
Osoby prywatne	460 345	616 093	660 600	618 721	33,8%	7,2%	–6,3%
Rolnicy indywidualni	10 613	13 860	13 316	12 017	30,6%	–3,9%	–9,8%
Ogółem	774 402	1 058 589	1 080 600	1 069 307	36,7%	2,1%	–1,0%

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

⁴⁰ Marzec 2020 r. został w tabelach wyróżniony ze względu na fakt, że dane w tym okresie nie były jeszcze zaburzone przez wpływ pandemii COVID-19.

Tabela 2.3. Dynamika wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości – banki komercyjne (2014–2022)

Segment	Wolumen należności ze stwierdzoną utratą wartości (mln zł)				Zmiana %		
	31.03.2014	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2014	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Duże przedsiębiorstwa	10 649	9 168	7 914	7 329	–13,9%	–13,7%	–7,4%
MSP	18 980	20 086	16 678	16 590	5,8%	–17,0%	–0,5%
Przedsiębiorcy indywidualni	7 901	9 782	7 231	7 638	23,8%	–26,1%	5,6%
Osoby prywatne	27 828	29 692	28 856	24 367	6,7%	–2,8%	–15,6%
Rolnicy indywidualni	504	1 415	1 198	1 083	180,5%	–15,3%	–9,6%
Ogółem	65 957	70 253	61 950	57 090	6,5%	–11,8%	–7,8%

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

Tabela 2.4. Udział wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto – banki komercyjne (2014–2022)

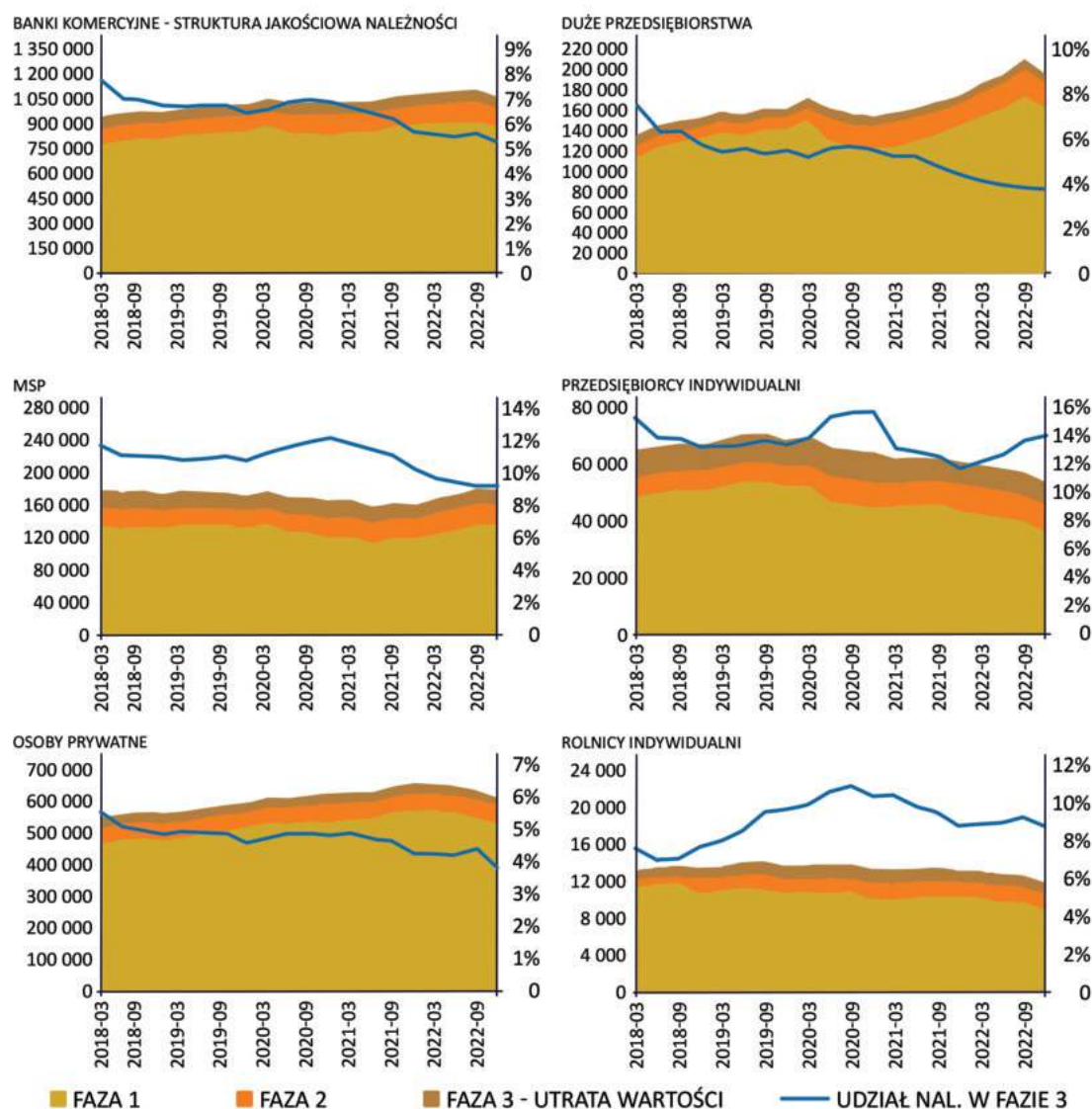
Segment	Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości				Zmiana (p.p.)		
	31.03.2014	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2014	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Duże przedsiębiorstwa	10,3%	5,3%	4,5%	3,7%	–5,00	–0,79	–0,78
MSP	13,1%	11,3%	10,3%	9,2%	–1,87	–1,00	–1,05
Przedsiębiorcy indywidualni	15,5%	13,9%	11,8%	14,1%	–1,63	–2,08	2,25
Osoby prywatne	6,0%	4,8%	4,4%	3,9%	–1,23	–0,45	–0,43
Rolnicy indywidualni	4,8%	10,2%	9,0%	9,0%	5,45	–1,21	0,02
Ogółem	8,5%	6,6%	5,7%	5,3%	–1,88	–0,90	–0,39

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

Zarówno wykres 2.5, jak i tabela 2.4 pokazują, że jakość portfela należności kredytowych wśród klientów sektora niefinansowego jest silnie zróżnicowana w poszczególnych segmentach rynkowych:

- najlepszą jakością według stanu na koniec grudnia 2022 r. wyróżnia się portfel **należności od dużych przedsiębiorstw**, stanowiący 18,4% ogólnego portfela należności brutto – wobec znacznie niższej partycypacji w ogólnym portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości (12,8%) daje to w rezultacie wskaźnik jakości tego portfela na poziomie 3,7%;

- największy objętościowo portfel **należności od osób prywatnych** (grudzień 2022 r.: 57,9% wolumenu należności brutto ogółem) ma wskaźnik jakości również jednocyfrowy, aczkolwiek nieco wyższy (3,9%), gdyż ten segment klientów partycypuje w 42,7% w ogólnym portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości;
- **należności od sektora MSP** (małych i średnich przedsiębiorstw) stanowią 16,8% portfela należności ogółem, ale za to 29,1% łącznego wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości – w tym segmencie wskaźnik jakości przybierał wartości dwucyfrowe,

Wykres 2.5. Wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (mln zł) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych segmentach rynkowych banków komercyjnych (2014–2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

ale w trendzie malejącym, by w grudniu 2022 r. osiągnąć poziom 9,2%;

- najniższą jakością charakteryzuje się portfel **należności od przedsiębiorców indywidualnych**: partycypując w 5,1% w łącznej kwocie należności, kumuluje 13,4% wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości. Co więcej, jest to jedyny sektor, w którym jakość należności kredytowych przestała się poprawiać już w roku 2019, a więc przed pandemią COVID-19, gdyż najkorzystniejszy poziom wskaźnika jakości należności (13,3%) można zaobserwować w grudniu 2018 r., 13,5% na koniec roku 2019 i przyspieszony wzrost do poziomu 15,8% w grudniu 2020 r. Sytuacja jakościowa uległa poprawie na przestrzeni roku 2021 (spadek

wskaźnika jakości do 11,8% w grudniu), ale kolejny rok przyniósł powrót do trendu rosnącego (14,1% w grudniu 2022 r.).

Jakość należności od rolników indywidualnych, podobnie do przedsiębiorców indywidualnych systematycznie spadała między marcem 2018 r. a wrześniem 2020 r., osiągając dwucyfrową wartość wskaźnika (11,2%). Po obniżeniu do 9,0% na koniec roku 2021, przejściowo widoczny był słaby trend wzrostowy (9,5% we wrześniu 2022 r.), ale grudzień 2022 r. przyniósł powrót do 9,0%. Wobec nieznaczącej skali (rzędu 1–2% ogółu należności) ten segment klientów nie wpływa znacząco na ogólną charakterystykę jakości należności sektora niefinansowego w bankach komercyjnych.

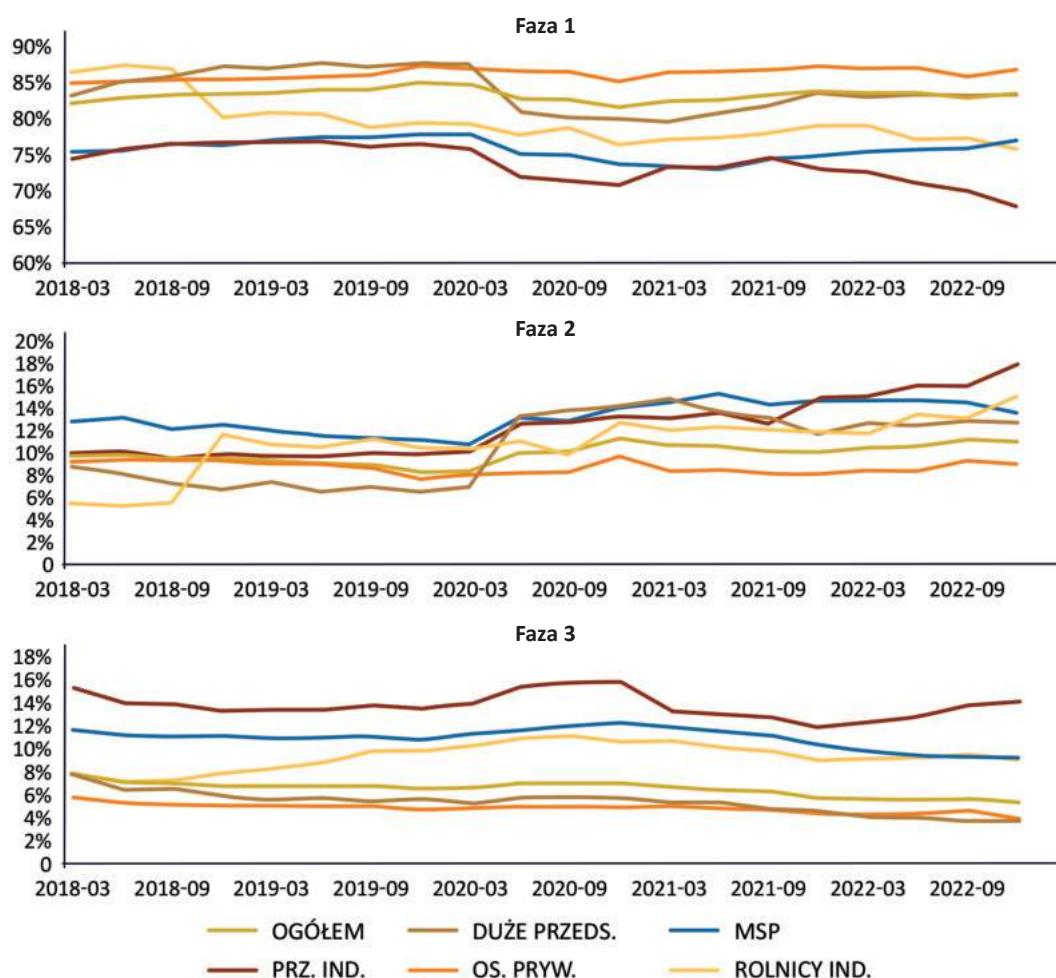
Tabela 2.5. Banki komercyjne – udział należności w poszczególnych fazach ryzyka kredytowego (2018–2022)

Wyszczególnienie	Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości według faz				Zmiana (p.p.)		
	31.03.2018	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2018/ 03'2020	12'2021/ 03'2020	12'2022/ 12'2021
Faza 1	82,42%	84,95%	84,18%	83,67%	2,53	-0,77	-0,51
Faza 2	9,81%	8,41%	10,09%	10,99%	-1,39	1,67	0,91
Faza 3	7,77%	6,64%	5,73%	5,34%	-1,13	-0,90	-0,39

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

Tabela nr 2.5 wraz z wykresem nr 2.6 charakteryzują z kolei strukturę należności kredytowych od poszczególnych segmentów klientów w podziale na fazy ryzyka kredytowego. Widoczne jest, że kryzys spowodowany

pandemią COVID-19 przyczynił się we wszystkich segmentach do istotnego zwiększenia udziału należności kredytowych klasyfikowanych do fazy drugiej⁴¹ dokonanego ze szczególną intensywnością na przestrzeni

Wykres 2.6. Banki komercyjne – udział należności od poszczególnych segmentów klientów według faz ryzyka kredytowego (2018–2022)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

⁴¹ Zgodnie z MSSF nastąpiło podwyższenie ocen ryzyka kredytowego i istotny wzrost poziomu oczekiwanych strat kredytowych, pociągający za sobą wzrost stosownych odpisów z tytułu oczekiwanej utraty wartości należności, pomimo że kredyty były nadal obsługiwane zgodnie z umową.

trzech pierwszych kwartałów 2020 r. z dalszymi korektami w górę w kolejnych kwartałach. Spowodowało to w przypadku dużych przedsiębiorstw wzrost z minimalnego poziomu 6,5% z września 2019 r. do 14,9% w marcu 2021 r., tj. o 8,4 punktu procentowego (p.p.), w segmencie MSP – z 10,7% (marzec 2019 r.) do 15,3% (czerwiec 2021 r. – o 4,6 p.p.), zaś w segmencie przedsiębiorców indywidualnych – z 9,7% (czerwiec 2019 r.) do 13,6% (czerwiec 2021 r. – o 3,9 p.p.). Natomiast znacznie niższe natężenie reklasyfikacji nastąpiło w segmencie osób prywatnych, ze wzrostem udziału należności w fazie 2 zaledwie o 2 punkty procentowe (z 7,7% w grudniu 2019 r. do 9,7% w grudniu 2020 r.). Te podwyższone poziomy do grudnia 2022 r. nie zostały istotnie zredukowane, z wyjątkiem segmentu dużych przedsiębiorstw (spadek do 12,8%), zaś segment przedsiębiorców indywidualnych odnotował dalszy wzrost (do 18,0%).

2.2.2. Banki spółdzielcze

Trend jakości należności kredytowych w bankach spółdzielczych kształtuje się odmiennie niż

w przypadku banków komercyjnych, ze względu na inną strukturę podmiotową kredytobiorców. Obserwujemy tu znikomy udział dużych przedsiębiorstw, zbliżone udziały MSP i rolników indywidualnych (wartości z przedziału 24–32%, w obu przypadkach w trendzie malejącym), 13–17% udział należności od przedsiębiorców indywidualnych oraz wyraźnie rosnący udział kredytowania osób prywatnych (od 21% w roku 2014 do ponad 34% w roku 2022) – por. tabelę nr 2.6. Przekłada się to na odmienne potrzeby w zakresie korzystania z kredytów bankowych, a także odmienne uwarunkowania przez ogólną sytuację makroekonomiczną, skutkujące niższym udziałem należności zaklasyfikowanych do fazy 2. Wykres 2.7 pokazuje, że w porównaniu z bankami komercyjnymi trend spadkowy udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości jest mniej wyraźny, a przy tym napędzany wyłącznie przez poprawiającą się jakość należności od osób prywatnych, dzięki znacznej dynamice wzrostu w tym segmencie należności ogółem (do 2021 r. włącznie) i trendowi spadkowemu wolumenu należności w fazie 3 (por. tabelę nr 2.6 i 2.7).

Tabela 2.6. Dynamika wolumenu należności kredytowych brutto – banki spółdzielcze 2014–2022

Segment	Wolumen należności kredytowych ogółem				Zmiana %		
	31.03.2014	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2014	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Duże przedsiębiorstwa	326	259	304	307	–20,6%	17,6%	1,0%
MSP	17 397	18 193	18 476	18 627	4,6%	1,6%	0,8%
Przedsiębiorcy indywidualni	9 095	9 411	9 457	8 902	3,5%	0,5%	–5,9%
Osoby prywatne	11 276	19 681	23 999	23 569	74,5%	21,9%	–1,8%
Rolnicy indywidualni	15 668	18 335	17 654	15 831	17,0%	–3,7%	–10,3%
Ogółem	54 233	66 589	70 651	67 989	22,8%	6,1%	–3,8%

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

Tabela 2.7. Dynamika wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości – banki spółdzielcze (2014–2022)

Segment	Wolumen należności ze stwierdzoną utratą wartości (mln zł)				Zmiana %		
	31.03.2014	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2014	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Duże przedsiębiorstwa	35	8	30	14	–77,1%	274,0%	–52,6%
MSP	1 804	3 167	3 295	3 031	75,5%	4,0%	–8,0%
Przedsiębiorcy indywidualni	845	1 167	1 205	1 250	38,1%	3,3%	3,7%
Osoby prywatne	605	578	504	515	–4,4%	–12,9%	2,4%
Rolnicy indywidualni	285	789	793	812	177,3%	0,5%	2,4%
Ogółem	3 581	5 723	5 847	5 647	59,8%	2,2%	–3,4%

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

Tabela 2.8. Udział wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto – banki spółdzielcze (2014–2022)

Segment	Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości				Zmiana (p.p.)		
	31.03.2014	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2014	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Duże przedsiębiorstwa	10,7%	3,1%	9,8%	4,6%	-7,65	6,74	-5,22
MSP	10,4%	17,4%	17,8%	16,3%	7,04	0,43	-1,56
Przedsiębiorcy indywidualni	9,3%	12,4%	12,7%	14,0%	3,11	0,34	1,30
Osoby prywatne	5,4%	2,9%	2,1%	2,2%	-2,43	-0,84	0,09
Rolnicy indywidualni	1,8%	4,3%	4,5%	5,1%	2,49	0,19	0,64
Ogółem	6,6%	8,6%	8,3%	8,3%	1,99	-0,32	0,03

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

Tabela 2.9. Udział należności w poszczególnych fazach jakościowych – banki spółdzielcze (2018–2022)

Segment	Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości według faz				Zmiana (p.p.)		
	31.03.2018	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2018	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Faza 1	87,38%	88,10%	88,90%	88,46%	0,72	0,80	-0,43
Faza 2	4,02%	3,30%	2,83%	3,23%	-0,72	-0,48	0,40
Faza 3	8,59%	8,60%	8,28%	8,31%	0,00	-0,32	0,03

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

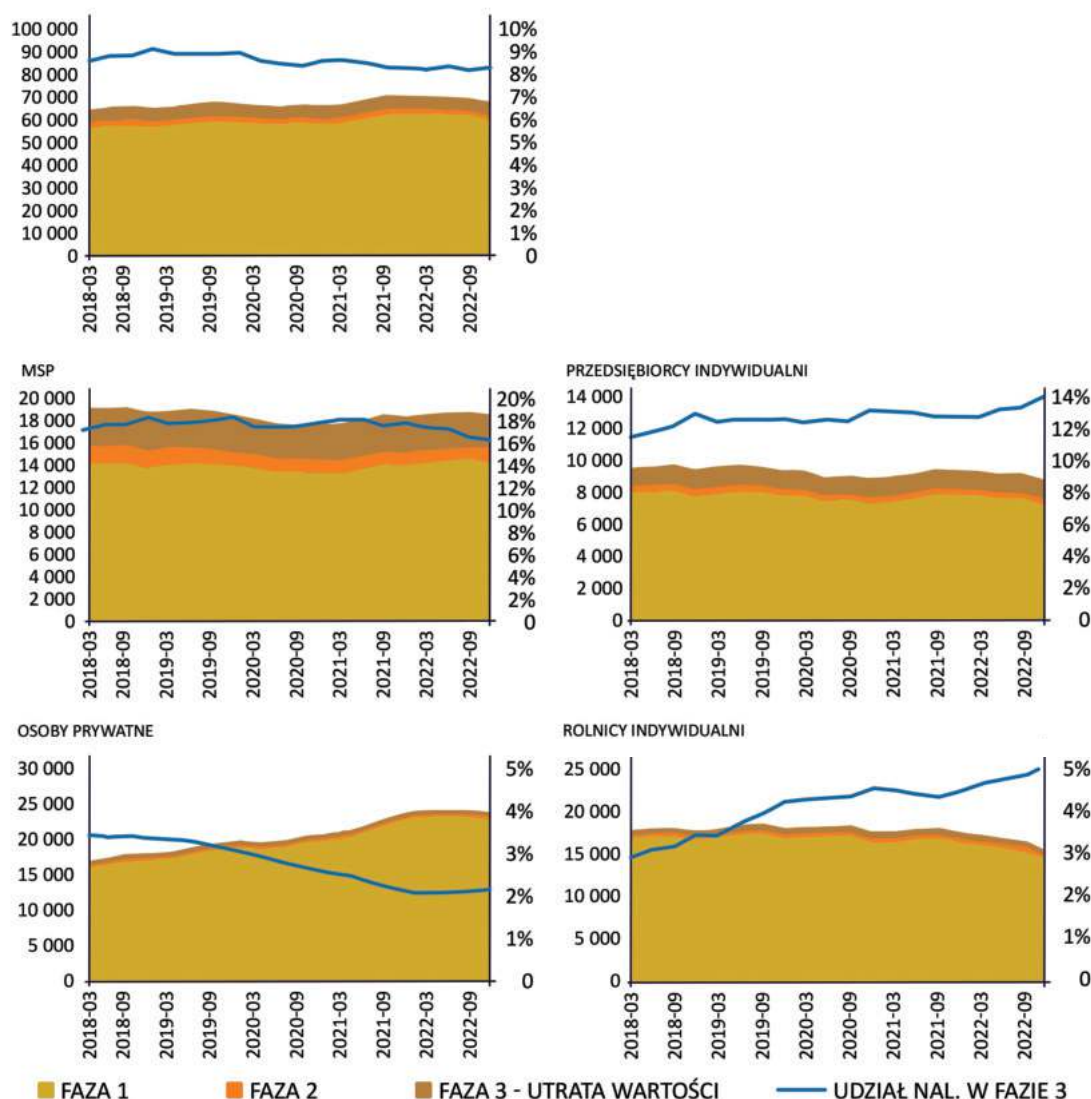
Tabela 2.9 pokazuje, że w porównaniu z bankami komercyjnymi obserwowany udział należności ze stwierdzoną utratą wartości (w fazie 3) w ogólnym wolumenie należności brutto jest w bankach spółdzielczych wyższy o ok. 2–2,5 punktu procentowego. Z kolei wykres 2.8 przedstawia dla poszczególnych faz narastania ryzyka kredytowego zróżnicowanie udziałów wyróżnionych segmentów klientów⁴²:

- portfel **należności od osób prywatnych** (marzec 2020 r.: 29,6% wolumenu należności ogółem, grudzień 2022 r.: już 34,7%) wyróżnia się najlepszą jakością – przy niskiej partycypacji w ogólnym portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości (rzędu 9–10%) daje to wskaźnik udziału należności

w fazie 3 z wyraźnym trendem malejącym (od 3,1% w grudniu 2019 r. do 2,2% w grudniu 2022 r.);

- nieco tylko gorszy jest poziom wskaźników jakości **należności od rolników indywidualnych** – partycypując w 23,3% w ogólnym portfelu należności, zaś w 14,4% w portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości, segment ten wykazuje wskaźnik na poziomie od 4,3% w marcu 2020 r. do 5,1% w grudniu 2022 r., a więc pozostający w trendzie rosnącym. Warto zauważyć, że jeszcze do trzeciego kwartału 2018 r. jakość tego segmentu należności była lepsza niż w przypadku należności od osób prywatnych;
- **należności od sektora MSP** (małych i średnich przedsiębiorstw), o skali zbliżonej do rolników indywidualnych, charakteryzują się najgorszym wskaźnikiem jakości, fluktuującym w analizowanym okresie w przedziale 17–18% (grudzień 2022 r.: poprawa do

⁴² Sektor dużych przedsiębiorstw, o ułamkowym udziale zarówno w portfelu należności ogółem, jak i w portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości, i o relatywnie dobrej jakości należności, zostanie pominięty w komentarzu.

Wykres 2.7. Wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (mln zł) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych segmentach rynkowych banków spółdzielczych (2018–2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

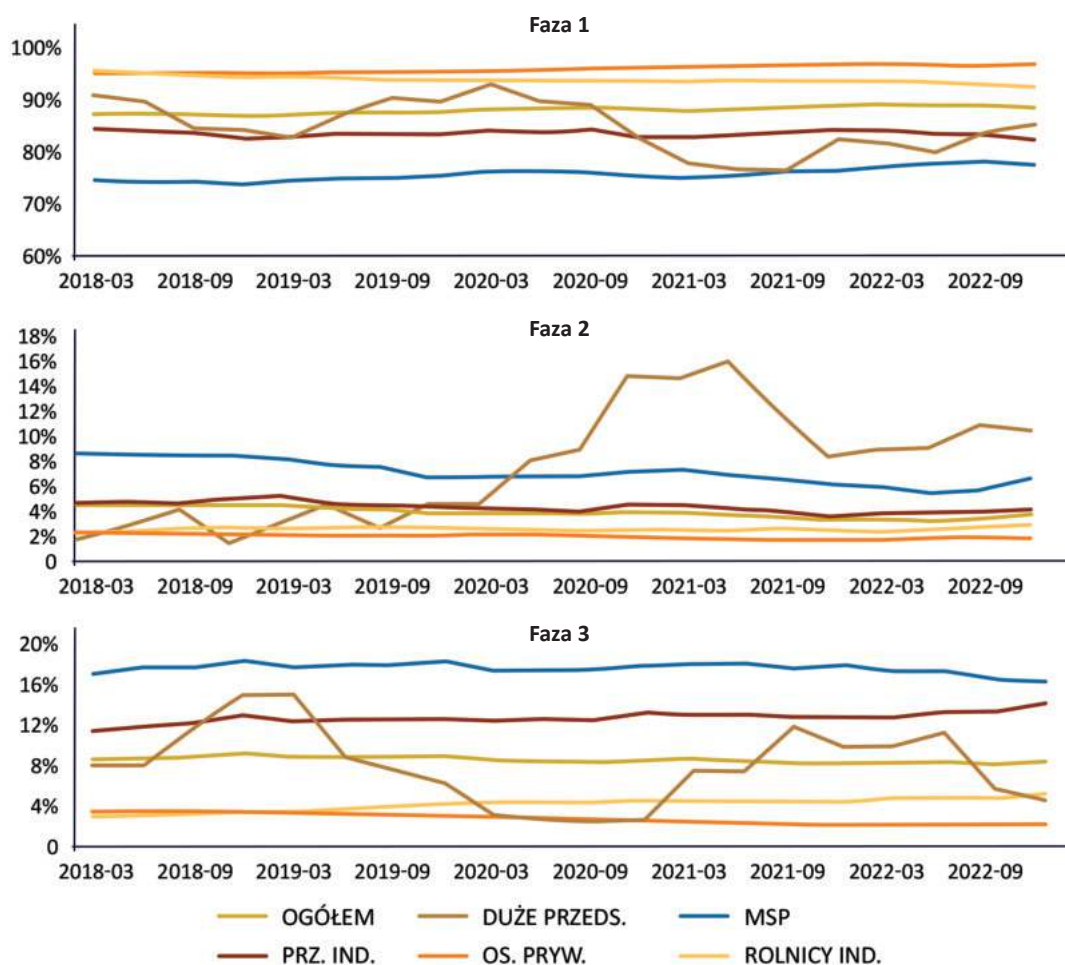
poziomu 16,3%). Sprawia to, że należności ze stwierdzoną utratą wartości w tym segmencie tworzą ponad połowę łącznego portfela należności fazy 3 w całym sektorze banków spółdzielczych;

- portfel **należności od przedsiębiorców indywidualnych** ma w porównaniu z segmentem MSP o połowę niższy udział w ogólnym portfelu należności od sektora niefinansowego, ale za to kumuluje ok. 22% wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości. Daje to dwucyfrowy wskaźnik jakości należności, wykazujący trend rosnący od ok. 10% w początku 2014 r. do 14% na koniec 2022 r.

Analizując informacje zawarte w tabeli nr 2.9, zauważymy ponadto, że w odróżnieniu od banków komercyjnych, kryzys spowodowany pandemią COVID-19

nie spowodował istotnych zmian w zakresie klasyfikacji należności kredytowych do fazy drugiej na przestrzeni trzech kwartałów 2020 r., rok 2021 przyniósł nawet pewne obniżenie ocen wpływu ogólnej sytuacji makroekonomicznej na ryzyko kredytowe i dopiero pogorszenie koniunktury gospodarczej w roku 2022 przyniosło odwrócenie tego trendu (z wyjątkiem segmentu MSP)⁴³.

⁴³ Zdecydowany wzrost udziału należności w fazie 2 jest widoczny w segmencie dużych przedsiębiorstw, ale ze względu na wspomniany wyżej niewielki udział tego segmentu w wolumenie należności od sektora niefinansowego nie ma to istotnego wpływu na sytuację całego sektora banków spółdzielczych.

Wykres 2.8. Banki spółdzielcze – udział należności od poszczególnych segmentów klientów według faz ryzyka kredytowego (2018–2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

2.3. Szczegółowa analiza wybranych aspektów ryzyka kredytowego dla banków giełdowych

Alternatywne podejście do badania należności nie-regularnych i strat kredytowych może polegać na wykorzystaniu informacji ze sprawozdań finansowych banków giełdowych. Zaletą takiego podejścia jest niewątpliwie dostęp do znacząco szerszego spektrum szczegółowych danych, uzupełnionego dodatkowymi komentarzami, ułatwiającymi zidentyfikowanie czynników wpływających na obserwowane zmiany. Udział należności od sektora niefinansowego tych banków w relacji do portfela kredytowego całego sektora bankowego wynosił w poszczególnych kwartałach okresu 2018–2022⁴⁴ od ok. 80% do ok. 95%, co pozwala z zadowalającą dokładnością odnosić uzyskane wyniki do

całego sektora. Zauważyć można, że udział ten zwiększał się w kolejnych okresach, co związane jest z procesami konsolidacyjnymi – połączeniami i przejęciami banków, oraz wzrastającą koncentracją na tym polu.

Lista analizowanych banków giełdowych obejmuje:

- Alior Bank Spółka Akcyjna (ALR)
- Bank Handlowy w Warszawie Spółka Akcyjna (BHW)
- Bank Millennium Spółka Akcyjna (MIL)
- Bank Ochrony Środowiska Spółka Akcyjna (BOS)
- Bank Polska Kasa Opieki Spółka Akcyjna (PEO)
- BNP Paribas Bank Polska Spółka Akcyjna (BNP)
- ING Bank Śląski Spółka Akcyjna (ING)

⁴⁴ Z uwagi na dostępność danych, czerpanych z kwartalnych sprawozdań finansowych, badanie obejmuje okres kończący się w 3. kwartale 2022 r.

- mBank Spółka Akcyjna (MBK)
- Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna (PKO)
- Santander Bank Polska Spółka Akcyjna (SPL)

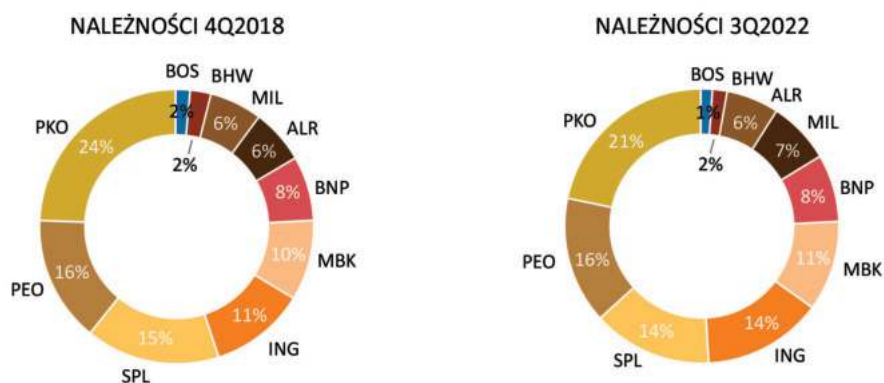
Poniżej przedstawione zostały wybrane wyniki finansowe, pokazujące udział poszczególnych banków w analizowanej grupie, jak i zmiany w czasie badanych wartości. Do analizy zastosowano dane ze skonsolidowanych sprawozdań finansowych banków. Dane wyrażone zostały w milionach PLN, chyba że wskazano inaczej.

2.3.1. Charakterystyka należności i strat kredytowych

Na wykresie nr 2.9 przedstawiony został udział należności poszczególnych banków w badanej grupie – na koniec pierwszego roku analizowanego okresu oraz w trzecim kwartale ostatniego – 2022 r. W latach 2018–2022 nastąpiły pewne zmiany w strukturze

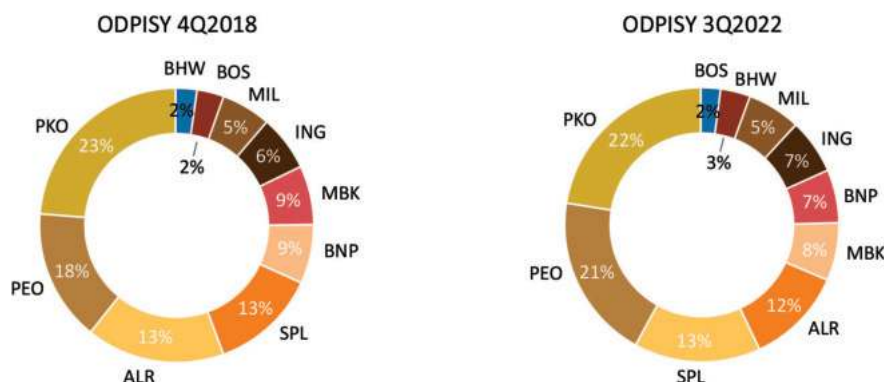
należności badanych banków. Na przestrzeni badanego okresu liderem pod względem rozmiaru portfela kredytowego pozostawał PKO, chociaż jego udział w sumie należności spadł o 3 p.p., do 21%. Pozycja kolejnych dwóch największych pod tym względem banków (PEO, SPL) pozostawała stabilna, wzrost udziału portfela kredytowego o 3 p.p. można odnotować w przypadku czwartego w zestawieniu banku – ING. Porównując oba okresy można zauważyć zmianę na miejscu 7. oraz 8. pod względem wielkości udziału należności w próbie (banki ALR i MIL zamieniły się miejscami). W obu okresach udział w badanej grupie trzech największych banków pod względem wielkości portfela kredytowego przekraczał 50%, natomiast do czterech największych banków należało ok. 2/3 ogółu należności od klientów sektora niefinansowego.

Na wykresie nr 2.10 dokonane zostało porównanie banków pod względem udziału w wartościach odpisów, również z uwzględnieniem pierwszego badanego roku (4 kw. 2018 r.) oraz przedostatniego kwartału 2022 r. Także w odniesieniu do odpisów można

Wykres 2.9. Udział portfeli kredytowych badanych banków w 4 kw. 2018 r. i 3 kw. 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 2.10. Udział odpisów badanych banków w 4 kw. 2018 r. i 3 kw. 2022 r.

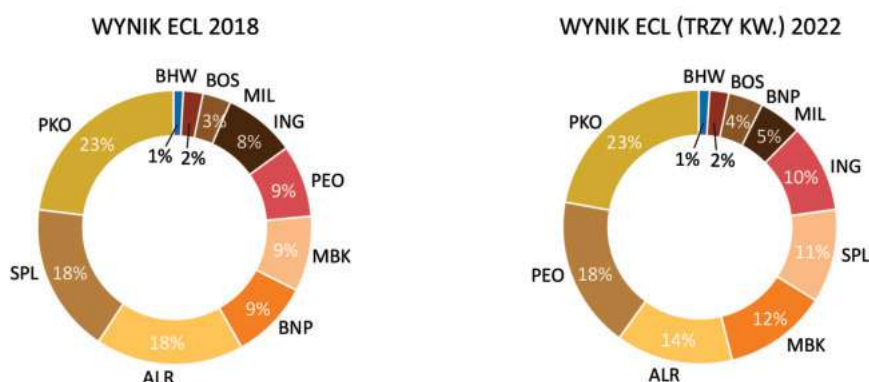
Źródło: Opracowanie własne.

zauważyć pewne zmiany. Pozycje dwóch banków z największym udziałem odpisów (PKO, PEO) oraz czterech z najmniejszym udziałem pozostawały niezmienne. W pozostałej grupie nastąpiły zmiany zajmowanych pozycji.

Warto zauważyć, że wielkość banków pod względem kwot należności nie odpowiada klasyfikacji banków w kolejności – od posiadającego największy udział w wielkościach odpisów do posiadającego najmniejszy udział. Liderami w kategorii wysokości odpisów, podobnie jak w przypadku należności, są PKO, PEO i SPL. Uwagę jednak zwraca, że ALR posiadający ok. 6%–7% udział w należnościach, co plasuje go w tej kategorii na 7–8 miejscu w zestawieniu, jeżeli chodzi o odpisy był w 2022 r. na 4., a w 2018 r. nawet na 3. miejscu biorąc pod uwagę wielkość udziałów w sumie odpisów dla wszystkich 10 banków.

Odwrotną zależność pomiędzy wynikami należności i odpisów można zaobserwować w przypadku ING. Jest to 4. bank pod względem udziałów w należnościach (14% w 2022 r.), natomiast dopiero 7. biorąc pod uwagę wielkość odpisów (7% w 2022 r.).

Analizując udział banków w poszczególnych wartościach liczonych dla całej badanej grupy uwagę zwracają również wyniki ECL (wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych z rachunku zysków i strat – por. wykres nr 2.11). Dla tych wartości można zauważyć pewne podobieństwo do klasyfikacji banków pod względem wielkości odpisów. Także w tym przypadku (jak przy wartościach odpisów) wysoką, trzecią pozycję w zestawieniu zajmuje ALR, pomimo, że pod względem wielkości należności od sektora niefinansowego jest to 7–8 bank. Natomiast ING posiadający jeden z większych portfeli kredytowych pod względem

Wykres 2.11. Udział wyniku ECL badanych banków w 2018 r. i w 2022 r. (3 kw.)

Źródło: Opracowanie własne.

wartości oczekiwanych strat kredytowych plasuje się na dalszych pozycjach. Zauważalna jest również niska pozycja PEO w 2018 r.

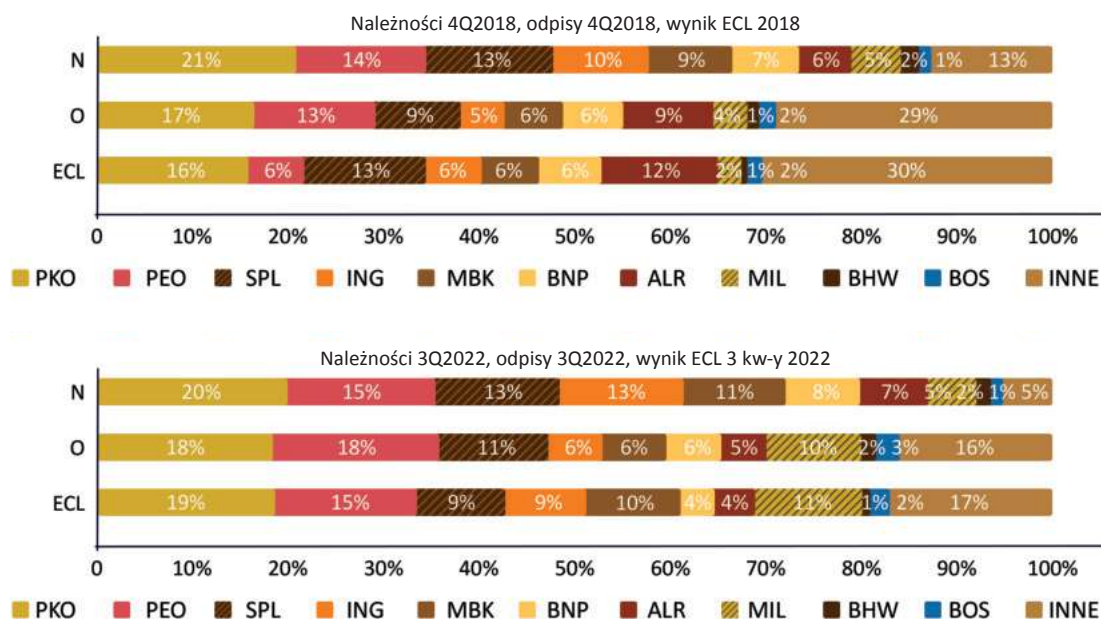
Na wykresie nr 2.12 zaprezentowane zostały dodatkowo udziały poszczególnych banków w: należnościach, odpisach i wyniku ECL w 2018 r. i 2022 r., z tym, że uwzględniony został cały sektor bankowy⁴⁵. Zauważyć można, że badanych 10 banków posiada znaczący udział w należnościach w sektorze bankowym, a ponadto na przestrzeni badanego okresu wzrósł z 87% do 95%. Uwagę zwraca, że przy 5% (w 3 kw. 2022 r.) partycypacji innych niż badane banki w należnościach, posiadają one 16%–17% udział w odpisach i wyniku ECL. Świadczy to o dużo gorszej jakości portfeli kredytowych

tych podmiotów, zauważalnie odbiegającej od poziomu reprezentowanego przez banki giełdowe.

Warto przyrzeć się strukturze należności i odpisów przyporządkowanych do poszczególnych trzech faz (wykres nr 2.13). Struktura ta dla należności i odpisów jest oczywiście odwrotna. Należności w pierwszej fazie stanowią ok. 84,5% portfela należności banków, w fazie drugiej jest ich blisko 11%, a w trzeciej 4,5%. Jeżeli chodzi o odpisy największa ich część przypada na fazę trzecią, tj. blisko 71%, w fazie drugiej znajduje się ok. 19%, a w pierwszej nieco ponad 10%.

Procentowe wartości należności i odpisów w poszczególnych 3 fazach dla całego badanego okresu 2018–2022 zostały przedstawione na wykresie nr 2.14. Zauważyć można stabilny poziom należności w fazie 1 na poziomie ok. 85%–86% w całym okresie. Wzrósł natomiast w drugiej połowie analizowanego

⁴⁵ Jako sektor bankowy definiowane są tu krajowe banki komercyjne działające z oddziałami zagranicznymi (bez oddziałów instytucji kredytowych i banków zagranicznych oraz banków spółdzielczych).

Wykres 2.12. Należności 4Q2018, odpisy 4Q2018, wynik ECL 2018

Należności 3Q2022, odpisy 3Q2022, wynik ECL 3 kw-y 2022

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 2.13. Należności i odpisy w fazach dla badanej próby 10 banków (3 kw. 2022 r.)

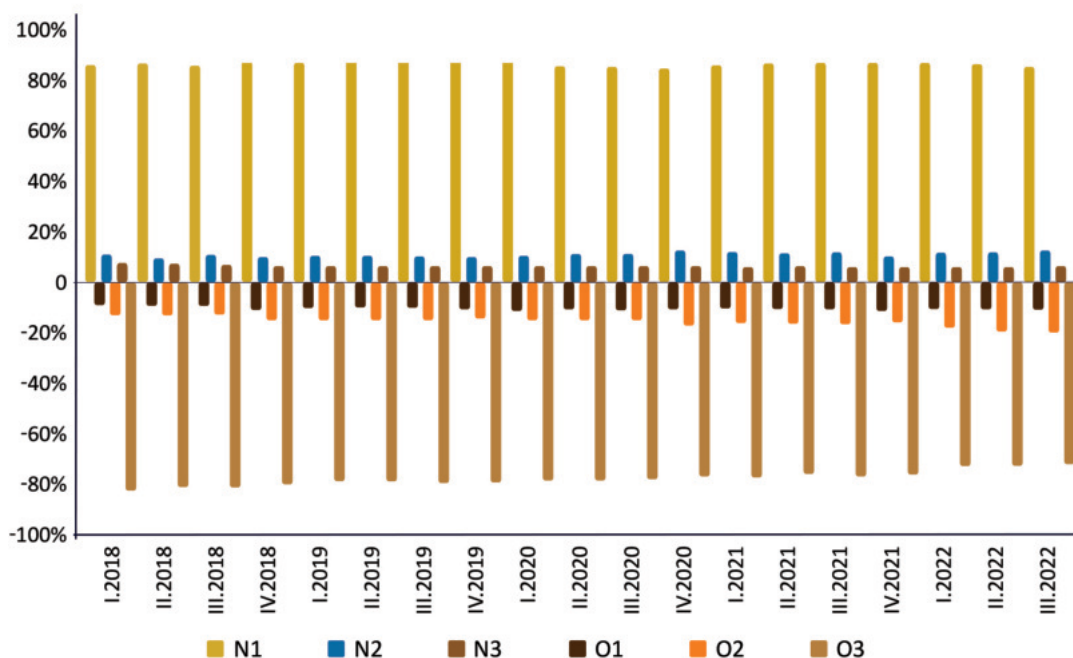
Źródło: Opracowanie własne.

okresu odsetek należności w fazie drugiej, z ok. 9% do 10%–11%. W grupie należności w fazie trzeciej odczytać można odwrotny trend, z wartości na poziomie 5%–6% nastąpił spadek do ok. 4%–5%.

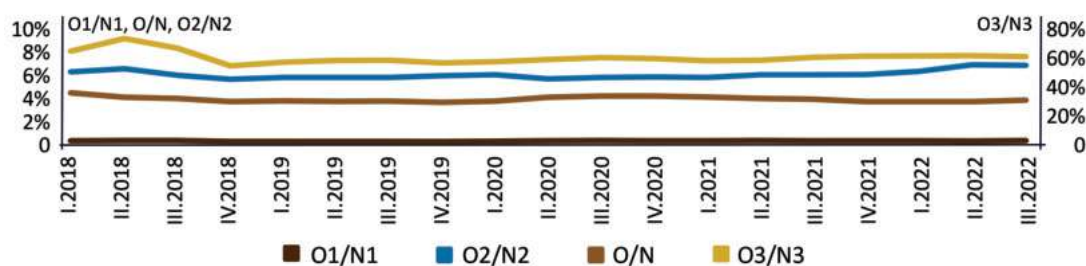
Większe zmiany w czasie zauważalne są dla kategorii odpisów. Tutaj w fazie pierwszej nastąpił wzrost udziału z ok. 8% do 10%, a w fazie drugiej z 12% do 19%. Natomiast odsetek odpisów w fazie trzeciej zmniejszył się z poziomu 81% o ok. 10 p.p.

Pokrycie należności przez odpisy (wykres nr 2.15) jest najwyższe w trzecim koszyku, co oczywiście wynika z faktu przyporządkowania do tej fazy najbardziej ryzykownych ekspozycji kredytowych, zagrożonych brakiem spłaty. Wskaźnik ten w pierwszym roku po

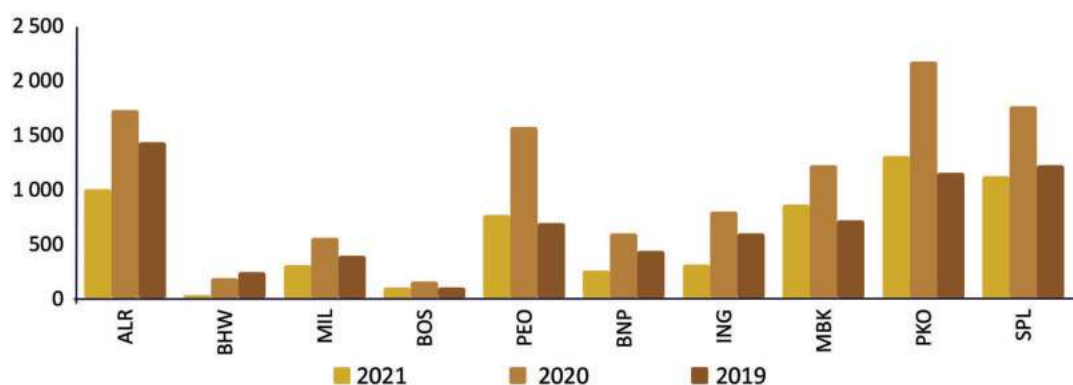
wprowadzeniu wytycznych MSSF 9 wykazywał pewne wahania wartości, jednak od 2019 r. zauważalna jest stabilizacja jego poziomu i lekki wzrost od ok. 58% do ok. 61% w 2022 r. Wskaźnik pokrycia należności przez odpisy w pozostałych koszykach: pierwszym i drugim przyjmuje już wyraźnie niższe wartości, w fazach tych znajdują się ekspozycje kredytowe obciążone znacznie mniejszym ryzykiem kredytowym. Wskaźnik ten dla fazy pierwszej wynosi ok. 0,5% w całym badanym okresie; w fazie drugiej, po dłuższym okresie stabilizacji, widać wzrost w 2022 r. Ogólny wskaźnik relacji odpisów do należności jest jednak stabilny w analizowanym okresie (ok. 4%), chociaż zaobserwować można wzrost w 2020 r. spowodowany pandemią COVID-19, kiedy to wskaźnik ten przyjmował wartości o blisko 0,5 p.p. wyższe niż w roku poprzednim i latach kolejnych.

Wykres 2.14. Należności i odpisy w fazach (%) 2018–2022

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 2.15. Pokrycie odpisami należności ogółem oraz w fazach, 2018–2022

Źródło: Opracowanie własne.

Zmiana – lata	ALR	BHW	MIL	BOS	PEO	BNP	ING	MBK	PKO	SPL
(2020–2019)/2019	21%	–23%	38%	57%	127%	36%	33%	72%	89%	45%
(2021–2020)/2020	–42%	–80%	–43%	–35%	–51%	–56%	–61%	–29%	–40%	–36%

Wykres 2.16. Wynik ECL 2019, 2020, 2021

Źródło: Opracowanie własne.

O ile zmiany w wysokości należności i odpisów w bankach nie były bardzo znaczące w roku wybuchu pandemii COVID-19, o tyle reakcja banków na to zdarzenie w 2020 r. wyrażona wartością oczekiwanych strat kredytowych była wyraźna (wykres nr 2.16). We wszystkich bankach wartość oczekiwanych strat kredytowych była w tym okresie wyraźnie wyższa niż w roku poprzednim (z wyjątkiem BHW) czy kolejnym. Najbardziej efekt ten widoczny był w przypadku banków posiadających największe portfele kredytowe: PEO i PKO, które wykazywały w 2020 r. ok. dwukrotnie wyższe wartości oczekiwanych strat kredytowych niż w 2019 r. Natomiast w 2021 r. zauważyć można tendencję powrotu wartości ECL do poziomu sprzed pandemii.

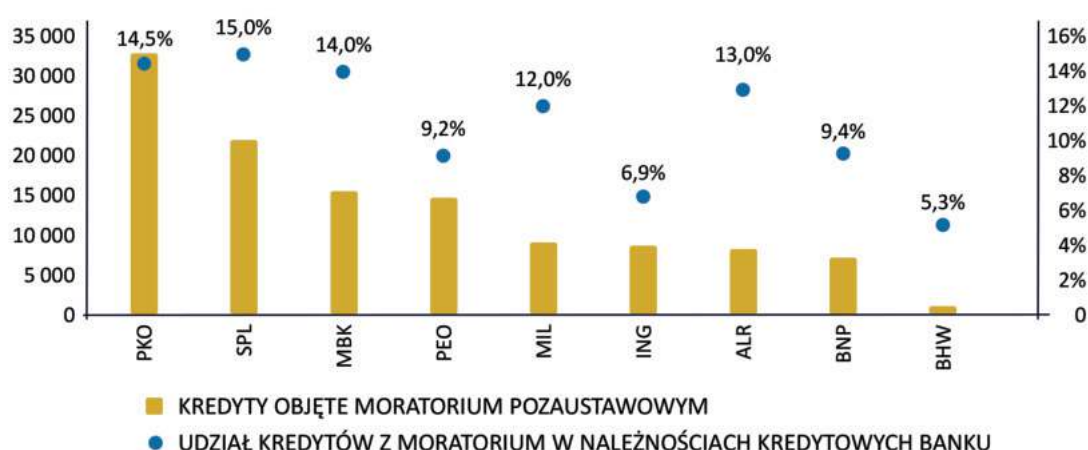
2.3.2. Moratoria kredytowe i ich wpływ na straty kredytowe

Banki zostały, tak jak i inne branże, dotknięte kryzysem związanym z wybuchem pandemii COVID-19 w 2020 r., co przejawiało się przede wszystkim wzrostem wartości odpisów kredytowych i wzrostem wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych. Wzrost ten dotyczył przede wszystkim kredytów finansujących segment przedsiębiorstw, zwłaszcza działających w branżach bezpośrednio dotkniętych skutkami pandemii (hotele, restauracje, transport, rekreacja i rozrywka). Niepewność w pierwszych miesiącach trwania pandemii przełożyła się na zmianę sposobu kalkulacji oczekiwanych strat kredytowych w większości banków, przejawiającą się:

- 1) zwiększeniem prawdopodobieństwa wystąpienia pesymistycznych wariantów koniunktury gospodarczej w stosowanych modelach kalkulacji odpisów,
- 2) zwiększeniem wartości parametrów PD i LGD dla niektórych linii biznesowych,
- 3) utworzeniem dodatkowych odpisów na straty kredytowe – większych niż wynikało to z wykorzystywanych przez banki modeli ryzyka kredytowego.

Istotną część wzrostu kosztów ryzyka kredytowego w I półroczu wynikała z wyprzedzającego tworzenia odpisów na oczekiwane w przyszłości straty kredytowe w bankach stosujących międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej (MSR/MSSF).

Na wysokość strat kredytowych w 2020 r. ograniczająco wpłynęło relatywnie niewielkie zaangażowanie kredytowe banków w branżach najsilniej dotkniętych skutkami pandemii oraz wypracowana przez banki, przy udziale Związku Banków Polskich, pomoc kredytobiorcom w formie **moratoriów pozaustawowych**. Moratorium oznacza *odroczenie terminu płatności lub czasowe wstrzymanie jakichś działań ze względu na nadzwyczajne okoliczności*⁴⁶. Wg sprawozdań ⁹⁴⁷ banków giełdowych w 2020 r. ze wsparcia w postaci moratoriów pozaustawowych (pozwalającego na zawieszenie spłat kapitału lub kapitału i odsetek dla kredytobiorców na okres nieprzekraczający 6 miesięcy⁴⁸) w 2020 r.

Wykres 2.17. Wartość ekspozycji kredytowych objętych moratorium pozaustawowym (w mln PLN) i ich udział w należnościach kredytowych ogółem w wybranych bankach w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych banków

⁴⁶ Źródło: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/moratorium.html> [dostęp: 1.03.2023]

⁴⁷ BOS nie publikował szczegółowych danych o wielkościach ekspozycji kredytowych objętych moratorium kredytowym.

⁴⁸ Moratorium pozaustawowe wypracowane przez Związek Banków Polskich, notyfikowane przez EBA w formie Wytycznych EBA/GL/2020/02 przewidywało zróżnicowanie pomocy w zależności od segmentu klienta wnioskującego o przesunięcie/odroczenie spłaty kredytu.

skorzystało ponad 660 000 klientów, a suma kredytów objętych moratoriami w badanej grupie banków wyniosła 118,7 mld PLN. Łącznie w całym sektorze wg danych KNF pozaustawowymi moratoriami kredytowymi objęto ekspozycje kredytowe o wartości 142 mld PLN, co stanowiło 12,7% wszystkich należności kredytowych banków.

Jak wynika z danych zaprezentowanych na wykresie nr 2.17 największa wartość kredytów objętych moratoriami pozaustawowymi występowała w PKO (ponad 32 mld PLN), na drugim miejscu znalazł się SPL (21,8 mld PLN). Udział kredytów objętych moratorium w całości należności kredytowych nie przekraczał 15% w całej grupie (SPL).

Zgodnie z postanowieniami zawartymi w wytycznych EBA/GL/2020/02 banki stosujące pozaustawowe moratoria kredytowe mogły po spełnieniu przez daną ekspozycję założonych warunków określonych w punkcie 10 i 10a wspomnianych wytycznych nie dokonywać przeklasyfikowania ekspozycji do wyższej grupy ryzyka (faza 2 lub 3).

Z przeglądu sprawozdań finansowych analizowanych banków wynika, iż generalnie podeszły one do klasyfikacji ekspozycji objętych moratorium pozaustawowym zgodnie z wytycznymi EBA. Do tej grupy banków można zaliczyć ING, MIL, BHW i SPL. Niektóre z banków przedstawiły dodatkowe warunki, w przypadku których nie było możliwe utrzymanie ekspozycji objętej moratorium w dotychczasowej grupie ryzyka (fazy). Przeklasyfikowanie należności kredytowych do fazy 2 lub 3 następowało w tych bankach w sytuacji:

- jeśli na pogorszenie ryzyka kredytowego wpływają dodatkowe czynniki wskazujące na problemy dłużnika (PEO),
- identyfikacji istotnego pogorszenia sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika znajdującego się na liście branż zagrożonych (PEO),
- występowania ekspozycji z najwyższymi wartościami PD, którym udzielono moratoriów lub które należą do zidentyfikowanych branż (PKO, ALR),
- niespełniania przez ekspozycje wymogów określonych w wytycznych EBA (ING),
- oceny indywidualnej ekspozycji klientów należących do wybranych segmentów (przedsiębiorstwa) i branż (MBK),
- wystąpienia przeterminowania powyżej 30 dni w horyzoncie 3 miesięcy po zakończeniu moratorium, co stanowi przesłankę istotnego wzrostu ryzyka kredytowego (BNP),
- identyfikacji trwałych trudności finansowych klienta świadczących o wzroście ryzyka kredytowego (SPL).

Wysokość odpisów dodatkowych wynikających z wpływu pandemii COVID-19 na wartość ECL w bankach, które podały takie informacje w sprawozdaniu finansowym (zawierające także wpływ moratoriów pozaustawowych) wraz z podjętymi działaniami dodatkowymi zostały przedstawione w tabeli nr 2.10.

Tabela 2.10. Wysokość dotworzonych odpisów w wyniku wykonania działań dodatkowych w bankach

Bank	Działanie dodatkowe	Wysokość dotworzonych odpisów w wyniku wykonania działania (w mln PLN)
PKO	wykonanie dodatkowego przeglądu portfela kredytowego dla ekspozycji z najwyższymi wartościami PD, którym udzielono moratoriów lub które należą do zidentyfikowanych branż oznaczono przesłanką „istotnego wzrostu ryzyka kredytowego”	653,0
PEO	reklasyfikacja kredytów do fazy 2 ze względu na przeprowadzony przegląd branżowy i inne działania o podobnym charakterze	128,0
MBK	przeklasyfikowanie części ekspozycji klientów detalicznych objętych wsparciem w postaci moratoriów kredytowych, wyselekcjonowanych na podstawie charakterystyki behawioralnej, do fazy 2 pomimo braku wystąpienia przesłanki istotnego wzrostu ryzyka kredytowego lub utraty wartości	53,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych banków za 2020 r.

Potwierdzeniem danych przedstawionych w tabeli nr 1 jest wzrost poziomu należności w fazie 2 w prezentowanych bankach. Wykazały one najwyższy wzrost poziomu należności w fazie 2 wg stanu na IV kwartał 2020 r. w porównaniu do IV kwartału 2019 (PKO – 224%, MBK – 180%, PEO – 131%). Inne banki z badanej grupy (oprócz SPL – 132%) nie wykazywały aż tak dynamicznego przyrostu należności w fazie 2.

Na koniec grudnia 2020 r. kredyty w fazie 1 stanowiły średnio 52,5% portfela z moratorium (średni udział kredytów ważony wartością brutto), natomiast kredyty w fazie 2 stanowiły średnio 32,0%. Należy brać pod uwagę możliwość przeklasyfikowania tych kredytów do fazy 3 po wygaśnięciu moratoriów. W tym portfelu występowały dość duże różnice pokrycia rezerwami NPL (od 7% do 80%). Dodatkowo średnio ważone wartością ekspozycji brutto pokrycie w ramach kredytów z moratoriami było niższe niż dla całego portfela kredytów dla sektora niefinansowego (dla banków komercyjnych pokrycie rezerwami dla fazy 3 wynosiło 60,9%, a dla banków objętych moratoriami pokrycie rezerwami NPL wynosiło 24,3%)⁴⁹.

Warto dodać, iż objęcie ekspozycji kredytowej **moratorium ustawowym** wprowadzonym w czerwcu 2020 r. w ramach Tarczy Antykryzysowej 4.0, w którym kredytobiorca zgłasza utratę pracy lub źródła dochodu, powodowało we wszystkich bankach przeklasyfikowanie danej ekspozycji do koszyka 3 (wystąpienie przesłanki do zmiany klasyfikacji w postaci utraty dochodu). Wartość należności kredytowych objętych tym moratorium była istotnie niższa i wg danych KNF stanowiła 1,2% wartości ogółem ekspozycji kredytowych objętych moratoriami (ok. 1,7 mld PLN).

Wprowadzenie moratorium pozaustawowego pozwoliło bankom i klientom na podjęcie działań wyprzedzających w momencie pierwszego szoku wywołanego wybuchem pandemii. Możliwość przesunięcia płatności rat o kilka miesięcy bez ponoszenia dodatkowych kosztów oraz brak konieczności przeklasyfikowania kredytów objętych moratorium umożliwił przeczekanie pierwszych miesięcy bez gwałtownego przyrostu odpisów kredytowych. Jednakże biorąc pod uwagę skalę (moratorium objęte zostało tylko ok. 12,7% należności kredytowych) oraz fakt podjęcia działań dodatkowych przez banki polegających na przeprowadzeniu bardziej szczegółowej analizy portfeli kredytowych i dotworzenia odpisów kredytowych, wpływ moratorium pozaustawowego na poziom odpisów i wyniku ECL można ocenić jako niewielki.

2.3.3. Wpływ wakacji kredytowych

Przy analizie sytuacji finansowej banków warto wspomnieć o wakacjach kredytowych, które zostały wprowadzone na podstawie Ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o finansowaniu społecznym dla przedsiębiorców gospodarczych i pomocy kredytobiorcom⁵⁰. Przepisy pozwalają na zawieszenie przez kredytodawcę, na wniosek konsumenta, spłaty kredytu hipotecznego udzielonego w walucie polskiej. Zawieszeniu podlega maksymalnie 8 miesięcznych rat kredytu, po cztery raty w 2022 r. i 2023 r. W okresie zawieszenia spłaty kredytu nie są naliczane odsetki. Kredytobiorcy mają dowolność w dokładnym wyborze momentu skorzystania z wakacji kredytowych, co powoduje po stronie banku trudności w oszacowaniu skutków ich udzielenia.

Udzielanie przez banki wakacji kredytowych, podobnie jak w przypadku moratoriów kredytowych, nie powoduje konieczności przeklasyfikowania ekspozycji kredytowej do fazy 2. Dzieje się tak dopiero wtedy, gdy na wzrost ryzyka kredytowego wpływają dodatkowe czynniki wskazujące na problemy dłużnika z regulowaniem zobowiązań.

Należy zauważyć, że wakacje kredytowe, jak już zostało wspomniane, dotyczą kredytów hipotecznych udzielonych w PLN, a zatem zakres ich wpływu na sytuację banków jest ograniczony. Ponadto trzeba zwrócić uwagę, że tego typu kredyty są znacznie lepiej zabezpieczone i lepiej się spłacają. Dla porównania wskaźnik NPL dla badanych banków w 3. kwartale 2022 r. wynosił 4,5%, a dla kredytów mieszkaniowych, zaciągniętych przez gospodarstwa domowe, w PLN, wskaźnik ten w tym samym okresie kształtował się na poziomie 1,8%. Wyniki te wskazują, że należności objęte wakacjami kredytowymi są znacznie bezpieczniejsze, obciążone mniejszym ryzykiem kredytowym. Można więc wnioskować, że wpływ wakacji kredytowych na wynik ECL nie był szczególnie istotny.

Opisując zagadnienie moratoriów oraz pandemii COVID-19 i ich wpływu na banki warto przyjrzeć się wielkościom należności banków w poszczególnych fazach. Przede wszystkim należy zauważyć, że w sektorze bankowym w naturalny sposób systematycznie zwiększa się stan należności, co obrazuje wykres nr 2.18. Średnia przyrostu wielkości należności dla analizowanych kwartałów wyniosła 1,8% (kwartał do kwartału). Spadek stanu należności zauważalny był w ostatnim czasie jedynie w 2020 r. (przede wszystkim w drugim kwartale, ale także w czwartym), a więc w okresie, w którym wszyscy borykali się z problemami spowodowanymi COVID-19.

⁴⁹ Źródło: Informacja na temat sektora bankowego w 2020 r. KNF, str. 46.

⁵⁰ Dz.U. 2022 poz. 1488 z późn. zm.

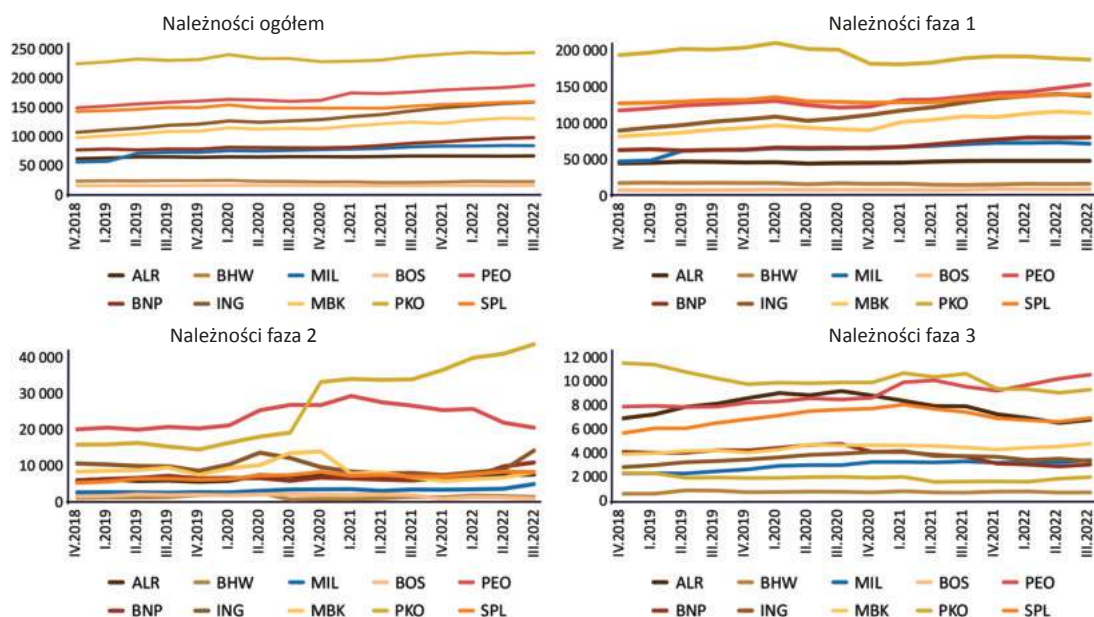
Wykres 2.18. Dynamika zmian poziomu należności badanych banków*Źródło: opracowanie własne.*

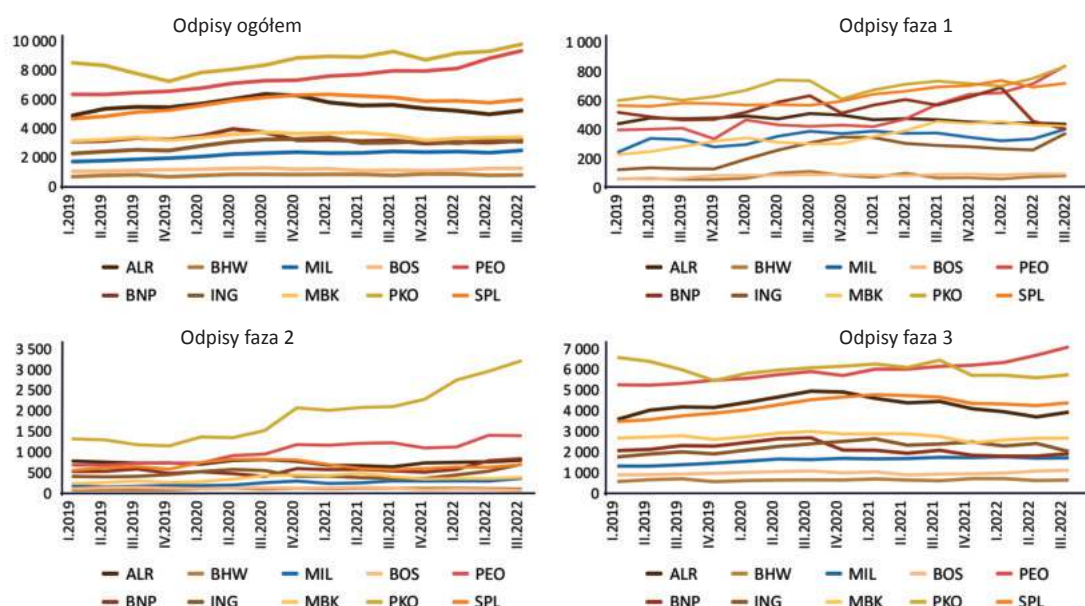
Dane na wykresie nr 2.19 potwierdzają natomiast, że w wielu bankach w 2020 r. nastąpił spadek należności w fazie 1, przy jednoczesnym ich przyroście w tym okresie w fazie 2 oraz 3. Potwierdza to, że banki w tym czasie dostrzegły zagrożenie spłaty dla zauważalnej grupy ekspozycji kredytowych i przeklasyfikowały je do faz należności bardziej zagrożonych. Najbardziej widoczne jest to w przypadku fazy 2 i banków PEO oraz PKO, co zostało już zasygnalizowane i opisane wcześniej.

Sytuacją wartą odnotowania jest ponadto spadek w 2021 r. poziomu należności w bankach w fazie 3 oraz w przypadku części banków w fazie 2. Może się to wiązać z przeprowadzoną przez wiele banków przebudową portfeli kredytowych i sprzedażą

wierzytelności, przede wszystkim tych obarczonych największym ryzykiem kredytowym, czyli należącym do fazy 3.

Jednocześnie w przypadku odpisów (wykres nr 2.20) można stwierdzić, że ich wartości odwzorowują zmiany, które zachodzą w poszczególnych fazach należności. Zauważalny jest wzrost ich ogólnego poziomu w czasie, co związane jest z przyrastającym portfelem kredytowym sektora bankowego. Wzrostowi należności w fazie 2 w 2020 r. towarzyszy wzrost odpisów w fazie 2, a za spadkiem należności w fazie 3 w 2021 r. podąża spadek odpisów w fazie 3, co może wskazywać, że banki w tym okresie dokonały zauważalnych sprzedaży i spisania należności głównie z fazy 3.

Wykres 2.19. Należności badanych banków ogółem oraz w poszczególnych fazach*Źródło: Opracowanie własne.*

Wykres 2.20. Odpisy badanych banków ogółem oraz w poszczególnych fazach

Źródło: Opracowanie własne.

2.3.4. Relacje między odpisami z tytułu utraty wartości należności a oczekiwanymi stratami kredytowymi w bankach giełdowych

Na wykresie nr 2.21 zaprezentowane zostało porównanie pomiędzy wartością oczekiwanym strat kredytowych w kolejnych kwartałach, a zmianą odpisów w 4 wariantach obejmujących: ogólny poziom zmian odpisów oraz zmiany odpisów w poszczególnych trzech fazach⁵¹.

Zmiany w pierwszej fazie odpisów są najbardziej wypłaszczone w czasie i można w tym przypadku zaobserwować najmniejszą korelację ($r=0,13$) z wartością oczekiwanym strat kredytowych. Bardziej widoczna jest korelacja zmian odpisów w fazie 3 ($r=0,34$), jednak najwyższa korelacja ($r=0,45$) biorąc pod uwagę poszczególne koszyki odpisów występuje w fazie 2. Porównując wszystkie fazy odnotować więc można najbardziej istotną zależność pomiędzy wartościami oczekiwanym strat kredytowych, a fazą odpisów dla należności, w przypadku których ryzyko kredytowe wzrosło istotnie od momentu początkowego ujęcia.

Uwzględniając ogólny poziom zmiany odpisów korelacja z wartością oczekiwanym strat kredytowych występuje na zauważalnym poziomie $r=0,56$. Widoczny jest więc związek pomiędzy tymi dwiema wartościami, nie jest on jednak silny.

Na wykresie nr 2.21 na lewej osi zaznaczony został wynik ECL, zaś na prawej zmiana stanu odpisów. Dodatkowo wartości zmiany odpisów oznaczają ich zmniejszenie w danym okresie. Warto więc zwrócić uwagę, że wynik z tytułu oczekiwanym strat kredytowych z rachunku zysków i strat jest we wszystkich okresach ujemny, a wartość odpisów w niektórych okresach pogłębia się, w innych odpisy się zmniejszają. Powyższe wynika z nieujmowania przez banki (co zostało opisane szerzej w dalszej części opracowania) w wyniku ECL ważnych pozycji mających wpływ na wartość odpisów, tj. m.in. spisanie i sprzedaży wierzytelności. Jak już zostało wspomniane duże znaczenie mogło to mieć w 2021 r. (wykres nr 2.19 – Należności faza 3).

Wskazane powyżej wartości korelacji pomiędzy wynikiem ECL a zmianą odpisów można uznać za zauważalne, jednak nie silne. Można więc powiedzieć, że sama zmiana odpisów nie pozwala wnioskować o wyniku ECL. Dzieje się tak ze względu na istotny wpływ spisanie i sprzedaży wierzytelności przez banki. Czynnikiem decydującym jest spisywanie i sprzedaż często ekspozycji o najgorszej jakości (wspomniany spadek poziomu należności w fazie 3).

Uwagę zwracają również sytuacje, w których banki redukują odpisy (zmiana odpisów jest dodatnia), a wynik ECL się pogłębia (np. odpisy w fazie 3 w 4. kwartale 2021 r. – wykres nr 2.21). Banki zakładają więc gorsze wyniki z tytułu oczekiwanym strat kredytowych, pomimo, że odpisy się zmniejszają. Takie wyniki mogą właśnie towarzyszyć sytuacjom sprzedaży przez banki należności.

⁵¹ W przypadku BOS brak publikowanych danych o odpisach w podziale na fazy dla 1. oraz 4. kwartału 2018 r.

Dla przykładu PKO w swoim sprawozdaniu finansowym za 2021 r. wskazywał, że przeprowadził pakietowe sprzedaże blisko 40 tysięcy sztuk wierzytelności od klientów detalicznych oraz gospodarczych, o zadłużeniu ogółem ponad 1 331 mln PLN. W wyniku sprzedaży wierzytelności zostały przeniesione

wszystkie ryzyka i korzyści, w związku z powyższym PKO zaprzestał ujmowania tych aktywów. Analizie poddane zostały zmiany w poziomach należności, odpisów oraz wyniku ECL, jakie można było zaobserwować pomiędzy 3. oraz 4. kwartałem 2021 r. w PKO, zaprezentowane zostały w tabeli nr 2.11.

Tabela 2.11. Analiza zmiany stanu należności, odpisów oraz wyniku ECL w PKO w III oraz IV kw. 2021 r., mln PLN

Dane finansowe	III 2021	IV 2021	Różnica pomiędzy okresami	Komentarz
N3	10 575,0	9 332,0	-1 243,0	Spadek stanu należności w fazie 3 (głównie sprzedaż)
O3	9 263,0	8 688,0	-575,0	Towarzyszący spadkowi należności w fazie 3 spadek odpisów w fazie 3
Wynik ECL	-362,0	-517,0	-	Pogarszający się wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych, pomimo zmniejszenia się poziomu odpisów

Źródło: Opracowanie własne.

Mając na uwadze duże różnice pomiędzy wynikiem ECL, a zmianą stanu odpisów, dokonano próby oszacowania różnicy pomiędzy tymi wartościami, które w dużej mierze wyrażają poziom zjawiska spisywania i sprzedaży wierzytelności przez banki. W różnicy tej zawierają się jeszcze inne wartości, takie jak np. różnice kursowe, jednak analiza sprawozdań finansowych banków pozwala stwierdzić, że są to wartości o znacznie mniejszym znaczeniu.

W tabeli nr 2.12 obliczone zostały różnice pomiędzy wynikiem ECL, a zmianą stanu odpisów, które w sposób przybliżony mogą wyrażać poziom wierzytelności sprzedawanych i spisywanych przez banki. Do tego celu wyznaczone zostały wartości wyniku ECL w poszczególnych okresach oraz wartości zmian w odpisach w kolejnych okresach (przy czym wartość dodatnia zmiany odpisów oznacza, że odpisy się zmniejszyły, wartość ujemna natomiast, że odpisy jeszcze wzrosły). Następnie wyznaczona została

różnica pomiędzy wartością zmiany odpisów, a wynikiem ECL. Tak otrzymany wynik został skorygowany o współczynnik dynamiki należności w fazie 1, aby uwzględnić, że w naturalny sposób przyrasta wielkość portfeli należności banków, rosną przy tym również odpisy i wynik ECL.

Ze względu na transfery z fazy 2 do 3 otrzymany wynik należy traktować jako dolną granicę szacunku wartości spisania i sprzedaży⁵². Na przestrzeni analizowanego okresu sprzedaż i spisania w bankach mogły stanowić szacunkowo wartość ok. 31 mld PLN. W kwocie tej, jak już zostało wspomniane, znajdują się również inne pozycje, jednak ich udział nie jest duży. Przyrównując otrzymane wartości sprzedaży i spisania należności w kolejnych latach do ogółu wartości należności w poszczególnych latach, wyznaczony został udział takich należności w łącznej ich sumie. Jest to wartość poniżej 1% rocznie.

⁵² Możliwe są też transfery z fazy 3 do 2, które mogłyby zmniejszyć otrzymany wynik, jednak ich skala i prawdopodobieństwo wystąpienia są niewielkie.

Tabela 2.12. Szacunkowa wartość należności sprzedanych /spisanych, mln PLN

Okres	Wynik ECL	O3 zmiana	O3 zmiana – wynik ECL	Współczynnik korekty (przyrost N1)	sprzedaż, spisanie i inne		Stan należności na koniec okresu	Relacja sprzedaży, spisania i innych do należności ogółem
					O3 zmiana – ECL, po korekcie o współ.	O3 zmiana – ECL po korekcie o współ. na koniec okresu		
I.2018	-1 207,7	–	–	–	–			
II.2018	-1 556,8	623,9	2 180,7	1,032910375	2 111,2			
III.2018	-1 471,8	271,3	1 743,1	1,016170844	1 715,4			
IV.2018	-1 772,7	2 265,7	4 038,4	1,253775137	3 221,0	7 047,6	927 037,8	0,76%
I.2019	-1 410,1	-1 692,8	-282,7	1,021092092	-276,8			
II.2019	-2 101,8	-670,9	1 431,0	1,036292843	1 380,8			
III.2019	-1 901,8	-523,6	1 378,2	1,017592465	1 354,4			
IV.2019	-1 599,4	599,2	2 198,6	1,010950751	2 174,8	4 633,2	998 721,7	0,46%
I.2020	-2 700,9	-1 526,6	1 174,3	1,029969125	1 140,1			
II.2020	-3 444,8	-1 545,5	1 899,3	0,961553881	1 975,2			
III.2020	-1 946,3	-1 083,3	863,1	0,999065520	863,9			
IV.2020	-2 699,1	683,5	3 382,7	0,981468248	3 446,6	7 425,8	1 012 626,9	0,73%
I.2021	-1 415,5	-421,0	994,5	1,034827431	961,1			
II.2021	-1 372,5	1 048,9	2 421,3	1,017787799	2 379,0			
III.2021	-1 541,2	-613,1	928,1	1,037177891	894,9			
IV.2021	-1 807,0	1 709,4	3 516,4	1,023957517	3 434,1	7 669,0	1 097 304,1	0,70%
I.2022	-1 564,0	38,4	1 602,4	1,014446479	1 579,6			
II.2022	-1 690,3	-22,4	1 667,9	1,010907928	1 649,9			
III.2022	-1 928,6	-742,4	1 186,2	0,997472718	1 189,2	4 418,7	1 139 180,1	0,39%
Razem					31 194,3			

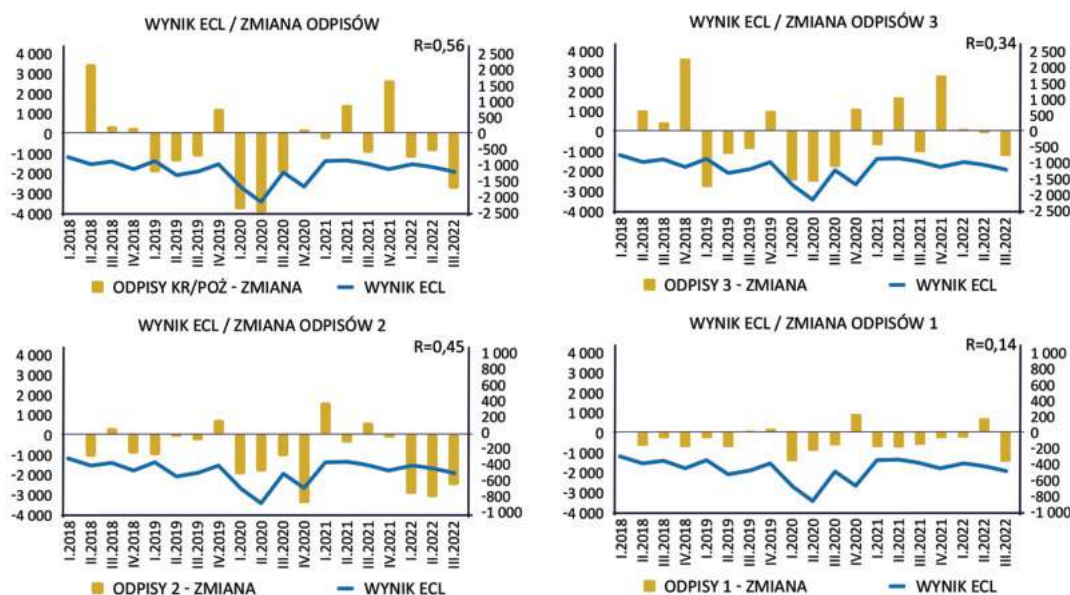
Źródło: Opracowanie własne.

2.3.5. Sprzedaż i spisanie wierzytelności

Banki na mocy stosownych aktów prawnych wyposażone zostały w możliwość zarządzania swoimi portfelami wierzytelności. Jak wynika z art. 5 Prawa bankowego⁵³ do czynności bankowych należą: naby-

wanie i zbywanie wierzytelności pieniężnych. Ponadto zgodnie z art. 92a wymienionej ustawy banki mogą zawierać z towarzystwami funduszy inwestycyjnych tworzącymi fundusz sekurytyzacyjny albo z funduszami sekurytyzacyjnymi umowy przelewu wierzytelności, a także przenosić w drodze umowy wierzytelności na podmiot emisyjny w celu emisji przez ten podmiot papierów wartościowych, których zabezpieczenie stanowią sekurytyzowane wierzytelności.

⁵³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe. Dz.U.1997.140.939 z późn. zm.

Wykres 2.21. Wynik ECL, a zmiana odpisów (z uwzględnieniem faz) w kolejnych kwartałach 2018–2022

Źródło: opracowanie własne.

Szczególny tryb sprzedaży wierzytelności przez bank reguluje Ustawa o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw⁵⁴ (art. 1). Akt ten w art. 38 i 39 wskazuje, że banki są uprawnione do publicznej sprzedaży wymagalnych wierzytelności bankowych. Powyższe może zostać zrealizowane w drodze przetargu, na podstawie oferty ogłoszonej publicznie lub w wyniku rokowań podjętych na podstawie publicznego zaproszenia⁵⁵.

Szczegóły dotyczące sprzedaży wierzytelności określone zostały w Kodeksie cywilnym⁵⁶, który wskazuje w art. 509, że „wierzyciel może bez zgody dłużnika przenieść wierzytelność na osobę trzecią (przelew), chyba że sprzeciwiałoby się to ustawie, zastrzeżeniu umownemu albo właściwości zobowiązania”.

Ogólne zasady dotyczące tworzenia odpisów i rezerw określa Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości⁵⁷, która w przypadku banków odsyła (art. 81 ust. 2 pkt. 8c) do Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad

rachunkowości banków⁵⁸. Rozporządzenie zaś w § 34. wskazuje, że *Bank może odpisać należność stanowiącą ekspozycję kredytową, (...) w ciężar utworzonej na nią rezerwy celowej i przenieść do ewidencji pozabilansowej do czasu jej umorzenia, przedawnienia lub spłaty w przypadku, gdy pozostaje zaklasyfikowana do należności „straconych” przez okres co najmniej roku oraz utworzona na nią rezerwa celowa równa jest kwocie należności pozostającej do spłaty, czyli że wartość netto należności jest równa zero. Wraz z przeniesieniem należności do ewidencji pozabilansowej bank przenosi również odpowiadającą jej rezerwę celową. § 35. stanowi natomiast, że Bank wyłącza z ksiąg rachunkowych składnik zobowiązań finansowych lub jego część w przypadku, gdy zobowiązanie wygasło. Zobowiązanie wygasa, gdy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygasł termin jego dochodzenia.*

Wyżej wymienione Rozporządzenie wskazuje również, że *Bank zachowuje kontrolę nad przeniesionym składnikiem aktywów finansowych, jeżeli ma prawo do zbycia przeniesionego składnika aktywów finansowych, natomiast nie zachowuje kontroli, jeżeli nabywca ma prawo do zbycia tego składnika aktywów finansowych. W takiej sytuacji aktywa finansowe spisuje się w ciężar rezerwy celowej bądź odpisu aktualizującego.*

Na kolejnym wykresie – nr 2.22 – przedstawione zostały wyniki banków biorąc pod uwagę wskaźniki NPL obrazujące relację należności w 3 fazie ryzyka⁵⁹ do należności ogółem w danym okresie, a więc

⁵⁴ Ustawa z dnia 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw. Dz.U.1993.18.82 z późn. zm.

⁵⁵ Dodatkowo Ustawa o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw określa: – w Art. 41: *Do przelewu wierzytelności, (...), stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego o zmianie wierzyciela, z następującymi wyjątkami:*

1) w żadnym przypadku nie jest wymagana zgoda dłużnika;
2) przelew nie może być dokonany na rzecz dłużnika lub podmiotu będącego w stosunku do dłużnika podmiotem dominującym lub zależnym (...).

⁵⁶ Dz.U.1964.16.94 z późn. zm.

⁵⁷ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Dz.U.1994.121.591 z późn. zm.

⁵⁸ (Dz.U.2010.191.1279).

⁵⁹ BOS zarówno wartości należności, jak i odpisów w fazie 3. prezentuje w podziale na niewykazujące utraty wartości oraz wykazujące utraty wartości. W opracowaniu obie kategorie uwzględniane są łącznie jako faza 3.

Wykres 2.22. Koszty ryzyka i wskaźnik NPL 4 kw. 2018 r., 4 kw. 2020 r., 3 kw. 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne.

informujący o jakości portfela kredytowego banku oraz kosztów ryzyka pokazujący relację wyniku ECL, wyrażonego jako suma 4 kolejnych kwartalnych odczytów, do należności ogółem, wyrażonych jako średnia z 4 kolejnych kwartałów. Analiza przeprowadzona została dla trzech okresów: na koniec 2018 r., 2020 r. oraz 2022 r. (w tym przypadku 3 kw.). Można stwierdzić, że wzrost wskaźnika NPL powoduje wzrost kosztów ryzyka. W 2018 r. wzrost wskaźnika NPL o 1 p.p. powodował wzrost kosztów ryzyka o 0,0564 p.p.

Wpływ ten najbardziej zauważalny był w 2020 r., co związane jest z pandemią COVID-19, wtedy wzrost wskaźnika NPL o 1 p.p. wiązał się z silniejszym wzrostem kosztów ryzyka o 0,0982 p.p. Jednak w 2022 r. wynik ten (wzrost o 0,0571 p.p.) powrócił do poziomu sprzed pandemii.

Przechodząc do interpretacji wskaźnika NPL i kosztów ryzyka dotyczących poszczególnych banków, zauważyć można pewne skupienie wyników obu

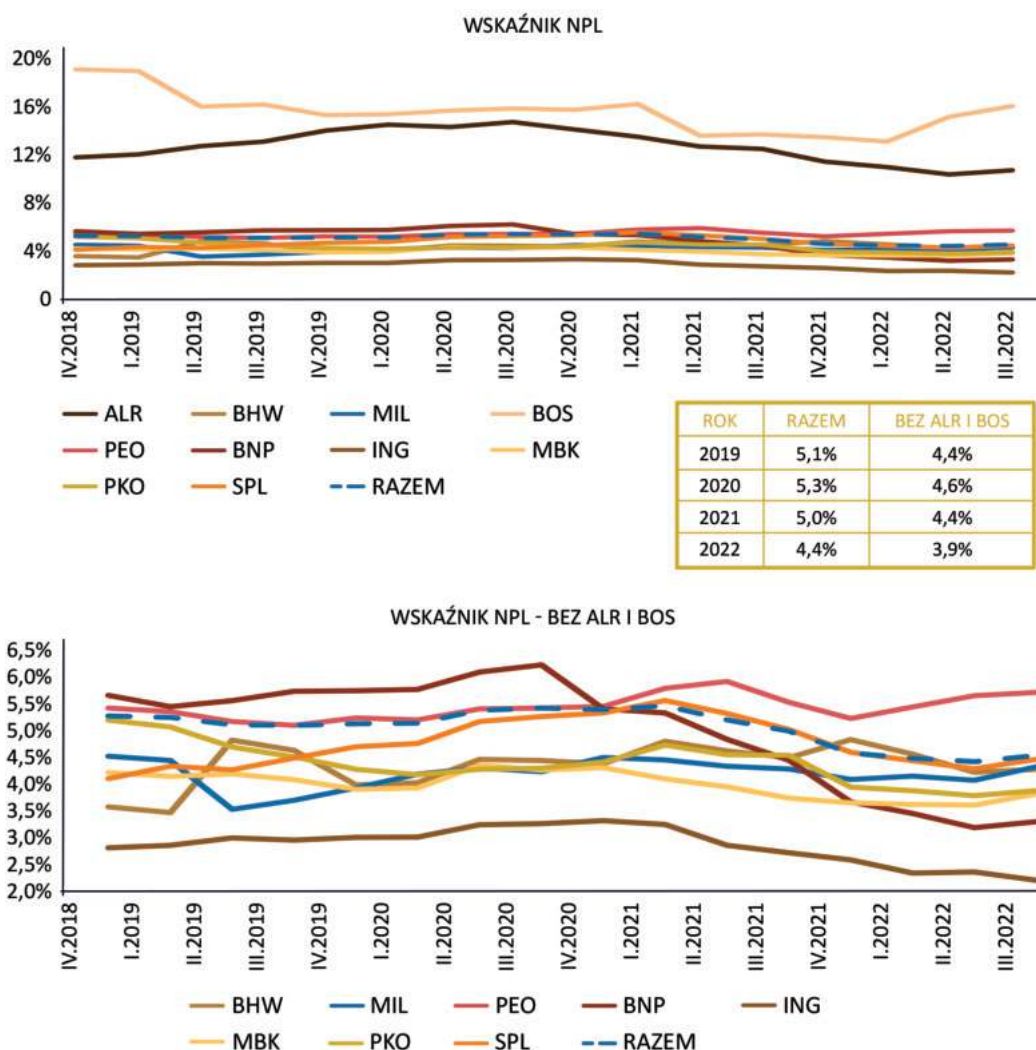
badanych wskaźników dla większości badanej grupy. Koszty ryzyka we wszystkich prezentowanych okresach kształtowały się dla poszczególnych banków na poziomie ok. 0,3%–1,2%, natomiast wyraźnie w tej kategorii odstaje ALR. Podobnie oceniając wskaźnik NPL można zauważyć zgrupowanie większości banków na podobnym poziomie. W tej kategorii istotnie wyższe wyniki można zaobserwować w przypadku ALR i BOS.

W przypadku BOS związane jest to ze specyfiką jego portfela kredytowego, bank ten finansuje inwestycje w farmy wiatrowe. Inwestycje te mogą być obciążone dużym ryzykiem i niepewnością, a jednocześnie nie są ukierunkowane na generowanie zysków, a raczej rozwój projektów związanych z poszukiwaniem alternatywnych źródeł energii.

Z kolei ALR od 2014 r. realizował strategię wzrostu poprzez przejęcia innych podmiotów sektora

finansowego (4 SKOK-i, Meritum Bank ICB oraz część Banku BPH). Mogło to wpłynąć na jakość jego portfela kredytowego. W przeciągu trzech lat (2014–2016) ALR w wyniku transakcji przejęcia podwyższył wartość należności od sektora niefinansowo o ok. 12 mld PLN, co stanowiło wzrost jego portfela kredytowego o ok. 40%. Ponadto ALR wskazywał na zauważalny wzrost (o 37%) w 2019 r. odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw związany z ekspozycjami klientów biznesowych z segmentu AGRO – w wysokości 389 mln PLN. Po 2020 r. (okres wybuchu pandemii COVID-19) można jednak zaobserwować stopniową poprawę wskaźników i zmniejszanie się dystansu ALR względem pozostałych banków, biorąc pod uwagę zarówno NPL, jak i wskaźnik kosztów ryzyka (wykresy nr 2.22 i 2.23).

Najniższe wyniki wskaźnika NPL w badanych okresach można natomiast zaobserwować w przypadku ING, który jednocześnie charakteryzuje się jednym

Wykres 2.23. Wskaźnik NPL 4Q2018 – 3Q2022, wskaźnik NPL 4Q2018 – 3Q2022 bez ALR i BOS

Źródło: opracowanie własne.

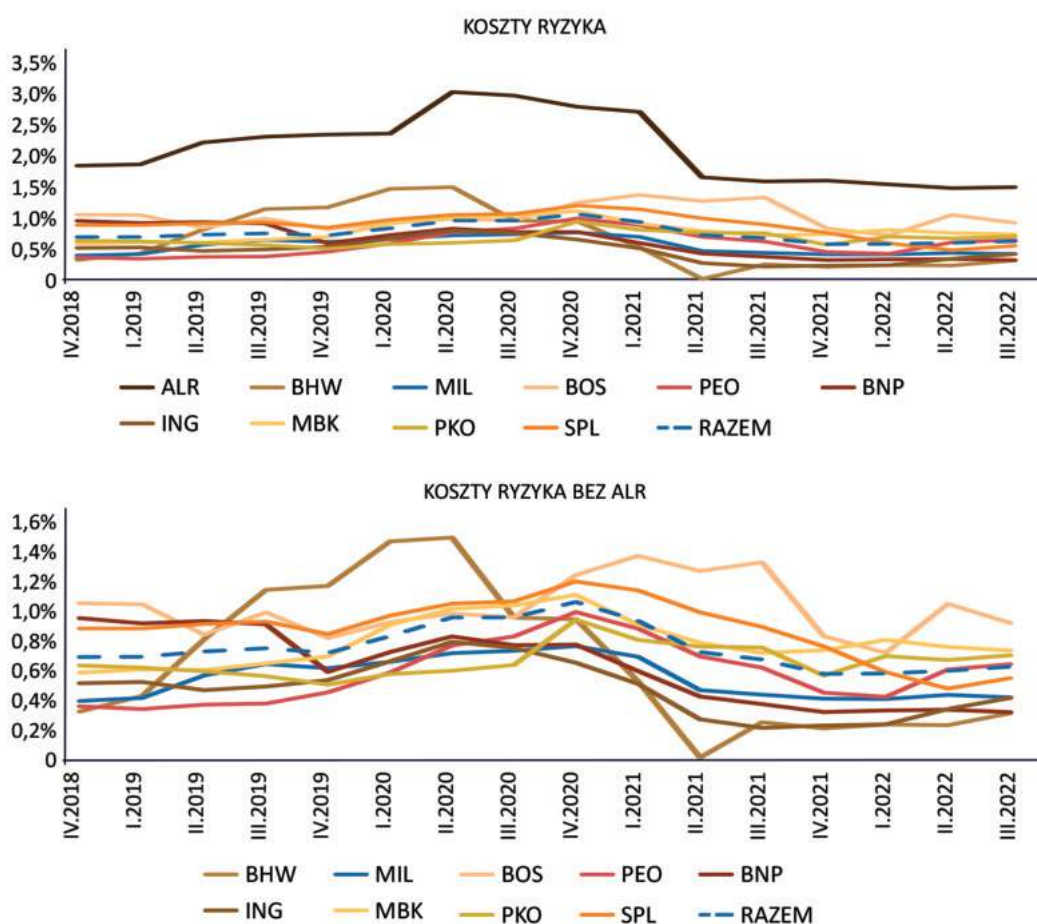

z niższych w grupie wyników wskaźnika kosztów ryzyka. Powyższe może wynikać ze stosowania przez ten bank zintegrowanego systemu zarządzania ryzykiem kredytowym i odpowiedniej konstrukcji produktów kredytowych, a także bardziej restrykcyjnej polityki kredytowej.

Wartości wskaźników NPL i kosztów ryzyka wskazują na jakość portfela kredytowego danego banku. Ta z kolei związana jest ze sposobem budowania portfela kredytowego. Na przykład przejęcia innych podmiotów i ich (niekiedy niepewnych co do spłaty) należności mogą powodować wzrost wskaźników. Istotny jest również apetyt na ryzyko poszczególnych banków (bardziej restrykcyjna polityka udzielania kredytów może sprzyjać obniżaniu się wskaźników). Znaczenie mogą mieć również rodzaje kredytów oraz branże, którym bank udziela finansowania.

Szczegółowe dane dotyczące wskaźników NPL oraz kosztów ryzyka na przestrzeni badanego okresu zaprezentowane zostały na wykresach nr 2.23 i 2.24. Średni poziom NPL dla badanych banków wyniósł

w latach 2019–2021 ok. 5%, a w 2022 r. spadł do 4,4%. Nie uwzględniając danych dotyczących ALR i BOS, tj. banków, których wyniki wskaźnika NPL wyraźnie odstawały od reszty, średni poziom wskaźnika NPL był o ok. 0,5 p.p. – 0,7 p.p. niższy. W 2020 r. zauważalny był wzrost wskaźnika NPL w przypadku wszystkich banków (w różnych kwartałach dla poszczególnych z nich), co związane jest z pojawieniem się pandemii COVID-19. Następnie w 2021 r. wartość tego wskaźnika dla banków spadała, jednak w połowie 2022 r., dla większości banków można zaobserwować ponowne jego odbicie w górę. Podobne zależności można zaobserwować w przypadku wskaźnika kosztów ryzyka. Wzrost wskaźników w połowie 2022 r. wynika z faktu spowolnienia gospodarczego. Zauważalny jest spadek dynamiki PKB w kolejnych kwartałach 2022 r., w tym możliwa recesja, w związku z powyższym banki oczekują gorszych wyników na podstawie informacji o przyszłych zdarzeniach gospodarczych (FLI – *Forward-Looking Information*, zagadnienie to zostanie opisane szerzej w punkcie 4.1). Wpływ PKB oraz innych zmiennych makroekonomicznych na wyniki banków opisany został szczegółowo w dalszej części opracowania.

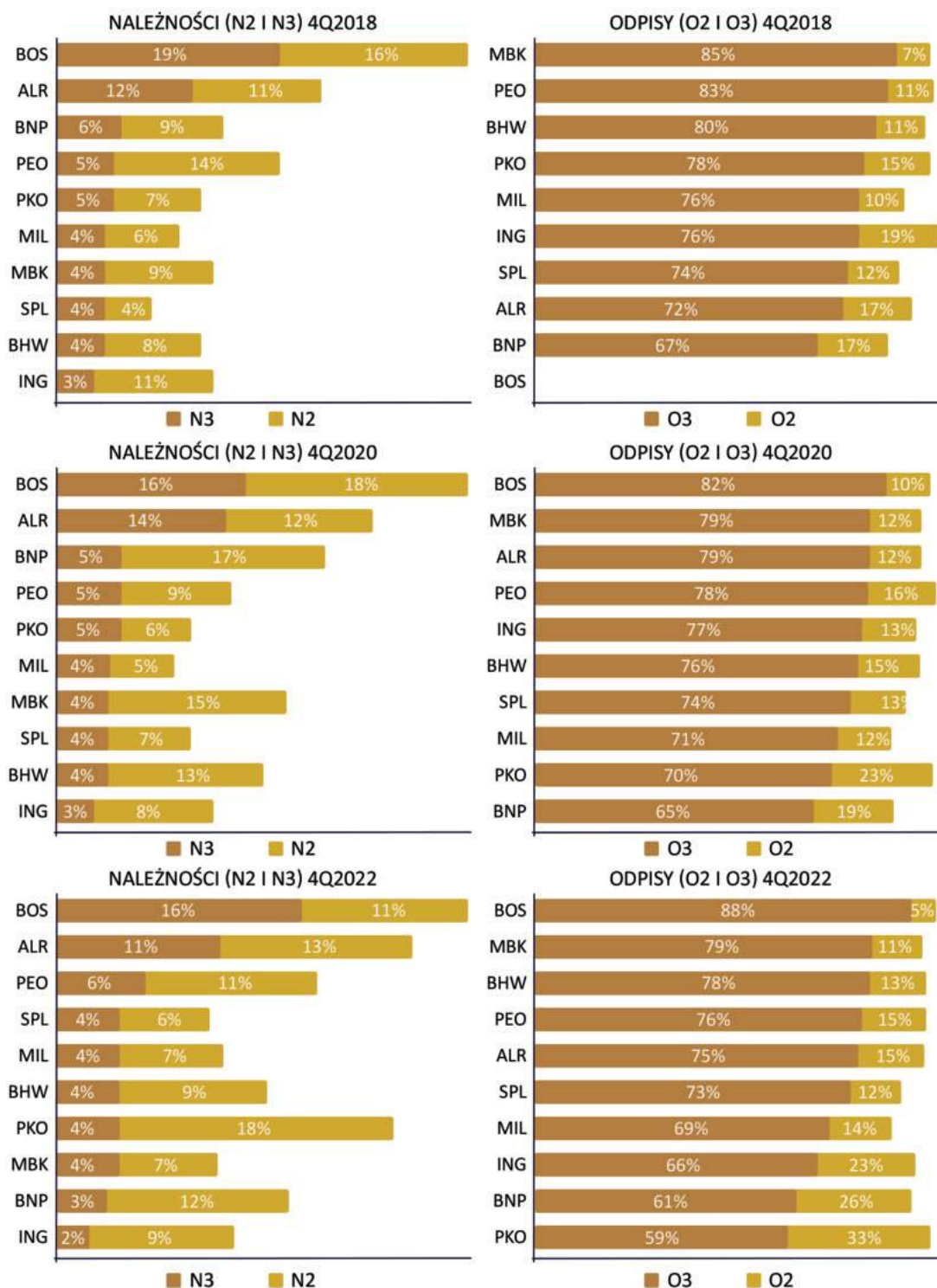

Wykres 2.24. Koszty ryzyka 4Q2018 – 3Q2022, koszty ryzyka 4Q2018 – 3Q2022 bez ALR

Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku kosztów ryzyka (wykres nr 2.24) uwagę zwraca wynik BHW w drugim kwartale 2021 r. Wpływ na tak niską wartość kosztów ryzyka miał wynik ECL odnotowany przez bank w trzecim kwartale 2020 r. (wynik w 2 kw. 2021 r. to suma kwartalnych wyników

ECL w okresie: 3. kw. 2020 r. – 2. kw. 2021 r., odniesiony do średniej wartości należności w banku w tym samym okresie). W trzecim kwartale 2020 r. wynik ECL w BHW przyjął rzadko spotykaną wartość dodatnią (25,3 mln PLN). Jak wskazał BHW, głównym

Wykres 2.25. Należności i odpisy w fazach 2 i 3 w stosunku do należności ogółem, 4Q2018, 4Q2020, 3Q2022

* BOS w 2018 r. nie publikował informacji o odpisach w rozbiu na poszczególne fazy.

Źródło: opracowanie własne.

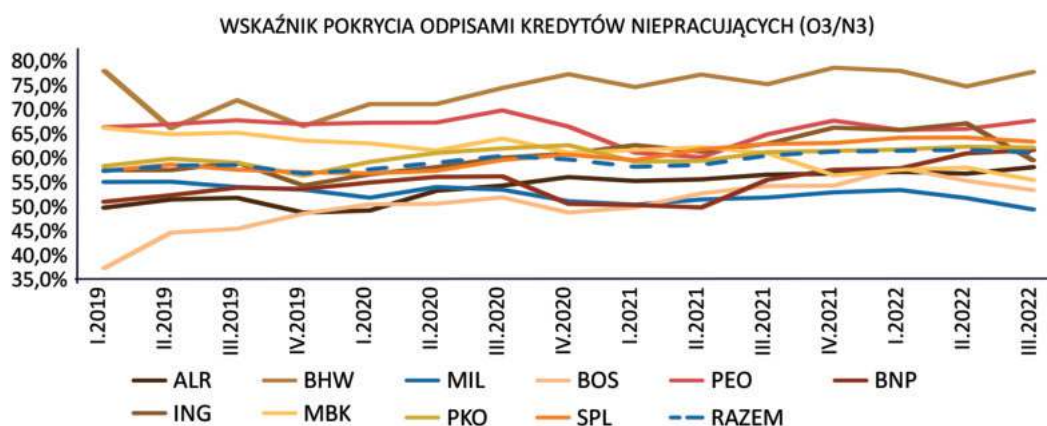
powodem rozwiązania odpisów z tytułu oczekiwanych strat kredytowych była redukcja zaangażowania z tytułu należności kredytowych znajdujących w etapie 3. Ponadto nastąpiła poprawa jakości grupy klientów znajdujących się w etapie 2 i nastąpiło przeniesienie ich do etapu 1. Zmiany dotyczyły segmentu bankowości instytucjonalnej, jakość portfela kredytowego w segmencie detalicznym pozostawała na stabilnym poziomie.

Zaprezentowane wyniki dotyczące wskaźnika NPL, wyrażające udział należności z fazy 3, tj. ze stwierdzoną utratą wartości w ogóle należności, obrazują jakość portfeli kredytowych banków. Warto jednak przyrzeć się również należnościom i odpisom poszczególnych banków znajdujących się zarówno w fazie 3., jak i 2. (wykres nr 2.25). Wprawdzie należności w fazie 2. to te, w przypadku których nie zidentyfikowano utraty wartości, stwierdza się jednak istotny wzrost ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia. Należy przy tym mieć na względzie, że dla należności w fazie 2. tworzony jest odpis z tytułu oczekiwanej straty kredytowej na cały okres udzielonego finansowania. Stan fazy 2. w sposób istotny wpływa więc na wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych.

Zarówno ALR, jak i BOS mają wysoki udział należności w fazie 3. i 2. we wszystkich prezentowanych okresach. Pozostałe banki, jak już zostało wspomniane, mają znacznie niższe i bardziej zbliżone do siebie wyniki udziału należności w fazie 3. do całego portfela kredytowego. Uwagę zwraca dosyć wysoki udział należności w fazie 2. w niektórych bankach, zwłaszcza PEO i PKO. W przypadku tego ostatniego udział należności w fazie 2. zwiększył się z wartości 7% na koniec 2018 r. (przez 15% na koniec 2020 r.) do 18% na koniec 3 kwartału 2022 r. Przełożyło się to również na wzrost udziału odpisów w fazie 2.

Kolejny wykres – nr 2.26 przedstawia kształtowanie się wskaźnika pokrycia odpisami kredytów niepracujących dla poszczególnych badanych banków oraz łącznie dla analizowanej grupy. Wskaźnik ten wyraża stosunek odpisów w fazie 3 do należności w fazie 3. Najwyższe wskazania można zaobserwować w przypadku BHW, najniższe zaś wartości odnotowują m.in. BOS oraz MIL. Zbyt niskie poziomy wskaźnika mogą oznaczać niewystarczającą ocenę ryzyka spłacalności kredytów w fazie 3 i utrzymywanie przez banki zbyt niskich poziomów odpisów. Wyższe wartości wskaźnika oznaczają wyższy poziom odpisów w relacji do należności niepracujących. Teoretycznie można by uznać taką sytuację za korzystniejszą i bezpieczniejszą. Z drugiej strony trzeba wziąć pod uwagę, że zbyt wysokie wartości wskaźnika pokrycia odpisami kredytów niepracujących mogą oznaczać, że bank ma problemy z jakością portfela kredytowego, w związku z czym należności w fazie 3 wymagają utworzenia wyższych odpisów. Dodatkowo może to oznaczać niski poziom zabezpieczenia należności niepracujących. Adekwatne zabezpieczenia spłaty kredytów pozwalają bowiem na utworzenie niższych odpisów. Można więc stwierdzić, że zarówno zbyt niskie, jak i zbyt wysokie wartości wskaźnika powinny zwracać uwagę. Wskaźnik ten powinien być jednak interpretowany z uwzględnieniem ogólnej, specyficznej sytuacji banku.

Wskaźnik pokrycia odpisami kredytów niepracujących (odpisy w fazie 3 do należności w fazie 3) jest jednym z częściej stosowanych wskaźników. Warto jednak również przyrzeć się wskaźnikowi pokrycia należności w fazie 2 odpisami w fazie 2. Na uwagę należy mieć przy tym skalę. Wskaźnik pokrycia odpisami kredytów niepracujących kształtuje się dla wszystkich banków na poziomie ok. 60%, podczas gdy relacja odpisów w fazie 2 do należności w fazie 2 to już wartości rzędu kilku – kilkunastu procent (wykres nr 2.27). Natomiast

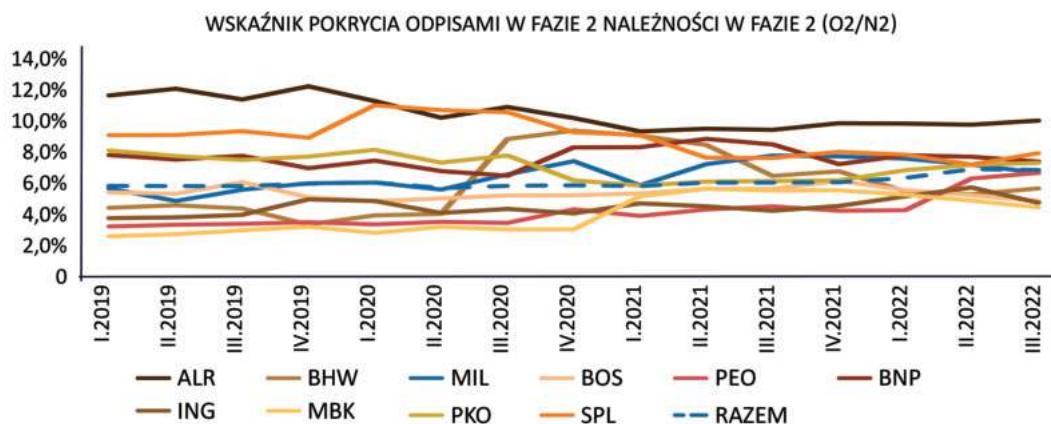

Wykres 2.26. Wskaźnik pokrycia odpisami kredytów niepracujących 1Q2019 – 3Q2022

Źródło: Opracowanie własne.

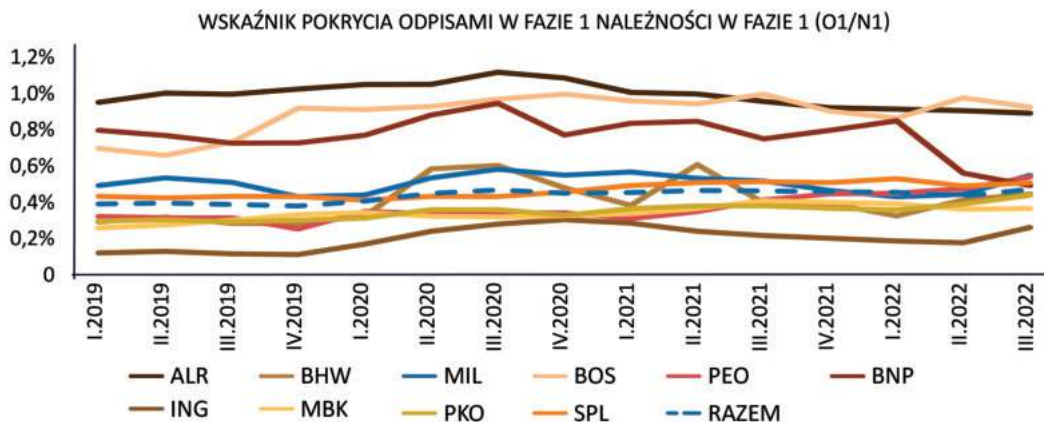
pokrycie odpisami w fazie 1 należności w fazie 1 to wielkości rzadko przekraczające 1% (wykres nr 2.28). W fazach 1 i 2 wysokimi wynikami wskaźnika wyróżnia się ALR, w fazie 1 dodatkowo BOS i BNP. Także w tym

przypadku z pewną ostrożnością należy interpretować wartości wskaźnika, zarówno te nadmiernie wysokie, jak i zbyt niskie, dodatkowo ważna jest specyfika portfela kredytowego danego banku.

Wykres 2.27. Wskaźnik pokrycia odpisami w fazie 2 należności w fazie 2

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 2.28. Wskaźnik pokrycia odpisami w fazie 1 należności w fazie 1

Źródło: opracowanie własne.

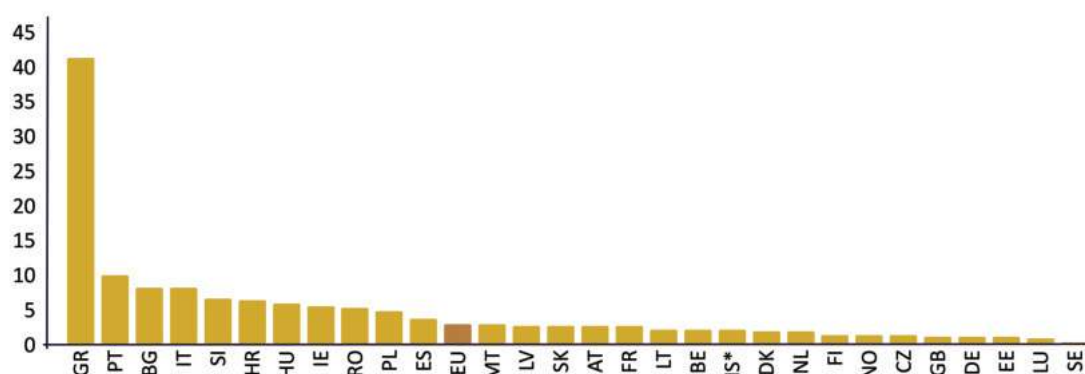
Odpisy na straty kredytowe w sektorze bankowym w Polsce na tle sektorów bankowych innych krajów europejskich

3.1. NPL w portfelu kredytów brutto w państwach europejskich

Według Europejskiego Nadzoru Bankowego (EBA) ryzyko kredytowe, charakteryzowane przez publikowane wartości wskaźnika udziału NPL w portfelu należności brutto banków od klientów w krajach europejskich w grudniu 2018 r., w dwóch krajach – tj. Grecji oraz Portugalii – przekraczało 10%, a dokładnie

w Grecji wynosiło 41,32%, zaś w Portugalii 10,12% (wykres 3.1). Z kolei najniższe wskaźniki zanotowano w Szwecji (0,45%), Luksemburgu (1,11%) oraz Estonii (1,15%). Średnia w krajach europejskich w grudniu 2018 r. wyniosła 3,19%. Polska w tym rankingu znalazła się na dziesiątej pozycji od końca, ze wskaźnikiem NPL na poziomie 4,93%, co nie odbiegało znacznie od średniej UE. Najbliżej średniej EU były Malta (3,04%) oraz Hiszpania (3,75%).

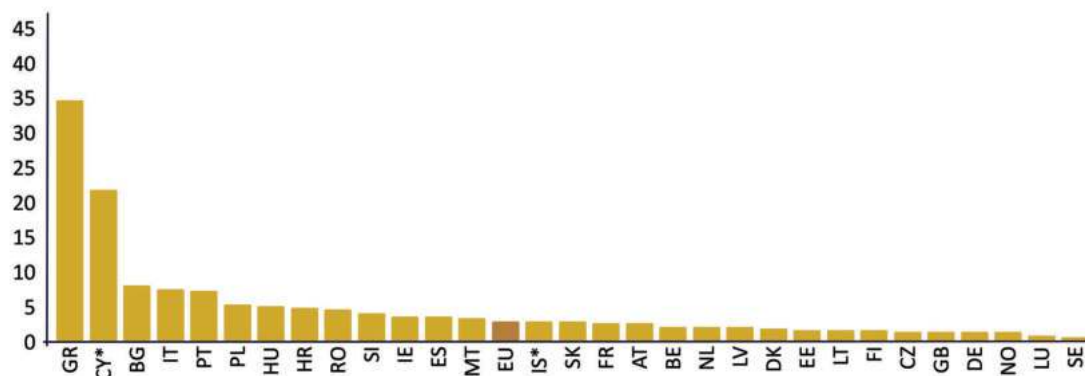
Wykres 3.1. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2018

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2018,

Z kolei w grudniu 2019 roku średni wskaźnik NPL dla UE był niższy w stosunku do grudnia 2018 roku i wynosił 2,7% (wykres 3.2). Nadal najwyższy wskaźnik NPL zanotowano w Grecji (35,2%), chociaż uległ on obniżeniu w porównaniu do roku wcześniejszego (41,32%). W czołówce krajów z najwyższym NPL były również Cypr (19,4%), Bułgaria (7,2%), Włochy (6,7%) oraz Portugalia (6,5%). Kraje, które notowały najniższy udział NPL w portfelu należności brutto w krajach europejskich to: ponownie Szwecja (0,5%), Luksemburg (0,9%) następnie Norwegia (1,3%) i Wielka Brytania (1,3%) czy Finlandia (1,4%). W Polsce wskaźnik NPL

nieznacznie spadł (4,8%) w porównaniu do roku 2018 (4,93%), jednak relatywnie Polska, będąc na szóstej pozycji, znalazła się w grupie państw z najwyższym poziomem NPL, oddalając się jednocześnie od średniej UE, która wyniosła 2,7%.

Średni udział NPL w portfelu kredytów brutto w państwach europejskich w grudniu 2020 r. oscylował wokół 2,57% w UE, co oznacza niewielki spadek w porównaniu do grudnia 2019 roku (2,7%). Wskaźnik NPL w Grecji (25,54%) spadł znacząco w porównaniu do roku 2019. Na drugim miejscu

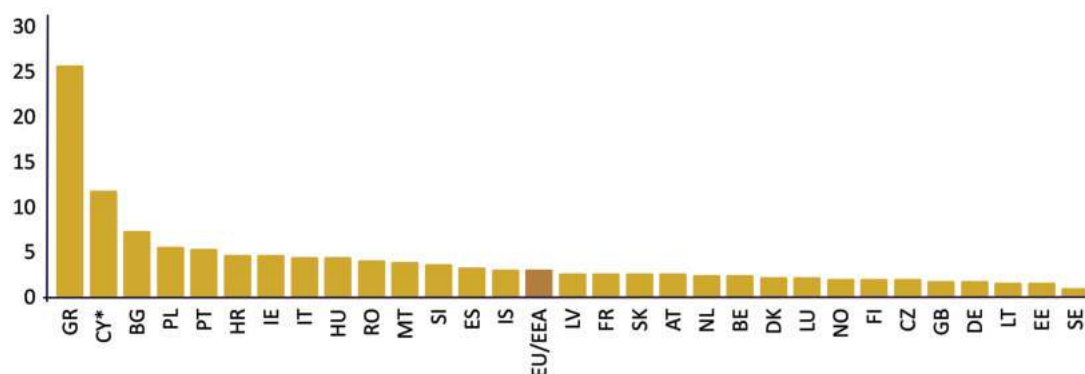
Wykres 3.2. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2019

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2019,

uplasował się ponownie Cypr (11,49%), następnie Bułgaria (7,02%). Czwarty najwyższy wskaźnik NPL w grudniu 2020 roku odnotowano w Polsce (5,09%), która wyprzedziła w tym rankingu Portugalię

(4,91%). Najniższe wskaźniki NPL odnotowano ponownie w Szwecji (0,46%) i Estonii (1,08%), a także na Litwie (1,25%) oraz w Niemczech (1,27%) (wykres 3.3).

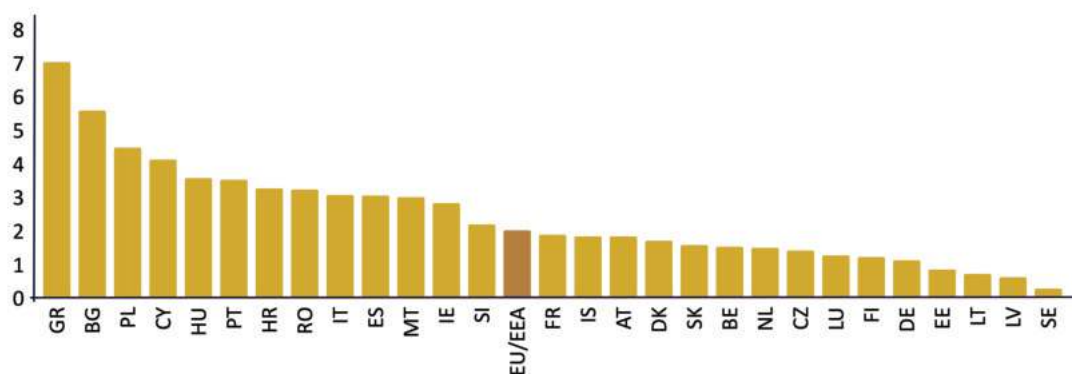

Wykres 3.3. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2020

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2020.

Średni wskaźnik NPL dla krajów UE w grudniu 2021 roku ponownie spadł i wyniósł 2,04% (wykres 3.4) w relacji do roku 2020, kiedy wynosił 2,57%. Najwyższy wskaźnik NPL zanotowano ponownie w Grecji (7,04%), chociaż był to zdecydowany spadek w porównaniu do tego miernika w grudniu 2020 roku (25,54%). Drugie miejsce w tym rankingu zajęła Bułgaria (5,61%), następnie trzecie miejsce

należało do Polski z wynikiem 4,48%. W Polsce wskaźnik ten spadł w relacji do roku 2020 (5,09%), jednak na tle badanych krajów europejskich Polska wyprzedziła Cypr, gdzie udział NPL w portfelu kredytów brutto spadł z 11,49% w 2020 roku do 4,13% w 2021 roku. Najniższe wskaźniki NPL zanotowano w Szwecji (0,32%), na Łotwie (0,62%), Litwie (0,68%) oraz w Estonii (0,82%).

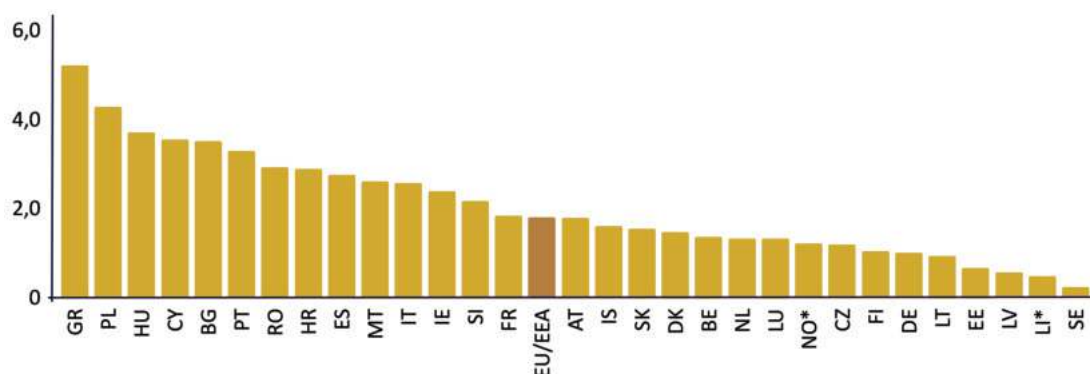

Wykres 3.4. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2021

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2021.

Na wykresie 3.5. zaprezentowano wskaźnik NPL w krajach europejskich w czerwcu 2022 roku jako ostatnie aktualne dane dostępne w raporcie EBA. Średni wskaźnik NPL dla UE spadł z 2,04% w grudniu 2021 roku do 1,8% w czerwcu 2022 roku. W Grecji, która ponownie zajęła pierwsze miejsce w tym zestawieniu, wskaźnik NPL ponownie obniżył się z 7,4% w grudniu 2021 roku

do 5,2% w połowie 2022 roku. Polska zajęła drugie miejsce w tym rankingu z wynikiem 4,3% notując niewielki spadek w porównaniu do grudnia 2021 roku (4,48%). Z kolei wskaźnik NPL na Węgrzech wyniósł 3,7% wzrastając przez pół roku (3,59%). Najniższe wskaźniki NPL znajdujemy w Szwecji (0,3%), Lichtenstein (0,5%), Łotwie (0,6%) i Estonii (0,7%).

Wykres 3.5. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 01.06.2022

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q2 2022.

Warto podkreślić, że pomimo wcześniejszych obaw, że jakość aktywów może zacząć się pogarszać, banki z UE/EOG nadal zgłaszały niższy wskaźnik kredytów zagrożonych (NPL) (1,8% wobec 1,9% w poprzednim kwartale) spowodowany ciągłym spadkiem NPL (–3,4% w ujęciu kwartalnym) i wzrostem mianownika. Wskaźnik NPL obniżył się do 2,2% dla ekspozycji gospodarstw domowych i do 3,4% dla kredytów wobec przedsiębiorstw niefinansowych – NFC (odpowiednio 2,3% i 3,6% w I kwartale). Spadek był bardziej wyraźny w ekspozycjach na nieruchomości komercyjne (4,2% w II kw. z 4,7% w I kw.) oraz MŚP (4,4% w II kw. z 4,8% w I kwartale)⁶⁰.

W tabeli 3.1 zaprezentowano wskaźnik kredytów i pożyczek zagrożonych (NPL) w krajach UE w latach 2018–06.2022. Wyniki w podziale na percentyle należy interpretować oddzielnie dla każdego okresu. Tak też, w czerwcu 2022 roku, 25-ty percentyl równy 0,8 oznacza, że dla pierwszych 25% badanych krajów wartość wskaźnika nie przekracza 0,8. Kolejne 25% krajów UE charakteryzuje się wartościami z przedziału (0,8–1,6), mediana (czyli wartość dla kraju znajdującego się w połowie uporządkowanej listy) wynosi dokładnie 1,6. Z kolei dalsze 25% krajów ma wskaźniki z przedziału (1,6–2,8), zaś ostatnie 25% krajów

Tabela 3.1. Wskaźnik kredytów i pożyczek zagrożonych (NPL ratio) w krajach UE w latach 2018–06.2022

Okres	Średnia ważona %	25. percentyl	50. percentyl	75. percentyl
01.03.2018	3,8	1,2	2,9	7,4
01.06.2018	3,6	1,2	2,7	6,9
01.09.2018	3,4	1,2	2,6	6,5
01.12.2018	3,2	1,2	2,7	5,7
01.03.2019	3,1	1,2	2,7	5,7
01.06.2019	3,0	1,2	2,6	5,0
01.09.2019	2,9	1,2	2,6	4,6
01.12.2019	2,7	1,2	2,5	4,2
01.03.2020	3,0	1,3	2,5	4,5
01.06.2020	2,9	1,3	2,4	4,3
01.09.2020	2,8	1,2	2,4	3,9
01.12.2020	2,6	1,3	2,3	3,6
01.03.2021	2,5	1,1	2,1	3,5
01.06.2021	2,3	1,0	2,1	3,3
01.09.2021	2,1	1,0	2,0	3,3
01.12.2021	2,0	1,0	1,9	3,0
01.03.2022	1,9	0,8	1,8	2,9
01.06.2022	1,8	0,8	1,6	2,8

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2020 oraz EBA Risk Dashboard, Q2 2022

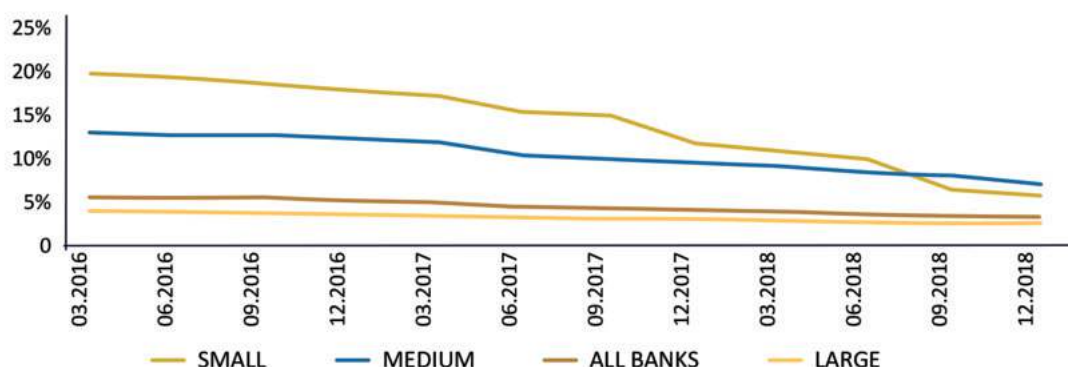
⁶⁰ EBA Dashboard – Q2 2022, Risk Dashboard. Data As of Q2 2022. EBA, s. 5.

ma wartości wskaźników powyżej 2,8. Warto również zauważyć, jak średni wskaźnik NPL zmniejszał się z kwartału na kwartał, począwszy od marca 2018 roku do czerwca 2022 roku.

Wykres 3.6. to prezentacja udziału NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE ujęta jako trend w bankach o różnej skali działania. Okres ujęty na wykresie obejmuje czas od marca 2016 roku do grudnia 2018 roku.

Banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od IV kw. 2014 r. do IV kw. 2018 r. Duże banki utrzymują wskaźnik NPL znacznie poniżej 5%, co oddziałuje na wynik tego wskaźnika dla wszystkich banków. Z kolei w bankach średni wskaźnik NPL spadł poniżej 10% we wrześniu 2017 roku i znajdował się w trendzie malejącym. W małych bankach NPL również spadał z 19,64% w marcu 2016 roku do 5,74% w grudniu 2018 roku.

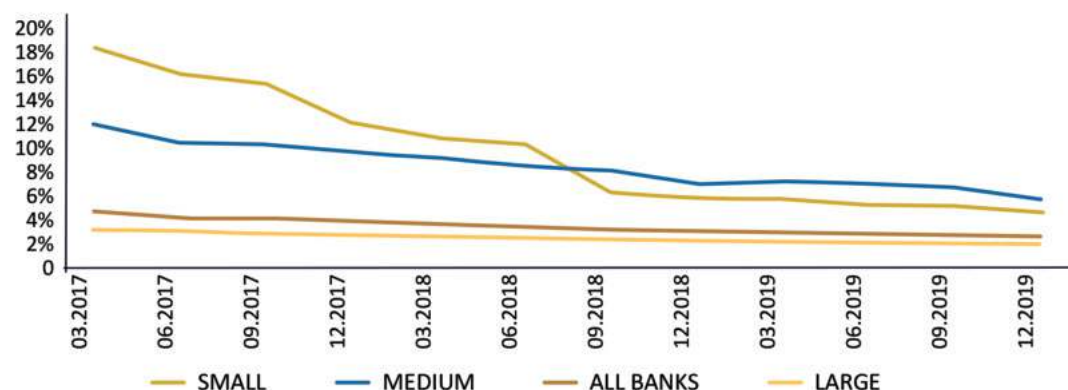
Wykres 3.6. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (Średnia ważona. Banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od IV kw. 2014 r. do IV kw. 2018 r.)

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2018.

Udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE ujęty jako trend w bankach o różnej skali działania w okresie od marca 2017 roku do grudnia 2019 roku został zaprezentowany na wykresie 3.7. Tym razem banki klasyfikowane były w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od IV kw. 2014 r. do IV kw. 2019 r. Wskaźnik NPL w dużych bankach był utrzymywany nawet poniżej 4%. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL spadł w grudniu 2019 roku

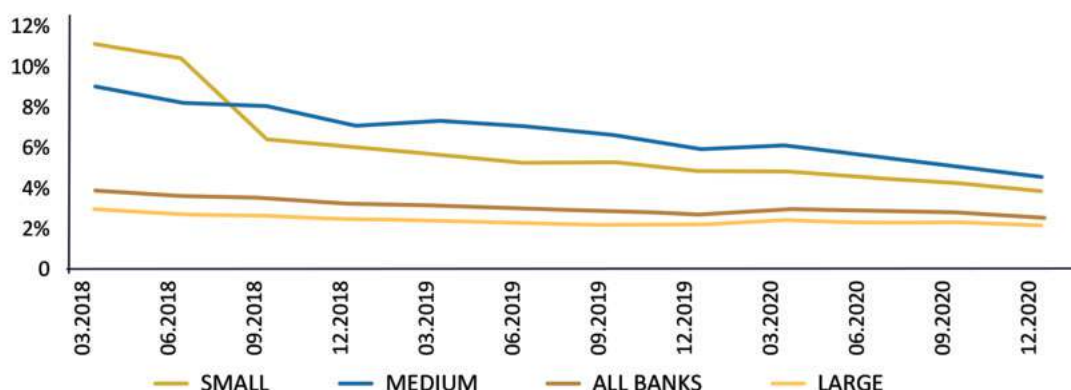
do około 6%. W małych bankach NPL również spadł z 18,42% w marcu 2017 roku do 4,85% w grudniu 2019 roku.

Na wykresie nr 3.8. zaprezentowano udziału NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE ujęty jako trend w bankach o różnej skali działania w okresie od marca 2018 roku do grudnia 2020 roku. Klasyfikacja banków miała miejsce w klasach wielkości według

Wykres 3.7. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (Średnia ważona. Banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od IV kw. 2014 r. do IV kw. 2019 r.)

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2019.

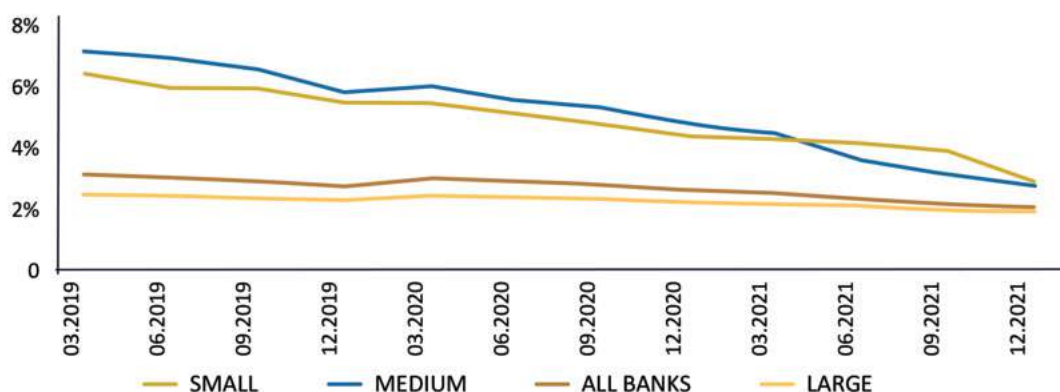

Wykres 3.8. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (Średnia ważona. Banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy bilansowej w okresie od IV kw. 2014 r. do IV kw. 2020 r.)
Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2020.

średniej sumy aktywów w okresie od IV kw. 2014 r. do IV kw. 2020 r. Duże banki utrzymują wskaźnik NPL znacznie poniżej 3%. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL spadł z 8,91% w marcu 2018 roku do 4,63% w grudniu 2020 roku. W małych bankach NPL również spadał z 11,10% w marcu 2018 roku do 3,89% w grudniu 2020 roku.

Udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE w bankach o różnej skali działania w okresie od marca

2019 roku do grudnia 2021 roku został zaprezentowany na wykresie 3.9. Suma aktywów wzięta pod uwagę w celu klasyfikacji banków w konkretnych klasach wielkości obejmowała okres od IV kw. 2014 r. do IV kw. 2021 r. Wskaźnik NPL w dużych bankach był utrzymywany nawet poniżej lub blisko 3%. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL spadł z 7,15% w marcu 2019 roku do około 2,73% w grudniu 2021 roku. W małych bankach NPL również spadał z 6,42% w marcu 2019 roku do 2,73% w grudniu 2021 roku.

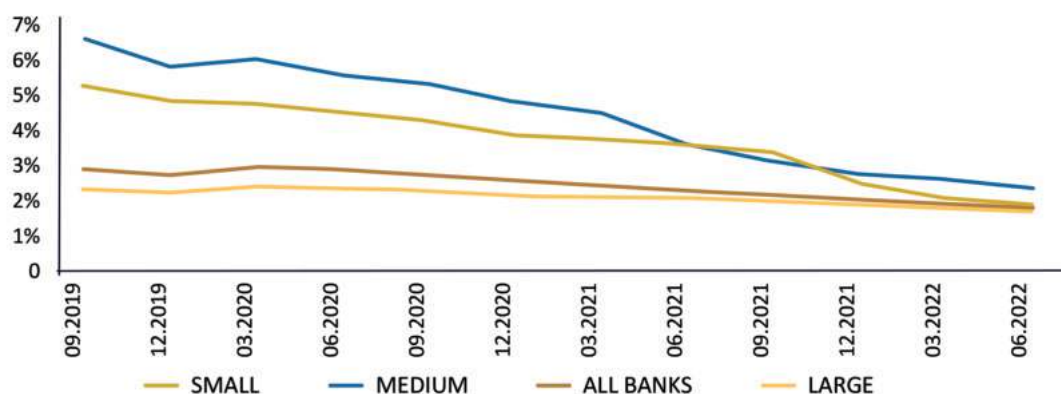

Wykres 3.9. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (Średnia ważona. Banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od IV kw. 2014 r. do IV kw. 2021 r.)
Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2021.

Z kolei udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE w bankach o różnej skali działania w okresie od września 2019 roku do czerwca 2022 roku został zaprezentowany na wykresie 3.10. Klasyfikacja banków miała miejsce w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od IV kw. 2014 r. do II kw. 2022 r. Wskaźnik NPL w dużych bankach był utrzymywany zdecydowanie poniżej 3%, osiągając

nawet w czerwcu 2022 r. poziom 1,7%. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL spadł z 6,59% we wrześniu 2019 roku do około 2,37% w czerwcu 2022 roku. W małych bankach NPL również spadał z 5,26% we wrześniu 2019 roku do 1,89% w czerwcu 2022 roku.

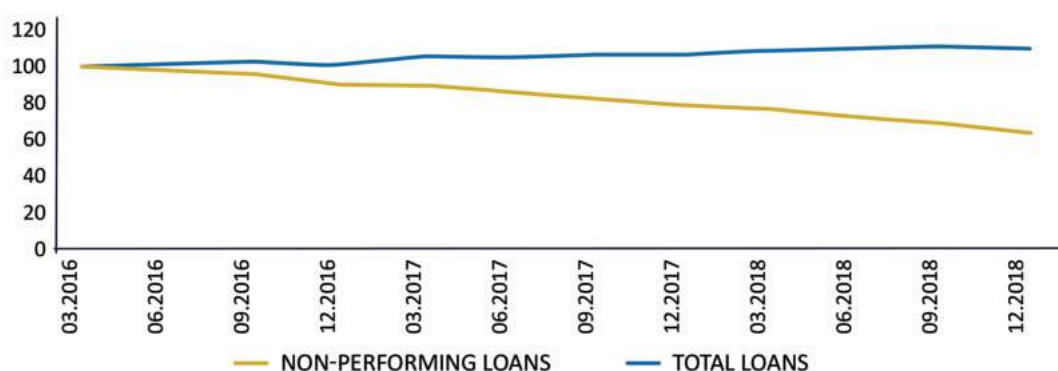
Na wykresach 3.11 – 3.15 zaprezentowano, jak rozkładał się trend kredytów ogółem w krajach europejskich

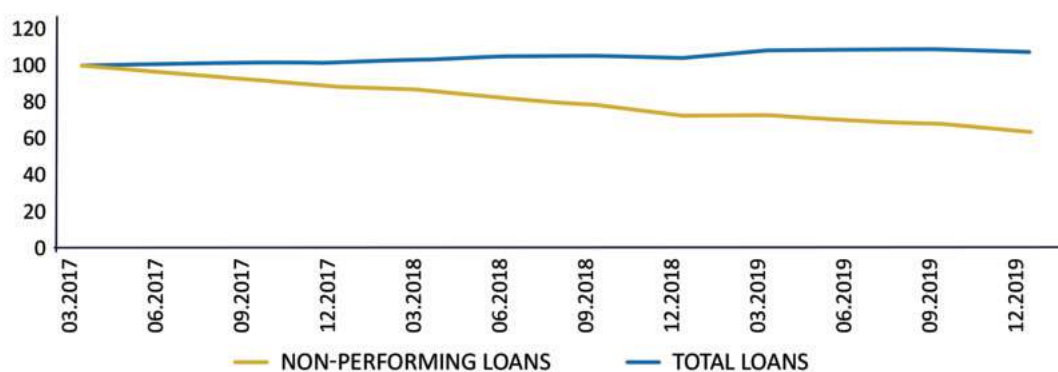
Wykres 3.10. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (Średnia ważona. Banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów między IV kw. 2014 r. a II kw. 2022 r.)
Źródło: EBA Risk Dashboard, Q2 2022.

i kredytów zagrożonych NPL w odniesieniu do różnych kwartałów. Na wykresie 3.11. odniesieniem był pierwszy kwartał 2016 roku. W perspektywie 3 lat, można zauważyć odchylanie się trendów kredytów ogółem od NPL.

Podobnie na wykresie 3.12. można zauważyć odchylenie trendów kredytów ogółem i NPL. W tym przypadku również zaprezentowano 3-letni zakres czasowy, jednak tym razem odniesieniem był pierwszy kwartał 2017 roku.

Wykres 3.11. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich 2016–2018 – trend. 2016Q1=100
Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2018,

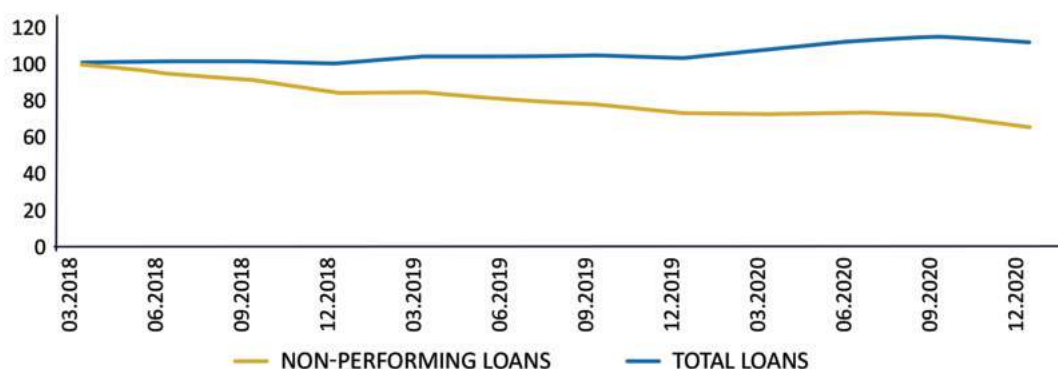
Wykres 3.12. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich 2017–2019 – trend. 2017Q1=100
Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2019.

Odniesieniem dla zaprezentowanych na wykresie 3.13. danych był pierwszy kwartał 2018 r. Kredyty ogółem i NPL przedstawiono dla trzech lat. W tym przypadku również zauważamy odchylenie trendu tych dwóch zmiennych, jednak w 2020 roku można zanotować zauważalne zmiany szczególne we wzroście udzielonych kredytów ogółem.

Na wykresie 3.14., punktem odniesienia do badania był pierwszy kwartał 2019 roku. W trzyletnim okresie

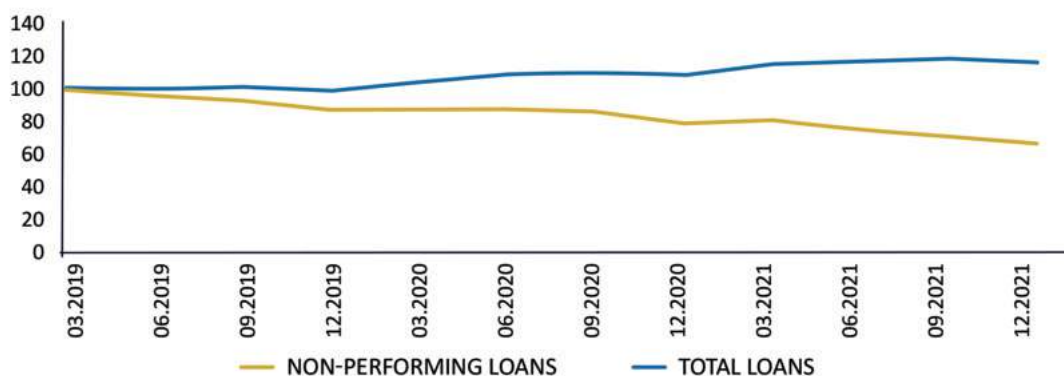
2019–2021 również zauważyć można podobne odchylenie się tych dwóch trendów zmiennych, jednak przy większym wzroście kredytów ogółem w porównaniu do okresu 2018–2020.

Z kolei na wykresie 3.15. punktem odniesienia prezentacji danych był trzeci kwartał 2019 roku, a ostatnim zaprezentowanym był drugi kwartał 2022 r. Na wykresie widać pewne wahania trendu kredytów ogółem jak i NPL.

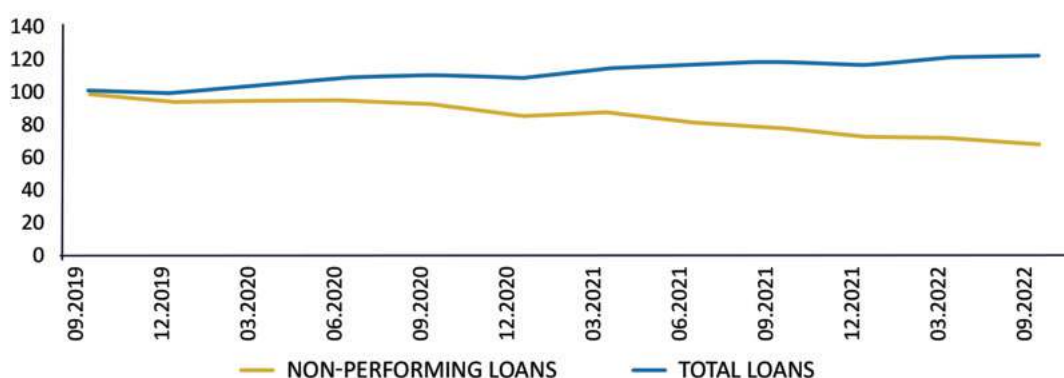
Wykres 3.13. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich 2018–2020 – trend. 2018Q1=100

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2020.

Wykres 3.14. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich 2019–2021 – trend. 2019Q1=100

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2021.

Wykres 3.15. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich 2019–2022 – trend. 2019Q1=100

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q2 2022.

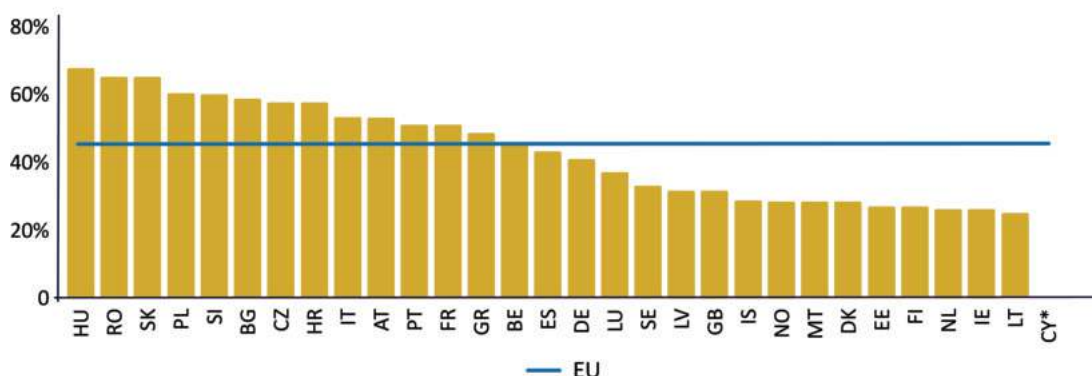
3.2. Poziom zabezpieczenia należności kredytowych rezerwami na straty kredytowe

Ważnym aspektem zarządzania ryzykiem kredytowym jest stopień zabezpieczenia należności kredytowych rezerwowymi środkami odpowiednimi do jakości tych należności, czyli utrzymywanie odpowiednich relacji odpisów bilansowych decydujących o wartości netto należności, odniesionych do wartości brutto. Zmiany wartości tak zdefiniowanych wskaźników, obliczanych dla poszczególnych sektorów rynku, segmentów klientów bądź rodzajów kredytów na przestrzeni pewnego przedziału czasowego można interpretować dwojako:

- bezpośrednio wzrost/spadek tak zdefiniowanej relacji świadczy o rosnącym/malejącym w danym okresie zagrożeniu ryzykiem kredytowym, zwłaszcza w odniesieniu do najbliższej przyszłości;
- pośrednio wspomniane relacje charakteryzują także skuteczność zastosowanych zabezpieczeń zwrotności kredytu, a zwłaszcza ich racjonalnie wycenioną wartość i łatwość upłynnienia, co – przypomnijmy – zgodnie z MSSF9 przekłada się na wyższy poziom oczekiwanych przepływów pieniężnych determinujących aktualną bilansową wartość należności kredytowych, umożliwiając zmniejszenie kosztów tworzenia odpisów na straty kredytowe, lub – w przypadku niskiej wartości lub trudności z upłynnieniem zabezpieczeń – oznacza konieczność zwiększenia tych odpisów.

Odrębną kwestią jest, czy podjęte w konkretnym banku decyzje o utworzeniu odpisów są adekwatne do rzeczywistej sytuacji w zakresie ryzyka kredytowego i zgodne z obowiązującymi regulacjami (w szczególności z unijnym rozporządzeniem CRR lub z rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko bankowe). Bezpośrednie negatywne oddziaływanie odpisów z tytułu utraty wartości na wynik finansowy rodzi niebezpieczeństwo, że przy nieodpowiednim zarządzaniu ryzykiem kredytowym, na skutek błędów modelowych, zbyt optymistycznej oceny zabezpieczeń czy innych umyślnych działań bądź zaniechań poziom tych odpisów może być zaniżany. Należy jednak pamiętać, że brakująca do wymaganego poziomu kwota odpisów podlega odliczeniu od księgowych (bilansowych) funduszy własnych przy ustalaniu tzw. kapitału regulacyjnego, branego pod uwagę przy ocenie adekwatności kapitałowej banku. Prawidłowy poziom odpisów jest jednocześnie parametrem skrupulatnie weryfikowanym podczas audytu sprawozdań finansowych oraz ocen BION i inspekcji organu nadzorczego.

Na wykresie nr 3.16 zaprezentowano poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi (poziom wyrezerwowania) na tle krajów europejskich – stan na grudzień 2018 r. Średni poziom wyrezerwowania w krajach UE wynosił 45%. Na tym tle Polska uplasowała się na czwartym miejscu z poziomem pokrycia NPL równym 60%. Przed Polską znalazły się takie kraje jak Słowacja (65%), Rumunia (65%) oraz Węgry (68%). Najniższy poziom wyrezerwowania zanotowano na Litwie (25%).

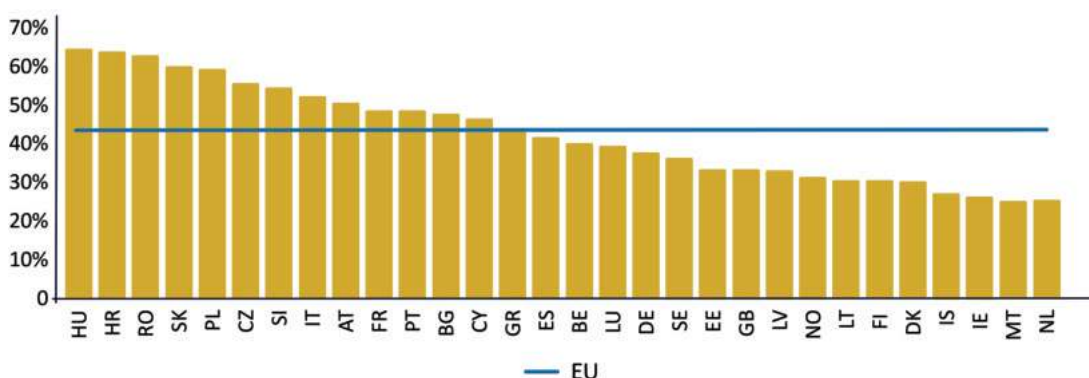

Wykres 3.16. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2018 r.)

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2018. Średnie ważone według kraju.

Obserwując poziomy wyrezerwowania NPL na wykresie 3.17., obrazujące stan na grudzień 2019 r. zauważamy, że nadal najwyższy poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi na tle krajów UE prezentują

Węgry (67%), następnie Chorwacja (66%), Rumunia (65%), Słowacja (62%) i na piątym miejscu Polska (61%). Najniższy poziom wyrezerwowania NPL zanotowały Niderlandy (25%).

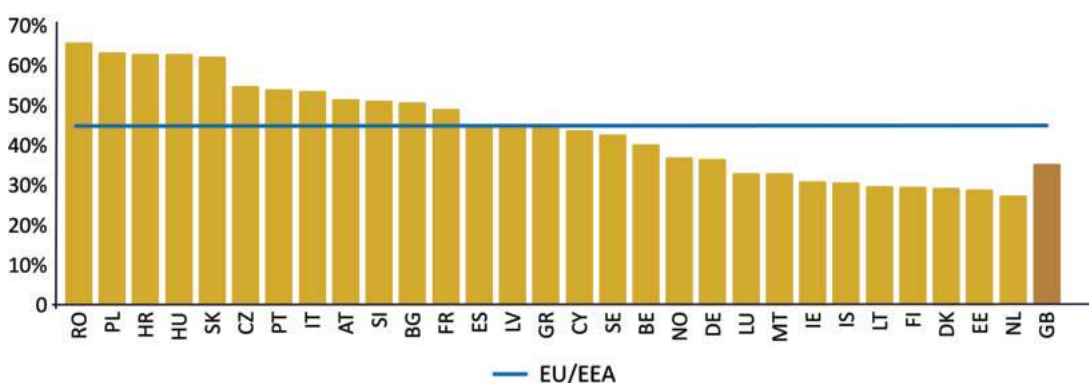
Wykres 3.17. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2019 r.)

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2019. Średnie ważone według kraju.

W grudniu 2020 r. poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi (wykres 3.18) w Polsce (63%) na tle krajów europejskich nieznacznie wzrósł w porównaniu do grudnia 2019 r., jednak pozycja Polski się zmieniła, ponieważ z miejsca piątego Polska uplasowała się na miejscu drugim wraz z Chorwacją (63%) i Węgrami

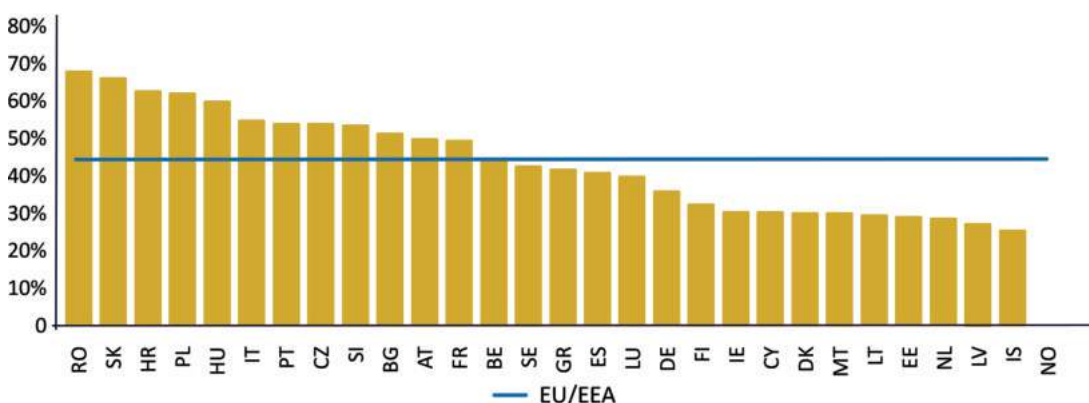
(63%), za Rumunią (66%). Trzecie miejsce przypadło Słowacji (62%), a najniższy poziom wyrezerwowania NPL zanotowały ponownie Niderlandy (27%).

Na wykresie nr 3.19 zaprezentowano poziom wyrezerwowania NPL w krajach UE – stan na grudzień 2021 r.

Wykres 3.18. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2020 r.)

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2020. Średnie ważone według kraju. (*) Od pierwszego kwartału 2020 r. agregaty UE nie zawierają już danych dotyczących banków brytyjskich i obejmują dane dotyczące spółek zależnych banków brytyjskich w krajach UE.

Wykres 3.19. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2021 r.)

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q4 2021. Średnie ważone według kraju. Banki norweskie nie wdrożyły jeszcze ram sprawozdawczych opartych na CRR2/CRD5. Dlatego dane norweskie są uwzględniane w EBA Risk dashboard tylko do marca 2021 r.

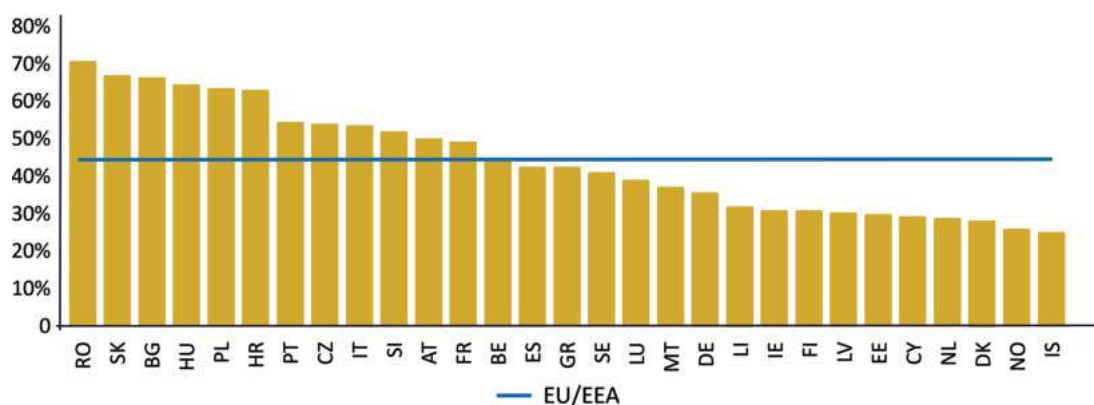

Najwyższy poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi zanotowano w Rumunii (68%), następnie na Słowacji (66%), w Chorwacji (63%) i w Polsce (62%), a najniższy poziom zanotowała Islandia (26%).

Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich w czerwcu 2022 roku (wykres 3.20) przedstawiał się następująco: najwyższy wskaźnik zanotowały Rumunia (70%), Słowacja (66%), Bułgaria (66%), Węgry (64%)

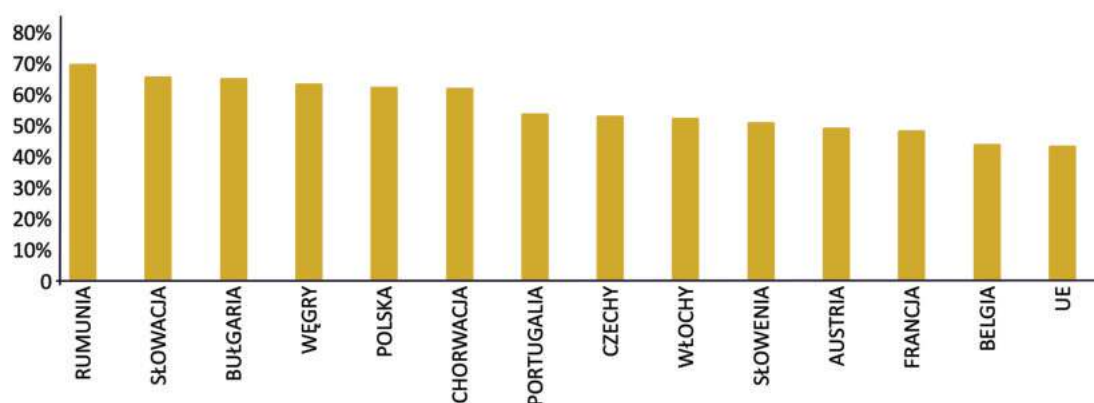
oraz Polska (63%) i Chorwacja (63%). Z kolei najniższy wskaźnik zanotowały Islandia (25%) i Norwegia (26%).

Na wykresie 3.21 ponownie zaprezentowano wskaźnik pokrycia zagrożonych kredytów i pożyczek odpisami aktualizującymi (czyli poziom wyrezerwowania), jednak w tym przypadku tylko krajów europejskich, w których wskaźnik ten przekraczał średnią unijną (44%) w czerwcu 2022 r.

Wykres 3.20. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (czerwiec 2022 r.)

Źródło: EBA Risk Dashboard, Q2 2022. Średnie ważone według kraju.

Wykres 3.21. Wskaźnik pokrycia zagrożonych kredytów i pożyczek (NPL) w Europie według stanu na czerwiec 2022 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: Coverage ratio of non-performing loans Europe 2022 | Statista

3.3. Poziom wyrezerwowania należności zagrożonych w bankach komercyjnych i spółdzielczych w Polsce

Przeglądając się szczegółowym danym charakteryzującym poziom wyrezerwowania należności kredytowych w polskich bankach (w tabelach 3.2 i 3.3 dla banków komercyjnych, w tabelach 3.4 i 3.5 dla banków spółdzielczych), mierzony wskaźnikiem

pokrycia należności kredytowych stosownymi odpisami zgodnie z regułami obowiązującymi dla poszczególnych faz 1–3, zauważymy pewne rozbieżności wynikające zarówno ze stosowanych standardów rachunkowości, jak i specyfiki struktury rodzajowej i podmiotowej należności kredytowych. Generalnie można stwierdzić, że stosowanie MSSF powoduje, iż skala odpisów w bankach komercyjnych w porównaniu z bankami spółdzielczymi była istotnie większa

na przestrzeni okresu 2018–2021, co jest szczególnie widoczne w przypadku należności sklasyfikowanych do fazy 2.⁶¹ W roku 2022 skala wyrezzerwowania w bankach spółdzielczych została wydatnie zwiększona (w fazie 3 nawet do 61,4% na koniec grudnia, tj. o 12 punktów procentowych wyżej niż w grudniu

2021 r.), co może stanowić reakcję na stwierdzone w rozdziale 2.1 pogorszenie się jakości należności od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych. W tym samym okresie poziom wyrezzerwowania należności w fazie 3 w bankach komercyjnych nieco się obniżył (z 60,9% do 60,3%).

Tabela 3.2. Banki komercyjne – odpisy bilansowe na należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)

Segment	Odpisy na należności ze stwierdzoną utratą wartości (mln zł)				Śr. roczna dynamika		
	31.03.2018	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2018	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Banki komercyjne ogółem							
– faza 1	3 624	4 232	4 616	5 087	2,8%	5,2%	13,6%
– faza 2	6 019	6 076	6 883	9 662	0,2%	7,6%	53,8%
– faza 3	45 392	42 050	37 760	34 425	–1,2%	–5,8%	–11,8%
W tym: duże przedsiębiorstwa							
– faza 1	436	658	1 006	1 079	8,5%	30,3%	9,7%
– faza 2	266	327	776	1 200	3,8%	78,3%	72,8%
– faza 3	6 864	5 468	4 883	4 724	–3,4%	–6,1%	–4,3%
MSP							
– faza 1	754	898	739	755	3,2%	–10,1%	3,0%
– faza 2	998	821	1 091	1 489	–3,0%	18,8%	48,6%
– faza 3	10 616	9 901	8 961	8 444	–1,1%	–5,4%	–7,7%
przedsiębiorcy indywidualni							
– faza 1	571	565	382	347	–0,2%	–18,5%	–12,3%
– faza 2	624	858	875	1 137	6,3%	1,2%	39,9%
– faza 3	6 514	6 764	4 724	4 920	0,6%	–17,2%	5,5%
osoby fizyczne							
– faza 1	1 768	2 051	2 407	2 812	2,7%	9,9%	22,4%
– faza 2	4 056	3 958	4 028	5 676	–0,4%	1,0%	54,6%
– faza 3	20 792	19 224	18 527	15 674	–1,3%	–2,1%	–20,5%
rolnicy indywidualni							
– faza 1	89	49	49	62	–7,5%	0,8%	35,1%
– faza 2	62	103	101	140	10,9%	–1,2%	51,2%
– faza 3	564	636	617	602	2,1%	–1,7%	–3,3%

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

⁶¹ Zgodnie ze standardami rachunkowości stosowanymi w bankach spółdzielczych, w fazie 2 ryzyka kredytowego są klasyfikowane należności pod obserwacją, zaliczone do tej kategorii nie ze względu na opóźnienie w spłatach, lecz ze względu na istotny wzrost ryzyka kredytowego związanego z danym kredytobiorcą (por. rozdział 1.2.2.3).

Zauważalne jest także postępujące zmniejszanie się zróżnicowania poziomu wyrezerwowania w poszczególnych segmentach klientów. W marcu 2020 r. poziom ten był w bankach komercyjnych najwyższy w przypadku segmentu przedsiębiorców indywidualnych, sięgając w fazie 3 poziomu 69,1%, przy czym segment ten jako jedyny charakteryzował się dwucyfrowym wskaźnikiem dla fazy 2 (12,0%), blisko dwukrotnie wyższym niż przeciętna dla pozostałych segmentów (6,8%). Niższy stopień zabezpieczenia odpisami w fazie 3 wykazywały segmenty osób prywatnych (64,7%)

i dużych przedsiębiorstw (59,6%). Natomiast najniższymi wskaźnikami wyrezerwowania charakteryzował się segment MSP (49,3% w fazie 3, 4,3% w fazie 2). Poprawa ogólnej sytuacji makroekonomicznej w roku 2021 pozwoliła na lekkie złuzowanie polityki kredytowej i zmniejszenie poziomu wyrezerwowania w fazie 2 (z wyjątkiem dużych przedsiębiorstw i MSP), ale już nie w fazie 3. Natomiast rok 2022 przyniósł ponowne zwiększenie poziomów wyrezerwowania we wszystkich segmentach w fazie 2, oraz w segmentach dużych przedsiębiorstw i rolników indywidualnych w fazie 3.

Tabela 3.3. Banki komercyjne – pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami (2018–2022)

Segment	Pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami				Zmiana (p.p.)		
	31.03.2018	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2018	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Banki komercyjne ogółem							
– faza 1	0,46%	0,47%	0,51%	0,57%	0,01	0,04	0,06
– faza 2	6,42%	6,82%	6,31%	8,22%	0,40	–0,51	1,90
– faza 3	61,16%	59,85%	60,95%	60,30%	–1,31	1,10	–0,65
W tym: duże przedsiębiorstwa							
– faza 1	0,38%	0,43%	0,68%	0,66%	0,05	0,25	–0,03
– faza 2	2,22%	2,70%	3,78%	4,77%	0,48	1,08	1,00
– faza 3	64,98%	59,64%	61,70%	64,46%	–5,33	2,06	2,76
MSP							
– faza 1	0,55%	0,65%	0,61%	0,54%	0,09	–0,04	–0,06
– faza 2	4,29%	4,31%	4,55%	6,07%	0,02	0,24	1,52
– faza 3	50,39%	49,30%	53,73%	50,90%	–1,09	4,43	–2,83
przedsiębiorcy indywidualni							
– faza 1	1,17%	1,06%	0,85%	0,94%	–0,11	–0,20	0,09
– faza 2	9,47%	12,03%	9,61%	11,69%	2,57	–2,42	2,08
– faza 3	64,92%	69,15%	65,33%	64,42%	4,23	–3,81	–0,91
osoby fizyczne							
– faza 1	0,38%	0,38%	0,42%	0,52%	0,01	0,03	0,11
– faza 2	7,97%	8,06%	7,51%	10,18%	0,09	–0,55	2,67
– faza 3	66,24%	64,74%	64,20%	64,32%	–1,50	–0,54	0,12
rolnicy indywidualni							
– faza 1	0,77%	0,44%	0,47%	0,68%	–0,32	0,03	0,22
– faza 2	8,61%	7,17%	6,39%	7,74%	–1,44	–0,78	1,35
– faza 3	54,38%	44,95%	51,51%	55,58%	–9,43	6,56	4,07

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

Tabela 3.4. Banki spółdzielcze – odpisy bilansowe na należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)

Segment	Odpisy na należności ze stwierdzoną utratą wartości (mln zł)				Śr. roczna dynamika		
	31.03.2018	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2018	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Banki spółdzielcze ogółem							
– faza 1	65,1	67,8	74,4	87,8	2,1%	5,6%	24,0%
– faza 2	17,8	16,4	18,1	37,3	–3,9%	5,7%	141,8%
– faza 3	2 328,8	2 715,6	2 876,1	3 469,8	8,3%	3,4%	27,5%
W tym: MSP							
– faza 1	6,7	9,0	8,7	9,8	18,0%	–2,0%	16,2%
– faza 2	7,5	5,9	6,4	17,0	–10,9%	5,8%	218,6%
– faza 3	1 205,0	1 368,7	1 482,5	1 697,0	6,8%	4,8%	19,3%
przedsiębiorcy indywidualni							
– faza 1	0,9	0,2	0,8	0,1	–38,0%	147,0%	–112,1%
– faza 2	2,6	2,1	3,1	5,2	–9,7%	28,2%	91,3%
– faza 3	511,0	591,5	599,1	788,4	7,9%	0,7%	42,1%
osoby fizyczne							
– faza 1	55,9	56,9	63,2	77,4	0,9%	6,4%	29,8%
– faza 2	2,7	2,5	2,5	4,9	–4,4%	1,7%	123,3%
– faza 3	378,4	386,3	349,7	394,4	1,0%	–5,4%	17,1%
rolnicy indywidualni							
– faza 1	1,7	1,6	1,6	0,5	–0,4%	–2,8%	–87,2%
– faza 2	5,1	6,0	6,0	9,3	9,4%	–0,4%	73,3%
– faza 3	226,9	361,3	430,3	572,5	29,6%	10,9%	44,1%

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

W bankach spółdzielczych można zaobserwować w analizowanym okresie systematyczny wzrost salda odpisów na straty kredytowe, przekładający się na rosnące wskaźniki wyrezerwowania należności nieobsługiwanych, ale pozostające znacznie poniżej ich odpowiedników dla banków komercyjnych. Charakterystyczny jest przy tym zdecydowanie niższy ogólny poziom wyrezerwowania należności w fazie 2, rzędu ułamka procenta jeszcze na koniec 2021 r., ze wzrostem do poziomu 1,7% w grudniu 2022 r. (przy czym wskaźniki dla rolników indywidualnych pozostawały przez większość analizowanego okresu niemal dwukrotnie wyższe od przeciętnego poziomu). Z kolei analizując poziom wyrezerwowania należności klasyfikowanych w fazie 3 zauważymy, że jest on

najwyższy w przypadku należności od osób prywatnych (65–75%), nieco przewyższając analogiczny wskaźnik dla banków komercyjnych, podczas gdy w pozostałych segmentach klientów jest zdecydowanie niższy w porównaniu z bankami komercyjnymi – odpowiednie wskaźniki utrzymują się w przedziale 43–54% do końca roku 2021 i rosną do 54–70% w roku 2022. Na poziom wyrezerwowania wpływają przede wszystkim działające w przeciwnych kierunkach struktura jakościowa portfela należności (większy udział należności w fazie 3 oznacza wyższy wymagany poziom pokrycia odpisami) oraz rodzaj i wartość zabezpieczeń (wyższa wartość zabezpieczeń i lepsze możliwości ich upłynnienia pozwalają na większą redukcję odpisów).

Tabela 3.5. Banki spółdzielcze – pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami (2018–2022)

Segment	Pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami				Zmiana (p.p.)		
	31.03.2018	31.03.2020	31.12.2021	31.12.2022	03'2020 / 03'2018	12'2021 / 03'2020	12'2022 / 12'2021
Banki spółdzielcze ogółem							
– faza 1	0,12%	0,12%	0,12%	0,15%	0,00	0,00	0,03
– faza 2	0,69%	0,75%	0,91%	1,70%	0,06	0,16	0,79
– faza 3	41,91%	47,45%	49,19%	61,45%	5,54	1,74	12,26
W tym: MSP							
– faza 1	0,05%	0,07%	0,06%	0,07%	0,02	0,00	0,01
– faza 2	0,47%	0,51%	0,60%	1,48%	0,04	0,09	0,87
– faza 3	36,56%	43,21%	44,99%	55,99%	6,65	1,78	10,99
przedsiębiorcy indywidualni							
– faza 1	0,01%	0,00%	0,01%	0,00%	–0,01	0,01	–0,01
– faza 2	0,65%	0,60%	1,08%	1,59%	–0,05	0,49	0,50
– faza 3	46,48%	50,67%	49,70%	63,06%	4,19	–0,97	13,36
osoby fizyczne							
– faza 1	0,35%	0,30%	0,27%	0,34%	–0,04	–0,03	0,07
– faza 2	0,93%	0,83%	0,98%	1,65%	–0,10	0,15	0,66
– faza 3	64,97%	66,79%	69,44%	76,52%	1,82	2,64	7,08
rolnicy indywidualni							
– faza 1	0,01%	0,01%	0,01%	0,00%	0,00	0,00	–0,01
– faza 2	1,64%	1,59%	1,72%	2,45%	–0,04	0,13	0,72
– faza 3	42,87%	45,80%	54,28%	70,52%	2,93	8,48	16,24

Źródło: Dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

3.4. Uwagi i rekomendacje

Sytuacja polskiego sektora bankowego w zakresie NPL

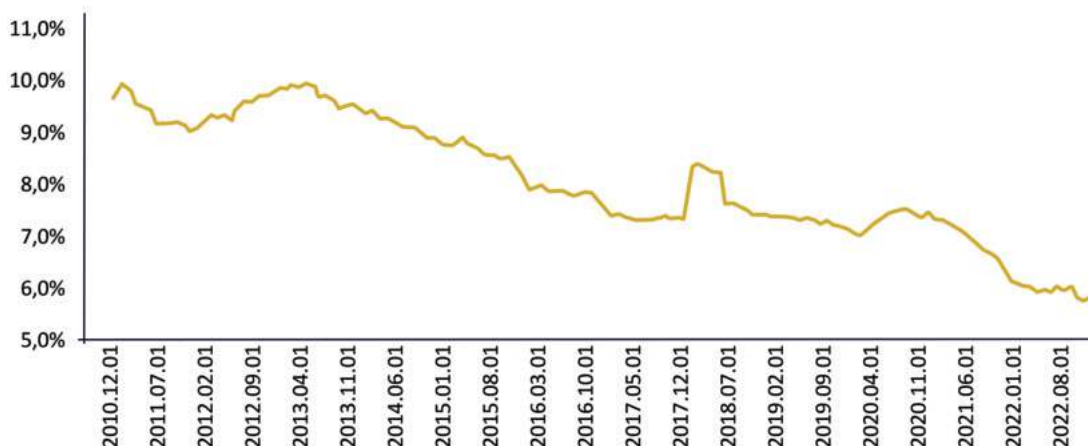
Zbyt wysoki poziom kredytów zagrożonych w sektorze bankowym na pewno nie jest sytuacją korzystną dla sektora bankowego. Jak już wspomniano w rozdziale 1.2, duży odsetek niespłacających się kredytów w portfelu to dla banków obciążenie na kilku poziomach. Brak spłaty kapitału i należnych odsetek powoduje straty, co wiąże się z pogorszeniem wyniku z działalności kredytowej i obniżoną rentownością banków. Portfele kredytowe zawierające wysoki odsetek kredytów zagrożonych mogą wymagać większej uwagi i absorbować siły i czas zarządzających bankami, ograniczając w ten sposób wydajność i potencjał innowacyjny. Ponadto w sytuacji podwyższonego poziomu kredytów zagrożonych banki muszą tworzyć

wyższe rezerwy na kredyty znajdujące się w fazie 3, a więc zapewniać dodatkowy bufor na pokrycie ewentualnie niespłaconych kredytów. To z kolei powoduje ograniczanie środków na udzielanie nowych kredytów, a tym samym wiąże się ze zmniejszeniem przychodów. Ograniczona zdolność udzielania nowych kredytów, a co za tym idzie brak udzielenia finansowania na nowe inwestycje, wpływa na całą gospodarkę.

Mając na uwadze wyniki analizy sytuacji Polski na tle innych państw europejskich w kontekście poziomu kredytów zagrożonych, zaprezentowane w rozdziale 3, należy stwierdzić, że poziom NPL w naszym kraju jest wysoki na tle UE. Dodatkowo pozycja Polski w prezentowanym okresie Q4 2018 – Q2 2022 pod względem wysokości wskaźnika NPL jest coraz mniej korzystna. Należy przy tym zwrócić uwagę na wysoki poziom wyrezerwowania NPL. Wskaźnik pokrycia

kredytów zagrożonych odpisami aktualizującymi osiągał relatywnie wysokie wartości w grupie krajów UE, co oznacza, że kredyty zagrożone są przez banki zabezpieczane poprzez tworzenie stosownie dużych rezerw na ewentualną okoliczność braku

spłaty kredytów. Podkreślenia również wymaga, że wskaźnik NPL, choć wysoki na tle państw UE, na przestrzeni ostatnich dwóch dekad (pomijając szczególne okresy, jak np. pandemia COVID-19) obniża się, co zostało zaprezentowane na wykresie 3.22.

Wykres 3.22. Wskaźnik NPL dla sektora niefinansowego 12.2010 – 12.2022

Źródło: na podstawie danych o sektorze bankowym publikowanych przez KNF.

Omawiając zagadnienie udziału kredytów w fazie 3 w całym portfelu kredytowym, trzeba mieć również na uwadze pewną niestabilność otoczenia bankowego w ostatnich okresach, w tym pandemię COVID-19 czy kryzys energetyczny, które przyczyniły się do zahamowania tendencji spadkowej wskaźnika NPL i krótkookresowego jego wzrostu. Również poziom inflacji i ogólne spowolnienie gospodarcze odbiły się na wynikach NPL w polskim sektorze bankowym (szczegółowo zagadnienie to zostało opisane w rozdziale 2, por. wykres 2.23).

Wskazując na specyfikę niektórych globalnie występujących zjawisk, jak pandemia, należy również wspomnieć, że zarządzanie wskaźnikiem NPL jest zagadnieniem złożonym. Trzeba mieć na uwadze, że wyższe poziomy tego wskaźnika mogą wskazywać na niższą jakość portfela kredytowego. Bardzo restrykcyjne dążenie do ograniczania wskaźnika NPL w pewnym stopniu musiałyby się natomiast wiązać z zaostrzeniem zasad przyznawania kredytów i potencjalnym ograniczeniem akcji kredytowej, co jeszcze bardziej pogorszyłoby wartość wskaźnika, a w okresach różnych perturbacji mogłoby jeszcze wzmocnić negatywne efekty dla gospodarki.

Determinanty wskaźnika NPL

Analizując zagadnienie udziału należności zagrożonych w ogólnym portfelu kredytowym można wyróżnić 3 główne obszary wpływów na wskaźnik NPL, co

w uproszczeniu przedstawiono na rysunku nr 3.1. Należą do nich: po pierwsze: kształtowanie się czynników makroekonomicznych, po drugie: strategia i metody zarządzania ryzykiem kredytowym przyjęte przez banki, oraz po trzecie: otoczenie prawne, regulacyjne i działanie systemu nadzoru. W tym miejscu należy ponownie zwrócić uwagę na rolę nieprzewidzianych zjawisk w istotny sposób wpływających na gospodarkę. Do takich można zaliczyć np. wystąpienie pandemii czy negatywne dla banków orzecznictwo w zakresie procedowania spraw dotyczących kredytów frankowych.

Kształtowanie się wskaźnika NPL zależy m.in. od zewnętrznych warunków, tj. czynników makroekonomicznych i bieżących możliwości rozwoju gospodarczego. Czynniki takie jak wzrost gospodarczy, niskie bezrobocie czy niższe stopy procentowe, stabilny i rozwijający się rynek nieruchomości, sprzyjają zainteresowaniu kredytami zarówno wśród inwestorów, przedsiębiorców, jak i konsumentów. Pozytywne zmiany i utrzymująca się korzystna sytuacja makroekonomiczna prowadzą do poszerzania akcji kredytowej przez banki i zapewniają lepszą spłacalność zaciągniętych przez klientów kredytów (szerzej zagadnienie to zostało opisane w rozdziale 5, por. tabela 5.9.).

Istotnym elementem wypracowywania wyniku NPL jest sposób zarządzania portfelem kredytowym w poszczególnych bankach. Banki charakteryzujące się

Rysunek 3.1. Determinanty wskaźnika NPL

Źródło: opracowanie własne.

wysokim „apetytem na ryzyko” mogą udzielać finansowania na bardziej ryzykowne inwestycje i co za tym idzie osiągać wyższe wskaźniki NPL. Istotne jest również, aby banki stosowały dostatecznie rygorystyczne kryteria kredytowe i właściwie dokonywały oceny wiarygodności kredytobiorców. Ważne w procesie zarządzania spłacalnością kredytów jest również: przyjęcie odpowiednich zabezpieczeń dla spłaty kredytu, etap monitoringu pozwalający na odpowiednio wczesną identyfikację w przypadku pojawienia się sytuacji mogących skutkować brakiem spłaty zobowiązań przez kredytobiorcę i stosowną reakcją, a także skuteczność windykacji w sytuacji, w której kredyt przestaje być spłacany.

Omawiając kwestię zarządzania portfelem kredytowym warto również wziąć pod uwagę specyfikę różnych banków. Dla przykładu banki komercyjne mogą działać inaczej niż banki spółdzielcze, dysponować innymi, bardziej rozwiniętymi i złożonymi narzędziami oraz doświadczeniem w zakresie zarządzania portfelem kredytowym. Istotny może być również profil działania banków (np. udział w portfelu kredytów hipotecznych, charakteryzujących się lepszą spłacalnością).

Bardzo ważne dla kształtowania się wskaźnika NPL jest również środowisko regulacyjne oraz normy nadzorcze, aczkolwiek wobec zróżnicowania struktury podmiotowej klientów poszczególnych banków czy struktury rodzajowej kredytów, determinującej skalę zagrożenia utratą wartości, trudno byłoby przyjąć z góry określone limity wartości wskaźnika, narzucające np. konieczność sporządzenia odpowiednich planów naprawczych. W każdym razie sektor bankowy w celu radzenia sobie ze zbyt wysokimi wartościami

kredytów zagrożonych powinien dysponować odpowiednimi narzędziami i skutecznie reagować w celu redukcji kredytów zagrożonych w sektorze bankowym.

Skuteczne działania zmierzające do ograniczenia i stabilizacji wartości kredytów zagrożonych w portfelach kredytowych banków wymagają więc wzięcia pod uwagę zarówno wewnętrznych działań zarządczych w banku, jak i otoczenia nadzorczo-regulacyjnego, z uwzględnieniem czynników makroekonomicznych.

Metody ograniczania wskaźnika NPL

Zabezpieczeniem dla banków przed sytuacją potencjalnego braku spłaty powinny być odpisy z tytułu utraty wartości należności, tworzone na odpowiednio wysokich poziomach. Jak już jednak wspomniano, zbyt wysokie odpisy wiążą się z gorszym wynikiem finansowym, ograniczonymi przychodami i ograniczeniem możliwości sprzedaży kolejnych kredytów.

Kolejną istotną kwestią jest zapewnienie dla należności kredytowych odpowiednio wycenionych bezpiecznych, a przy tym płynnych zabezpieczeń zwrotności kredytu, przynoszących wyższy poziom odzysku należności, a przez to pozwalających na obniżenie wspomnianych wyżej odpisów z tytułu utraty wartości.

Dalszą możliwością zmniejszenia wysokiego udziału kredytów zagrożonych w portfelach banku jest ich zbycie, które w odróżnieniu do całkowitego spisania kredytu w straty, pozwala bankowi chociaż częściowo odzyskać zaangażowane środki. Takie rozwiązanie może przybrać różne formy organizacyjno-prawne:

- komercyjne zbycie zagrożonych należności kredytowych banku funkcjonującym aktualnie firmom windykacyjnym (wynik finansowy dla banku: zmniejszenie sumy bilansowej, odzyskanie kwoty należności tylko częściowo) – ten mechanizm już funkcjonuje w praktyce;
- współdział banku w utworzeniu specjalnie powołanej firmy windykacyjnej lub spółki zarządzania aktywami (AMC = *Asset Management Company*), której zostałyby przekazane należności najbardziej zagrożone (koszt dla banku: wniesienie udziału, zmniejszenie sumy bilansowej, ewentualny przychód: ze skutecznej windykacji należności). Taka spółka mogłaby być powołana np. w ramach instytucjonalnego systemu ochrony (jako spółka-córka organizacji typu System Ochrony Banków Komercyjnych S.A., utworzonej w 2022 r. i uczestniczącej w procesie przymusowej restrukturyzacji Getin Noble Bank S.A.).⁶²
- firma podobnego przeznaczenia jak wyżej mogłaby w sytuacji kryzysowej w systemie bankowym być utworzona centralnie, poprzez wniesienie odpowiedniego funduszu założycielskiego przez budżet państwa lub bank centralny;
- spółka typu AMC lub tzw. *bad bank*, czyli przedsiębiorstwo bankowe, którego aktywami byłyby należności zagrożone przejęte w ramach procesu *resolution* (przymusowej restrukturyzacji lub uporządkowanej likwidacji, prowadzonej zgodnie z zasadami unijnej dyrektywy BRRD) – finansowanie byłoby w tym przypadku zapewnione przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny i jego fundusz restrukturyzacji banków, uzupełniony przez składki wnoszone przez banki.

Rozwiązania zmierzające do redukcji problemu nadmiernie wysokiego wskaźnika NPL w Polsce

W interesie regulatora i nadzorcy powinno być wspieranie banków w radzeniu sobie z trudną sytuacją sektora bankowego wyrażającą się w zbyt wysokim udziale kredytów zagrożonych w ogólnym portfelu kredytowym. Wyższy wskaźnik NPL to mniejsza zdolność banków do udzielania finansowania i w efekcie brak generowania nowych kredytów dla gospodarki. Wyższy wskaźnik NPL to również obniżona stabilność sektora bankowego. Potrzebne są więc rozwiązania

instytucjonalne i regulacyjne, które z korzyścią dla całego otoczenia umożliwiłyby ograniczenie wartości wskaźnika NPL.

Należy zwrócić uwagę, że w zakresie przeciwdziałania zbyt wysokim poziomom NPL podjęte zostały już różnorodne działania.

W raporcie z października 2018 r. „*Guidelines on management of non-performing and forborne exposures*”⁶³ EBA wskazywała, że instytucje kredytowe osiągające wskaźnik NPL na poziomie 5% lub wyższym powinny ustanowić strategię NPE (*non-performing exposures*), jako część ich ogólnej strategii, oraz związane z nią ustalenia zarządcze i operacyjne. Wskazano również, że taki poziom wskaźnika NPL (poniżej 5%) pozwoli instytucjom kredytującym na przygotowanie się do zapobiegania narastaniu NPE i do podejmowania działań na odpowiednio wczesnym etapie, aby nie dopuścić do rozwoju problemu pojawienia się zbyt wysokiego poziomu należności zagrożonych. W dokumentach publikowanych przez EBA⁶⁴ można również znaleźć zdefiniowane kluczowe elementy zarządzania w ramach nadzoru NPE. Proces taki powinien uwzględniać: kierowanie i podejmowanie decyzji, ustalenie modelu operacyjnego, ramy kontroli wewnętrznej, monitorowanie oraz proces wczesnego ostrzegania.

W grudniu 2020 r. Komisja Europejska przedstawiła strategię⁶⁵ mającą na celu zapobieżenie narastaniu w przyszłości kredytów zagrożonych UE w wyniku kryzysu związanego z koronawirusem. Program ten objął 4 główne cele:

1. Dalszy rozwój rynków wtórnych dla zagrożonych aktywów, pozwalający bankom na przeniesienie kredytów zagrożonych z ich bilansów, przy jednoczesnym zapewnieniu dalszej wzmocnionej ochrony dłużników.
2. Reformę unijnych przepisów dotyczących niewypłacalności przedsiębiorstw i odzyskiwania długów, pozwalającą ujednolicić różne ramy regulacyjne dotyczące niewypłacalności w całej UE, przy

⁶² Ramy prawne dla tworzenia takich spółek może stanowić przygotowywany w Ministerstwie Finansów projekt ustawy o podmiotach obsługujących kredyty i nabywcach kredytów, wdrażający do polskiego porządku prawnego wytyczne Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2167 z dnia 24 listopada 2021 r. w sprawie podmiotów obsługujących kredyty i nabywców kredytów (<https://legislacja.gov.pl/projekt/12373852>).

⁶³ <https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2425705/371ff4ba-d7db-4fa9-a3c7-231cb9c2a26a/Final%20Guidelines%20on%20management%20of%20non-performing%20and%20forborne%20exposures.pdf> (dostęp: 29.06.2023 r.).

⁶⁴ CP on Draft Guidelines on management of non-performing and forborne exposures, 25.04.2018. <https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2150686/1c834690-c325-4fdb-92d-3-48860d65bb44/2018%2004%2025%20Public%20Hearing%20on%20GL%20on%20NPL%20management.pdf?retry=1> (dostęp: 29.06.2023 r.).

⁶⁵ https://finance.ec.europa.eu/publications/action-plan-tackling-non-performing-loans-npls-aftermath-covid-19-pandemic_en (dostęp: 28.06.2023 r.).

jednoczesnym utrzymaniu wysokich standardów ochrony konsumentów.

3. Wsparcie powstawania, rozwoju i współpracy krajowych spółek zarządzania aktywami na szczeblu UE.
4. Wdrożenie, w razie konieczności, zapobiegawczych środków wsparcia publicznego zapewniających ciągłość finansowania gospodarki realnej zgodnie z unijną dyrektywą w sprawie naprawy oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banków oraz ramami pomocy państwa.

Warto również wspomnieć o mechanizmie **NPL back-stop** wynikającym z wytycznych Europejskiego Banku Centralnego oraz Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r.⁶⁶ Banki powinny utrzymywać należności w fazie 3 na odpowiednim poziomie i systematycznie ograniczać poziom należności zagrożonych w swoich portfelach. Związane jest to z faktem, że banki muszą uwzględniać w regulacyjnych funduszach Tier 1 pokrycie wartości posiadanych w portfelu kredytów niepracujących po określonym czasie uznania ich za niepracujące, bez względu na posiadane wobec nich zabezpieczenia.

W Rozporządzeniu wskazuje się na dążenie do poprawy odporności systemu finansowego poprzez ustanowienie strategii rozwiązującej problem ekspozycji nieobsługiwanych. Podkreśla się również wagę zapobiegania kumulacji ekspozycji nieobsługiwanych oraz konieczności podejmowania działań mających na celu m.in. utrzymanie stabilności finansowej oraz pobudzania akcji kredytowej i wzrostu gospodarczego w UE. Wskazano, że działania powinny być prowadzone w następujących obszarach:

- nadzór,
- reformy strukturalne ram dotyczących niewypłacalności i odzyskiwania długów,
- rozwój rynków wtórnych w odniesieniu do aktywów zagrożonych,
- wspieranie restrukturyzacji systemu bankowego.

⁶⁶ Wytyczne wydane przez European Central Bank, Banking Supervision w marcu 2017 r.: *Guidance to banks on non-performing loans*. Dokument odnosi się do tematu odpisywania nieściągalnych kredytów.

https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf?b2b48eefa9972f0ca983c8b-164b859ac

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych, Art. 47c.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0630&from=EN>

Zwrócono również uwagę, że im dłużej ekspozycja kredytowa jest nieobsługiwana, tym mniejsze jest prawdopodobieństwo odzyskania jej wartości. Dlatego też wartość rezerw dla ekspozycji nieobsługiwanych, wyrażona poprzez wymóg kapitałowy, powinna zwiększać się z czasem według z góry określonego harmonogramu. Podkreślono również znaczenie zabezpieczenia ekspozycji kredytowych, jako dające szanse na ograniczenie strat związanych z brakiem spłaty.

Z kolei wskazując rolę nadzoru finansowego w procesie zarządzania należnościami zagrożonymi można wspomnieć o wydanej przez KNF Rekomendacji R dotyczącej zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym. Rekomendacja zawiera wytyczne wskazujące na konieczność posiadania przez banki kompleksowych i proporcjonalnych względem charakteru, skali i złożoności prowadzonej działalności zasady zarządzania ryzykiem, obejmujące czytelną strukturę organizacyjną z jasno określonymi, przejrzystymi i spójnymi zakresami odpowiedzialności, skuteczne procedury służące identyfikacji ryzyka kredytowego, na które banki są lub mogą być narażone, służące zarządzaniu tym ryzykiem, jego przeglądowi i raportowaniu oraz odpowiednie mechanizmy kontroli, w tym wewnętrznej. Działanie według wytycznych Rekomendacji R może wspomagać banki w osiągnięciu i utrzymywaniu bezpiecznych wartości wskaźnika NPL.

Nie bez znaczenia jest również wprowadzenie opisywanych wcześniej zasad MSSF 9, według których następuje ujmowanie oczekiwanych strat kredytowych w całym okresie życia poszczególnych instrumentów finansowych, zanim te instrumenty staną się przeterminowane. Banki są również zobligowane uwzględniać kryterium prawdopodobieństwa wzrostu ryzyka kredytowego. Konieczne jest również uwzględnienie scenariuszy makroekonomicznych przy szacowaniu wyniku ECL. Założenia te sprawiają, że banki z większą ostrożnością muszą zarządzać swoimi portfelami kredytowymi.

W zakresie regulacji prawnych warto również wspomnieć, że dnia 23.06.2023 r. na stronie internetowej Rządowego Centrum Legislacji zamieszczono projekt Ustawy o podmiotach obsługujących kredyty i nabywcach kredytów. Nawiązuje on do konieczności dostosowania przepisów krajowych do wytycznych Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2167 z dnia 24 listopada 2021 r. w sprawie podmiotów obsługujących kredyty i nabywców kredytów oraz w sprawie zmiany dyrektyw 2008/48/WE i 2014/17 UE. Ustawa ma zapewnić rozwiązania

służące zmniejszeniu ryzyka związanego z pozosta-
jącymi w bilansach banków ekspozycjami zagrożo-
nymi. Wprowadzane przepisy mają definiować ramy
prawne dla podmiotów obsługujących kredyty. Usta-
wa ma określać warunki działalności, prawa i obo-
wiązki nabywców kredytów, którzy nabywają prawa

kredytodawcy wynikające z nieobsługiwanej umowy
o kredyt lub samą nieobsługiwaną umowę o kre-
dyt. Nadzór nad procesami wskazanymi w projekcie
ustawy ma sprawować KNF, otrzymując kolejną rolę
w procesie zarządzania problemem kredytów zagro-
żonych w systemie bankowym.

Schemat tworzenia odpisów i wyznaczania wyniku ECL

Warto przyrzeć się, w jaki sposób banki wyznaczają wynik ECL. Ujęcie odpisów na oczekiwane straty kredytowe oraz wyniku z tytułu oczekiwanych strat

kredytowych zostało przeanalizowane na przykładach PKO oraz BHW.

KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM - ZMIANY WARTOŚCI ODPISÓW NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE W OKRESIE	FAZA 1	FAZA 2	FAZA 3	RAZEM	W TYM POCI
31.12.2021					
Wycena: wg zamortyzowanego kosztu					
Kredyty konsumpcyjne					
Wartości na początek okresu	(198)	(421)	(927)	(1 546)	(4)
Transfer z fazy 2 i 3 do fazy 1	(8)	(8)	-	-	-
Transfer z fazy 1 i 3 do fazy 2	227	(235)	8	-	-
Transfer z fazy 1 i 2 do fazy 3	162	211	(373)	-	-
Zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem	(91)	(14)	(39)	(144)	(1)
Zmiany ryzyka kredytowego (netto)	(198)	(100)	36	(355)	25
Zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania	2	6	15	23	-
Zmiany wynikające z modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	(9)	(4)	1	(12)	-
Aktualizacja stosowanej metody dokonywania oszacowań (netto)	2	12	5	19	-
Spisania	-	-	462	462	15
Inne zmiany*	(14)	17	(169)	(166)	(7)
Wartość na koniec okresu	(218)	(520)	(981)	(1 719)	28

* Inne zmiany uwzględniają efekt różnic kursowych, odsetek, wycenę.

KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM - ZMIANY WARTOŚCI ODPISÓW NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE W OKRESIE	RAZEM
31.12.2021	
Wycena: wg zamortyzowanego kosztu	
Kredyty na nieruchomości	
Wartości na początek okresu	(1 933)
Transfer z fazy 2 i 3 do fazy 1	-
Transfer z fazy 1 i 3 do fazy 2	-
Transfer z fazy 1 i 2 do fazy 3	-
Zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem	(18)
Zmiany ryzyka kredytowego (netto)	(140)
Zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania	15
Zmiany wynikające z modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	(4)
Spisania	266
Inne zmiany*	(99)
Wartość na koniec okresu	(1 913)

KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM - ZMIANY WARTOŚCI ODPISÓW NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE W OKRESIE	RAZEM
31.12.2021	
Wycena: wg zamortyzowanego kosztu	
Kredyty gospodarcze	
Wartości na początek okresu	(4 396)
Transfer z fazy 2 i 3 do fazy 1	-
Transfer z fazy 1 i 3 do fazy 2	-
Transfer z fazy 1 i 2 do fazy 3	-
Zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem	(312)
Zmiany ryzyka kredytowego (netto)	(184)
Zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania	104
Zmiany wynikające z modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	(9)
Spisania	900
Inne zmiany*	(127)
Wartość na koniec okresu	(4 024)

OZNACZENIE KREDYTÓW	2021	KONSUMPCYJNE				2021	NA NIERUCHOMOŚCI				2021	GOSPODARCZE			
FAZY	FAZA 1	FAZA 2	FAZA 3	SUMA	FAZA 1	FAZA 2	FAZA 3	SUMA	FAZA 1	FAZA 2	FAZA 3	SUMA			
Zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem	-91	-14	-39	-144	-3	-6	-9	-18	-141	-42	-129	-312			
Zmiany ryzyka kredytowego (netto)	-291	-100	36	-355	-80	-76	16	-140	-61	119	-242	-184			
Zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania	2	6	15	23	1	5	9	15	2	3	99	104			
Zmiany wynikające z modyf. bez zaprzestania ujmowania (netto)	-9	-4	1	-12	-2	-2	0	-4	-5	8	-12	-9			
Aktualizacja stosowanej metody dokonywania oszacowań (netto)	2	12	5	19					0	0	0	0			
	SUMA				SUMA				SUMA						
	-469				-147				-401						
	RAZEM				-1017										
Spisania	0	0	462	462	0	0	266	266	0	0	900	900			
Inne zmiany	-14	17	-169	-166	-45	-5	-49	-9	-82	-7	-38	-127			
	SUMA				SUMA				SUMA						
	296				167				773						
	RAZEM				219										

ODPISY NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE 2021 R.	7 656
ODPISY NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE 2020 R.	7 875
RÓŻNICA	-219

WYNIK Z TYTUŁU ODPISÓW NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE	NOTA	2021	2020
Należności od banków	30	(8)	(3)
Dłużne papiery wartościowe	3	(60)	(32)
- wycenianych do wartości godziwej przez inne dochody całkowite		(43)	(10)
- wyceniane według zamortyzowanego kosztu		(17)	(22)
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	35	(1 031)	(1 550)
- wycenianych do wartości godziwej przez inne dochody całkowite		(14)	(25)
- wyceniane według zamortyzowanego kosztu		(1 017)	(1 525)
Inne aktywa finansowe	39	1	-
Rezerwa na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancje	44	(46)	(354)
Razem		(1 144)	(1 939)

RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT	NOTA	2021	2020 PRZEKSZTAŁCONE
Wynik z tytułu odsetek	16	8 711	9 184
Przychody z tytułu odsetek		9 164	10 332
- w tym obliczone przy zastosowaniu metody efektywnej stopy procentowej		8 356	8 934
Koszty z tytułu odsetek		(453)	(1 148)
Wynik z tytułu prowizji i opłat	17	3 542	3 117
Przychody z tytułu prowizji i opłat		4 646	4 088
Koszty z tytułu prowizji i opłat		(1 104)	(971)
Wynik pozostały		1 213	438
Przychody z tytułu dywidend	18	624	332
Wynik na operacjach finansowych	19	54	(106)
Wynik z pozycji wymiany	20	429	133
Zyski lub straty z tytułu zaprzestania ujmowania instrumentów finansowych	21	201	162
- w tym wycenianych wg zamortyzowanego kosztu		1	(24)
Pozostałe przychody i koszty operacyjne netto	22	(95)	(83)
Wynik na działalności biznesowej		13 466	12 739
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe	23	(1 144)	(1 939)
Wynik z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych	24	(55)	(377)
Koszt ryzyka prawnego kredytów hipotecznych w walutach wymienialnych	25	-	(6 552)
Koszty działania	26	(5 304)	(5 180)
- w tym wynik z tytułu obciążeń regulacyjnych		(596)	(730)
Podatek od niektórych instytucji finansowych	27	(987)	(957)
Zysk brutto		5 976	(2 266)
Podatek dochodowy	28	(1 380)	(678)
Zysk netto		4 596	(2 944)

Rysunek 4.1. Schemat ustalania wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe oraz wyniku ECL na przykładzie PKO BP, 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego PKO za 2021 r.

Schemat ustalania wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe w przypadku PKO został przedstawiony na rysunku nr 4.1. W swoim sprawozdaniu finansowym, w prezentowanym przykładzie za 2021 r.,

bank w oddzielnej nocie (35.3 kredyty i pożyczki udzielone klientom – zmiany wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe w okresie⁶⁷) prezentuje zmiany wartości odpisów na oczekiwane straty

W TYS. ZŁ	ETAP 1	ETAP 2	ETAP 3	ETAP 3
Odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od klientów				
Odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych na dzień 1 stycznia 2020 roku	(51 387)	(79 952)	(557 033)	(688 372)
Transfer do Etapu 1	(26 257)	25 734	523	-
Transfer do Etapu 2	4 297	(6 355)	2 058	-
Transfer do Etapu 3	853	15 637	(16 490)	-
(Utworzenia)/Rozwiązania w okresie przez rachunek zysków i strat	(7 961)	(77 506)	(116 793)	(202 260)
Zmiany z tytułu modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	-	-	(109)	(109)
Zmniejszenie stanu odpisów w związku ze spisaniem	-	-	39 228	39 228
Zmniejszenie stanu odpisów w związku ze sprzedażą wierzytelności	-	-	10 886	10 886
Różnice kursowe i inne zmiany	(381)		1 605	1 055
Odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych na dzień 31 grudnia 2020 roku	(80 836)	(122 611)	(636 125)	(839 572)

*Na dzień 31 grudnia 2020 roku Bank nie zidentyfikował aktywów POCI (aktywa nabyte bądź udzielone z początkową utratą wartości).

OZNACZENIE KREDYTÓW	2020	KLIENTY		
FAZY	FAZA 1	FAZA 2	FAZA 3	SUMA
(utworzenia) rozwiązania w okresie przez rachunek zysków i strat	-7 961	-77 506	-116 793	-202 260
zmiany z tytułu modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	-	-	-109	-109
			SUMA	-202 369
zmniejszenie stanu odpisów w związku ze spisaniem	-	-	39 228	39 228
zmniejszenie stanu odpisów w związku ze sprzedażą wierzytelności	-	-	10 886	10 886
różnice kursowe i inne zmiany	-381	-169	1 605	1 055
			RAZEM	-353 569

W TYS. ZŁ	ZA OKRES	2020	2019	RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT	ZA OKRES	NOTA	2020	2019
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych inwestycji kapitałowych				W TYS. ZŁ				
utworzenie odpisów	(274)	(180)		Przychody z tytułu odsetek	5	1 019 287	1 299 276	
	(274)	(180)		Przychody o podobnym charakterze	5	99 191	106 333	
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od banków				Koszty odsetek i koszty o podobnym charakterze	5	(117 413)	(253 880)	
utworzenie odpisów	(7 495)	(3 244)		Wynik z tytułu odsetek	5	1 001 065	1 151 729	
odwrócenie odpisów	8 595	4 664		Przychody z tytułu opłat i prowizji	6	590 588	620 027	
	1 100	1 420		Koszty z tytułu opłat i prowizji	6	(71 891)	(75 980)	
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od klientów				Wynik z tytułu opłat i prowizji	6	518 697	544 047	
Wynik z tytułu utworzenia i odwrócenia odpisów	(202 369)	(216 110)		Przychody z tytułu dywidend	7	12 796	10 949	
utworzenie odpisów	(403 620)	(365 127)		Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji	8	305 311	375 458	
odwrócenie odpisów	205 557	151 861		Wynik na inwestycyjnych dłużnych aktywach finansowych wycenianych w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody	39	203 402	97 969	
inne	(4 306)	(2 844)		Wynik na inwestycjach kapitałowych i pozostałych wycenianych w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat		15 799	17 366	
Odzyski od sprzedanych wierzytelności	(112)	(4 293)		Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	9	556	(3 493)	
	(202 481)	(211 817)		Pozostałe przychody operacyjne	10	22 076	24 600	
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych inwestycyjnych dłużnych aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody				Pozostałe koszty operacyjne	10	(55 880)	(28 619)	
utworzenie odpisów	(3 255)	(166)		Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych	10	(33 804)	(4 019)	
	(3 255)	(166)		Koszty działania i koszty ogólnego zarządu	11	(1 089 926)	(1 104 050)	
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych aktywów finansowych	(204 910)	(210 743)		Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych	12	(105 882)	(85 793)	
utworzenie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	(69 068)	(68 808)		Wynik z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych	25	(214 707)	-	
rozwiązanie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	83 437	33 653		Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów		(482)	(354)	
Wynik z tytułu rezerw na zobowiązania warunkowe	14 369	(35 155)		Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych aktywów finansowych oraz rezerw na zobowiązania warunkowe	13	(190 541)	(245 898)	
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych aktywów finansowych oraz rezerw na zobowiązania warunkowe	(190 541)	(245 898)		Podatek od niektórych instytucji finansowych		(123 578)	(97 722)	
				Zysk brutto		298 706	656 189	
				Podatek dochodowy	9	(140 621)	(177 387)	
				Zysk netto		158 085	478 802	

Rysunek 4.2. Schemat ustalania wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe na przykładzie Banku Handlowego, 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego BHW za 2020 r.

⁶⁷ Sprawozdanie finansowe PKO Banku Polskiego SA za rok zakończony 31 grudnia 2021 roku.

kredytowe (w podziale na poszczególne segmenty: kredyty konsumpcyjne, na nieruchomości oraz gospodarcze). Nie wszystkie wymienione tam wartości mają jednak odzwierciedlenie w rachunku zysków i strat, gdzie prezentowany jest wynik oczekiwanych strat kredytowych. Znaczenie dla ustalenia wyniku ECL mają:

- zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem,
- zmiany ryzyka kredytowego (netto),
- zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania,
- zmiany wynikające z modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto),
- aktualizacja stosowanej metody dokonywania oszacowań (netto).

tj. pozycje, które odpowiadają wartości kredytów i pożyczek udzielonych klientom wycenianych według zamortyzowanego kosztu.

W wymienionej nocie 35.3 znajdują się jeszcze dwie pozycje, które nie są przenoszone do rachunku wyników, są to:

- spisania,
- inne zmiany (uwzględniające efekt różnic kursowych, odsetek, wycenę).

Suma wszystkich wymienionych pozycji odpowiada różnicy pomiędzy wartością odpisów na oczekiwane

straty kredytowe w roku bieżącym oraz w roku poprzednim.

Podobny schemat można zaobserwować w przypadku BHW, na przykładzie bazującym na sprawozdaniu finansowym tego banku za 2020 r. (rysunek nr 4.2). Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od klientów (prezentowany z uwzględnieniem danych w poszczególnych fazach) przenoszony jest do rachunku zysków i strat, obejmuje:

- (utworzenia) rozwiązania w okresie przez rachunek zysków i strat,
- zmiany z tytułu modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto).

Jednak wartość odpowiadająca odpisom z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od klientów jest większa. Zawiera dodatkowo dane o:

- zmniejszeniu stanu odpisów w związku ze spisaniem,
- zmniejszeniu stanu odpisów w związku ze sprzedażą wierzytelności,
- różnicach kursowych i innych zmianach.

Przegląd sprawozdań finansowych banków pozwala zauważyć różnice w podejściu do kwestii prezentacji danych dotyczących odpisów oraz wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych przez poszczególne banki. Zauważyć można pewną prawidłowość w budowaniu wyniku odpisów oraz wyniku

Rysunek 4.3. Odpisy z tytułu oczekiwanych strat kredytowych a wynik ECL

Źródło: opracowanie własne.

oczekiwanych strat kredytowych, mechanizm ten został zaprezentowany na rysunku nr 4.3. W uproszczeniu można powiedzieć, że wartość odpisów skorygowana przede wszystkim o kwoty spisania i sprzedaży wierzytelności odpowiada wynikowi ECL. Wynik zmiany odpisów w kolejnych okresach nie musi więc odzwierciedlać wyniku oczekiwanych strat kredytowych. Dzieje się tak na przykład w przypadkach, w których banki decydują się na duże pakietowe sprzedaże wierzytelności.

Powyższa analiza przedstawiała kwestię wyznaczania odpisów z tytułu oczekiwanych strat kredytowych oraz wyniku ECL na poziomie prezentacji danych w sprawozdaniu finansowych. Zagadnienie wyznaczania wartości oczekiwanych strat kredytowych można również badać poprzez analizę czynników determinujących wynik ECL.

4.1. Analiza czynników determinujących wynik ECL

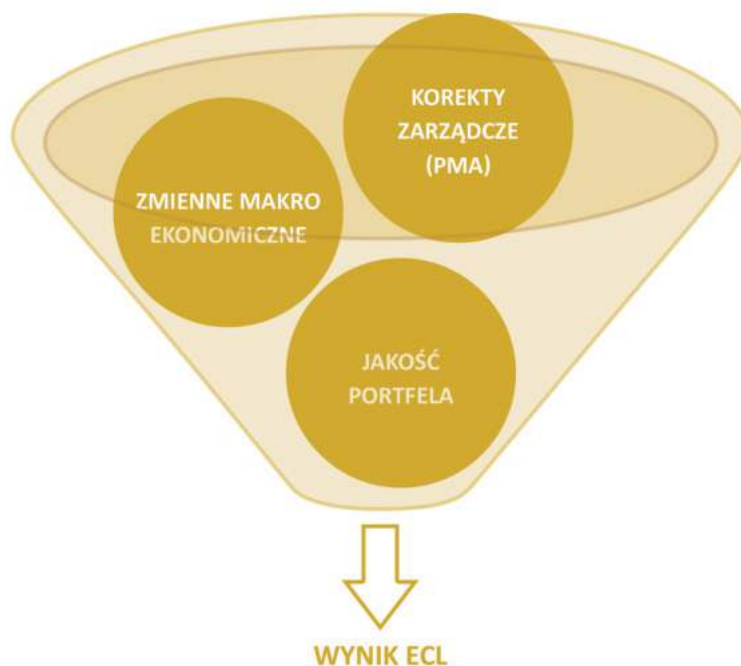
Na szacowanie odpisów, jak już wspomniano, wpływają zarówno czynniki zewnętrzne, jakoś portfela kredytowego tj. przede wszystkim jego budowa, struktura i sposób zarządzania, jak i korekty zarządcze (PMA). Wynik ECL wyznaczany jest przy pomocy indywidualnie określonych przez poszczególne banki modeli, uwzględniających w swojej budowie ilościowe/statystyczne aspekty, jak i wiedzę ekspercką. Uproszczony schemat takiego modelu prezentuje rysunek nr 4.4.

Oczekiwane straty kredytowe ECL (*Expected Credit Losses*) to ważona prawdopodobieństwem szacunkowa oczekiwana wartość bieżąca przyszłych strat kredytowych. Pomiar ECL jest dokonywany na bazie różnych możliwych scenariuszy. Główną rolę odgrywają oszacowania trzech parametrów ryzyka:

- PD (*Probability of Default*) jest oszacowaniem prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania przez klienta w danym okresie czasu.
- LGD (*Loss Given Default*) jest oszacowaniem straty wynikającej z niewykonania tego zobowiązania. Opiera się on na różnicy między należnymi umownymi przepływami pieniężnymi a przepływami, których pożyczkodawca powinien oczekiwać, w tym z wszelkich zabezpieczeń.
- EAD (*Exposure At Default*) jest oszacowaniem ekspozycji w terminie niewykonania zobowiązania.

Oczekiwane straty są dyskontowane do wartości bieżącej na koniec okresu sprawozdawczego efektywną stopą dyskonta dla danego kredytu. Oczekiwane straty kredytowe są modelowane w odniesieniu do okresu 12 miesięcy lub dożywotnio (do końca umownego okresu spłaty kredytu).

Aktywa POCI (*Purchased or Originated Credit Impaired*) to aktywa finansowe, które już w momencie pierwszego rozpoznania wykazują utratę wartości. Przykładem są kredyty z utratą wartości nabyte w wyniku połączenia

Rysunek 4.4. Budowa modelu oszacowania wyniku ECL – determinanty wyniku ECL

Źródło: opracowanie własne.

jednostek. Modelowanie ECL w odniesieniu do aktywów POCL różni się od podejścia ogólnego tym, że:

- wartość bilansowa brutto i efektywna stopa procentowa oparte są na przepływach pieniężnych oczekiwanych przy początkowym ujęciu składnika aktywów, a nie na podstawie przepływów pieniężnych wynikających z umowy;
- ECL dla POCL jest zawsze mierzone dla okresu dożywnotnego.

Modele PD

Banki wykorzystują dane empiryczne dotyczące 12-miesięcznych współczynników niewykonania zobowiązania, które są następnie wykorzystywane do szacowania wartości PD w horyzoncie dożywnotnym przy użyciu odpowiednich metod statystycznych i ekonometrycznych. Stosowana jest segmentacja klientów wykorzystująca informacje o ratingach z wewnętrznych modeli ratingowych, ale również z ratingów zewnętrznych (wówczas często wykonywana jest operacja mapowania ratingów zewnętrznych do wewnętrznej skali ratingowej).

Modele LGD

Dla portfeli klientów detalicznych stosowane są modele uwzględniające prawdopodobieństwo uzdrowienia oraz stopę odzysku oszacowane na podstawie zdyskontowanych przepływów pieniężnych. W przypadku portfeli korporacyjnych ocenie podlegają odzyski z ekspozycji niezabezpieczonych oraz odzyski z istotnych zabezpieczeń. Ocena jest dokonywana w oparciu o dane historyczne i uwzględnia wartość pieniądza w czasie.

Modele EAD

W modelu ekspozycji w przypadku niewykonania zobowiązania (EAD) wykorzystuje się: średnią stopę wykorzystania limitu (istotna w przypadku kart i linii kredytowych), współczynnik przedpłat oraz współczynnik konwersji kredytowej.

Dla celów pomiaru PD, a tym samym ECL, istotna jest definicja niewykonania zobowiązania (*Default*) oraz znaczącego wzrostu ryzyka kredytowego (SICR – *Significant Increase in Credit Risk*). Kwestie te zostały omówione w rozdziale pierwszym. ECL dla ekspozycji znajdujących się w fazie 1 (bez istotnego wzrostu ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia) jest liczona w horyzoncie 12 miesięcy. Ekspozycje przeniesione z fazy 1 są takimi, dla których zidentyfikowane SICR i ECL jest liczone w horyzoncie dożywnotnym.

Konsekwencją faktu, że należność została alokowana do fazy 3 jest to, że bank przestaje ujmować

przychody odsetkowe na podstawie wartości bilansowej brutto i stosuje efektywną stopę procentową do wartości bilansowej, pomniejszonej o ECL. Analogiczne rozpoznanie przychodów odsetkowych ma miejsce w przypadku ekspozycji POCL.

Modele wykorzystywane w ramach procesu wyznaczania ECL są regularnie poddawane weryfikacji historycznej i walidacji. Rozpoznanie i wycena ECL jest procesem złożonym zakładającym istotne wykorzystanie szacunków. MSSF 9 wprowadził konieczność uwzględnienia w modelu ECL czynników makroekonomicznych poprzez analizę scenariuszową. Scenariusze makroekonomiczne pozwalają na włączenie do oszacowania ECL informacji o przyszłych zdarzeniach gospodarczych (FLI – *Forward-Looking Information*). Jest to realizowane poprzez wybór zmiennych makroekonomicznych i określenie dla nich prognoz w kolejnych okresach.

Proces szacowania odpisów jest złożony i wymaga wykorzystania wielu informacji, zarówno wspomnianych wyżej FLI, jak również danych o konkretnych ekspozycjach kredytowych oraz zastosowania złożonych modeli statystycznych i ekonometrycznych dla oszacowania trzech omówionych wyżej parametrów ryzyka kredytowego: PD, LGD, EAD.

4.2. Praktyczne aspekty wyznaczania wyniku ECL

Poniżej przedstawiony został przegląd rozwiązań stosowanych przez banki przy szacowaniu wyników strat kredytowych.

- **Jakość portfela kredytowego** – rozumiana jest w tym przypadku szeroko, jako sposób udzielania kredytów, charakterystyka składowych portfela, w tym poziom należności i odpisów, a także sposób zarządzania portfelem i ryzykiem kredytowym.
- Znaczący dla określenia wyniku ECL jest portfel kredytowy banku. Przede wszystkim istotne są: cele biznesowe określone przez dany bank, sposób zarządzania, przyjęta polityka udzielania kredytów, apetyt na ryzyko i poziom akceptacji ryzyka. To wszystko wpływa na budowany przez bank portfel kredytowy. Na jakość portfela kredytowego wpływają również połączenia i przejęcia innych podmiotów. Dla przykładu bank przejmujący inny podmiot w trudnej sytuacji finansowej, zyskując pewne korzyści, może wpłynąć na pogorszenie jakości swojego portfela kredytowego. Istotne są również decyzje dotyczące sprzedaży wierzytelności oraz wartość spisanych należności. Wszystkie parametry i składowe portfela kredytowego przekładają się na jego jakość oraz stanowią bazę do szacowania wyniku ECL.

- Ważny jest udział poszczególnych rodzajów kredytów w portfelu banku. Wyszczególnić można przede wszystkim podział na klientów detalicznych (w tym ekspozycje hipoteczne i konsumpcyjne) i korporacyjnych (w przypadku których można wyodrębnić kredyty w podziale m.in. na wielkość klienta czy przeznaczenie finansowania).

Podział ekspozycji ma swoje skutki. Z punktu widzenia budowy modelu w przypadku klientów detalicznych brana jest pod uwagę analiza wrażliwości dotycząca zdolności klientów do regulowania zobowiązań. W przypadku klientów biznesowych uwzględnia się perspektywy konkretnych branż, stosowane są również symulacje sprawozdań finansowych. W konkretnych przypadkach, np. związanych z kryzysem energetycznym, ekspozycje kredytowe z sektorów odznaczających się wysoką energochłonnością mogą być obejmowane podwyższonymi odpisami.

Jak rodzaj kredytu determinuje szacowany wynik ECL można przedstawić na przykładach: grupa kredytów mieszkaniowych charakteryzuje się lepszym wskaźnikiem NPL i mogą być oceniane jako te bezpieczniejsze, z drugiej strony banki posiadające w swoim portfelu istotny udział kredytów hipotecznych indeksowanych do kursu CHF mogą tworzyć wyższe odpisy na oczekiwane straty kredytowe, z uwagi na toczące się w tym obszarze postępowania sądowe, których wyniki mogą nie być dla banków korzystne. Istotny jest ponadto udział kredytów udzielonych przez dany bank sektorowi jednostek rządowych i samorządowych.

O jakości portfela może również decydować zaangażowanie banku w finansowanie udzielane określonym branżom, co może wiązać się z mniejszą lub większą ekspozycją na ryzyko kredytowe. Nie bez znaczenie jest również dywersyfikacja portfela kredytowego.

- Szacowanie oczekiwanych strat kredytowych dokonywane jest z uwzględnieniem modeli: EAD, PD oraz LGD.

Istotne w przypadku modelu EAD jest posiadanie przez ekspozycje harmonogramów spłat lub ich brak (np. kredyty odnawialne, w przypadku których posłużyć należy się dodatkowymi parametrami). Przy modelu PD uwzględnia się oceny ratingowe, przynależność ekspozycji do danego segmentu lub grupy produktowej, a także czynniki ryzyka w kontekście znajdowania się należności na określonym etapie cyklu życia. Model LGD uwzględnia natomiast prognozy odzysku dla poszczególnych należności. Dodatkowo dla ekspozycji kredytowych z fazy 3 brany jest pod uwagę okres ich przebywania w stanie utraty wartości.

Ekspozycje klasyfikowane są do homogenicznych grup z uwzględnieniem m.in. celu i długości okresu

kredytowania, zastosowanych zabezpieczeń, rodzaju klienta z uwzględnieniem oceny ryzyka kredytowego, a także produktu, charakterystyki branży oraz obszaru geograficznego, w jakich działa kredytobiorca oraz waluty ekspozycji kredytowej. Stosowane parametry oceny uwzględniane są dla poszczególnych jednorodnych grup ekspozycji kredytowych. Ponadto dla ekspozycji kredytowych zagrożonych utratą wartości na wyższych poziomach, może być stosowana indywidualna ocena. Podobnie ocena indywidualna może być stosowana w przypadku ekspozycji, których nie można zakwalifikować do szerszej grupy przypadków o podobnych parametrach, przede wszystkim w zakresie charakterystyki ryzyka kredytowego.

- Należności dzielone są na 3 fazy, co wpływa na sposób i horyzont szacowania należności. W zakresie parametru czasu, należności z fazy 1 podlegają szacowaniu strat oczekiwanych w okresie 12 miesięcy, ekspozycje z pozostałych faz natomiast dożywotnio. Należy również dodać, że w przypadku należności z grupy POCI – obarczonych utratą wartości ze względu na ryzyko kredytowe na datę nabycia lub utworzenia, również stosuje się szacowanie strat w całym horyzoncie życia należności. Istotny ponadto jest fakt, że w niektórych sytuacjach może następować poprawa sytuacji i oceny zdolności kredytowej dłużnika. W takim przypadku, po spełnieniu określonych warunków, następuje odwrócenie odpisu z tytułu utraty wartości.

Należy mieć więc na uwadze, że następują transfery ekspozycji pomiędzy fazami, a dodatkowo w bankach przebiegają ciągle, naturalne procesy udzielania kolejnych kredytów oraz spłaty przez klientów wcześniej przyznanego finansowania.

Dodatkowo banki mogą dokonywać wyłączenia oceny pojawienia się istotnego pogorszenia ryzyka kredytowego w przypadku szczególnych należności, do których należą ekspozycje kredytowe wobec skarbu państwa. Takie należności podlegają wycenieniu w okresie 12 miesięcy.

- Ważnym zagadnieniem są również zabezpieczenia kredytów, które wpływają na wysokość odpisów. Skuteczne zabezpieczenie należności wpływa na jakość portfela. Banki biorą pod uwagę m.in. stan i wartość przedmiotów zabezpieczenia, dywersyfikację sposobów zabezpieczenia ekspozycji, złożoność procesu jego ustanowienia czy też potencjalne możliwości realizacji zabezpieczenia. Obszar ten jest jednym z głównych aspektów wpływających na ograniczanie ryzyka kredytowego, oddziałując zarówno na wartość odpisów, jak i wynik ECL. Warto ponadto zauważyć, że istotną rolę w kształtowaniu się jakości portfela należności odgrywają procesy windykacyjne. Określając wysokość odpisów

banki powinny uwzględniać historyczne dane dotyczące odzysku z danego rodzaju zabezpieczenia.

- Należy zwrócić uwagę, że długi horyzont szacowania strat kredytowych (dożywno dla ekspozycji z fazy 2 i 3) sprawia, że odpisy odznaczają się istotną wrażliwością. Dotyczy to zarówno warunków makroekonomicznych, jak i przyjętych założeń co do przyszłego zachowania ekspozycji kredytowych. Banki przyjmują najczęściej 3 scenariusze (bazowy, pozytywny i negatywny) możliwych zmian i przypisują im konkretne wagi odzwierciedlające prawdopodobieństwo ich realizacji. Zmiana prawdopodobieństwa scenariuszy wpływa natomiast na wynik oczekiwanych strat.
- W modelach uwzględnia się wystąpienie dodatkowych, niestandardowych sytuacji, jak np. wprowadzenie wakacji kredytowych w tych modelach, których podstawą są informacje o terminowości spłat.

⇒ Zmienne makroekonomiczne

- Regulacje dotyczące szacowania ECL zgodnie z MSSF 9 obowiązują banki od 2018 r. Analizując zdarzenia występujące w okresie 2018–2022 można zauważyć pewną niestabilność w wynikach finansowych banków na początku badanego okresu, np. podwyższony wskaźnik NPL. Związane jest to z implementacją zmian w przepisach i koniecznością dostosowania się do nowych regulacji. Do najważniejszych zdarzeń wpływających na sektor bankowy należy zaliczyć pojawienie się pandemii COVID-19. W związku z tym faktem w 2020 r. można było zaobserwować spadek dynamiki wzrostu udzielanych kredytów czy wyraźne podwyższenie wyniku ECL. Następnie sytuacja unormowała się, a kolejny wzrost wyniku ECL nastąpił w drugiej połowie 2022 r. Wzrost PKB wyraźnie spowolnił, do czego przyczyniła się wojna w Ukrainie, trudności na rynku energetycznym, duży wzrost inflacji i stóp procentowych. Warto jednak zauważyć, że poza okresami występowania wyjątkowych ww. zdarzeń, sytuacja sektora prezentuje się dosyć stabilnie, a jego podatność na zmiany czynników makroekonomicznych nie jest tak silna.
- Szacując wyniki odpisów banki powinny uwzględniać, oprócz danych historycznych i bieżących, dane dotyczące przyszłości, w tym m.in. kształtowanie się zmiennych makroekonomicznych.
- Do czynników makroekonomicznych najczęściej wymienianych przez banki jako uwzględnianych w wyznaczaniu wyniku ECL należą PKB, WIBOR 3M oraz stopa bezrobocia.

- Wpływ czynników makroekonomicznych na wynik ECL nie zawsze jest oczywisty. Dla przykładu w sprawozdaniu finansowym za 2022 r. PKO wskazuje, że z uwagi na napływ uchodźców oraz trudne do określenia znaczenie tego zjawiska na rynek pracy, wpływ spadku bezrobocia nie został uwzględniony w modelu jako czynnik poprawiający jakość portfela kredytowego.

Warto również wskazać na (przytoczone i szerzej opisane w rozdziale 5) rozważania dotyczące wpływu zmiennych makroekonomicznych na poziom oczekiwanych strat kredytowych. Niektóre zmienne, jak np. stopy procentowe, mogą wpływać na wynik ECL w różny sposób. Ich wzrost (niezbyt wysoki) może przyczyniać się do zwiększenia przychodów odsetkowych banków, jednak przyglądając się tej kwestii z punktu widzenia wpływu na wynik oczekiwanych strat kredytowych ich wzrost (zwłaszcza wysoki) może raczej prowadzić do powstawania trudności po stronie kredytobiorców ze spłatą wyższych rat kredytowych. Wzrost stóp procentowych w kontekście szacowania strat należałoby więc raczej interpretować jako powód do podwyższenia wyniku ECL.

⇒ Korekty zarządcze

- Działania zarządcze obejmują obszar zarządzania ryzykiem. Dotyczy to w szczególności akceptacji określonego poziomu ryzyka z uwzględnieniem kierunku rozwoju banku i przyjętej strategii działania oraz wszelkich działań mających na celu redukcję lub niwelowanie jego negatywnych skutków.
- W sytuacji wystąpienia dużej zmienności warunków zewnętrznych, sytuacji gospodarczej oraz portfela kredytowego, wypracowane przez banki modele mogą mniej dokładnie przewidywać wyniki strat kredytowych. W tej sytuacji konieczna może być dodatkowa korekta modeli i uwzględnienie opinii ekspertów. Korekty zarządcze zwłaszcza w okresach niepewności mają podwyższone znaczenie przy szacowaniu wyniku ECL.

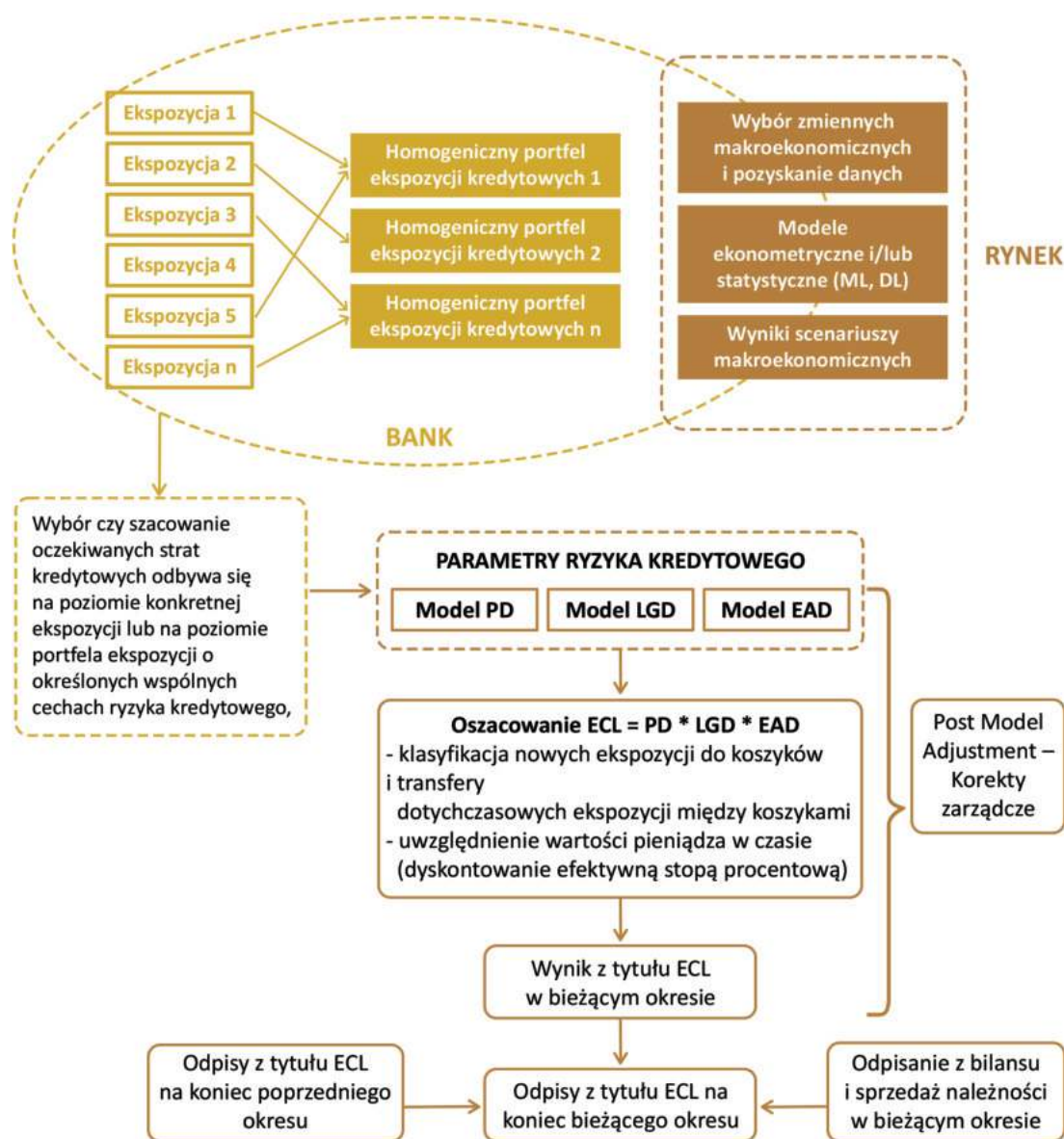
Podsumowując, w uproszczeniu można powiedzieć, że na wynik oczekiwanych strat kredytowych wpływają czynniki zewnętrzne – kształtowanie się zmiennych makroekonomicznych, jak i czynniki wewnętrzne – indywidualne dla poszczególnych banków. Każdy bank we własnym zakresie prowadzi określoną politykę zarządzania, w tym m.in. ryzykiem kredytowym oraz ustalaniem zasad udzielania kredytów, bardziej lub mniej restrykcyjnych, a także stosowania wytycznych dotyczących zabezpieczeń spłaty ekspozycji kredytowych. Ponadto jak już

wspomniano, banki ustalają własne metody wyznaczania wyniku ECL. Banki opracowują wewnętrzne modele, a w ich ramach scenariusze i uwzględniają określone, różne (jak zostało wyjaśnione w rozdziale 5) zmienne makroekonomiczne. Poszczególnym scenariuszom przypisywane są różne wagi. Trzeba jednak zaznaczyć, że pomimo wskazania oddzielnych czynników determinujących ostatecznie wynik oczekiwanych strat kredytowych, zachodzi pomiędzy nimi istotny związek. Jakość portfela kredytowego oraz korekty zarządcze odzwierciedlają procesy zachodzące na rynku. Otoczenie makroekonomiczne jest zatem bazowym czynnikiem, jaki trzeba uwzględnić przy ocenie procesów zachodzących w bankach.

Szczegółowy schemat wyznaczania odpisów na ECL z uwzględnieniem roli FLI (*Forward Looking Information*) oraz PMA (*Post Model Adjustment*) został zaprezentowany na rysunku nr 4.5.

Warto zwrócić uwagę na rolę korekt zarządczych dla wyznaczenia ECL, które mogą mieć miejsce na etapie parametrów ryzyka kredytowego, bądź dopiero w momencie ostatecznego szacowania ECL. Dla ustalenia stanu odpisów z tytułu ECL, oprócz bieżącego wyniku z tytułu ECL, należy uwzględnić m.in. spisanie i sprzedaż należności z tytułu kredytów przez bank. Operacje te mogą mieć istotny wpływ (w niektórych okresach nawet większy niż bieżący wynik z tytułu ECL) na zmianę poziomu odpisów.

Rysunek 4.5. Schemat wyznaczania odpisów na ECL z uwzględnieniem roli FLI oraz PMA

Źródło: opracowanie własne.

Uwarunkowania makroekonomiczne w szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych

W tej części opracowania zostaną przedstawione zasady uwzględniania czynników makroekonomicznych w szacowaniu ECL zgodnie z MSSF 9 i wytycznymi KNF. Dokonane zostaną przegląd i analiza scenariuszy makroekonomicznych stosowanych do szacowania ECL przez największe banki komercyjne w Polsce.

5.1. Ogólne zasady uwzględniania czynników makroekonomicznych w szacowaniu ECL

Zgodnie z MSSF 9, wycena oczekiwanych strat kredytowych z tytułu instrumentów finansowych musi uwzględniać trzy kryteria⁶⁸:

- a) *nieobciążoną i ważoną prawdopodobieństwem kwotę, którą ustala się, oceniając szereg możliwych wyników;*
- b) *wartość pieniądza w czasie;*
- c) *racjonalne i możliwe do udokumentowania informacje, które są dostępne bez nadmiernych kosztów lub starań na dzień sprawozdawczy, dotyczące przeszłych zdarzeń, obecnych warunków i prognoz dotyczących przyszłych warunków gospodarczych.*

Przytoczony wyżej wymóg wymaga zatem, aby wyznaczać ECL biorąc pod uwagę prognozy oraz oczekiwania przyszłych warunków makroekonomicznych, mających wpływ na poziom ryzyka kredytowego. Konieczność uwzględnienia szeregu możliwych wyników sprowadza się do konstrukcji różnych scenariuszy makroekonomicznych, dla których należy określić prawdopodobieństwo ich realizacji, które są jednocześnie wagami w określeniu wartości ECL jako średniej ważonej z wyników poszczególnych scenariuszy. Pozyskiwanie informacji dla scenariuszy powinno wykorzystywać wewnętrzne informacje jednostki oraz dostępne dane i prognozy zewnętrzne bez ponoszenia nadmiernych kosztów.

Scenariusze makroekonomiczne pozwalają na włączenie do oszacowania ECL informacji o przyszłych zdarzeniach gospodarczych (*FLI – Forward-Looking Information*). Jest to realizowane poprzez wybór zmiennych makroekonomicznych i określenie dla nich prognoz w kolejnych okresach.

Scenariusze makroekonomiczne stanowią jeden z elementów wyznaczających parametry ryzyka kredytowego dla portfeli kredytowych, które determinują następnie ECL i odpisy z tytułu ECL. Odpisy z tytułu ECL są mierzone w kwocie równej ECL w horyzoncie

12-miesięcznym (dla fazy 1) albo ECL w horyzoncie pozostałego czasu życia instrumentu, jeżeli zidentyfikowano dla nich istotny wzrost ryzyka kredytowego od momentu rozpoznania (fazy 2 i 3).

Jednostka (np. bank) nie musi sporządzać dużej liczby scenariuszy makroekonomicznych⁶⁹:

Dokonując wyceny oczekiwanych strat kredytowych, jednostka nie musi określać wszelkich możliwych scenariuszy. Jednostka ocenia jednak ryzyko lub prawdopodobieństwo wystąpienia straty kredytowej, uwzględniając możliwość wystąpienia straty kredytowej oraz możliwość niewystąpienia straty kredytowej, nawet jeżeli prawdopodobieństwo wystąpienia strat kredytowych jest bardzo niskie.

MSSF 9 nie wymaga uwzględnienia konkretnej liczby scenariuszy w szacowaniu ECL. Najczęściej przygotowywane są trzy warianty scenariuszy: bazowy, wzrostowy i spadkowy, ale generalnie ich liczba powinna zależeć od zmieniających się okoliczności np. rozszerzenia lub modyfikacji prowadzonej działalności (co może skutkować zmianą struktury aktywów i/lub pasywów), a także zmieniającego się otoczenia makroekonomicznego (np. uwzględnienia zmiennej, która nie była do tej pory brana pod uwagę bądź konieczne jest zwiększenie zakresu zmian tego czynnika w stosunku do przedziałów w dotychczas wykorzystywanych scenariuszach). Podobnie MSSF 9 nie określa sposobu ustalania wag dla poszczególnych scenariuszy. Zależą one od oceny prawdopodobieństwa realizacji danego scenariusza w ramach rozkładu możliwych wyników, która z kolei jest determinowana przez oczekiwaną sytuację makroekonomiczną.

W kwietniu 2021 r. została opublikowana⁷⁰ nowa Rekomendacja R KNF dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym. Oprócz szeregu spraw związanych z szacowaniem ECL, zostały w niej również doprecyzowane kwestie związane ze scenariuszami makroekonomicznymi. Określono minimalną liczbę scenariuszy makroekonomicznych, które powinny być wykorzystane w ramach kalkulacji ECL na przynajmniej dwa w przypadku wyceny ekspozycji indywidualnych oraz trzy dla ekspozycji wycenianych portfelowo. Poza tym wskazano m.in., że:

- bank powinien, co najmniej raz na rok, przeprowadzać analizy zależności parametrów modeli ECL od czynników makroekonomicznych

⁶⁸ MSSF 9, 5.5.17

⁶⁹ MSSF 9, 5.5.18

⁷⁰ Z terminem obowiązywania od stycznia 2022 r.

- bank powinien wykorzystywać projekcje czynników makroekonomicznych obejmujące nie mniej niż dwa pierwsze lata prognozy
- bank może korzystać ze scenariuszy makroekonomicznych przygotowywanych wewnętrznie lub zewnętrznie
- prognozy czynników makroekonomicznych wykorzystywanych w modelach ECL powinny być aktualizowane co najmniej raz w roku, ale w przypadku sytuacji istotnej zmiany czynników makroekonomicznych, aktualizacja powinna nastąpić częściej
- bank powinien weryfikować i dokumentować okresową weryfikację jakości prognoz adekwatnych czynników makroekonomicznych co najmniej raz w roku
- w przypadkach, gdy zależność pomiędzy czynnikami makroekonomicznymi, a poziomem oczekiwanej straty kredytowej jest trudna do statystycznego modelowania, korekta może mieć charakter ekspercki
- w wyjątkowych przypadkach, gdy bank nie identyfikuje zależności pomiędzy czynnikami makroekonomicznymi, a poziomem ECL można odstąpić od uwzględniania prognoz czynników makroekonomicznych w oszacowaniach ECL, ale wymaga to uzasadnienia
- prognozy czynników makroekonomicznych wykorzystywanych w procesie szacowania ECL powinny być spójne z prognozami wykorzystywanymi w innych obszarach zarządzania i sprawozdawczości banku.

Warto też dodać, że w znowelizowanej Rekomendacji R określono czynniki makroekonomiczne jako „dostępne dane ekonomiczne, w tym prognozy dotyczące przyszłości, wykorzystywane przez bank przy szacowaniu ryzyka kredytowego i oczekiwanych strat kredytowych”. Podano również kilkanaście przykładowych czynników makroekonomicznych m.in. dynamikę PKB, stopę referencyjną NBP, stopę bezrobocia rejestrowanego, indeks cen nieruchomości itd.

5.2. Przegląd literatury przedmiotu

Jak wspomniano wcześniej, w modelach szacowania ECL stosowanych w bankach, stosuje się różne dane makroekonomiczne oraz ich prognozę w okresie 3 lat, tworząc trzy scenariusze rozwoju gospodarczego kraju – bazowy, pesymistyczny i optymistyczny. Temat wpływu poszczególnych czynników makroekonomicznych na poziom strat kredytowych był wielokrotnie przedmiotem badań ekonomistów. W niniejszym

opracowaniu skupiono się na przedstawieniu wyników analiz przeprowadzonych przez polskich naukowców dla danych makroekonomicznych dotyczących rynku krajowego. W literaturze można odnaleźć próby ustalenia najbardziej istotnych czynników mających wpływ na oszacowanie wielkości oczekiwanych strat kredytowych. Sztadynger (2018) uzyskał wyniki, które potwierdziły związek sytuacji gospodarczej, reprezentowanej w modelu przez **stopę bezrobocia i produkcję przemysłową** (zamiast PKB) z ryzykiem kredytowym⁷¹. Należy dodać, iż badania dotyczyły jedynie kredytów konsumenckich w jednym z większych banków w Polsce w latach 2004–2016, co może wskazywać na mniejsze znaczenie uzyskanych przez autora wyników, z uwagi na ich stosunkowo niewielki zakres w kontekście niniejszego opracowania. Z kolei Wdowiński (2014) dokonał przeglądu głównych czynników mikro- i makroekonomicznych wpływających na ryzyko kredytowe oraz analizy modelu ryzyka kredytowego w sektorze bankowym w Polsce⁷². Za najważniejsze czynniki mające wpływ na poziom ryzyka kredytowego zostały uznane **stopa bezrobocia** oraz **kurs walutowy**. PKB i stopa procentowa miały według Wdowińskiego mniejszy wpływ na wzrost ryzyka kredytowego – przy czym wpływ stopy procentowej miał charakter długookresowy. Analiza wpływu czynników makroekonomicznych na poziom szkodowości portfela przeprowadzona w artykule wskazuje na wyraźny wzrost wskaźnika NPL w sytuacji szoku makroekonomicznego (w badaniu założono spadek wzrostu PKB i stopy WIBOR 3M oraz wzrost stopy bezrobocia rejestrowanego i kursu PLN /CHF). Badanie wpływu czynników makroekonomicznych na wzrost kosztów ryzyka kredytowego przeprowadził także Borsuk (2017)⁷³. W wyniku przeprowadzonej analizy ustalono, że wzrost **PKB, cen nieruchomości oraz płacy realnej** mają wpływ na spadek strat kredytowych, natomiast wzrost **stopy bezrobocia, stawek procentowych oraz deprecjacji złotego** zwiększają poziom strat kredytowych. Autor zauważył także, że pomimo występujących zależności statystycznych pomiędzy badanymi czynnikami znaczna część zmienności kosztów ryzyka pozostaje niewyjaśniona. Można zatem sądzić, iż na poziom strat kredytowych mają także wpływ czynniki o charakterze specyficznym.

Biorąc pod uwagę wyniki badań uzyskane przez wyżej wymienionych autorów należy stwierdzić,

⁷¹ Sztadynger M. (2018). Czynniki makroekonomiczne a spłacalność kredytów konsumpcyjnych. *Gospodarka Narodowa* nr 4/2018 (296). 155–177.

⁷² Wdowiński, P. (2014). *Makroekonomiczne czynniki ryzyka kredytowego w sektorze bankowym w Polsce*. *Gospodarka Narodowa* nr 4/2014 (272), 55–77.

⁷³ Borsuk M. (2017). *Wpływ czynników makroekonomicznych na poziom kosztów ryzyka kredytowego banków*. *Zeszyt Naukowy 153/2017*. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Oficyna Wydawnicza SGH. 49–62

iż pogorszenie warunków makroekonomicznych ma wpływ na kształtowanie poziomu należności kredytowych – przedsiębiorstwa i konsumenci działając na tym samym rynku doświadczają trudności związanych z odzyskiwaniem należności, spadkiem zamówień, utratą pracy, co w krótkim czasie przekłada się na pogorszenie spłacalności zobowiązań kredytowych. Tym samym wpływ czynników makroekonomicznych materializuje się w wyniku ECL banków.

Należy zauważyć, iż badania przedstawionych autorów przeprowadzono przed 2018 r., gdy standard MSSF 9 nie był jeszcze zaimplementowany. W raporcie ESRB (2019)⁷⁴ – Europejskiej Rady ds. Ryzyka Systemowego dotyczącym porównania szacowania oczekiwanych strat kredytowych w Europie i USA stwierdza się, że występująca **duża swoboda, na jaką pozwalają oba podejścia (tj. założenia do modelowania, kryteria znacznego wzrostu ryzyka kredytowego itp.)** oznacza, że wszelkie próby modelowania

bilansów zgodnie z nowym paradygmatem oczekiwanych strat kredytowych należy odczytywać raczej jako sposób na koncepcyjną ocenę ich skutków niż jako stanowcze i dokładne oszacowanie ich wpływu⁷⁵. Ponadto przy ocenie wpływu nowych metod ECL (MSSF9) i CECL (wprowadzone w USA) należy również uwzględnić zmiany w praktykach zarządzania kapitałem banków, które prawdopodobnie nastąpią w ramach nowego paradygmatu. Biorąc powyższe zastrzeżenia pod uwagę, należy stwierdzić, że w literaturze przedmiotu po 2019 roku występują nieliczne badania, z dużymi ograniczeniami, których autorzy podejmują próbę określenia ilościowego, jak różne cechy obu podejść wpływają pośrednio na miary wydajności. Prace te zazwyczaj podchodzą do tego zadania poprzez tworzenie modeli odtwarzających zachowanie kredytów z utratą wartości w trakcie cyklu finansowego lub poprzez przeprowadzenie analizy kontrfaktycznej. W raporcie ESRB zaprezentowano cztery takie modele, które przedstawiono w tabeli nr 5.1.

Tabela 5.1. Charakterystyka modeli zaprezentowanych w raporcie ESRB

1. Model opracowany przez Abada i Suáreza (2017)

Gdy następuje pogorszenie otoczenia makroekonomicznego i gospodarka wchodzi w okres spowolnienia, wzrost odpisów z tytułu utraty wartości, wpływ na rachunek zysków i strat, wpływ na kapitał regulacyjny oraz prawdopodobieństwo potrzeby dokapitalizowania są większe w ramach podejścia ECL niż w ramach podejścia opartego na dożywotnich oczekiwanych stratach kredytowych. Wynika to z faktu, że w ramach metody ECL na wzrost odpisów aktualizacyjnych wpływają dwa czynniki: **gorsze warunki makroekonomiczne**, które mają wpływ na kwoty ECL dla wszystkich aktywów oraz przejście z etapu 1 (jednorocznych oczekiwanych strat kredytowych) do etapu 2 (dożywotnich oczekiwanych strat kredytowych) tych ekspozycji, które doświadczyły znacznego wzrostu ryzyka kredytowego.

2. Krüger et al. (2018)

Podejście ECL zachowuje się bardziej procyklicznie, ponieważ prowadzi do większego wpływu na kapitał regulacyjny w okresach spowolnienia (w tym w czasie globalnego kryzysu finansowego). Ogólnie rzecz biorąc, jest bardzo prawdopodobne, że banki będą musiały podnieść kapitał z powodu podejść opartych na oczekiwanych stratach kredytowych zarówno w MSSF 9, jak i ASC 326. Zauważa się, że wyższy (tj. mniej konserwatywny) próg znacznego wzrostu ryzyka kredytowego zwiększyłby potrzeby w zakresie tworzenia rezerw w okresach spowolnienia gospodarczego, a zatem powinien być krytycznie postrzegany przez organy regulacyjne i nadzorcze. Innymi słowy, można by argumentować, że należyte wdrożenie standardu i konserwatywna kalibracja progu znacznego wzrostu ryzyka kredytowego mogłyby złagodzić wszelkie potencjalne implikacje procykliczne wynikające ze stosowania metody ECL.

⁷⁴ European Systemic Risk Board, 2019, *Expected credit loss approaches in Europe and the United States: differences from a financial stability perspective*, https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report190116_expectedcreditlossapproachesEuropeUS.en.pdf (dostęp 28.03.2023).

⁷⁵ Jw.

Tabela 5.1. cd.

3. Grünberger (2012)

Wykorzystano model migracji ratingów, aby wykazać, że dożywotnie oczekiwane straty kredytowe i podejście ECL w MSSF 9 nie eliminują cykliczności dochodów księgowych ani podaży kredytów. Głównym powodem tego, w zasadzie sprzecznego z intuicją, wyniku jest to, że banki nie mogą wiarygodnie przewidzieć przyszłych migracji ratingów, więc oczekiwane straty kredytowe nie mogą przewidzieć pogorszenia koniunktury z dużym wyprzedzeniem. Autor stwierdza również, że oba podejścia do oczekiwanych strat sprawiają, że dochód księgowy jest bardziej zmienny, chociaż różnice nie są duże w kategoriach ekonomicznych.

W podsumowaniu wskazano, że wiarygodne długoterminowe przewidywania przyszłych zmian ratingów sprawiłyby, że rezerwy w całym okresie trwania kredytu byłyby mniej zmienne i częściowo oddzieliłyby dochód księgowy od cyklu koniunkturalnego, przy czym skutki te byłyby mniejsze niż w przypadku podejścia ECL.

4. Chae et al. (2018)

W tym modelu różne decyzje dotyczące modelowania mogą znacząco zmienić ujmowanie strat kredytowych w cyklu. Wspólną cechą podejść ECL i CECL jest wymóg stosowania modeli do obliczania oczekiwanych strat kredytowych, które uwzględniają informacje makroekonomiczne. Dlatego też modele opracowane przez poszczególne banki będą miały duże znaczenie przy określaniu strat kredytowych, które należy ujmować w każdym okresie.

Skupiając się jedynie na podejściu CECL – Current ECL, analizując, jak jedna decyzja dotycząca modelowania, a konkretnie oczekiwane wartości nieruchomości mieszkalnych może sprawić, że ostateczny wynik modelu (tj. kwota strat kredytowych, które należy ująć w każdym okresie) będzie znacząco różny, wpływając na czasowy rozkład strat w cyklu. Stwierdzają, że decyzje dotyczące modelowania będą musiały być brane pod uwagę przy porównywaniu ujawnień strat kredytowych przez różne banki w systemie. Różnice ujawnione w kwocie strat kredytowych mogą nie tylko wynikać z różnej jakości aktywów bazowych portfeli kredytowych, ale mogą być również wynikiem decyzji dotyczących modelowania podjętych przez każdy bank.

Źródło: European Systemic Risk Board, 2019, Expected credit loss approaches in Europe and the United States: differences from a financial stability perspective, https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report190116_expectedcreditlossapproachesEuropeUS.en.pdf (dostęp 28.03.2023).

Z przedstawionych wyników badań i modeli można zauważyć, że na szacowanie oczekiwanych strat kredytowych oprócz wewnętrznych modeli banków skonstruowanych z uwzględnieniem prognoz czynników makroekonomicznych (w tym przede wszystkim stopy bezrobocia, PKB oraz stóp procentowych) mają wpływ jeszcze inne czynniki, których intensywność może być znaczna.

Rekomendacja R Komisji Nadzoru Finansowego (2021), dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym zawiera zbiór rekomendacji i zaleceń nadzorczy dotyczących zarówno modeli, jak i uwzględniania czynników makroekonomicznych przy szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych. Do wymienionego w Rekomendacji katalogu czynników makroekonomicznych, które banki mogą uwzględnić przy konstrukcji modelu szacowania ECL, należą:

- a) dynamika Produktu Krajowego Brutto – rok do roku;
- b) stopa rejestrowanego bezrobocia – na koniec okresu albo średnia w okresie;

- c) stopa referencyjna NBP – na koniec okresu;
- d) stopa lombardowa NBP – na koniec okresu;
- e) stopa inflacji – na koniec okresu albo średnia w okresie;
- f) przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej (realne albo nominalne) – dynamika rok do roku;
- g) przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej – dynamika rok do roku;
- h) kursy walut;
- i) nakłady inwestycyjne ogółem – dynamika rok do roku;
- j) spożycie indywidualne w sektorze gospodarstw domowych – dynamika rok do roku;
- k) sprzedaż detaliczna towarów ogółem w cenach stałych;

- l) indeks cen nieruchomości mieszkalnych/komercyjnych – na koniec okresu albo średnia w okresie;
- m) zmiana wolumenu kredytów konsumenckich na rynku bankowym – rok do roku;
- n) indeks cen akcji.

Rekomendacja R zawiera przepisy wskazujące na konieczność ujawniania przez banki informacji dotyczących znacznych zmian szacunków oczekiwanych strat kredytowych. Informacje te powinny mieć charakter ilościowy, jak i jakościowy oraz powinny zapewniać wysoką jakość i spójność przedstawianych danych w czasie. Banki powinny również ujawnić czynniki wpływające na zmiany szacunków oczekiwanych strat kredytowych oraz sposób uwzględnienia wiedzy eksperckiej przy szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych (Rekomendacja 36.5).

Podsumowując należy stwierdzić, iż w literaturze przedmiotu przedstawiono kilka czynników makroekonomicznych mających, według autorów badań, największy wpływ na szacowanie ECL, przy czym **do najbardziej istotnych można zaliczyć stopę bezrobocia, PKB oraz stopę procentową**. Ponadto stwierdzono wpływ innych, pozaekonomicznych czynników. Należy do nich m.in. osąd kierownictwa każdego banku, co do wyboru i kalibracji modelu oraz sposobu szacowania ryzyka kredytowego. Na poziom szacowanych strat kredytowych oprócz prognozowanych czynników makroekonomicznych najbardziej istotny wpływ ma jakość polityki kredytowej stosowanej przez bank i przyjęta przez zarząd strategia kalkulacji ryzyka. Szacowanie oczekiwanych strat kredytowych w bankach odbywa się z uwzględnieniem dotychczasowych wyników w zakresie utraty wartości ekspozycji kredytowych, sposobu zabezpieczenia ekspozycji kredytowych, wartości i jakości przyjętych zabezpieczeń a także skuteczności windykacji. Na te czynniki wewnętrzne nakłada się prognozy sytuacji makroekonomicznej w okresie najbliższych 3 lat w ujęciu bazowym, optymistycznym i pesymistycznym. Takie modele sprawdzają się w sytuacji względnej stabilności gospodarczej. W przypadku występowania niespodziewanych kryzysów, mających duży wpływ na gospodarkę, banki stosują korekty zarządcze (PMA), uwzględniające wpływ tych zdarzeń na szacowany poziom ECL.

Poziom szacowanych odpisów kredytowych wynika z jednej strony ze struktury i jakości posiadanych przez bank należności kredytowych, z drugiej natomiast z przewidywanych prognoz sytuacji gospodarczej w ciągu najbliższych lat z uwzględnieniem prawdopodobieństwa wystąpienia poszczególnych scenariuszy makroekonomicznych.

Wynik ECL oszacowany przez bank można porównać do zużycia paliwa w trakcie jazdy samochodem. Zużycie paliwa (wynik ECL) zależy od: wielkości silnika (jakość należności kredytowych), masy pojazdu (wielkość banku), stylu jazdy kierowcy (strategia i zarząd banku), warunków pogodowych, jakości nawierzchni itp. (uwarunkowania makroekonomiczne).

5.3. Przegląd scenariuszy makroekonomicznych stosowanych do szacowania ECL przez banki komercyjne w Polsce

W tej części opracowania dokonano przeglądu scenariuszy makroekonomicznych wykorzystywanych w bankach komercyjnych w Polsce dla szacowania ECL. Badaniem objęto sprawozdania z działalności finansowej 10 banków, notowanych na GPW w Warszawie, w okresie 2018–2022.

- 1) Alior Bank Spółka Akcyjna (ALR)
- 2) Bank Handlowy w Warszawie Spółka Akcyjna (BHW)
- 3) Bank Millennium Spółka Akcyjna (MIL)
- 4) Bank Ochrony Środowiska Spółka Akcyjna (BOS)
- 5) Bank Polska Kasa Opieki Spółka Akcyjna (PEO)
- 6) BNP Paribas Bank Polska Spółka Akcyjna (BNP)
- 7) ING Bank Śląski Spółka Akcyjna (ING)
- 8) mBank Spółka Akcyjna (MBK)
- 9) Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna (PKO)
- 10) Santander Bank Polska Spółka Akcyjna (SPL)

Cztery banki: ALR, BOS, BNP i PEO podawały bardzo mało lub nie podawały żadnych szczegółów o specyfikacji scenariuszy makroekonomicznych, więc zostały pominięte w analizie⁷⁶. Można przypuszczać,

⁷⁶ Np. Alior w sprawozdaniu za 2018 r. podał tylko, że „zapewnia uwzględnienie „przyszłych czynników makroekonomicznych we wszystkich istotnych komponentach oszacowania ECL”, w 2019 r. napisano ogólnie, że „W procesie budowy modeli FLI i aplikacji przyszłych zdarzeń makroekonomicznych Bank aktualnie wykorzystuje poniższe wskaźniki: PKB, WIBOR, kursy głównych walut, stopę bezrobocia, CPI.”, zaś w latach 2020–2021 podano szczegółowe scenariusze z wartościami liczbowymi zawierające dwie zmienne: dynamikę PKB oraz stopę bezrobocia (w 2020) lub stopę referencyjną NBP (w 2021).

że po wprowadzeniu Rekomendacji R, zasady budowy i publikowania scenariuszy przez banki będą bardziej zbliżone. Ta niejednorodność jest także widoczna w scenariuszach banków przedstawionych poniżej. Różnice te polegają na przyjęciu, do pewnego stopnia, różnych zmiennych makroekonomicznych oraz stosowania różnego horyzontu prognoz. Konstrukcja scenariuszy dla danego banku mogła również ulegać zmianie w kolejnych okresach. Jest to zrozumiałe,

bo wprowadzenie MSS 9 w 2018 r. było dla banków dużą nowością i wymagało uwzględnienia szeregu wymogów. W tabelach nr 5.1–5.6 przedstawiono pełne specyfikacje scenariuszy makroekonomicznych, publikowanych przez sześć banków. Ostatni wiersz każdego scenariusza pokazuje rozpiętość wartości danej zmiennej makroekonomicznej między scenariuszami skrajnymi, w jednostkach stosownych dla tej zmiennej.

Tabela 5.1. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Bank Handlowy⁷⁷

2018																			
BHW																			
brak danych																			
2019																			
BHW																			
brak danych																			
2020																			
BHW	Waga	PKB			WIBOR 3M			bezrobocie BAEL			CPI			bezrobocie rejestr.			WIG 20		
	%	r/r			średnio			% aktywnych			r/r			%			pkt		
		2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
optymistyczny	20%	10,0%	4,8%	4,3%	0,75%	2,25%	2,25%	2,9%	2,6%	2,5%	3,4%	4,0%	2,9%	5,5%	5,0%	4,7%	2250	2369	2494
bazowy	60%	7,9%	4,1%	4,0%	0,22%	1,05%	1,72%	4,1%	3,4%	3,0%	2,6%	3,7%	2,9%	6,7%	5,8%	5,2%	2075	2216	2357
pesymistyczny	20%	5,8%	2,6%	4,3%	0,18%	0,43%	0,68%	5,3%	4,2%	3,5%	1,8%	3,4%	2,9%	7,9%	6,6%	5,7%	1959	2139	2275
opt.-pesym.		4,2	2,2	0,0	0,6	1,8	1,6	-2,4	-1,6	-1,0	1,6	0,6	0,0	-2,4	-1,6	-1,0	291	230	219
2021																			
BHW	waga	PKB			WIBOR 3M			bezrobocie BAEL			CPI			bezrobocie rejestr.			WIG 20		
	%	r/r			średnio			% aktywnych			r/r			%			pkt		
		2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
optymistyczny	20%	5,4%	4,6%	3,9%	5,75%	4,10%	3,23%	2,2%	2,2%	2,3%	7,6%	4,3%	3,2%	4,6%	4,3%	4,3%	2535	2763	2990
bazowy	60%	3,2%	3,6%	3,9%	4,43%	2,87%	2,67%	2,7%	2,7%	2,7%	6,7%	3,8%	3,2%	5,2%	4,9%	4,7%	2374	2545	2701
pesymistyczny	20%	1,1%	2,5%	3,9%	1,15%	1,20%	2,20%	3,2%	3,3%	3,1%	5,8%	3,3%	3,2%	5,8%	5,5%	5,1%	2113	2227	2373
opt. – pesym.		2,1	1,1	0,0	4,6	2,9	1,0	-1,0	-1,1	-0,8	1,8	1,0	0,0	-1,2	-1,2	-0,8	422	536	617

⁷⁷ Bank Handlowy prezentuje dane w ujęciu kwartalnym. Opracowanie sporządzono na podstawie danych na 4. kwartał każdego roku.

Tabela 5.2. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Millennium Bank

2018													
Millennium	waga		PKB		bezrobocie rejestr.			referencyjna stopa %			sprzedaż detaliczna		
	%		r/r		% aktywnych								
		2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
optymistyczny	15%	5,0%	4,2%	3,7%	4,8%	4,8%	4,9%	2,25%	2,50%	2,25%	–	–	–
bazowy	70%	3,9%	3,2%	2,9%	5,6%	5,7%	6,0%	1,50%	2,00%	2,00%	–	–	–
łagodna recesja	15%	1,1%	1,7%	2,2%	6,7%	7,9%	8,4%	1,50%	1,50%	1,50%	–	–	–
opt. – łag. rec.		3,9	2,5	1,5	–1,9	–3,1	–3,5	0,75	1,00	0,75	–	–	–
2019													
Millennium	waga		PKB		bezrobocie rejestr.			referencyjna stopa %			sprzedaż detaliczna		
	%		r/r		% aktywnych								
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
optymistyczny	15%	4,7%	4,0%	3,6%	4,6%	4,4%	4,6%	–	–	–	6,7%	5,0%	4,6%
bazowy	70%	3,9%	3,5%	3,2%	5,1%	5,2%	5,4%	–	–	–	6,6%	5,4%	4,5%
łagodna recesja	15%	2,4%	2,4%	2,7%	5,9%	7,3%	7,9%	–	–	–	5,1%	4,6%	5,6%
opt. – łag. rec.		2,3	1,6	0,9	–1,3	–2,9	–3,3	–	–	–	1,6	0,4	1,0
2020													
Millennium	waga		PKB		bezrobocie rejestr.			referencyjna stopa %			sprzedaż detaliczna		
	%		r/r		% aktywnych								
		2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
optymistyczny	15%	8,4%	5,0%	4,2%	6,1%	5,7%	5,5%	–	–	–	10,9%	8,2%	5,5%
bazowy	60%	7,5%	4,8%	3,5%	7,1%	6,4%	5,9%	–	–	–	9,5%	7,6%	5,0%
łagodna recesja	25%	6,3%	4,3%	3,7%	8,3%	7,5%	6,9%	–	–	–	7,6%	6,8%	4,6%
opt. – łag. rec.		2,1	0,7	0,5	–2,2	–1,8	–1,4	–	–	–	3,3	1,4	0,9
2021													
Millennium	waga		PKB		bezrobocie rejestr.			referencyjna stopa %			sprzedaż detaliczna		
	%		r/r		% aktywnych								
		2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
optymistyczny	20%	5,0%	4,2%	4,8%	5,7%	5,5%	4,5%	–	–	–	8,2%	5,5%	6,5%
bazowy	60%	4,8%	3,5%	3,9%	6,4%	5,9%	4,9%	–	–	–	7,6%	5,0%	5,2%
łagodna recesja	20%	4,3%	3,7%	3,8%	7,5%	6,9%	6,5%	–	–	–	6,8%	4,6%	4,8%
opt. – łag. rec.		0,7	0,5	1,0	–1,8	–1,4	–2,0	–	–	–	1,4	0,9	1,7

Tabela 5.3. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez ING

2018													
ING	waga		PKB		WIBOR3M			bezrobocie			RHP		
	%		r/r		średnio			% aktywnych					
		2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
pozytywny	20%	4,4%	6,2%	5,1%	–	–	–	3,1%	2,4%	1,9%	9,0%	9,8%	8,1%
bazowy	60%	3,6%	3,2%	3,0%	–	–	–	3,5%	3,5%	3,4%	8,2%	5,7%	5,6%
negatywny	20%	1,5%	–0,4%	0,6%	–	–	–	5,0%	6,2%	7,0%	3,7%	1,3%	5,4%
poz. – negat.		2,9	6,6	4,5	–	–	–	–1,9	–3,8	–5,1	5,3	8,5	2,7
2019													
ING	waga		PKB		WIBOR3M			bezrobocie			indeks cen nieruch.		
	%		r/r		średnio			% aktywnych					
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
pozytywny	20%	4,2%	6,1%	5,0%	1,8%	1,9%	2,3%	2,5%	1,9%	1,5%	5,9%	8,8%	7,5%
bazowy	60%	3,5%	3,0%	2,9%	1,6%	1,6%	1,6%	2,8%	2,7%	2,7%	5,1%	4,9%	4,9%
negatywny	20%	1,3%	–0,5%	0,6%	1,3%	1,0%	0,6%	4,4%	5,6%	6,6%	1,2%	0,1%	4,3%
poz. – negat.		2,9	6,6	4,4	0,5	0,9	1,7	–1,9	–3,7	–5,1	4,7	8,7	3,2
2020													
ING	waga		PKB		WIBOR3M			bezrobocie			indeks cen nieruch.		
	%		r/r		średnio			% aktywnych					
		2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
pozytywny	20%	7,7%	4,2%	5,0%	0,6%	1,0%	1,3%	3,8%	2,8%	1,8%	8,1%	6,3%	4,3%
bazowy	60%	4,2%	3,7%	3,4%	0,1%	0,4%	0,5%	4,7%	3,4%	2,8%	2,8%	4,6%	4,6%
negatywny	20%	–4,8%	5,4%	2,3%	0,0%	0,2%	0,3%	6,8%	6,6%	6,9%	–8,1%	5,2%	7,7%
poz. – negat.		12,5	–1,2	2,7	0,6	0,8	1,0	–3,0	–3,8	–5,1	16,2	1,1	–3,4
2021													
ING	waga		PKB		WIBOR3M			bezrobocie wg BAEL			indeks cen nieruch.		
	%		r/r		średnio			% aktywnych					
		2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
pozytywny	20%	6,6%	6,0%	5,5%	3,0%	3,0%	3,0%	1,9%	1,9%	1,8%	7,8%	6,3%	6,5%
bazowy	60%	4,5%	4,2%	3,4%	3,9%	3,5%	3,3%	2,8%	2,6%	2,6%	2,4%	2,4%	2,4%
negatywny	20%	–0,5%	2,7%	1,7%	2,2%	1,8%	1,7%	4,2%	5,6%	6,9%	0,3%	2,5%	2,5%
poz. – negat.		7,1	3,3	3,8	0,8	1,2	1,3	–2,3	–3,7	–5,1	7,5	3,8	4,0

Tabela 5.4. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez mBank

2018											
mBank											
brak danych											
2019											
mBank	waga	PKB		WIBOR3M		bezrobocie rejestr.		CHFPLN		indeks cen nieruch.	
	%	r/r		średnio		% aktywnych koniec r.		koniec roku		r/r	
		2020 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2020 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2020 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2020 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2020 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata
optymistyczny	20%	4,3%	3,4%	1,7%	1,7%	3,0%	3,5%	3,72	3,62	103,8	103,2
bazowy	60%	3,3%	2,8%	2,0%	2,3%	3,9%	4,0%	3,62	3,48	102,0	101,0
pesymistyczny	20%	0,6%	1,4%	0,5%	0,5%	6,5%	8,0%	4,48	4,15	100,0	102,6
opt. – pesym.		3,7	2,0	1,2	1,2	-3,5	-4,5	-0,76	-0,53	3,8	0,6
2020											
mBank	waga	PKB		WIBOR3M		bezrobocie rejestr.		CHFPLN		indeks cen nieruch.	
	%	r/r		średnio		% aktywnych koniec r.		koniec roku		r/r	
		2021 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2021 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2021 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2021 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2021 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata
optymistyczny	20%	0,0%	3,9%	0,7%	0,7%	3,3%	2,9%	4,11	3,93	103,0	105,9
bazowy	60%	-4,2%	4,4%	0,31%	0,38%	7,0%	5,5%	4,21	4,03	101,0	105,5
pesymistyczny	20%	-6,4%	0,4%	0,1%	0,1%	9,2%	11,9%	4,43	4,43	91,9	102,8
opt. – pesym.		6,4	3,5	0,6	0,6	-5,9	-9,0	-0,32	-0,50	11,1	3,1
2021											
mBank	waga	PKB		WIBOR3M		bezrobocie rejestr.		CHFPLN		indeks cen nieruch.	
	%	r/r		średnio		% aktywnych koniec r.		koniec roku		r/r	
		2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata
optymistyczny	20%	7,1%	5,6%	-	-	2,5%	2,0%	3,76	3,71	109,6	108,4
bazowy	60%	5,1%	4,5%	-	-	3,0%	2,4%	3,89	3,80	107,9	106,6
pesymistyczny	20%	3,5%	3,5%	-	-	3,6%	3,3%	4,03	3,99	104,1	104,7
opt. – pesym.		3,6	2,1	-	-	-1,1	-1,3	-0,27	-0,28	5,5	3,7

Tabela 5.5. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Santander

2018											
Santander	waga	PKB		WIBOR3M		bezrobocie BAEL		CPI		EURPLN	
	%	r/r		średnio		% aktywnych		r/r		koniec okresu	
	2019	śr. kolejne 3 lata	2019	śr. kolejne 3 lata	2019	śr. kolejne 3 lata	2019	śr. kolejne 3 lata	2019	śr. kolejne 3 lata	2019
optymistyczny	20%	4,6%	4,3%	1,9%	3,2%	2,8%	1,8%	2,3%	3,5%	4,18	4,06
bazowy	60%	3,7%	3,2%	1,8%	2,5%	2,8%	2,3%	2,1%	2,9%	4,25	4,23
pesymistyczny	20%	2,8%	2,0%	1,7%	1,8%	3,2%	5,2%	1,9%	2,2%	4,32	4,37
opt. – pesym.		1,8	2,3	0,2	1,4	-0,4	-3,4	0,4	1,3	-0,14	-0,31
2019											
Santander	waga	PKB		WIBOR3M		bezrobocie BAEL		CPI		EURPLN	
	%	r/r		średnio		% aktywnych		r/r		koniec okresu	
	2020	śr. kolejne 3 lata	2020	śr. kolejne 3 lata	2020	śr. kolejne 3 lata	2020	śr. kolejne 3 lata	2020	śr. kolejne 3 lata	2020
optymistyczny	20%	4,6%	4,2%	1,6%	1,6%	2,8%	2,2%	3,6%	2,7%	4,26	4,19
bazowy	60%	3,5%	3,1%	1,6%	1,6%	2,8%	2,4%	3,5%	2,4%	4,30	4,28
pesymistyczny	20%	2,4%	2,0%	1,6%	1,6%	2,9%	2,6%	3,4%	2,1%	4,34	4,37
opt. – pesym.		2,2	2,2	0,0	0,0	-0,1	-0,4	0,2	0,6	-0,08	-0,18
2020											
Santander	waga	PKB		WIBOR3M		bezrobocie BAEL		CPI		EURPLN	
	%	r/r		średnio		% aktywnych		r/r		koniec okresu	
	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021
optymistyczny	20%	4,4%	4,1%	1,6%	1,6%	2,4%	1,9%	3,4%	2,4%	4,23	4,17
bazowy	60%	3,1%	3,1%	1,6%	1,6%	2,6%	1,1%	2,9%	2,0%	4,30	4,27
pesymistyczny	20%	1,8%	2,2%	1,6%	1,6%	2,7%	2,4%	2,5%	1,7%	4,36	4,38
opt. – pesym.		2,6	1,9	0,0	0,0	-0,3	-0,5	0,9	0,7	-0,13	-0,21
2020 – scenariusz długoterminowy ze względu na skutki COVID-19											
Santander	waga	PKB		WIBOR3M		bezrobocie BAEL		CPI		EURPLN	
	%	r/r		średnio		% aktywnych		r/r		koniec okresu	
	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021
długoterminowy	100%	2,0%	2,6%	0,1%	0,4%	4,8%	4,7%	2,4%	2,1%	4,44	4,29
2021											
Santander	waga	PKB		WIBOR3M		bezrobocie BAEL		CPI		EURPLN	
	%	r/r		średnio		% aktywnych		r/r		koniec okresu	
	2022	śr. kolejne 3 lata	2022	śr. kolejne 3 lata	2022	śr. kolejne 3 lata	2022	śr. kolejne 3 lata	2022	śr. kolejne 3 lata	2022
optymistyczny	20%	6,2%	4,8%	3,0%	3,0%	3,2%	2,7%	6,5%	3,4%	4,39	4,30
bazowy	60%	4,9%	3,0%	3,0%	3,0%	3,2%	3,0%	6,2%	3,1%	4,46	4,34
pesymistyczny	20%	3,3%	1,3%	2,8%	1,8%	3,2%	3,4%	6,3%	2,5%	4,73	4,51
opt. – pesym.		2,9	3,5	0,2	1,2	0,0	-0,7	0,2	0,9	-0,34	-0,21

Tabela 5.6. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez PKO BP

2018																
PKO																
brak danych																
2019 ⁷⁸																
PKO	waga	PKB			bezrobocie BAEL			WIBOR 3M			indeks zmian cen nieruch.			CHF/PLN		
	%	r/r														
		2020			2020			2020			2020			2020		
optymistyczny	10%	5,7%			2,5%			2,70			120,7			3,7		
bazowy	80%	3,9%			3,3%			1,7%			112,1			4,0		
pesymistyczny	10%	2,1%			4,5%			0,9%			91,5			4,2		
opt. – pesym.		3,6			–2,0			1,8			29,2			0,50		
2020 ⁷⁹																
PKO	waga	PKB			bezrobocie BAEL			WIBOR 3M			indeks zmian cen nieruch.			CHF/PLN		
	%	r/r														
		2021			2021			2021			2021			2021		
optymistyczny	5%	5,7%			4,5%			2,1%			102,9			3,8		
bazowy	75%	1,9%			5,2%			0,4%			100,6			4,0		
pesymistyczny	20%	–1,9%			6,5%			–0,2%			97,3			4,4		
opt. – pesym.		7,6			–2,0			–2,3			5,6			0,6		
2021																
PKO	waga	PKB			bezrobocie BAEL			WIBOR 3M			indeks zmian cen nieruch.			CHF/PLN		
	%	r/r														
		2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
optymistyczny	5%	10,9%	6,6%	3,0%	2,0%	1,7%	2,5%	–	–	–	116,3	112,8	102,5	3,8	3,7	3,7
bazowy	75%	5%	3,7%	3,0%	3,0%	2,6%	2,5%	–	–	–	109,4	106,6	102,5	4,0	3,9	3,9
pesymistyczny	20%	–0,50%	0,90%	3,0%	4,0%	3,5%	2,5%	–	–	–	102,4	100,8	102,5	4,5	4,3	4,0
opt. – pesym.		11,40	5,70	0,00	–2,0	–1,8	0,0	–	–	–	13,90	12,00	0,0	0,7	0,0	0,3

⁷⁸ Dane ze sprawozdania rocznego za 2020 r. Średnia z okresu 4Q2019–3Q2021.

⁷⁹ Średnia z okresu 4Q2020–3Q2022.

Banki najczęściej prezentowały prognozy zmiennych makroekonomicznych na trzy najbliższe lata, przy czym BHW, MIL oraz ING przedstawiały dane dla każdego roku oddzielnie, zaś mBank oraz Santander prezentowały dane tylko w dwóch wariantach – odrębnie dla najbliższego roku oraz średnią na kolejne odpowiednio: dwa i trzy lata. PKO w badanym okresie zmienił sposób prezentacji danych. W 2020 r. przedstawił scenariusze tylko w jednym wariantcie – jako średnia z okresu od 4. kwartału 2020 r. do 3. kwartału 2022 r. Natomiast w 2021 r. prezentował dane na najbliższy rok oraz odrębnie na dwa kolejne lata (tak jak BHW, MIL oraz ING). Pod względem częstotliwości okresów prognozy wyróżniał się BHW. Bank ten sporządzał prognozy zmiennych makroekonomicznych na kolejne kwartały najbliższych lat. Należy

zaznaczyć, że banki w trakcie 2020 r. sporządziły zrewidowane (w stosunku do założeń na koniec 2019 r.) scenariusze, uwzględniające prognozowane skutki pandemii COVID-19. Ilustrację takiego podejścia stanowi zamieszczony w tabeli nr 5.5 scenariusz długoterminowy w banku Santander.

Badane banki zwykle tworzyły trzy scenariusze: bazowy, optymistyczny (nazywany również pozytywnym) oraz pesymistyczny (określany także jako łagodna recesja lub negatywny). Każdemu ze scenariuszy przypisywano odpowiednią wagę, odpowiadającą prawdopodobieństwu ich realizacji. Największa waga była przypisana scenariuszowi bazowemu. W tabeli nr 5.7 przedstawiono zakresy wag dla poszczególnych typów scenariuszy.

Tabela 5.7. Wagi dla scenariuszy⁸⁰

Scenariusz	Waga minimalna	Waga maksymalna
Optymistyczny/ pozytywny	5%	20%
Bazowy	60%	80%
Pesymistyczny/ łagodna recesja/ negatywny	10%	25%

Źródło: opracowanie na podstawie sprawozdań z działalności finansowej badanych banków.

Banki do swoich scenariuszy wykorzystywały od 4 do 6 zmiennych makroekonomicznych. W tabeli nr 5.8

przedstawiono zestawienie tych zmiennych dla badanych scenariuszy.

⁸⁰ Z wyjątkiem specjalnego scenariusza przygotowanego przez Santander dla 2021 r. obejmującego jeden wariant – długoterminowy (100%).

Tabela 5.8. Zmienne makroekonomiczne uwzględniane przez banki w tworzonych scenariuszach

Bank Zmienna	ING	BH ¹	SPL	MIL	MBK ²	PKO ³	BOS	PEO	ALR ⁹	BNP
PKB	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
WIBOR 3M	x ⁴	x	x		x	x	x	x	x	
Bezrobocie rejestrowane		x		x	x		x ⁸¹	x	x	
Bezrobocie BAEL	x ⁵	x	x			x				
CPI		x	x				x		x	
CHF/PLN					x	x	x ⁸²			B.d.
EUR/PLN			x				x ⁸³		x	
Indeks cen nieruchomości	x ⁶				x	x				
WIG 20		x								
Referencyjna stopa %				x ⁷					x	
Sprzedaż detaliczna				x ⁸						

¹ Brak danych dla 2018 r. i 2019 r.² Brak danych dla 2018 r.³ Brak danych dla 2018 r.⁴ Od 2019 r.⁵ W 2021 r. ING oznaczał zmienną jako „bezrobocie wg BAEL” we wcześniejszych latach jako „bezrobocie”.⁶ W 2018 r. zmienna oznaczona jako RHP.⁷ Tylko w 2018 r.⁸ W latach 2019 – 2021.⁹ Specyfikacja scenariuszy została podana w latach 2020 – 2021 i obejmowała tylko dwie zmienne: PKB i stopę referencyjną NBP w 2021 r. oraz PKB i stopę bezrobocia w 2020 r. Wcześniej podana tylko ogólna informacja o wykorzystywanych zmiennych.

Źródło: Sprawozdania finansowe analizowanych banków.

Zmienną wykorzystywaną do szacowania oczekiwanych strat kredytowych przez wszystkie banki była dynamika PKB. Powszechnie stosowaną zmienną był też poziom bezrobocia, ale w przypadku jej wykorzystania widoczne były rozbieżności dotyczące wskaźnika miary. Część badanych banków wykorzystywała w tym celu stopę bezrobocia rejestrowanego, inne banki stosowały metodykę BAEL. Wszystkie banki (za wyjątkiem MIL) uwzględniły również w swoich prognozach WIBOR3M. Wykorzystanie innych zmiennych było zróżnicowane.

Warto dokonać bardziej szczegółowej analizy wpływu poszczególnych zmiennych na ECL. Oddziaływanie niektórych zmiennych, np. dynamiki PKB czy poziomu stopy bezrobocia jest oczywiste, ale są też zmienne, takie jak inflacja czy stopy procentowe, których wpływ na ECL wymaga większej dyskusji. Przedstawienie wpływu zmiennych makroekonomicznych na ECL zostało zawarte w tabeli nr 5.9.

⁸¹ Średnia z okresu 4Q2020–3Q2022.⁸² Bank podaje, że wykorzystuje informacje o kursach walutowych, nie precyzuje jednak, do jakich kursów walut się odnosi.⁸³ Bank podaje, że wykorzystuje informacje o kursach walutowych, nie precyzuje jednak, do jakich kursów walut się odnosi.

Tabela 5.9. Wpływ zmiennych makroekonomicznych na poziom oczekiwanych strat kredytowych

Makroekonomiczne determinanty ryzyka kredytowego	Wpływ wzrostu zmiennej na ECL	Objaśnienie wpływu zmiany zmiennej na ryzyko kredytowe
PKB	–	Wzrost PKB wpływa na spadek ryzyka kredytowego poprzez zwiększenie popytu, poprawę sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstw, zwiększenie skali produkcji i sprzedaży. W czasie dekonjunktury następuje wzrost ryzyka kredytowego wynikający z pogorszenia się sytuacji przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. Wpływ czynnika na ryzyko kredytowe w literaturze szacowany jest na poziomie istotnym
Bezrobocie rejestrowane/ Bezrobocie BAEL	+	Wzrost poziomu bezrobocia wpływa na spadek dochodów kredytobiorców, co przekłada się na wzrost ryzyka kredytowego. Wpływ czynnika na ryzyko kredytowe banku na poziomie istotnym.
CPI	+/-	Znaczny wzrost cen dóbr i usług obniża dochód rozporządzalny netto kredytobiorców, co wpływa na wzrost ryzyka kredytowego. Wartości zmiennej przedstawione w analizowanych scenariuszach wskazują, że banki jednak oczekują wzrostu CPI. Może to być uzasadnione, jeżeli w okresie bazowym zmienna ta pozostaje na niewysokim poziomie. Podwyżka poziomu inflacji (w granicach celu inflacyjnego) oznacza wzrost gospodarczy i wtedy może być oceniana pozytywnie.
WIG 20	–	Wzrost indeksów giełdowych odzwierciedla dobrą sytuację spółek oraz optymizm inwestorów i poprawę koniunktury, przez co obniża się poziom ryzyka kredytowego
WIBOR 3M	+/-	Wzrost stopy procentowej WIBOR zwiększa koszty kredytu i w przypadku znacznego wzrostu może mieć wpływ na trudności w obsłudze zadłużenia przez część kredytobiorców, co z kolei zwiększa poziom ryzyka kredytowego. Analizowane scenariusze sporządzone przez bank wskazują, że wzrost tej zmiennej jest oceniany przez banki pozytywnie. Wynika to z tego, że wzrost WIBOR 3M to jednocześnie przyrost przychodów odsetkowych dla banków, w związku z tym jego podwyżka (do pewnego poziomu) może być oczekiwana przez banki.
Referencyjna stopa procentowa	+/-	Wzrost stopy referencyjnej stopy procentowej przekłada się na wzrost stawek WIBOR i wywołuje zbliżone konsekwencje dla ryzyka kredytowego. Podobnie jak w przypadku WIBOR 3M banki oceniły wzrost tej zmiennej jako zjawisko korzystne. Związane jest to z regulacjami prawnymi w Polsce i mającą swoje źródło w Kodeksie cywilnym zależnością wysokości odsetek od referencyjnej stopy procentowej, w tym maksymalnej wysokości odsetek wynikających z czynności prawnej (art. 359 § 2. oraz § 2)1. Wzrost referencyjnej stopy procentowej może się przekładać na zwiększone przychody odsetkowe.
Kurs EUR/PLN	+	Wzrost kursu EUR/PLN zwiększa wartość oraz wysokość rat kredytów w EUR, przez co zwiększa ryzyko kredytowe. Jednocześnie wzrost kursu EUR ma ujemny wpływ na przedsiębiorstwa importujące dobra przemysłowe – wyższe ceny zakupu i dodatni wpływ na przedsiębiorstwa eksportujące – wyższe ceny sprzedaży
Kurs CHF/PLN	+	Wzrost kursu CHF/PLN ma wpływ na wartość ekspozycji banków posiadających w portfelu kredytowym kredyty hipoteczne frankowe oraz na wysokość rat kredytów hipotecznych udzielonych/denominowanych do CHF.
Sprzedaż detaliczna	–	Dynamika sprzedaży detalicznej jest indeksem mierzącym wartość comiesięcznej sprzedaży detalicznej realizowanej przez przedsiębiorstwa handlowe i niehandlowe. Zmiany w sprzedaży detalicznej są najszybszym wskaźnikiem pokazującym tendencje w wydatkach konsumpcyjnych społeczeństwa. Wzrost wskaźnika sprzedaży detalicznej wpływa na spadek ryzyka kredytowego, co wynika ze zwiększenia popytu, poprawy sytuacji dochodowej społeczeństwa oraz zwiększenia skali produkcji.
Indeks cen nieruchomości	-/+	Wzrost cen nieruchomości zmniejsza poziom ryzyka kredytowego z uwagi na możliwość uzyskania wyższych cen sprzedaży zabezpieczenia i spłatę zobowiązania (rozwiązanie rezerw). Jednocześnie znaczny wzrost cen nieruchomości wpływa na zwiększenie kwoty nowo udzielanych kredytów hipotecznych – czyli może prowadzić do zwiększania ryzyka kredytowego wynikającego z wyższej jednostkowej kwoty kredytu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Borsuk M. (2017).

W literaturze naukowej prowadzone są dwie formy analizy czynników wpływających na poziom oczekiwanych strat kredytowych. W ramach tych determinant wyróżnia się (Piatti, Cincinelli (2019)⁸⁴:

- czynniki makroekonomiczne
- czynniki mikroekonomiczne, charakterystyczne dla danego banku.

Za bardzo istotne uważa się determinanty makroekonomiczne. Determinanty relacji makroekonomicznych czynników wobec NPL były badane już od 1980 roku (Lubis, Mulyana, 2021⁸⁵). Bernanke i Gertler (1998)⁸⁶ przedstawili wyniki badań, w których dowodzili, że istnieje negatywne powiązanie sytuacji makroekonomicznej gospodarki, wyrażonej poziomem **PKB** i **NPL**. Według tych autorów w warunkach coraz wyższego wzrostu gospodarczego, wzrastają również dochody klientów bankowych, dające podstawy do oczekiwań, że klienci nie będą mieli problemów ze spłatą swoich kredytów. Z drugiej strony, gdy wzrost gospodarczy zwalnia, wtedy poziom NPL rośnie, ponieważ rośnie stopa bezrobocia i obniża się dochód do dyspozycji, a to utrudnia klientom banków spłatę pożyczek (Jiménez, Ongena, Peydró, Saurina, 2012⁸⁷; Klein, 2013⁸⁸; Quagliariello, 2007⁸⁹; Salas, Saurina, 2002⁹⁰). Szarowska (2018) wskazała, że PKB ma negatywny i znaczący wpływ na kształtowanie się poziomu NPL⁹¹. Zgodnie z jej wnioskami, gdy PKB wzro-

śnie, poziom NPL będzie się zmniejszał. Biorąc pod uwagę wpływ recesji (sytuacji, gdy dochody społeczeństwa spadają) na NPL można zauważyć, że spadek dochodów społeczeństwa wpłynie negatywnie na zdolność klientów bankowych do spłaty kredytu. Będzie to miało bezpośredni wpływ na wzrost wskaźnika NPL. Autorzy, badający amerykański system bankowy (Saba et al., 2012⁹²), w długoterminowym okresie, w horyzoncie 25 lat, argumentowali, że banki wyceniając kredyt i jego ryzyko, powinny uwzględnić oczekiwany trend wzrostu PKB. PKB był uważany za jeden z czynników wpływających negatywnie na funkcjonowanie banków. Beck et al. (2013), wykorzystując duży panel złożony z 75 krajów, funkcjonujących w latach 2000-2010, potwierdzili, że realny PKB jest decydującą determinantą zmian w zakresie NPL.

NPL są także ściśle powiązane z **inflacją** (Lubis, Mulyana, 2021⁹³). Inflacja to proces ciągłego wzrostu cen produktów, który powoduje spadek siły nabywczej społeczeństwa. W wyniku procesu inflacji maleje również poziom dochodu społeczeństwa (Mankiw, Taylor 2016⁹⁴). W takich okolicznościach u klientów banków mogą pojawić się trudności ze spłatą kredytów, na co wskazał Damanhur et al. (2018⁹⁵). Leka et al. (2019) stwierdzili, że inflacja ma pozytywny i znaczący związek z NPL, polegający na tym, że wzrost inflacji spowoduje wzrost NPL⁹⁶.

Kolejny ważny czynnik, mający wpływ na poziom NPL, a przy tym skorelowany z inflacją, to **polityka stopy procentowej**, stanowiąca odzwierciedlenie polityki banku centralnego. Rizal i Zulham (2019) zadeklarowali, że stopa procentowa, stosowana przez bank centralny jako instrument antyinflacyjny, ma znaczący wpływ na NPL⁹⁷. Jeśli koszty kredytu (stopa oprocentowania) wzrosną, to spowoduje to wzrost

⁸⁴ Piatti, D., Cincinelli, P. (2019) "Does the threshold matter? The impact of the monitoring activity on non-performing loans: Evidence from the Italian banking system", *Managerial Finance*, Vol. 45 Issue: 2, pp.190–221, <https://doi.org/10.1108/MF-02-2018-0077>.

⁸⁵ Lubis, D. D., Mulyana, B. (2021). The Macroeconomic Effects on Non-Performing Loan and its Implication on Allowance for Impairment Losses. *Journal of Economics, Finance and Accounting Studies*, 3(2), 13–22. DOI: 10.32996/jefas.2021.3.2.2.

⁸⁶ Bernanke, B., Gertler, M., Gilchrist, S. (1998). The Financial Accelerator in a Quantitative Business Cycle Framework. <https://doi.org/10.3386/w6455>.

⁸⁷ Jiménez, G., Ongena, S., Peydró, J. L., & Saurina, J. (2012). Credit supply and monetary policy: Identifying the bank balance-sheet channel with loan applications. *American Economic Review*, 102(5), 2301–2326. *American Economic Review* 2012, 102(5): 2301–2326 <http://dx.doi.org/10.1257/aer.102.5.2301>.

⁸⁸ Klein, N. (2013). Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Impact on Macroeconomic Performance (No. WP/IEA2013072; Working Paper No. 13/72). <https://doi.org/10.5089/9781484318522.001.A001>

⁸⁹ Quagliariello, M. (2007), "Banks' riskiness over the business cycle: a panel analysis on Italian intermediaries", *Applied Financial Economics*, Vol. 17 No. 2, pp. 119–138. <https://doi.org/10.1080/09603100500486501>

⁹⁰ Salas, V., Saurina, J. 2002 Credit Risk in Two Institutional Regimes: Spanish Commercial and Savings Banks. *Journal of Financial Services Research*, 22(3), 203–224. <https://doi.org/10.1023/A:1019781109676>

⁹¹ Szarowska, I. (2018). Effect of macroeconomic determinants on non-performing loans in Central and Eastern European countries. *International Journal of Monetary Economics and Finance*, 11, 20. <https://doi.org/10.1504/IJMEF.2018.090564>.

⁹² Saba, I., Kouser, R. and Azeem, M. (2012), "Determinants of non-performing loans: case of US banking sector", *The Romanian Economic Journal*, Vol. 44 No. 6, pp. 125–136. https://www.researchgate.net/profile/Rehana-Kouser/publication/330075583-Determinants_of_Non-Performing_Loans_Case_of_US_Banking_Sector/links/5c2bb773458515a4c7058d37/Determinants-of-Non-Performing-Loans-Case-of-US-Banking-Sector.pdf

⁹³ Lubis, D. D., Mulyana, B. (2021), op. cit.

⁹⁴ Mankiw, N. G. Taylor P.M. (2016). *Makroekonomia*, PWE.

⁹⁵ Damanhur, Albra, W., Syamni, G., Habibie, M. (2018). What is the Determinant of Non-Performing Financing in Branch Sharia Regional Bank in Indonesia (pp. 265–271). <https://doi.org/10.1108/978-1-78756-793-1-00081>

⁹⁶ Leka, B., Bajrami, E., & Duci, E. (2019). Key Macroeconomic Drivers on Reducing Non Performing Loans in Albania. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*; Vol 8, No 2 (2019): July 2019. <https://www.mcser.org/journal/index.php/ajis/article/view/10460>

⁹⁷ Rizal, A., Zulham, T., Asmawati, A. (2019). ANALISIS PENGARUH PERTUMBUHAN EKONOMI, INFLASI, DAN SUKU BUNGA TERHADAP KREDIT MACET DI INDONESIA. *Jurnal Ekonomi Dan Kebijakan Publik Indonesia*, 6(1), 1–16. <https://doi.org/10.24815/ekapi.v6i1.14255>

przypadków NPL lub ryzyka finansowania. Jeżeli nastąpi obniżenie stopy procentowej, to może pojawić się wzrost popytu na kredyt oraz wzrost poziomu kredytów i poziomu NPL. W odniesieniu do NPL, znaczący wzrost kredytu zwiększy podatność systemu finansowego na przyrost kredytów zagrożonych (Reinhart & Rogoff, 2009)⁹⁸. Anjom et al. (2016)⁹⁹, Peric i Konjusak (2018)¹⁰⁰ oraz Saputro et al. (2019) stwierdzili, że wzrost kredytów ma pozytywny i istotny wpływ na NPL¹⁰¹. Dzieje się tak w sytuacji, gdy banki **zwiększają wielkość kredytowania** w krótkim czasie, obniżając standardy polityki kredytowej. Badając czynniki powiązane z NPL zauważono (Syahid (2016)¹⁰², Ozili (2018)¹⁰³ i Bhattarai (2018))¹⁰⁴, że wzrost NPL powoduje wzrost kwoty **odpisów/rezerw na straty z tytułu utraty wartości** kredytów.

Innym czynnikiem wpływającym na poziom NPL jest **kurs walutowy**, wykorzystywany do handlu międzynarodowego (Mankiw, Taylor, 2016)¹⁰⁵. Gdy kurs tej waluty, wyrażony w walucie lokalnej rośnie, zwiększy się prawdopodobieństwo wystąpienia wysokiego wskaźnika NPL. Syahid (2016)¹⁰⁶ oraz Sinaga et al. (2020) stwierdzili, że kurs ¹⁰⁷. Kredytobiorcy dużych banków, których działalność gospodarcza wymaga

stosowania kursu walutowego, ale także osoby fizyczne, które zaciągnęły kredyty walutowe, w momentach wzrostu tego kursu będą poddawani jego presji, powodującej powiększenie zaległości w płatnościach lub wzrost poziomu NPL.

Następnym czynnikiem, wymienianym w literaturze przedmiotu, który ma wpływ na poziom NPL, jest **stopa bezrobocia**. Mileris (2014)¹⁰⁸, Szarowska (2018)¹⁰⁹, Mazreku et al (2018)¹¹⁰ oraz Agić i Jeremić (2018)¹¹¹ wskazali, że stopa bezrobocia ma istotny wpływ na NPL. Gdy stopa bezrobocia rośnie, wpływa to na wzrost wskaźnika NPL, ponieważ jej wzrost powoduje spadek zdolności klientów sektora bankowego do spłaty zadłużenia wobec banków.

Podsumowując, w literaturze przedmiotu w ramach zmiennych makroekonomicznych, wpływających na NPL wymienia się czynniki charakteryzujące gospodarkę realną (Pesaran et al., 2006)¹¹². W szczególności, badawcze tego zagadnienia wskazywali na wzrost PKB (Saba i in., 2012¹¹³; Beck i in., 2013¹¹⁴) oraz stopę procentową i międzybankową, a także kurs walutowy (Beck i in., 2013). Jakubík i Reininger (2013)¹¹⁵, oprócz potwierdzenia głównej roli PKB pośród czynników wpływających na poziom NPL, zidentyfikowali jako istotne zmienne kształtujące NPL m.in. relację między kredytem dla sfery realnej a PKB. Ponadto w grupie tych czynników wymieniany był rozwój rynków finansowych i alternatywne wobec bankowych źródła finansowania (Tanaskovic i Jandrić, 2015¹¹⁶). Jakość portfela kredytowego może być nie tylko determinowana przez

⁹⁸ Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). The Aftermath of Financial Crises. *The American Economic Review*, 99(2), 466–472. <http://www.jstor.org/stable/25592442>

⁹⁹ Anjom, W., Karim, A. M. (2016). Relationship between non-performing loans and macroeconomic factors with bank specific factors: a case study on loan portfolios–SAARC countries perspective. *ELK Asia Pacific Journal of Finance and Risk Management*, 7(2), 1–29. DOI: 10.16962/EAPJFRM/issn. 2349-2325/2015

¹⁰⁰ Peric, B. S., Konjusak, N. (2018). How did rapid credit growth cause non-performing loans in the CEE Countries? *South East European Journal of Economics and Business*, 12(2), 73–84. <https://doi.org/doi:10.1515/jeb-2017-0019>

¹⁰¹ Saputro, A. R., Sarumpaet, S., Prasetyo, T. J. (2019). ANALISA PENGARUH PERTUMBUHAN KREDIT, JENIS KREDIT, TINGKAT BUNGA PINJAMAN BANK DAN INFLASI TERHADAP KREDIT BERMASALAH. *Ekspansi: Jurnal Ekonomi, Keuangan, Perbankan Dan Akuntansi*, 11(1), 1. <https://doi.org/10.35313/ekspansi.v11i1.1325>

¹⁰² Syahid, D. C. N. (2016). Pengaruh Faktor Eksternal dan Internal Terhadap Kredit Bermasalah Serta Dampaknya Terhadap CKPN Menurut PSAK 55. *Perbanas Review*, 2(1). <http://jurnal.perbanas.id/index.php/JPR/article/view/30>

¹⁰³ Ozili, P. (2018). Bank Loan Loss Provisions, Investor Protection and the Macroeconomy. *International Journal of Emerging Markets*, 13, 45–65. <https://doi.org/10.1108/IJoEM-12-2016-0327>

¹⁰⁴ Bhattarai, B. P. (2018). Determinants of Loan Loss Provision of Commercial Banks in Nepal. *European Journal of Accounting, Auditing, and Finance Research*, 6(9), 23–37. <https://zan-tworldpress.com/wp-content/uploads/2018/09/3.-Bishnu.pdf> (accessed 27.01.2023)

¹⁰⁵ Mankiw, N. G. Taylor P.M. (2016) op. cit.

¹⁰⁶ Syahid, D. C. N. (2016) op. cit.

¹⁰⁷ Sinaga, J. S., Muda, I., Silalahi, A. S. (2020). The Effect of BI Rate, Exchange Rate, Inflation and Third Party Fund (DPK) on Credit Distribution and Its Impact on Non-Performing Loan (NPL) on XYZ Commercial Segment Bank. *Universal Journal of Accounting and Finance*, 8(3), 55–64. <https://doi.org/10.13189/ujaf.2020.080301>

¹⁰⁸ Mileris, R. (2014). MACROECONOMIC FACTORS OF NON-PERFORMING LOANS IN COMMERCIAL BANKS. *Ekonomika*, 93, 22–39. <https://doi.org/10.15388/Ekon.2014.0.3024>

¹⁰⁹ Szarowska, I. (2018) op. cit.

¹¹⁰ Mazreku, I., Morina, F., Misiri, V., Spiteri, J., Grima, S. (2018). Determinants of the Level of Non-Performing Loans in Commercial Banks of Transition Countries. *European Research Studies Journal*, XXI. <https://doi.org/10.35808/ersj/1040>

¹¹¹ Agić, Z., Jeremić, Z. (2018). Macroeconomic and specific banking determinants of nonperforming loans in Bosnia and Herzegovina. *Industrija*, 46, 45–60. <https://doi.org/10.5937/industrija46-14956>

¹¹² Pesaran, M.H., Schuermann, T., Treutler, B.J. and Weiner, S.M. (2006), "Macroeconomic dynamics and credit risk: a global perspective", *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol. 38 No. 5, pp. 1211–1261 <https://www.jstor.org/stable/3839005>

¹¹³ Saba, I., Kouser, R. and Azeem, M. (2012), op. cit.

¹¹⁴ Beck, R., Jakubik, P. and Piloiu, A. (2013), "Non-performing loans: what matters in addition to the economic cycle?", Working Paper Series No. 1515, ECB, available at: <https://ssrn.com/abstract=2214971> (accessed 27.01.2023).

¹¹⁵ Jakubík, P. and Reininger, T. (2013), "Determinants of non-performing loans in central, eastern and Southeastern Europe", Focus on European Economic Integration, No. 3, pp. 48–66. file:///C:/Users/user/Downloads/feei_2013_q3_studies_jakubik_tcm16-257383-1.pdf (accessed 27.01.2023).

¹¹⁶ Tanaskovic, S., Jandrić, M. (2015), "Macroeconomic and institutional determinants of nonperforming loans", *Journal of Central Banking Theory and Practise*, Vol. 4 No. 1, pp. 47–62. DOI: 10.1515/jcbtp-2015-0004

kursy walutowe, ale również kursy akcji. W przypadku zaawansowanych gospodarek, z dobrze rozwiniętymi rynkami finansowymi, zmiany cen akcji wpływają negatywnie na jakość aktywów bankowych. Tanaskovic i Jandrić (2015) wskazali na zmienne o statystycznie istotnym wpływie na wzrost NPL, w postaci rozwoju rynków finansowych¹¹⁷. Rozwijający się rynek finansowy, umożliwiający korzystanie z alternatywnych źródeł finansowania, determinuje spadek NPL. W przypadku banków włoskich jakość ich portfeli kredytowych wyjaśniano za pomocą zmiennych makroekonomicznych charakterystycznych dla ogólnego stanu gospodarki oraz kosztu zadłużenia (Bofondi i Ropele, 2011¹¹⁸). Poziom NPL łączono także z poziomem specjalizacji pośredników danego sektora i produktu (Pain, 2003¹¹⁹) oraz marży odsetkowej (Valckx, 2004¹²⁰).

Autorzy badań kredytów zagrożonych podkreślali także (Piatti, Cincinelli, 2019), że analiza determinant makroekonomicznych wpływających na NPL powinna uwzględniać specyfikę badanego kraju dotyczącą np. klasyfikacji kredytów o obniżonej wartości¹²¹. Ponadto trzeba analizować wpływ zmiennych makroekonomicznych uzupełnionych o specyficzne zmienne, **mikroekonomiczne** charakteryzujące określony bank, związane z zarządzaniem specyficznymi biznesami. Do tego typu zmiennych, mających wpływ na poziom NPL w określonym banku należą m.in.: poziom efektywności banków (Louzis i in., 2010¹²²), jakość zarządzania (Berger i DeYoung, 1997¹²³; Quagliariello, 2007)¹²⁴, rentowność, wzrost akcji kredytowej (Messai i Jouini, 2013¹²⁵), zmienne specyficzne dla pozio-

mu ROA, cyrkulacja netto w aktywach ogółem oraz wskaźnik obciążeń finansowych do EBITDA (Beccalli et al., 2015¹²⁶) czy jakość monitorowania procesu kredytowego (Piatti, Cincinelli, 2019)¹²⁷.

Interesujące jest porównanie prognoz dla zmiennych makroekonomicznych zawartych w scenariuszach różnych banków. Ponieważ podstawową zmienną wykorzystywaną przez wszystkie banki jest dynamika PKB, przeprowadzono porównanie prognoz właśnie dla tej zmiennej. W tabeli nr 5.10 zawarto zestawienie prognoz dynamiki PKB we wszystkich analizowanych scenariuszach.

Na wykresie nr 5.1 przedstawione zostały prognozowane przez banki wartości PKB w scenariuszach: optymistycznym, bazowym oraz pesymistycznym, 2021 r. Najmniejsze różnice w ocenie zmiennej przez banki widoczne są w scenariuszu bazowym. Także w scenariuszu pozytywnym kształtowanie się PKB w najbliższych 3 latach jest prognozowane przez banki podobnie. Wyjątek stanowi PKO BP, którego prognozy zauważalnie odbiegają od pozostałych banków. Największe zróżnicowanie zauważyć można w scenariuszu pesymistycznym. W tym przypadku odnotować można duże rozbieżności w ocenie kształtowania się wartości zmiennej w najbliższym czasie.

Natomiast na wykresie 5.2 zaprezentowana została prognoza PKB wg poszczególnych banków. Można zauważyć, że szacowane przez banki wielkości tej zmiennej różnią się. Część banków (ING i mBank) wyraźnie uwzględniła w sprawozdaniach za 2020 r., zwłaszcza w scenariuszach pesymistycznych, wpływ COVID-19 na kształtowanie się PKB w przyszłości, ze szczególnym uwzględnieniem prognozy na 2021 r.

¹¹⁷ Jw.

¹¹⁸ Bofondi, M. and Ropele, T. (2011), "Macroeconomic determinants of bad loans: evidence from Italian banks", *Questioni di Economia e Finanza* No. 89, Banca d'Italia. https://www.bancaditalia.it/publicazioni/qef/2011-0089/QEF_89.pdf (accessed 27.01.2023).

¹¹⁹ Pain, D. (2003). The provisioning experience of the major UK banks: a small panel investigation", Bank of England Working Paper No. 177, London. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.425760>

¹²⁰ Valckx, N. (2004), "What determines loan loss provisioning in the EU?", working paper, Directorate Financial Stability and Supervision, Division Financial Stability, European Central Bank, Frankfurt, February.

¹²¹ Piatti, D., Cincinelli, P. (2019), op. cit.

¹²² Louzis, D.P., Vouldis, A.T. and Metaxas, V.L. (2010), "Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: a comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios", Working Paper No. 118, Bank of Greece. doi:10.1016/j.jbankfin.2011.10.012

¹²³ Berger, A.N. and DeYoung, R. (1997), "Problem loans and cost efficiency in commercial banks", *Journal of Banking & Finance*, Vol. 21 No. 6, pp. 849–870. [https://doi.org/10.1016/S0378-4266\(97\)00003-4](https://doi.org/10.1016/S0378-4266(97)00003-4)

¹²⁴ Quagliariello, M. (2007), op. cit.

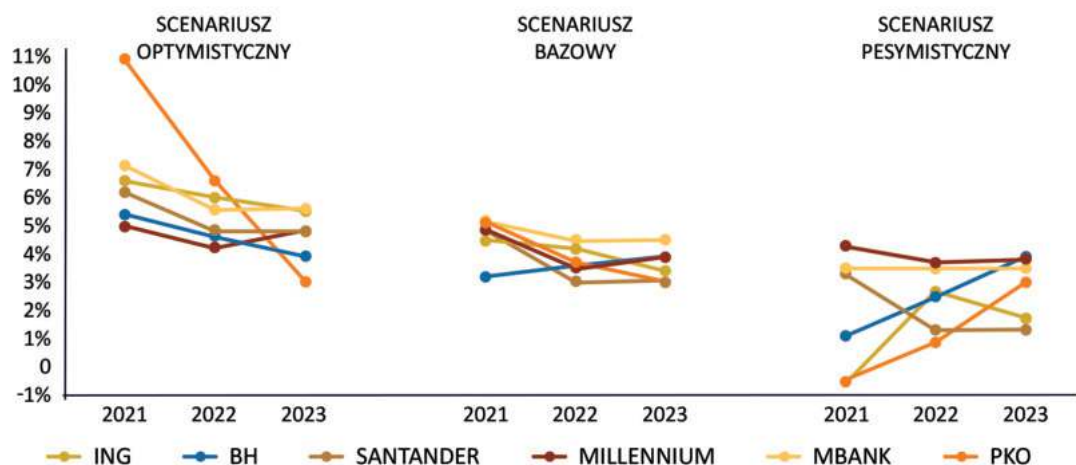
¹²⁵ Messai, A.S. and Jouini, F. (2013), "Micro and macro determinants of non-performing loans", *International Journal of Economics and Financial Issues*, Vol. 3, No. 4, pp. 852–860. https://www.researchgate.net/profile/Fathi-Jouini/publication/286345094_Micro_and_Macro_Determinants_of_Non-performing_Loans/links/5a70e5acaca272e425ed364d/Micro-and-Macro-Determinants-of-Non-performing-Loans.pdf (accessed 28.01.2023)

¹²⁶ Beccalli, E., Coletti, E. and Simione, C. (2015), "NPLs delle banche europee: determinanti macroeconomiche e di impresa", *Osservatorio Monetario* No. 2, Associazione per lo Sviluppo degli Studi di Banca e Borsa, Università Cattolica del Sacro Cuore, Milano.

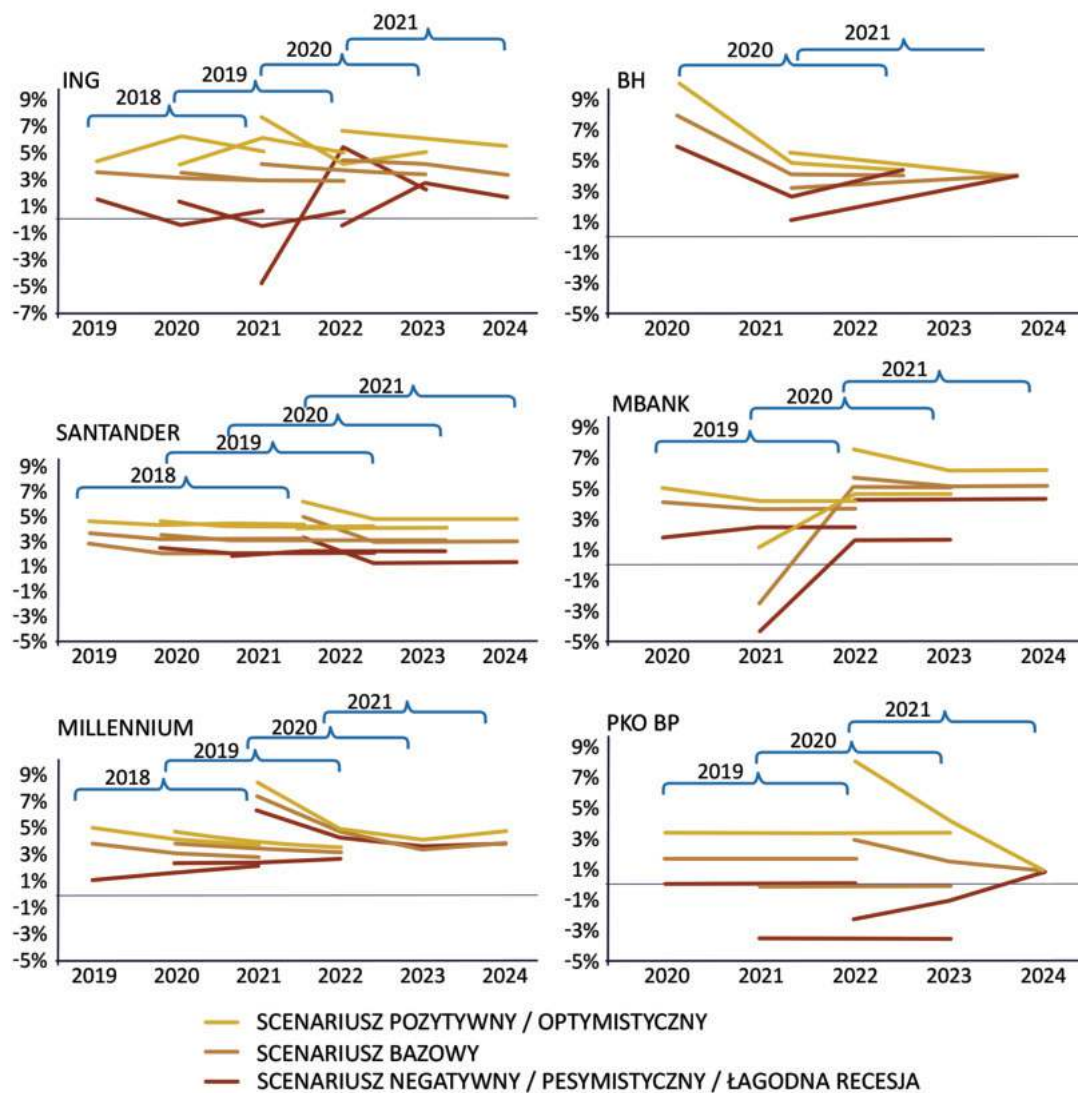
¹²⁷ Piatti, D., Cincinelli, P. (2019), op. cit.

Tabela 5.10. Prognozy PKB w scenariuszach banków

Bank	2018				2019				2020			2021	
	waga	PKB r/r			PKB r/r			PKB r/r			PKB r/r		
ING	%	2019	2020	2021	2020	2021	2022	2021	2022	2023	2022	2023	2024
pozytywny	20%	4,4%	6,2%	5,1%	4,2%	6,1%	5,0%	7,7%	4,2%	5,0%	6,6%	6,0%	5,5%
bazowy	60%	3,6%	3,2%	3,0%	3,5%	3,0%	2,9%	4,2%	3,7%	3,4%	4,5%	4,2%	3,4%
negatywny	20%	1,5%	−0,4%	0,6%	1,3%	−0,5%	0,6%	−4,8%	5,4%	2,3%	−0,5%	2,7%	1,7%
poz. – negat.		2,9	6,6	4,5	2,9	6,6	4,4	12,5	−1,2	2,7	7,1	3,3	3,8
BH		2019	2020	2021	2020	2021	2022	2021	2022	2023	2022	2023	2024
optymistyczny	20%	–	–	–	–	–	–	10,0%	4,8%	4,3%	5,4%	4,6%	3,9%
bazowy	60%	–	–	–	–	–	–	7,9%	4,1%	4,0%	3,2%	3,6%	3,9%
pesymistyczny	20%	–	–	–	–	–	–	5,8%	2,6%	4,3%	1,1%	2,5%	3,9%
opt – pesym.		–	–	–	–	–	–	4,2	2,2	0,0	2,1	1,1	0,0
Santander		2019	śr. kolejne 3 l.		2020	śr. kolejne 3 l.		2021	śr. kolejne 3 l.		2022	śr. kolejne 3 l.	
optymistyczny	20%	4,6%	4,3%		4,6%	4,2%		4,4%	4,1%		6,2%	4,8%	
bazowy	60%	3,7%	3,2%		3,5%	3,1%		3,1%	3,1%		4,9%	3,0%	
pesymistyczny	20%	2,8%	2,0%		2,4%	2,0%		1,8%	2,2%		3,3%	1,3%	
opt – pesym.		1,8	2,3		2,2	2,2		2,6	1,9		2,9	3,5	
Millennium		2019	2020	2021	2020	2021	2022	2021	2022	2023	2022	2023	2024
optymistyczny	15%	5,0%	4,2%	3,7%	4,7%	4,0%	3,6%	8,4%	5,0%	4,2%	5,0%	4,2%	4,8%
bazowy	70%	3,9%	3,2%	2,9%	3,9%	3,5%	3,2%	7,5%	4,8%	3,5%	4,8%	3,5%	3,9%
łagodna recesja	15%	1,1%	1,7%	2,2%	2,4%	2,4%	2,7%	6,3%	4,3%	3,7%	4,3%	3,7%	3,8%
opt – łag. rec.		3,9	2,5	1,5	2,3	1,6	0,9	2,1	0,7	0,5	0,7	0,5	1,0
mBank		2019 (1. rok progn.)	śr. kolejne 2 l.		2020 (1. rok progn.)	śr. kolejne 2 l.		2021 (1. rok progn.)	śr. kolejne 2 lata		2022 (1. rok progn.)	śr. kolejne 2 l.	
optymistyczny	20%	–	–		4,3%	3,4%		0,0%	3,9%		7,1%	5,6%	
bazowy	60%	–	–		3,3%	2,8%		−4,2%	4,4%		5,1%	4,5%	
pesymistyczny	20%	–	–		0,6%	1,4%		−6,4%	0,4%		3,5%	3,5%	
opt – pesym.		–	–		3,7	2,0		6,4	3,5		3,6	2,1	
PKO BP	%				śr. 4Q2019–3Q2021			śr. 4Q2020–3Q2022			2022	2023	2024
optymistyczny	10%	–			5,70%			5,70%			10,9%	6,6%	3,0%
bazowy	80%	–			3,90%			1,90%			5,0%	3,7%	3,0%
pesymistyczny	10%	–			2,10%			−1,90%			−0,5%	0,9%	3,0%
opt – pesym.		–			3,60			7,60			11,4	5,7	0,0

Wykres 5.1. PKB w scenariuszach: optymistycznym, bazowym i pesymistycznym, 2021 r.

Wykres 5.2. Prognoza PKB wg poszczególnych banków

Źródło: Sprawozdania finansowe analizowanych banków.

Część banków w swoich sprawozdaniach zawarła również informację na temat wrażliwości zmian ECL na realizację scenariuszy skrajnych w stosunku do scenariusza ważonego. Zbiorcze dane zawiera tabela nr 5.11.

Tabela 5.11. Wrażliwość ECL na realizację scenariuszy skrajnych w stosunku do scenariusza ważonego

Scenariusz	2018	2019	2020	2021
BH				
optymistyczny	b.d.	-2%	-3%	-7%
pesymistyczny	b.d.	2%	4%	9%
różnica PKB między scenariuszami	b.d.	b.d.	4,2 p.p.	2,1 p.p.
Millennium				
każdy scenariusz	wpływ każdego scenariusza osobno nie przekracza:			
	1,50%	1,50%	1,50%	1,30%
różnica PKB między scenariuszami	3,9 p.p.	2,3 p.p.	2,1 p.p.	0,7 p.p.
Pekao				
optymistyczny	-11,12%	-1,63%	1,06%	-105,40%
bazowy	-3,66%	-0,89%	-1,45%	-23,79%
pesymistyczny	28,95%	9,46%	8,65%	31,97%
różnica PKB między scenariuszami	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
BNP				
skrajnie optymistyczny	b.d.	b.d.	-1%	-
optymistyczny	b.d.	b.d.	-	-3%
umiarkowany	b.d.	b.d.	4%	1%
pesymistyczny	b.d.	b.d.	7%	5%
skrajnie pesymistyczny	b.d.	b.d.	9%	-
różnica PKB między scenariuszami	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
ING				
pozytywny	-10%	-10%	-14%	-12%
bazowy	-2%	-2%	-6%	-3%
negatywny	16%	15%	32%	13%
różnica PKB między scenariuszami	2,9 p.p.	2,9 p.p.	12,5 p.p.	7,1 p.p.
mBank				
optymistyczny	b.d.	b.d.	-4,01%	-6,38%
bazowy	b.d.	b.d.	-1,00%	0,84%
pesymistyczny	b.d.	b.d.	11,72%	9,60%
różnica PKB między scenariuszami	b.d.	3,7 p.p.	6,4 p.p.	3,6 p.p.
PKO BP				
optymistyczny	b.d.	6,84% ¹²⁸	-31,92%	-26,92%
pesymistyczny	b.d.	-8,82%	25,17%	19,84%
różnica PKB między scenariuszami	b.d.	3,6 p.p.	7,6 p.p.	11,4 p.p.
Santander				
optymistyczny	-1,70%	-1,13%	-3,11%	-2,22%
pesymistyczny	2,48%	0,98%	3,19%	2,25%
różnica PKB między scenariuszami	1,8 p.p.	2,2 p.p.	2,6 p.p. ¹²⁹	2,9 p.p.

Źródło: opracowanie własne.

¹²⁸ Na podstawie sprawozdania finansowego za 2020 r. W 2019 r. PKO BP stosował model, w którym najsilniejsza statystycznie była zależność zmian poziomu odpisów od zmian stóp procentowych, stąd scenariusz optymistyczny w roku 2019 miał negatywny wpływ na poziom odpisów (Spr. Jedn. 2020, PKO BP, str. 29).

¹²⁹ Dotyczy scenariusza klasycznego (w 2020 r. Santander przygotował również scenariusz długoterminowy uwzględniający na skutki COVID-19).

W niektórych bankach nie wszystkie informacje dotyczące parametrów w powyższych tabelach zostały podane w sposób precyzyjny. Dotyczy to m.in. BOŚ i BNP.

BOŚ w sprawozdaniach finansowych wskazywał, że na potrzeby szacowania odpisów z tytułu utraty wartości (strat oczekiwanych) kontynuuje wykorzystywanie własnych oszacowań parametrów ryzyka bazujących na modelach wewnętrznych, uwzględniając wymogi MSSF 9. Parametry te są korygowane z uwzględnieniem oczekiwań w zakresie sytuacji makroekonomicznej. Bank podaje, że wykorzystuje scenariusze opracowywane wewnętrznie, a źródłem informacji o wartościach czynników makroekonomicznych są prognozy sporządzone przez analityków banku. Bank wykorzystuje informacje makroekonomiczne takie jak PKB, stopa bezrobocia, WIBOR, kursy walutowe, inflacja. W sprawozdaniach finansowych banku dla wszystkich analizowanych lat informacja ta jest podobna.

BNP Paribas nie sprecyzował, które zmienne makroekonomiczne uwzględnia przy szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych. Bank podawał jedynie, że stosował trzy scenariusze przy prognozowaniu przyszłej sytuacji gospodarczej: optymistyczny, pesymistyczny oraz najbardziej prawdopodobny. W sprawozdaniach finansowych za 2018 r. oraz 2019 r. wskazano, że „Wśród rozważanych czynników makroekonomicznych znajdują się np. dynamika PKB, poziom kursów walutowych i stóp procentowych oraz wysokość stopy bezrobocia. Ostateczny wybór czynnika wpływającego na szacunki oraz forma kwantyfikacji wpływu prognozy warunków makroekonomicznych na zachowanie portfela zależy od przynależności ekspozycji do danego pod-portfela i wyników szeregu analiz statystycznych”. Natomiast w odniesieniu do lat 2020 oraz 2021 BNP Paribas podawał jedynie, że „MSSF 9 wprowadza zastosowanie do kalkulacji odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych czynników makroekonomicznych, do których należą np. bezrobocie, stopy procentowe, produkt krajowy brutto, inflacja, ceny nieruchomości komercyjnych, kursy walutowe, indeksy giełdowe, wskaźniki płac. (...) Metodologia i założenia, w tym wszelkie prognozy przyszłej sytuacji gospodarczej, są regularnie monitorowane.”

Zgodnie z MSSF 9 banki są zobligowane do uwzględnienia scenariuszy makroekonomicznych przy szacowaniu wyniku ECL. MSSF 9 nie wymaga uwzględnienia konkretnej liczby scenariuszy w szacowaniu ECL. W polskich bankach standardem jest przygotowywanie trzech scenariuszy w ujęciu bazowym, optymistycznym i pesymistycznym (czasem występuje inne nazewnictwo) oraz horyzoncie trzyletnim. Wagi przyjęte dla poszczególnych scenariuszy wahają się w granicach 5–20% dla optymistycznego, 60–80% dla bazowego oraz 10–25% dla pesymistycznego.

Zmienną wykorzystywaną przez wszystkie banki w scenariuszach do szacowania oczekiwanych strat kredytowych była dynamika PKB. Powszechnie stosowaną zmienną był też poziom bezrobocia. Poza tym wykorzystywano również zmienne WIBOR 3M, CPI, rzadziej stosowano kursy walutowe oraz indeks cen nieruchomości.

Nie stwierdza się istotnych rozbieżności w scenariuszach na dany okres przygotowywanych przez różne banki. Przeciętna różnica pomiędzy prognozowanymi wartościami zmiennych makroekonomicznych w scenariuszach optymistycznym i bazowym nie jest duża, większą można zaobserwować między pesymistycznym i bazowym.

W okresie przedcovidowym (2018, 2019) banki nie rewidowały w zauważalny sposób swoich prognoz w scenariuszach makroekonomicznych z okresu na okres, co było spowodowane zarówno stabilną sytuacją gospodarczą, jak i okresem wdrożeniowym MSSF 9. Sytuacja uległa zmianie od roku 2020, wymuszona gwałtowną zmianą perspektyw gospodarczych.

Wrażliwość wyniku ECL na zmiany realizacji scenariuszy pomiędzy optymistycznym i pesymistycznym jest stosunkowo nieduża i przeciętnie wynosi od kilku do kilkunastu procent przy przeciętnej (mediana) różnicy dynamiki PKB pomiędzy tymi scenariuszami wynoszącej 3,3 p.p. Należy też zauważyć, że rozpiętość prognoz dla zmiennych makroekonomicznych w skrajnych scenariuszach (optymistyczny vs. pesymistyczny) należy uznać za stosunkowo niewielką.

Prognozowanie strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce

Przedmiotem tego rozdziału jest przedstawienie kwestii związanych z prognozowaniem odpisów na straty kredytowe w polskim sektorze banków komercyjnych działających na podstawie MSSF 9 i stosujących model oczekiwanych strat kredytowych (ECLM) opisany w zasadniczych aspektach w rozdziale 4. W pierwszej części rozdziału przeprowadzona zostanie dyskusja na temat zależności między należnościami z tytułu udzielonych kredytów znajdującymi się w poszczególnych fazach, odpisami z tytułu utraty wartości oraz wynikiem z tytułu utraty wartości kredytów. W drugiej części rozdziału opisany zostanie model służący do prognozowania wyniku z tytułu utraty wartości kredytów oraz wskaźników stosowanych w tym obszarze. Przedstawione zostaną scenariusze prognoz dla wymienionych wyżej kategorii.

Całość analizy przeprowadzonej w tym rozdziale wykorzystuje kwartalne dane sektora bankowego podawane przez UKNF w segmencie banków komercyjnych (krajowe banki komercyjne działające z oddziałami zagranicznymi) za okres 2018.1–2022.4. Przeprowadzone badanie dotyczyło należności łącznie sektora niefinansowego oraz instytucji rządowych i samorządowych. Należy zaznaczyć, że wszystkie analizy przeprowadzone w tym rozdziale wykorzystywały zmienną reprezentującą wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych dla należności wycenianych według zamortyzowanego kosztu (wynik ECLAC), czyli praktycznie wszystkich należności od sektora niefinansowego i budżetowego. Jest to pozycja w rachunku zysków i strat bardzo niewiele różniąca się od całkowitego wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych (wyniku ECL) w sektorze. Dla zachowania lepszej spójności analizy, zdecydowano się na wybór wyniku ECLAC.

Przyjęte skróty:

N – należności ogółem.

N_i, O_i – należności, odpisy w fazie $i, i = 1, 2, 3$.

6.1. Wpływ zmiany należności w poszczególnych fazach na wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych

W rozdziale 4 przedstawiony został schemat tworzenia wyniku ECL. Zasadniczo można przyjąć, że zachodzi następująca zależność między należnościami, odpisami i wynikiem ECL: *sytuacja gospodarcza wpływa na wolumen należności oraz ich segmentację w poszczególnych fazach, co z kolei, po uwzględnieniu indywidualnych ekspozycji i zastosowaniu ewentualnych korekt zarządczych, determinuje wielkość odpisów. Zmiana odpisów w danym okresie przekłada się na wynik ECL raportowany w rachunku zysków i strat.*

W praktyce ta zależność jest jednak bardziej skomplikowana i trudna do modelowania. Wynika to z faktu występowania wspomnianych korekt zarządczych, które mogą być bardzo istotnym czynnikiem determinującym wielkość odpisów w danym okresie, a także z dużej skali sprzedaży i spisania należności, co zostało opisane w rozdziale 2. Najsilniej to zjawisko jest obserwowane oczywiście w odniesieniu do należności w fazie 3.

Dla lepszego zrozumienia znaczenia należności i odpisów w poszczególnych fazach, na wykresach 6.1 i 6.2 przedstawiono kształtowanie się tych zmiennych w okresie 2018–2022.

Należności i odpisy w fazach 1 i 2 charakteryzują się wyraźnym trendem rosnącym, natomiast w fazie 3 widoczny jest słaby, ale zauważalny trend malejący, mimo wielu niekorzystnych zjawisk wokół sektora bankowego w analizowanym okresie. Również w tej fazie, w przeciwieństwie do faz 2 i 3, widoczny jest szereg kwartałów z istotnymi spadkami. Potwierdzają to statystyki przedstawione w tabeli 6.1.

Tabela 6.1. Kwartalne zmiany należności i odpisów oraz korelacja wyniku ECL i zmiany należności w okresie 2018–2022

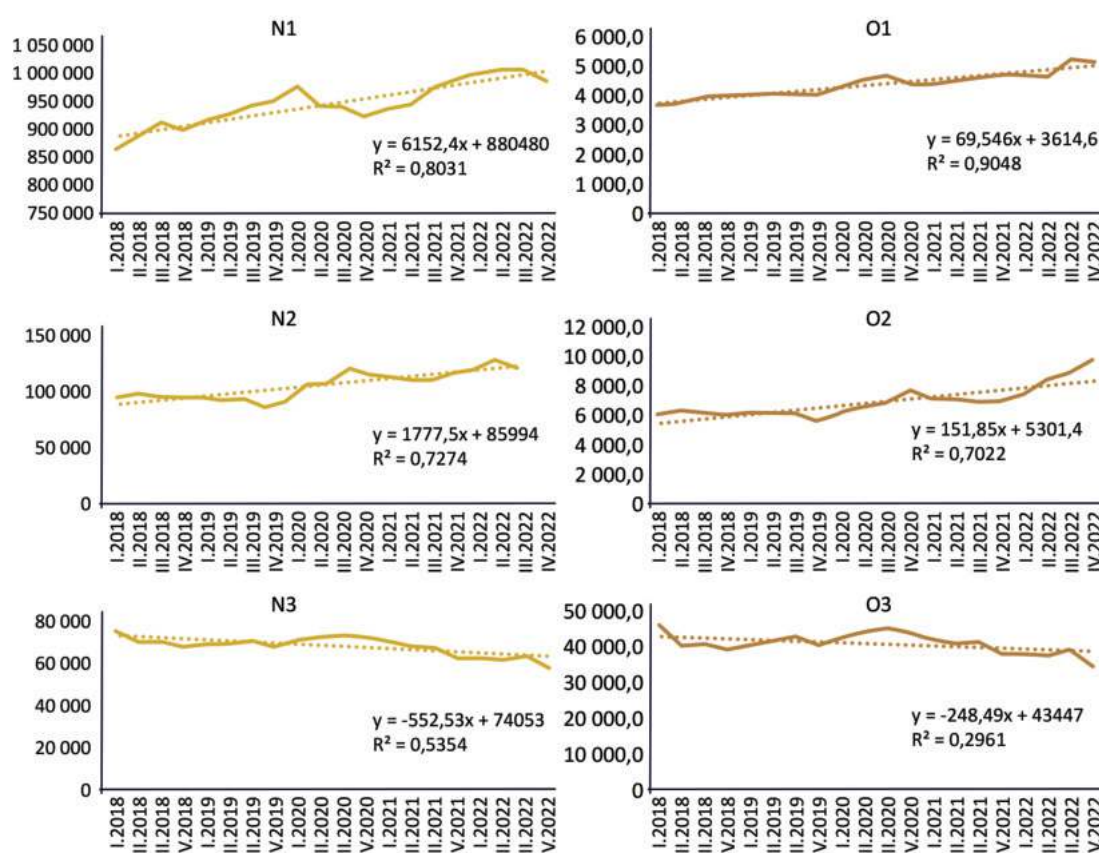
Wartość	Ogółem	Faza 1	Faza 2	Faza 3
Średnia zmiana należności (mln zł)	6897,0	6434,9	1358,7	–896,6
Średnia względna zmiana należności	0,6%	0,7%	1,3%	–1,3%
Średnia zmiana odpisów (mln zł)	–306,6	77,8	194,3	–578,7
Korelacja wyniku ECL i zmiany należności	–0,18	–0,49	0,70	0,51

Źródło: opracowanie własne.

W całym okresie 2018–2022 średnia zmiana należności i odpisów w fazie 3 była ujemna i – w przypadku odpisów – determinowała ich ogólny spadek w sektorze w analizowanym okresie.

Jak się okazuje, banki dążą do zachowania pewnej stabilności w zakresie poziomu należności w fazie 3. Na bieżąco dokonują przeglądu ekspozycji i „oczyszczają” tę fazę, co w rezultacie pozwala utrzymać relację poziomu należności w fazie 3 do ogółu należności (wskaźnik NPL) na względnie stałym poziomie. Jest to uzasadnione w świetle odpowiednich regulacji

i wytycznych organów nadzorczych w ramach prowadzonej polityki **NPL backstop**. Polega ona na dążeniu do zabezpieczania się przed ryzykiem kredytowym w systemie bankowym¹³⁰. Jednym z bodźców stosowanych w tym obszarze i skłaniających banki do ścisłej kontroli należności w fazie 3 i systematycznego redukowania ich skali, jest konieczność uwzględnienia przez banki w regulacyjnych funduszach Tier 1 pokrycia wartości posiadanych w portfelu kredytów niepracujących po określonym czasie uznania ich za niepracujące, bez względu na posiadane wobec nich zabezpieczenia.

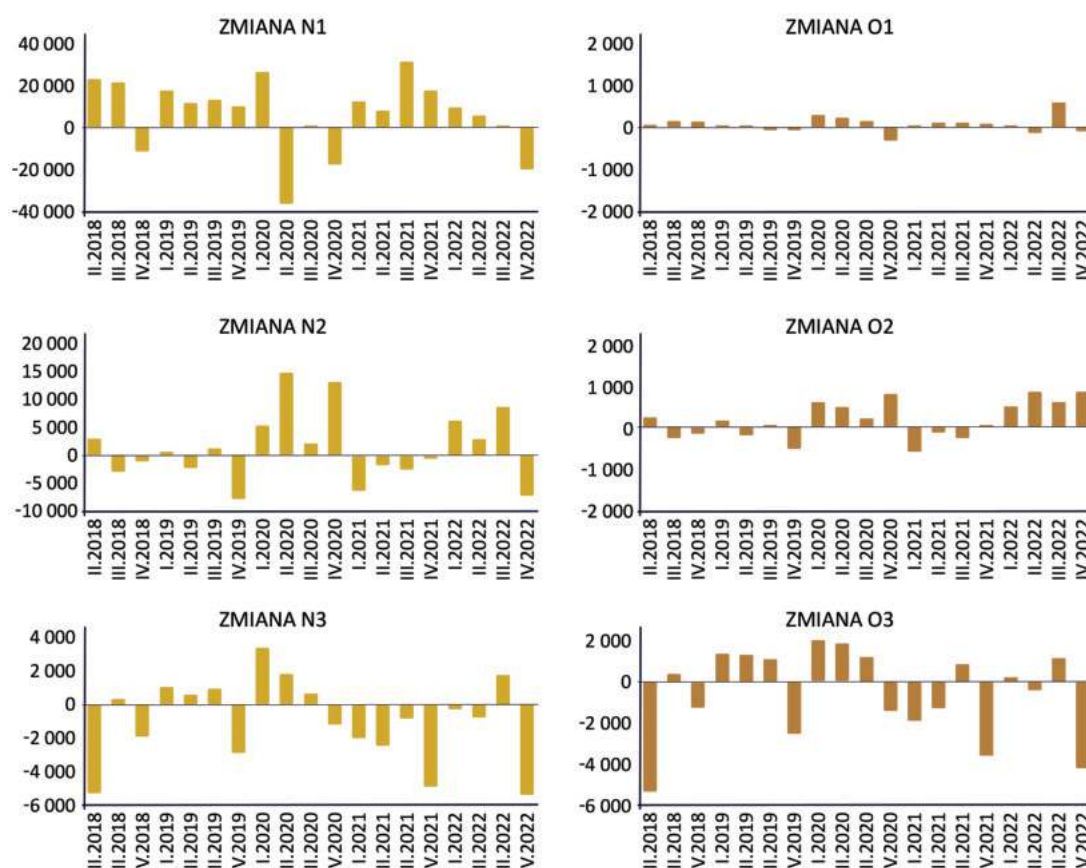
Wykres 6.1. Trend należności i odpisów w poszczególnych fazach w okresie 2018–2022 (mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

¹³⁰ Wytyczne wydane przez European Central Bank, Banking Supervision w marcu 2017 r.: Guidance to banks on non-performing loans. Dokument odnosi się do tematu odpisywania nieściągalnych kredytów.

https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf?b2b48eefa9972f0ca983c8b164b859ac

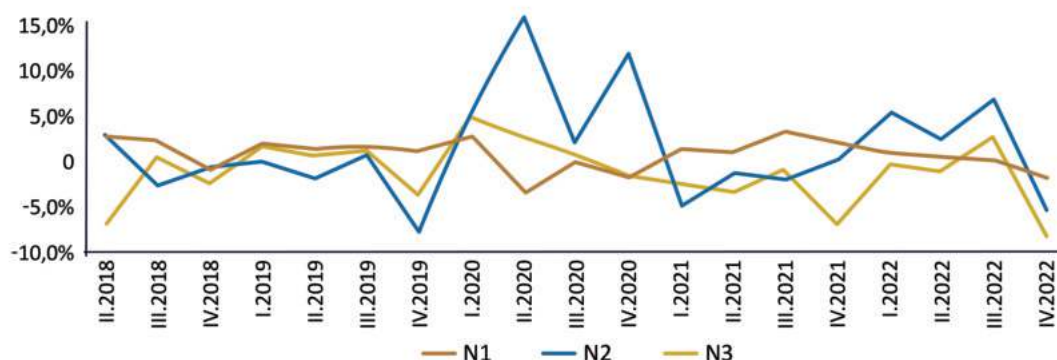
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych, Art. 47c. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0630&from=EN>

Wykres 6.2. Zmiany należności i odpisów w poszczególnych fazach w okresie 2018–2022 (mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

Warto też podkreślić znaczenie wniosków z powyższej analizy dla prognozowania wyniku z tytułu strat kredytowych. Kształtowanie się należności w fazie 3 (a więc również wskaźnika NPL) nie jest silnie skorelowane z wynikiem ECL. Wyraźniej silniejsze jest powiązanie wyniku ECL ze zmianą należności w fazie 2 (por. tabela 6.1). Wynika to z faktu, że transfer należności z fazy 1 do 2, zgodnie z MSSF 9, spowodowany jest istotnym wzrostem ryzyka kredytowego

i skutkuje kalkulacją oczekiwanych strat kredytowych w horyzoncie dożywotnim w miejsce horyzontu 12-miesięcznego stosowanego dla należności znajdujących się w fazie 1. Na wykresie 6.1 widoczny jest trend wzrostowy odpisów dla należności w fazie 2 z wyraźnym przyspieszeniem w 2022 roku. Ponadto warto zwrócić uwagę na kształtowanie się względnej zmiany należności w poszczególnych fazach pokazanej na wykresie 6.3.

Wykres 6.3. Względna zmiana należności w poszczególnych fazach

Źródło: opracowanie własne.

Należności w fazie 2 charakteryzują się największą zmiennością, dla nich też widoczny jest wyraźny wzrost w 2020 r., kiedy w związku z pojawieniem się pandemii COVID-19 i gwałtownym pogorszeniem bieżącej i oczekiwanej sytuacji gospodarczej, banki, zauważając zwiększone ryzyko kredytowe dla części należności w fazie 1, dokonały ich transferu do fazy 2. Zmienność należności w fazie 3 była inna, po pewnym wzroście w I kwartale 2020 r. nastąpił spadek w okresie następnych kilku kwartałów, co trudno wytłumaczyć panującą sytuacją makroekonomiczną. Znaczenie w tym przypadku miały wspomniane wyżej sprzedaż i spisanie należności.

6.2 Opis modelu prognostycznego

Ze względu na modelowanie strat kredytowych dla całego sektora bankowego i istotnego znaczenia zmiennych makroekonomicznych w procesie wyznaczania strat kredytowych według MSSF 9, skupiono się na wykorzystaniu w modelu tychże zmiennych. Ich rola została omówiona w rozdziale 4, a w rozdziale 5 dokonano szczegółowej analizy struktury scenariuszy makroekonomicznych stosowanych w bankach w procedurze określania oczekiwanych strat kredytowych. W praktyce istotne, oprócz wpływu zmiennych makroekonomicznych, są też inne czynniki omówione w rozdziale 4, ale dla poszczególnych banków mogą być one zróżnicowane, podobnie jak modele ryzyka kredytowego dla indywidualnych banków, które nie są

publicznie dostępne. Zmienne makroekonomiczne są natomiast łatwo obserwowalne, mają też zrozumiały, ogólny, a także formalny wpływ na kształtowanie się strat kredytowych. Sytuacja kredytobiorców i ich zdolność/skłonność do spłaty kredytów zależy, przeciętnie rzecz biorąc, od sytuacji gospodarczej, w której funkcjonują.

Na wstępie omawiania wyników analizy należy podkreślić, że ze względu na obowiązywanie MSSF 9 od 2018 roku, liczba obserwacji możliwych do wykorzystania była niewielka. Maksymalnie dysponowano 20 obserwacjami kwartalnymi, a w praktyce liczba ta była mniejsza ze względu na możliwość występowania opóźnień i wyprzedzeń zmiennych ujętych w modelu. Ponadto z naszych analiz wynika, że dane z roku 2018 (zwłaszcza z pierwszego półrocza tego roku) można traktować w pewnym sensie jako dane mające charakter przejściowy, dostosowawczy do nowego standardu rachunkowości wprowadzonego w bankach. Mamy świadomość problemów natury statystycznej wynikających z niewielkiej próby badawczej i zwracamy uwagę, że z tego względu przedstawione wyniki powinny być interpretowane z pewną ostrożnością.

W pierwszej kolejności, zgodnie z zależnością przedstawioną na początku rozdziału, zbudowano model uzależniający kształtowanie się wyniku ECLAC od zmiany należności w poszczególnych fazach¹³¹. Wyniki estymacji przedstawiono w tabeli 6.2.

Tabela 6.2. Wyniki estymacji modelu dla zmiennej: wynik ECLAC w mln zł (model 1)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Statystyka t-Studenta	wartość p
Wyraz wolny	2216,03	94,66	23,41	<0,0001
$N1_t - N1_{t-1}$	-0,011	0,004	-2,65	0,00181
$N2_t - N2_{t-1}$	0,038	0,014	2,77	0,0144
$N3_t - N3_{t-1}$	0,078	0,037	2,12	0,0513
Wsp. determinacji $R^2 = 0,61$				
Próba: 2018:2-2022:4				

Źródło: opracowanie własne.

Opis zmiennych objaśniających:

$N_i - N_{i-1}$ – zmiana należności w fazie i między okresem bieżącym i poprzednim (mln zł).

¹³¹ Wszystkie estymacje prezentowane w tym rozdziale zostały przeprowadzone KMNK z wykorzystaniem estymatorów macierzy wariancji i kowariancji składnika losowego Neweya-Westa odpornych na autokorelację i heteroskedastyczność (HAC).

Zmienność wyniku ECLAC wyjaśniona zmianami należności w poszczególnych fazach nie jest wysoka (61%), ale wpływ zmian należności na wynik ECLAC jest istotny statystycznie i uzasadniony merytorycznie. Wzrost należności zarówno w fazie 2, jak i 3 wpływa na wzrost wyniku ECLAC¹³², co jest zrozumiałe i stanowi konsekwencję rosnącego ryzyka kredytowego wymuszając konieczność powiększania odpisów z tym związanych. Natomiast wzrost należności w fazie 1 skutkuje spadkiem wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych. Formalnie wzrost należności w każdej fazie powoduje wzrost odpisów, ale w przypadku fazy 1 uzasadnienie dla ujemnego znaku parametru może wynikać z powstania nowych należności w fazie 1 w wyniku nowych kredytów i/lub transferów z fazy 2. Czynnikiem sprzyjającym wystąpieniu takiej sytuacji jest poprawa sytuacji gospodarczej, a zgodnie z modelem oczekiwanych strat kredytowych, skutkuje to łączną poprawą wyniku z tytułu strat kredytowych (mniejszymi wartościami wyniku ECLAC).

Kontynuując badania zgodnie ze wskazanym na wstępie łańcuchem zależności, próbowano

zbudować równania objaśniające kształtowanie się zmiany należności w poszczególnych fazach zmianami zmiennych makroekonomicznych. Niestety nie uzyskano satysfakcjonujących wyników m.in. z powodów wskazanych powyżej (różne strategie zarządzania portfelem kredytowym, korekty zarządcze, spisanie i sprzedaż należności). W związku z powyższym skupiono się na budowie modelu, który opisze zależność wyniku ECLAC od zmiennych makroekonomicznych. Założono, że w dalszej kolejności, na podstawie prognozy wyniku ECLAC na tak skonstruowanym modelu, będzie można prognozować należności w poszczególnych fazach i ważne miary ryzyka kredytowego, takie jak wskaźnik NPL czy koszty ryzyka. W modelu wprowadzono zmienne makroekonomiczne z wyprzedzeniami dla uwzględnienia FLI – oczekiwań kształtowania się sytuacji makroekonomicznej. W próbie estymacyjnej przyjęto wartości oczekiwane zmiennych na poziomie ich rzeczywistych wartości w kolejnych okresach, natomiast w okresie prognozy na poziomie wartości założonych w poszczególnych scenariuszach. Tabela 6.3 zawiera wyniki estymacji modelu.

Tabela 6.3. Wyniki estymacji modelu dla zmiennej: wynik ECLAC w mln zł (model 2)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Statystyka t-Studenta	wartość p
Wyraz wolny	1543,76	1366,51	1,13	0,2826
PKB_t	-84,07	25,45	-3,30	0,0070
$WNR_{t+1, t+2}$	-133,94	20,44	-6,55	<0,0001
SBR_{t+1}	465,80	190,78	2,44	0,0327
$REF_{t+1, t+2}$	125,69	32,54	3,86	0,0026
$ECLAC_{t-1}$	-0,414	0,132	-3,141	0,0094
Wsp. determinacji $R^2 = 0,84$				
Próba: 2018:2-2022:2				

Źródło: opracowanie własne.

Opis zmiennych objaśniających:

PKB_t – dynamika Produktu Krajowego Brutto r/r w %, w okresie t ,

$WNR_{t+1, t+2}$ – przeciętne miesięczne wynagrodzenie nominalne brutto w s. przedsiębiorstw r/r w %, średnia arytmetyczna z okresów $t+1$ i $t+2$,

SBR_{t+1} – stopa bezrobocia rejestrowanego w %, w okresie $t+1$,

$REF_{t+1, t+2}$ – stopa referencyjna NBP w %, średnia arytmetyczna z okresów $t+1$ i $t+2$,

$ECLAC_{t-1}$ – wynik ECLAC w okresie $t-1$ (zmienna objaśniana opóźniona o 1 okres).

¹³² We wszystkich analizach w tym rozdziale, wartości wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych (wyniku ECLAC) są dodatnie – w rzeczywistości pokazują wielkości strat. Większe dodatnie wartości wyniku ECLAC oznaczają większe straty.

W równaniu występują zmienne makroekonomiczne mające sens merytoryczny i znajdujące się w scenariuszach makroekonomicznych banków (por. rozdział 5).

Uwzględnione zostały krótkookresowe oczekiwania sięgające 2 kwartałów w przypadku stopy referencyjnej NBP i przeciętnego wynagrodzenia nominalnego brutto w sektorze przedsiębiorstw, 1 kwartału dla stopy bezrobocia. Żadne z testowanych wyprzedzeń dla zmiennej PKB nie okazało się istotne statystycznie¹³³.

Oszacowane parametry przy zmiennych objaśniających istotnie różnią się od zera na poziomie istotności co najmniej 0,05, więc można przyjąć, że zmienne te mają istotne znaczenie dla wyjaśnienia zmian zmiennej objaśnianej¹³⁴. Stopień objaśnienia zmienności wyniku ECLAC (84%) należy uznać za stosunkowo wysoki, pamiętając, że oprócz zmiennych makroekonomicznych, istotne znaczenie dla kształtowania ostatecznego poziomu oczekiwanych strat kredytowych mają inne czynniki wskazane w pierwszej części tego rozdziału i omówione szerzej w rozdziale 4.

Interpretacja oszacowanych parametrów dostarcza informacji o wrażliwości wyniku ECLAC na zmiany

zmiennych makroekonomicznych¹³⁵. Wzrost dynamiki PKB o 1 p.p. w bieżącym kwartale wiąże się ze spadkiem wyniku ECLAC o 84 mln zł, wzrost WNR (średnia z oczekiwań dla dwóch kolejnych kwartałów) o 1 p.p. wpływa na spadek wyniku ECLAC o 134 mln zł. Przeciwnie oddziałują zmiany w oczekiwaniach dla stopy bezrobocia i stopy referencyjnej: Wzrost stopy bezrobocia (oczekiwania dla następnego kwartału) o 1 p.p. skutkuje wzrostem wyniku ECLAC o niemal 466 mln zł, zaś podwyższenie oczekiwań dla stopy referencyjnej (przeciętnie dla dwóch kolejnych kwartałów) o 1 p.p. wiąże się z wzrostem wyniku ECLAC o ok. 125 mln zł. Interesujący jest ujemny znak parametru przy opóźnionej zmiennej objaśnianej¹³⁶. Wskazywać on może na procesy dostosowawcze prowadzone przez banki w zakresie kształtowania wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych, swoiste „zarządzanie”¹³⁷ tym wynikiem zmierzające do utrzymania go w pewnych granicach z okresu na okres. Powyższe interpretacje zostały podsumowane w tabeli 6.4.

Tabela 6.4. Wrażliwość wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych dla należności wycenianych według zamortyzowanego kosztu (ECLAC) na zmianę zmiennych makroekonomicznych (*ceteris paribus*)

Zmienna	Okres	Zmiana	Reakcja ECLAC w bieżącym kwartale
Dynamika PKB r/r	Bieżący kwartał	+1 p.p.	–84 mln zł
Dynamika przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia nominalnego brutto w s. przedsiębiorstw r/r	Średnia z oczekiwań dla dwóch kolejnych kwartałów	+1 p.p.	–134 mln zł
Stopa bezrobocia rejestrowanego	Oczekiwania dla następnego kwartału	+1 p.p.	+466 mln zł
Stopa referencyjna NBP	Średnia z oczekiwań dla dwóch kolejnych kwartałów	+1 p.p.	+125 mln zł

Źródło: opracowanie własne

¹³³ Należy zauważyć, że dane dla PKB za określony kwartał są publikowane z dwumiesięcznym opóźnieniem, więc przed końcem tego kwartału są oparte na szacunkach i oczekiwaniach.

¹³⁴ Analiza statystyczna wskazuje na normalność rozkładu reszt modelu (test Jarque’a–Bera) oraz brak współliniowości między zmiennymi objaśniającymi (współczynniki inflacji wariacji VIF).

¹³⁵ Przy zachowaniu zasady *ceteris paribus*.

¹³⁶ Z reguły w modelach o podobnej konstrukcji znak parametru przy takiej zmiennej jest dodatni i wskazuje na pewną inercję w zachowaniu tej zmiennej – jej poziom w okresie następnym jest w określonym stopniu wyjaśniony przez jej poziom w okresie bieżącym, pozostałą część zmienności wyjaśniają zmiany pozostałych zmiennych objaśniających.

¹³⁷ Np. przez korekty zarządcze.

6.3. Scenariusze prognoz z uwzględnieniem warunków skrajnych

Wykorzystując omówiony powyżej model dla wyniku ECLAC (model 2) sporządzono prognozy dla strat kredytowych w sektorze bankowym w horyzoncie czterech kwartałów dla czterech scenariuszy prognoz zakładając różne ścieżki kształtowania się zmiennych makroekonomicznych występujących w modelu¹³⁸. Trzy z tych scenariuszy (**optymistyczny, bazowy i pesymistyczny**) mogą być uznane za możliwe do realizacji w obecnych warunkach (przełom I/II kwartału 2023 r.) jako prognoza na rok 2023 (kolejne 4 kwartały tego roku). Czwarty scenariusz (**skrajny**) obrazuje sytuację znacznego pogorszenia sytuacji gospodarczej w perspektywie 4 kwartałów w skali bardzo mało prawdopodobnej w obecnej sytuacji, ale jego realizacja pokaże hipotetyczną skalę strat kredytowych w sektorze bankowym, która mogłaby mieć miejsce w takiej skrajnej sytuacji. Poniżej krótko omówiono projekcje zmiennych makroekonomicznych w poszczególnych scenariuszach, szczegóły zawiera tabela 6.5, a ilustrację kształtowania się ścieżek prognozowanych wartości zmiennych makroekonomicznych stanowi wykres 6.4.

Scenariusz optymistyczny

Dynamika PKB w kolejnych kwartałach będzie dodatnia, w pierwszych dwóch na poziomie 1%, rosnąc następnie o 1 p.p. w dwóch kolejnych. Utrzymana zostanie duża dynamika wynagrodzeń na poziomie ok. 13% w następnych czterech kwartałach, obniżając się do 11% w kolejnych dwóch. Stopa bezrobocia będzie na niskim poziomie nie przekraczając 5,4% w najbliższym roku i malejąc do 5,2% w kolejnych dwóch kwartałach. Przewidywanych jest kilka obniżek stóp procentowych – pierwsza w III kwartale o 25 pb., ostatecznie stopa referencyjna wyniesie 5% na koniec szóstego kwartału (II kwartału 2024 r.).

Scenariusz bazowy

Dynamika PKB w kolejnych dwóch kwartałach będzie ujemna, niewielkie odbicie prognozowane jest w dwóch kolejnych. Dynamika wynagrodzeń będzie się obniżać do poziomu 9% w perspektywie 6 kwartałów. Stopa bezrobocia wzrośnie do 6%. Obniżki stóp procentowych będą możliwe po 4 kwartałach, stopa referencyjna w połowie 2024 roku będzie na poziomie 6%.

Scenariusz pesymistyczny

Dynamika PKB we wszystkich kolejnych czterech kwartałach będzie ujemna. Dynamika wynagrodzeń będzie się systematycznie obniżać do poziomu 6,5% w perspektywie 6 kwartałów. Stopa bezrobocia wzrośnie do 7%. Stopy procentowe początkowo wzrosną do poziomu 7,5%, po czym w roku 2024 zostaną obniżone do poziomu 6,5%. Jest to scenariusz zakładający wystąpienie stagflacji z zauważalnym wzrostem bezrobocia i towarzyszącym mu spadkiem dynamiki wynagrodzeń nominalnych (dużego spadku wynagrodzeń realnych).

Scenariusz skrajny

Jest to scenariusz o charakterze bardzo silnej stagflacji z silnym wzrostem bezrobocia i silnym spadkiem dynamiki wynagrodzeń nominalnych¹³⁹. Dynamika PKB we wszystkich kolejnych czterech kwartałach będzie zdecydowanie ujemna na poziomie (–5%). Dynamika wynagrodzeń nominalnych szybko maleje do poziomu 2% w perspektywie 6 kwartałów. Stopa bezrobocia wzrasta do poziomu 10%. Stopy procentowe rosną do poziomu 8% i pozostają na nim w perspektywie 6 kwartałów.

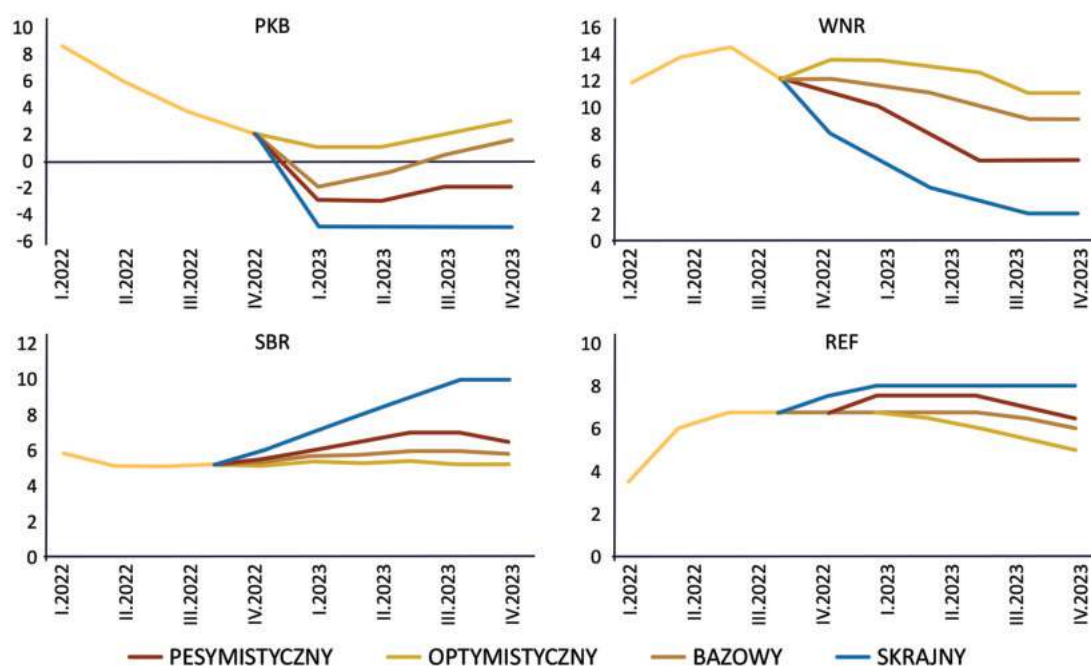
¹³⁸ Zwrócono uwagę na spójność i korelację ścieżek dla poszczególnych zmiennych makroekonomicznych w scenariuszach.

¹³⁹ Następuje przy tym bardzo duży spadek płac realnych, przy założeniu, że inflacja utrzymuje się na poziomie ok. 12%–15%.

Tabela 6.5. Założenia dla scenariuszy prognoz

	optymistyczny				Bazowy			
	PKB	WNR	SBR	REF	PKB	WNR	SBR	REF
I.2022	8,6	11,7	5,8	3,50	8,6	11,7	5,8	3,50
II.2022	5,8	13,7	5,2	6,00	5,8	13,7	5,2	6,00
III.2022	3,6	14,5	5,1	6,75	3,6	14,5	5,1	6,75
IV.2022	2,0	12,0	5,2	6,75	2,0	12,0	5,2	6,75
I.2023	1,0	13,5	5,2	6,75	-2,0	12,0	5,4	6,75
II.2023	1,0	13,5	5,4	6,75	-1,0	11,5	5,7	6,75
III.2023	2,0	13,0	5,3	6,50	0,5	11,0	5,8	6,75
IV.2023	3,0	12,5	5,4	6,00	1,5	10,0	6,0	6,75
I.2024		11,0	5,2	5,50		9,0	6,0	6,50
II.2024		11,0	5,2	5,00		9,0	5,8	6,00
	pesymistyczny				skrajny			
	PKB	WNR	SBR	REF	PKB	WNR	SBR	REF
I.2022	8,6	11,7	5,8	3,50	8,6	11,7	5,8	3,50
II.2022	5,8	13,7	5,2	6,00	5,8	13,7	5,2	6,00
III.2022	3,6	14,5	5,1	6,75	3,6	14,5	5,1	6,75
IV.2022	2,0	12,0	5,2	6,75	2,0	12,0	5,2	6,75
I.2023	-3,0	11,0	5,5	6,75	-5,0	8,0	6,0	7,50
II.2023	-3,0	10,0	6,0	7,50	-5,0	6,0	7,0	8,00
III.2023	-2,0	8,0	6,5	7,50	-5,0	4,0	8,0	8,00
IV.2023	-2,0	6,0	7,0	7,50	-5,0	3,0	9,0	8,00
I.2024		6,0	7,0	7,00		2,0	10,0	8,00
II.2024		6,0	6,5	6,50		2,0	10,0	8,00

Źródło: opracowanie własne

Wykres 6.4. Założenia dla prognoz scenariuszowych

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie omówionego powyżej modelu dla wyniku ECLAC wyznaczono prognozy tego wyniku dla czterech przedstawionych scenariuszy. Następnie na podstawie oszacowanych równań przejścia typu

$$N_{it} = 46292 - 17,8 * ECLAC_{it},$$

oszacowano należności w poszczególnych fazach. Poszczególne równania miały następującą postać:

$$N1_t = 46292 - 17,8 * ECLAC_{it},$$

$$N2_t = -14349 + 7,4 * ECLAC_{it},$$

$$N3_t = -5526 + 2,2 * ECLAC_{it}.$$

Warto zwrócić uwagę, że znaki przy parametrach w tych modelach są zgodne ze znakami uzyskanymi w oszacowaniu modelu 1 (por. tabela 6.2). Prognozy należności w poszczególnych fazach posłużyły do wyznaczenia prognoz dla wskaźnika NPL, kosztów ryzyka¹⁴⁰ oraz istotnego w kontekście oceny ryzyka kredytowego w sektorze wskaźnika udziału należności w fazie 2 w należnościach ogółem¹⁴¹.

Komplet prognoz dla wyniku ECLAC, kosztów ryzyka, wskaźnika NPL oraz wskaźnika N2/N zawierają tabele 6.6–6.9 oraz wykresy 6.5–6.8. Prognozy przedstawione są w ujęciu projekcji centralnej oraz przedziałów ufności na poziomie 60% i 90% uwzględniających błąd prognozy ex ante.

¹⁴⁰ Liczone jako iloraz wyniku ECLAC za cztery ostatnie kwartały i średniego stanu należności na koniec pięciu ostatnich kwartałów.

¹⁴¹ Znaczenie należności w fazie 2 było przedmiotem wcześniejszych rozważań w tym rozdziale.

Tabela 6.6. Prognozy wyniku ECLAC

Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał		razem	
Scenariusz optymistyczny										
Prognoza centralna	2361		2028		2200		1989		8578	
60%	2142	2580	1809	2247	1981	2419	1770	2208	7702	9454
90%	1912	2810	1579	2477	1751	2649	1540	2438	6782	10374
Scenariusz bazowy										
Prognoza centralna	3037		2514		2816		2626		10992	
60%	2767	3307	2244	2783	2546	3085	2356	2896	9913	12071
90%	2484	3590	1960	3067	2262	3369	2073	3179	8780	13205
Scenariusz pesymistyczny										
Prognoza centralna	3656		3314		3707		3482		14159	
60%	3299	4014	2957	3672	3350	4065	3124	3839	12730	15589
90%	2923	4389	2581	4047	2974	4440	2749	4214	11228	17090
Scenariusz skrajny										
Prognoza centralna	4889		4202		5086		5253		19430	
60%	4495	5283	3808	4596	4692	5481	4859	5647	17853	21007
90%	4081	5697	3394	5010	4278	5895	4445	6061	16197	22663

Źródło: obliczenia własne.

Tabela 6.7. Prognozy kosztów ryzyka

Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał	
Scenariusz optymistyczny								
Prognoza centralna	0,72%		0,74%		0,69%		0,73%	
60%	0,70%	0,74%	0,70%	0,77%	0,64%	0,75%	0,65%	0,80%
90%	0,68%	0,76%	0,66%	0,81%	0,58%	0,81%	0,57%	0,88%
Scenariusz bazowy								
Prognoza centralna	0,78%		0,83%		0,85%		0,94%	
60%	0,75%	0,80%	0,79%	0,88%	0,78%	0,92%	0,85%	1,03%
90%	0,73%	0,82%	0,74%	0,93%	0,71%	0,99%	0,75%	1,13%
Scenariusz pesymistyczny								
Prognoza centralna	0,83%		0,96%		1,05%		1,22%	
60%	0,80%	0,86%	0,90%	1,02%	0,96%	1,14%	1,10%	1,34%
90%	0,77%	0,89%	0,83%	1,08%	0,86%	1,24%	0,97%	1,47%
Scenariusz skrajny								
Prognoza centralna	0,93%		1,14%		1,36%		1,70%	
60%	0,90%	0,97%	1,07%	1,21%	1,25%	1,46%	1,56%	1,84%
90%	0,87%	1,00%	1,00%	1,28%	1,15%	1,56%	1,42%	1,98%

Źródło: obliczenia własne.

Tabela 6.8. Prognozy wskaźnika NPL

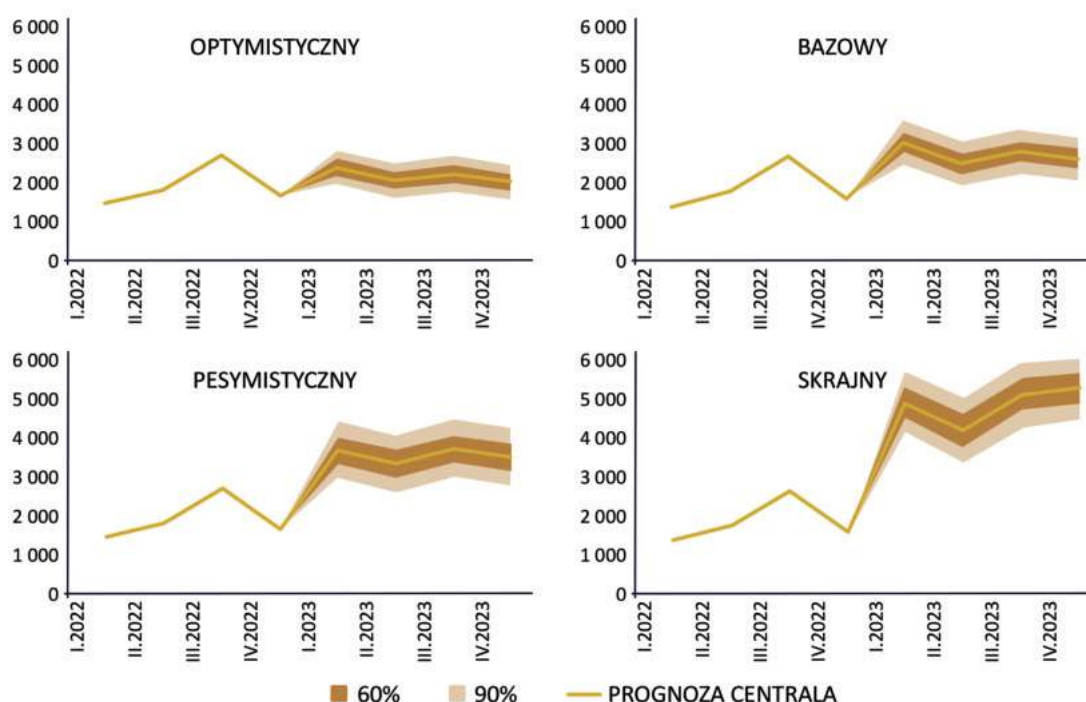
Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał	
Scenariusz optymistyczny								
Prognoza centralna	5,00%		4,97%		4,97%		4,93%	
60%	4,95%	5,05%	4,87%	5,06%	4,83%	5,11%	4,74%	5,12%
90%	4,90%	5,10%	4,77%	5,16%	4,68%	5,27%	4,54%	5,32%
Scenariusz bazowy								
Prognoza centralna	5,15%		5,22%		5,36%		5,46%	
60%	5,09%	5,21%	5,10%	5,35%	5,18%	5,55%	5,22%	5,71%
90%	5,03%	5,27%	4,98%	5,47%	5,00%	5,74%	4,97%	5,97%
Scenariusz pesymistyczny								
Prognoza centralna	5,29%		5,55%		5,89%		6,20%	
60%	5,21%	5,37%	5,38%	5,71%	5,65%	6,15%	5,86%	6,54%
90%	5,12%	5,46%	5,21%	5,88%	5,39%	6,41%	5,52%	6,90%
Scenariusz skrajny								
Prognoza centralna	5,61%		6,12%		6,86%		7,66%	
60%	5,52%	5,70%	5,94%	6,31%	6,57%	7,15%	7,26%	8,07%
90%	5,43%	5,80%	5,74%	6,51%	6,27%	7,46%	6,85%	8,51%

Źródło: obliczenia własne.

Tabela 6.9. Prognozy wskaźnika N2/N

Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał	
Scenariusz optymistyczny								
Prognoza centralna	10,53%		10,53%		10,65%		10,62%	
60%	10,37%	10,68%	10,22%	10,84%	10,19%	11,11%	10,02%	11,24%
90%	10,21%	10,85%	9,90%	11,17%	9,71%	11,61%	9,39%	11,89%
Scenariusz bazowy								
Prognoza centralna	11,01%		11,35%		11,91%		12,34%	
60%	10,82%	11,20%	10,97%	11,74%	11,33%	12,50%	11,57%	13,12%
90%	10,61%	11,40%	10,57%	12,15%	10,73%	13,12%	10,77%	13,96%
Scenariusz pesymistyczny								
Prognoza centralna	11,45%		12,38%		13,61%		14,68%	
60%	11,20%	11,71%	11,86%	12,90%	12,81%	14,41%	13,61%	15,77%
90%	10,93%	11,98%	11,32%	13,46%	12,00%	15,27%	12,51%	16,94%
Scenariusz skrajny								
Prognoza centralna	12,25%		13,64%		15,67%		17,87%	
60%	12,05%	12,63%	13,35%	14,53%	15,34%	17,19%	17,52%	20,09%
90%	11,75%	12,94%	12,74%	15,17%	14,39%	18,19%	16,21%	21,49%

Źródło: obliczenia własne.

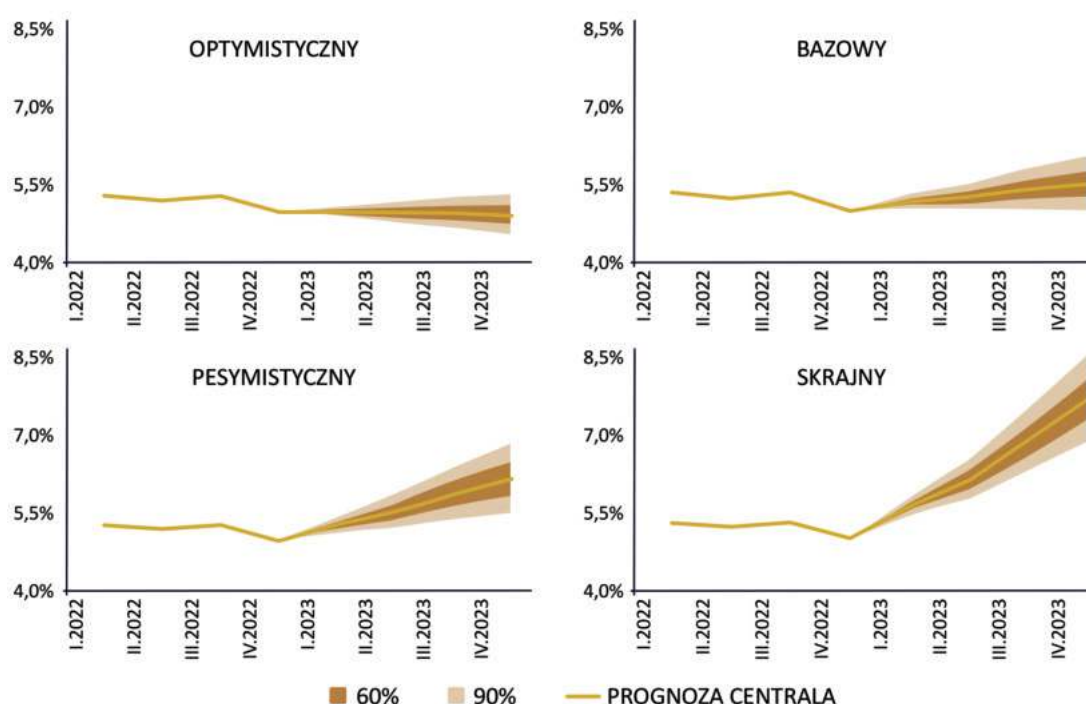
Wykres 6.5. Prognozy scenariuszowe wyniku ECLAC

Źródło: opracowanie własne.

Wynik ECLAC

Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych w zależności od scenariusza waha się od 8,6 mld zł do 19,4 mld zł rocznie w projekcjach centralnych. W scenariuszu bazowym wynik kształtuje się na poziomie ok. 11 mld zł. Jest to poziom o ok. 1 mld zł niższy

niż w 2020 r., roku pandemii COVID-19. W scenariuszu pesymistycznym wynik z tytułu strat kredytowych przekracza o ok. 1,5 mld zł wynik z roku 2020. W skrajnym scenariuszu możliwe jest, że z 90% prawdopodobieństwem straty przekroczą nawet poziom 22 mld zł (średnio 5,5 mld zł kwartalnie), co oznacza wynik o 10 mld zł wyższy niż w roku 2020.

Wykres 6.6. Prognozy scenariuszowe wskaźnika NPL

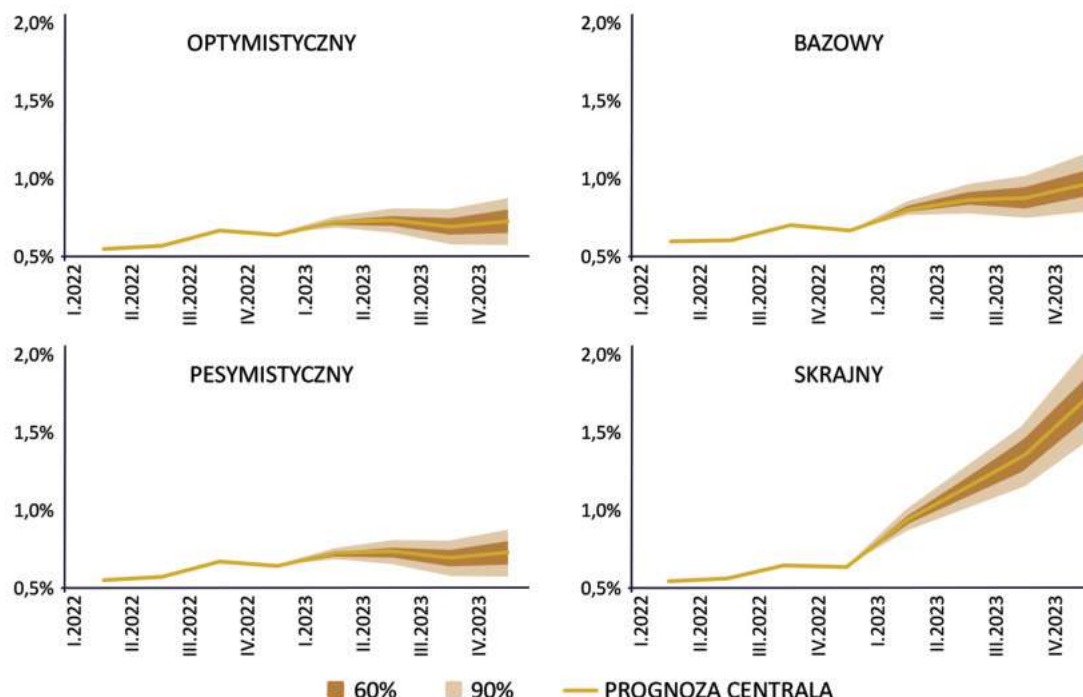
Źródło: opracowanie własne.

Wskaźnik NPL

Wskaźnik NPL w zależności od scenariusza waha się od 4,93% do 7,66% (projekcja centralna) na koniec 4 kwartału prognozy (IV kwartał 2023 r.). W scenariuszu optymistycznym oznacza to utrzymanie tego wskaźnika na poziomie sprzed okresu prognozy (IV kwartał 2022). W scenariuszu bazowym jest to wzrost o ok. 50 p.b.

Większe zmiany są zauważalne w scenariuszu pesymistycznym, w którym na koniec okresu prognozy wskaźnik osiąga poziom 6,2%, ale warto zauważyć, że jest to wartość niższa od notowanych w roku 2020 (ok. 6,5%). W skrajnym scenariuszu, przy projekcji centralnej na poziomie 7,66% możliwe jest, że z 90% prawdopodobieństwem wskaźnik ten sięgnie 8,5%, wartość notowaną w sektorze ok. 10 lat temu.

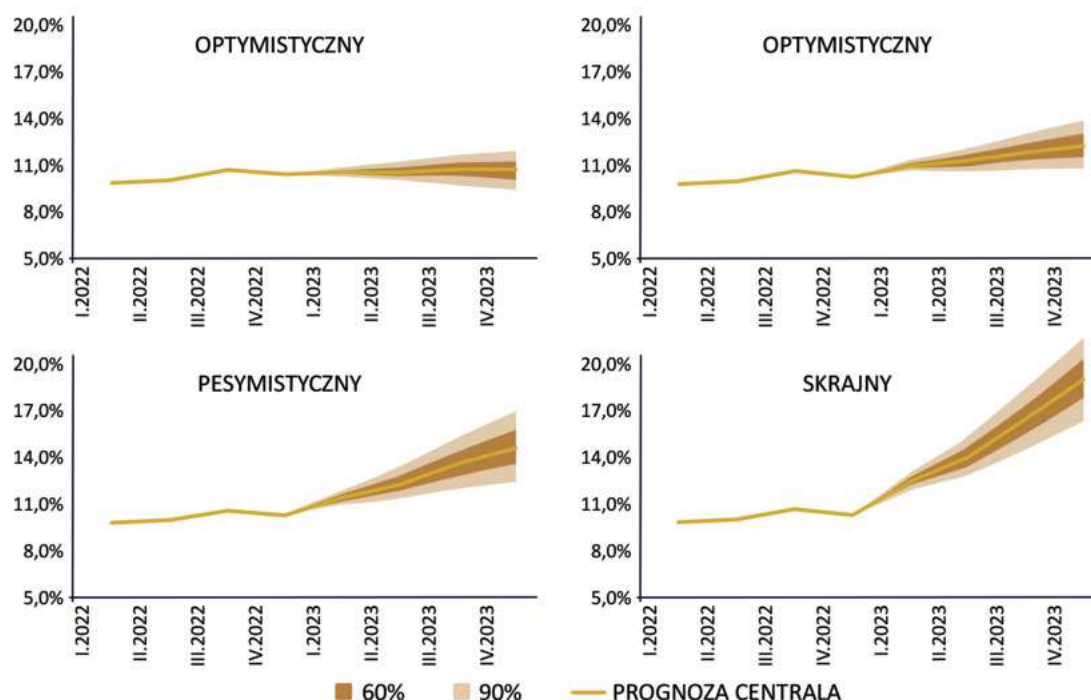
Wykres 6.7. Prognozy scenariuszowe kosztów ryzyka

Źródło: opracowanie własne.

Koszty ryzyka

Wskaźnik kosztów ryzyka w zależności od scenariusza waha się od 0,73% do 1,7% (projekcja centralna) na koniec 4 kwartału prognozy (IV kwartał 2023 r.). W skrajnym scenariuszu możliwe jest, że z 90% prawdopodobieństwem wskaźnik ten sięgnie niemal 2%. Jest to bardzo duży wzrost i oznacza podwojenie wartości tego wskaźnika w stosunku do wartości z 2020 r. W scenariuszu pesymistycznym

również koszty ryzyka byłyby wyższe (1,22%) niż w roku 2020. Warto zauważyć, że poziom kosztów ryzyka w ostatnim kwartale przed okresem prognozy (IV kwartał 2022) kształtował się na poziomie 0,67%. W odniesieniu do tej wartości w scenariuszach optymistycznym i bazowym, prognozowany wzrost kosztów ryzyka jest umiarkowany i wynosi odpowiednio 6 pb. i 27 pb. – w obu scenariuszach poziom kosztów ryzyka na koniec okresu prognozy będzie niższy niż w 2020 r.

Wykres 6.8. Prognozy scenariuszowe wskaźnika N2/N

Źródło: opracowanie własne.

Wskaźnik N2/N

Wskaźnik udziału należności w fazie 2 do ogółu należności waha się od 10,62% do 17,87% (projekcja centralna) na koniec 4 kwartału prognozy (IV kwartał 2023 r.) w zależności od scenariusza. W scenariuszu optymistycznym oznacza to utrzymanie tego wskaźnika na poziomie sprzed okresu prognozy (IV kwartał 2022). W pozostałych scenariuszach wzrosty tego wskaźnika są wyraźne zarówno w stosunku do kwartału przed początkiem prognozy, jak i 2020 r. (w IV kwartale 2020 r. wskaźnik ten miał maksymalną wartość na poziomie 10,7%). W skrajnym scenariuszu możliwe jest, że z 90% prawdopodobieństwem wskaźnik ten przekroczy poziom 21%, co oznaczałoby podwojenie wartości z IV kwartału 2022 r.

6.4. Podsumowanie

Otrzymane prognozy wyraźnie różnią się w zależności od scenariusza. Zgodnie z przewidywaniami zdecydowanie najsilniejsza jest reakcja strat kredytowych w scenariuszu skrajnym. Wyniki prognoz scenariuszowych pokazują dużą wrażliwość strat kredytowych na zmianę sytuacji makroekonomicznej w przypadku jej większych zmian. Zdecydowanie negatywne zmiany w gospodarce skutkujące 5%

spadkiem PKB, wzrostem bezrobocia do poziomu 10% i silnym spadkiem realnych wynagrodzeń skutkują ponad 100% wzrostem niektórych wskaźników (wyniku z tytułu strat oczekiwanych i kosztów ryzyka). W obecnej sytuacji ten scenariusz wydaje się bardzo mało prawdopodobny, ale jego wyniki stanowią ilustrację skali problemów, które mogłyby wystąpić w sektorze bankowym w przypadku wyjątkowo niekorzystnej sytuacji gospodarczej. Scenariusze bazowy i optymistyczny wiążą się z niewielkimi zmianami w stosunku do sytuacji sektora na koniec 2022 r. Realizacja scenariusza pesymistycznego stanowiłaby już problem dla sektora, gdyż wynik z tytułu strat oczekiwanych i wskaźnik udziału należności w fazie 2 w całości należności osiągnęłyby poziom wyższy niż w 2020 r. Ze względu na znaczenie należności w fazie 2, ich poziom i udział w całości należności powinien być szczególnie monitorowany.

Założenia i uzyskane wyniki scenariuszy optymistycznego, bazowego i pesymistycznego mogą świadczyć o dobrych właściwościach modelu prognostycznego w świetle sytuacji gospodarczej i strat kredytowych w sektorze bankowym w ostatnich kilku latach. Faktyczna realizacja scenariusza skrajnego (jeśli w ogóle by do niej doszło) byłaby zapewne korygowana przez różne interwencje rządowe, czego przykładem była sytuacja z roku 2020.

6.5. Zakończenie

Ryzyko kredytowe to najbardziej istotne ryzyko, na które narażone są banki. Konsekwencje wynikające z tego ryzyka mają znaczenie dla różnych grup odbiorców, takich jak kredytobiorcy czy kredytodawcy. Jest to również ważny rodzaj ryzyka w perspektywie makroekonomicznej, ponieważ stabilność poszczególnych banków wpływa na stabilność całego sektora bankowego i systemu finansowego, a przez to na całą gospodarkę. Dlatego bardzo ważne jest rozpoznanie następstw strat kredytowych w sektorze bankowym.

W niniejszym opracowaniu autorzy przedstawili, dokonali oceny a także prognozowali straty kredytowe w sektorze bankowym w Polsce. Realizacja tego zadania badawczego została zaprezentowana poprzez ujęcie strat kredytowych i odpisów kredytowych w świetle standardu MSSF 9, który został porównany ze standardami MSR39 i PSR. Według tych standardów w ramach klasyfikacji jakościowej należności kredytowych wskazano na ekspozycje z niewykonaniem zobowiązania (*exposures at default*) oraz ekspozycje objęte utratą wartości (*impaired*) i należności nieobsługiwane (*non-performing exposures*). Przedmiotem analiz były trendy i szczególne zjawiska dotyczące kształtowania się należności nieobsługiwanych w sektorze bankowym w Polsce, w odniesieniu do banków komercyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem banków giełdowych. Opisano także sytuację w sektorze banków spółdzielczych. Odpisy na straty kredytowe, występujące w sektorze bankowym w Polsce, porównano do NPL w portfelach kredytów brutto w innych państwach europejskich.

Poszukując odpowiedzi na postawione we wstępie pytanie badawcze o to, jakie są powiązania między wynikiem z tytułu strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce, a istotnymi czynnikami charakteryzującymi koniunkturę makroekonomiczną, zastosowano jako metodę badawczą model prognostyczny. Zanim zrealizowano prognozy zawarte w modelu, przedstawiono czynniki determinujące wynik ECL, a także praktyczne aspekty wyznaczania wyniku ECL. Następnie zidentyfikowano istotne zmienne makroekonomiczne a także określono założenia dla uwarunkowań makroekonomicznych stosowane w modelach oczekiwanych strat kredytowych w bankach. W zbudowanym przez autorów **modelu dla prognozowania wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych**, wykorzystano makroekonomiczne zmienne objaśniające: dynamikę PKB, dynamikę wynagrodzeń nominalnych brutto w sektorze przedsiębiorstw, stopę bezrobocia i stopę referencyjną NBP. W modelu uwzględniono oczekiwania dla niektórych zmiennych.

Zgodnie z MSSF 9 banki są zobligowane do uwzględnienia **scenariuszy makroekonomicznych** przy szacowaniu wyniku ECL. MSSF 9 nie wymaga konkretnej liczby scenariuszy w szacowaniu ECL. W bankach w Polsce standardem jest przygotowywanie trzech scenariuszy w ujęciu: bazowym, optymistycznym i pesymistycznym oraz horyzoncie trzyletnim. Wagi przyjęte dla poszczególnych scenariuszy wahają się w granicach 5–20% dla optymistycznego, 60–80% dla bazowego oraz 10–25% dla pesymistycznego. W wyniku przeprowadzonych analiz dokumentów badanych banków stwierdzono, że w scenariuszach makroekonomicznych nie występują istotne rozbieżności. Przeciętna różnica pomiędzy prognozowanymi wartościami zmiennych makroekonomicznych w scenariuszach optymistycznym i bazowym nie jest duża, większą można zaobserwować między scenariuszami pesymistycznym i bazowym. W okresie przed pandemią COVID-19 (2018, 2019) banki nie rewidowały w zauważalny sposób prognoz w scenariuszach makroekonomicznych, co było spowodowane zarówno stabilną sytuacją gospodarczą, jak i okresem wdrożeniowym MSSF 9. Zmianę w tym zakresie można zaobserwować od roku 2020. W toku badań zauważono, że wrażliwość wyniku ECL na zmiany realizacji scenariuszy pomiędzy optymistycznym i pesymistycznym jest stosunkowo nieduża i przeciętnie wynosi od kilku do kilkunastu procent przy przeciętnej (**mediana**) różnicy **dynamiki PKB** pomiędzy tymi scenariuszami wynoszącej **3,3 p.p.** Rozpiętość prognoz dla zmiennych makroekonomicznych w skrajnych scenariuszach (optymistyczny vs. pesymistyczny) należy uznać za stosunkowo niewielką.

Z badań zależności między wynikiem z tytułu strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce, a istotnymi czynnikami charakteryzującymi koniunkturę makroekonomiczną, za pomocą modelu prognozowania strat kredytowych, wynikają następujące wnioski:

1. W okresie 2018–2022 należności i odpisy w fazach 1 i 2 charakteryzowały się wyraźnym trendem rosnącym w przeciwieństwie do malejącego trendu należności i odpisów w fazie 3. Banki dążyły do zachowania pewnej stabilności w zakresie poziomu należności w fazie 3 (utrzymania wskaźnika NPL na stosunkowo niskim poziomie), czemu sprzyja polityka **NPL backstop**. Niemniej jednak, średni poziom wskaźnika dwukrotnie przekracza średni poziom unijny, w związku z czym wskazane jest dalsze wzmoczenie wysiłków w tym kierunku.
2. Istotnymi zmiennymi objaśniającymi w zbudowanym modelu dla kształtowania się **wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych** są zmienne makroekonomiczne: dynamika PKB, dynamika wynagrodzeń nominalnych brutto w sektorze

przedsiębiorstw, stopa bezrobocia i stopa referencyjna NBP – z uwzględnieniem oczekiwań dla 1–2 kolejnych kwartałów w przypadku niektórych zmiennych.

3. Wykorzystując dodatkowe równania przejścia, skonstruowano model **prognozowania należności w poszczególnych fazach, a następnie wskaźnika NPL, kosztów ryzyka** oraz istotnego w kontekście oceny ryzyka kredytowego w sektorze, wskaźnika udziału należności w fazie 2 w należnościach ogółem.
4. Sporządzono prognozy dla strat kredytowych w sektorze bankowym w horyzoncie czterech kwartałów dla **czterech scenariuszy prognoz** zakładając różne ścieżki kształtowania się zmiennych makroekonomicznych występujących w modelu.
5. Trzy ze scenariuszy (**optymistyczny, bazowy i pesymistyczny**) mogą być uznane za możliwe do realizacji w obecnych warunkach (przełom I/II kwartału 2023 r.) jako prognoza na rok 2023 (kolejne 4 kwartały tego roku). Czwarty scenariusz (**skrajny**) obrazuje sytuację znacznego pogorszenia sytuacji gospodarczej w perspektywie 4 kwartałów w skali bardzo mało prawdopodobnej w obecnej sytuacji, ale jego realizacja pokazuje hipotetyczną skalę strat kredytowych w sektorze bankowym.
6. Otrzymane prognozy wyraźnie różnią się w zależności od scenariusza i pokazują **dużą wrażliwość strat kredytowych na zmianę sytuacji makroekonomicznej w przypadku jej większych zmian**.
7. **Zdecydowanie negatywne zmiany** w gospodarce skutkujące 5% spadkiem PKB, wzrostem bezrobocia do poziomu 10% i silnym spadkiem realnych wynagrodzeń **skutkują ponad 100% wzrostem niektórych wskaźników** (wyniku z tytułu strat oczekiwanych i kosztów ryzyka).
8. Scenariusze bazowy i optymistyczny wiążą się z niewielkimi zmianami w stosunku do sytuacji sektora na koniec 2022 r. Realizacja scenariusza pesymistycznego stanowiłaby już problem dla sektora, gdyż wynik z tytułu strat oczekiwanych i wskaźnik udziału należności w fazie 2 w całości należności osiągnęłyby poziom wyższy niż w 2020 r.
9. Założenia i uzyskane wyniki scenariuszy optymistycznego, bazowego i pesymistycznego mogą świadczyć o dobrych własnościach modelu prognostycznego w świetle sytuacji gospodarczej i strat kredytowych w sektorze bankowym w ostatnich kilku latach.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że sektor bankowy dość skutecznie kontroluje poziom powstających strat kredytowych, na co wskazuje malejący trend wskaźnika NPL (choć do osiągnięcia poziomów w sektorach bankowych krajów Europy Zachodniej pozostał jeszcze spory dystans) i stosunkowo łagodne przejście okresu związanego z pandemią COVID-19. Przyczynia się do tego ostrożna polityka kredytowa i zarządzanie należnościami z utratą wartości. Należy jednak zauważyć, jak pokazuje przeprowadzona analiza, że gwałtowne pogorszenie sytuacji makroekonomicznej w krótkim czasie będzie stanowił duży problem dla sektora.

Wskazane byłoby ponadto przeprowadzenie głębszej analizy, zmierzającej do wyjaśnienia, z czego wynika wspomniany wyżej dystans wskaźnika NPL polskich banków do średniego wskaźnika unijnego. W grę może wchodzić wiele czynników:

- struktura podmiotowa klientów i ich wrażliwość na zmiany koniunktury makroekonomicznej (udział gospodarstw domowych/konsumentów, przedsiębiorstw niefinansowych, sektora publicznego),
- struktura organizacyjno-prawna sektora (m. in. udział sektora komercyjnego i spółdzielczego, charakteryzujących się określoną specyfiką klientów i produktów kredytowych),
- różnice w polityce kredytowej pod względem tzw. apetytu na ryzyko (choć w tym przypadku w grę mogą także wchodzić mniej lub bardziej restrykcyjne regulacje prawne i praktyka nadzorcza),
- rodzaj stosowanych zabezpieczeń zwrotności kredytów oraz kwestia ich wyceny i płynności, rzutujące na poziom oczekiwanego odzysku należności zagrożonych, a więc pośrednio redukujące straty kredytowe (względnie wysoki poziom wyrezerwowania NPL w Polsce może sugerować, że jakość zabezpieczeń i możliwość ich upłynienia niekorzystnie odstają od sytuacji w innych krajach).

Bliższe rozpoznanie wymienionych wyżej okoliczności pozwoliłoby udoskonalić zarówno konstrukcję modelu opisanego w raporcie, jak również politykę kredytową poszczególnych banków, a także bardziej precyzyjnie formułować politykę regulacyjno-nadzorczą w zakresie należności zagrożonych.

Można zatem stwierdzić, że przeciwdziałanie występowaniu zbyt wysokiego poziomu kredytów zagrożonych w portfelach kredytowych banków jest procesem, który już trwa, a osiągnięcie skutecznych wyników w tym zakresie jest zagadnieniem złożonym

i zależnym od wielu czynników i wymagającym czasu. Dla wzmocnienia bezpieczeństwa i efektywności sektora bankowego mogą posłużyć rozwiązania takie jak m.in.:

- polityka kredytowa banków nakierowana na dbałość o jakość portfeli kredytowych, świadome zarządzanie obszarem należności zagrożonych,
- wsparcie regulacyjne ułatwiające funkcjonowanie rynku skupu wierzytelności zagrożonych od banków,
- wprowadzenie ułatwień w zakresie skutków podatkowych przy sprzedaży wierzytelności,
- wdrożenie procedur wspierających banki w dochodzeniu roszczeń z wierzytelności kredytowych, uproszczenie mechanizmów egzekucyjnych,
- zastosowanie uregulowań prawnych w zakresie procesów upadłościowych i możliwości odzyskiwania wierzytelności przez banki,
- tworzenie krajowych spółek zarządzania aktywami i zapewnienie pola pozwalającego na współpracę pomiędzy nimi w zakresie obejmującym UE,
- wdrożenie dodatkowych rozwiązań ze strony organów nadzoru.

Bibliografia

1. Agić, Z., Jeremić, Z. (2018). Macroeconomic and specific banking determinants of nonperforming loans in Bosnia and Herzegovina. *Industrija*, 46, 45–60. <https://doi.org/10.5937/industrija46-14956>
2. Anjom, W., Karim, A. M. (2016). Relationship between non-performing loans and macroeconomic factors with bank specific factors: a case study on loan portfolios–SAARC countries perspective. *ELK Asia Pacific Journal of Finance and Risk Management*, 7(2), 1–29. DOI: 10.16962/EAPJ-FRM/issn. 2349-2325/2015
3. BCBS (2004). Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework. Bank for International Settlements, d107 (<https://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>)
4. BCBS (2017). Guidelines. Prudential treatment of problem assets. Bank for International Settlements, d403, April 2017 (<https://www.bis.org/bcbs/publ/d403.pdf>)
5. Beccalli, E., Coletti, E. and Simione, C. (2015), "NPLs delle banche europee: determinanti macroeconomiche e di impresa", Osservatorio Monetario No. 2, Associazione per lo Sviluppo degli Studi di Banca e Borsa, Università Cattolica del Sacro Cuore, Milano.
6. Beck, R., Jakubik, P. and PiloIU, A. (2013), "Non-performing loans: what matters in addition to the economic cycle?", Working Paper Series No. 1515, ECB, available at: <https://ssrn.com/abstract=2214971> (accessed 27.01.2023).
7. Berger, A.N. and DeYoung, R. (1997), "Problem loans and cost efficiency in commercial banks", *Journal of Banking & Finance*, Vol. 21 No. 6, pp. 849–870. [https://doi.org/10.1016/S0378-4266\(97\)00003-4](https://doi.org/10.1016/S0378-4266(97)00003-4)
8. Bernanke, B., Gertler, M., Gilchrist, S. (1998). The Financial Accelerator in a Quantitative Business Cycle Framework. <https://doi.org/10.3386/w6455>
9. Bhattarai, B. P. (2018). Determinants of Loan Loss Provision of Commercial Banks in Nepal. *European Journal of Accounting, Auditing, and Finance Research*, 6(9), 23–37. <https://zantworldpress.com/wp-content/uploads/2018/09/3.-Bishnu.pdf> (accessed 27.01.2023).
10. Bofondi, M. and Ropele, T. (2011), "Macroeconomic determinants of bad loans: evidence from Italian banks", *Questioni di Economia e Finanza* No. 89, Banca d'Italia. https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/qef/2011-0089/QEF_89.pdf (accessed 27.01.2023).
11. Borsuk M. (2017). Wpływ czynników makroekonomicznych na poziom kosztów ryzyka kredytowego banków. *Zeszyt Naukowy 153/2017*. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Oficyna Wydawnicza SGH. 49-62
12. I.D. Czechowska, Cz. Lipiński, J. Sikorski, J. Stawska, W. Zatoń, „Efekty obciążeń regulacyjnych sektora bankowego dla akcji kredytowej banków przed pandemią COVID-19 i w trakcie jej trwania” Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, <https://doi.org/10.18778/8220-615-9>, s. 73.
13. Damanhur, Albra, W., Syamni, G., Habibie, M. (2018). What is the Determinant of Non-Performing Financing in Branch Sharia Regional Bank in Indonesia (pp. 265–271). <https://doi.org/10.1108/978-1-78756-793-1-00081>
14. Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (Dz.U. UE L177 z dn. 30.06.2006 r., s. 1–200), Załącznik VII, cz. 4, ust. 44.
15. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz

- 2006/49/WE (Dz. U. UE L 176 z dn. 27.06.2013, s. 338-436).
16. EBA (2017), Guidelines on credit institutions' credit risk management practices and accounting for expected credit losses (EBA/GL/2017/06).
17. EBA Dashboard (2022) – Q 2 2022, Risk Dashboard. Data As of Q2 2022. EBA, s. 5.
18. ECB: Guidance to banks on non-performing loans, March 2017 https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf
19. European Systemic Risk Board. (2019). Expected credit loss approaches in Europe and the United States: differences from a financial stability perspective. https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report190116_expected-creditlossapproachesEuropeUS.en.pdf (dostęp 28.03.2023).
20. <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/zrozumiec-odpisy-kredytowe-co-zmienia-mssf-9,analizy,217194> (dostęp: 11.01.2023)
21. IFRS 9 Implementation by EU Institutions, (2021), EBA/Rep/2021/35, 24 November 2021.
22. Intrum (2021), European Payment Report 2021. Cyt. za OECD (2022), Financing SMEs and Entrepreneurs 2022: An OECD Scoreboard, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e9073a0f-en> (dostęp 18.11.2022)
23. Jakubík, P. and Reininger, T. (2013), "Determinants of non-performing loans in central, eastern and Southeastern Europe", Focus on European Economic Integration, No. 3, pp. 48-66. file:///C:/Users/user/Downloads/feei_2013_q3_studies_jakubik_tcm16-257383-1.pdf (accessed 27.01.2023).
24. Jiménez, G., Ongena, S., Peydró, J. L., & Saurina, J. (2012). Credit supply and monetary policy: Identifying the bank balance-sheet channel with loan applications. *American Economic Review*, 102(5), 2301–2326. *American Economic Review* 2012, 102(5): 2301–2326 <http://dx.doi.org/10.1257/aer.102.5.2301>
25. Klein, N. (2013). Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Impact on Macroeconomic Performance (No. WPIEA2013072; Working Paper No. 13/72). <https://doi.org/10.5089/9781484318522.001.A001>
26. Krysiak, Z., Metrycki, P. (2016). Zarządzanie ryzykiem kredytowym banku. W: T. Czerwińska, K. Jajuga (red.), Ryzyko instytucji finansowych. Współczesne trendy i wyzwania, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, s. 371–408.
27. Leka, B., Bajrami, E., & Duci, E. (2019). Key Macroeconomic Drivers on Reducing Non Performing Loans in Albania. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*; Vol 8, No 2 (2019): July 2019. <https://www.mcser.org/journal/index.php/ajis/article/view/10460>
28. Letter to Chief Financial Officers of UK banks regarding thematic feedback from the 2020/2021 round of written auditor reporting – published by the Bank of England Prudential Regulation Authority dated 29th September 2021.
29. Louzis, D.P., Vouldis, A.T. and Metaxas, V.L. (2010), "Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: a comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios", Working Paper No. 118, Bank of Greece. doi:10.1016/j.jbankfin.2011.10.012
30. Lubis, D. D., Mulyana, B. (2021). The Macroeconomic Effects on Non-Performing Loan and its Implication on Allowance for Impairment Losses. *Journal of Economics, Finance and Accounting Studies*, 3(2), 13-22. DOI: 10.32996/jefas.2021.3.2.2
31. Mankiw, N. G. Taylor P.M. (2016). Makroekonomia, PWE.
32. Mazreku, I., Morina, F., Misiri, V., Spiteri, J., Grima, S. (2018). Determinants of the Level of Non-Performing Loans in Commercial Banks of Transition Countries. *European Research Studies Journal*, XXI. <https://doi.org/10.35808/ersj/1040>
33. Messai, A.S. and Jouini, F. (2013), "Micro and macro determinants of non-performing loans", *International Journal of Economics and Financial Issues*, Vol. 3, No. 4, pp. 852-860. https://www.researchgate.net/profile/Fathi-Jouini/publication/286345094_Micro_and_Macro_Determinants_of_Non-performing_Loans/links/5a70e5acaca272e425ed364d/Micro-and-Macro-Determinants-of-Non-performing-Loans.pdf (accessed 28.01.2023)
34. Mileris, R. (2014). MACROECONOMIC FACTORS OF NON-PERFORMING LOANS IN COMMERCIAL BANKS. *Ekonomika*, 93, 22–39. <https://doi.org/10.15388/Ekon.2014.0.3024>

35. OECD (2020), Coronavirus (COVID-19): SME policy responses, OECD Policy responses to Coronavirus, <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/coronavirus-covid-19-smepolicy-responses-04440101/> (dostęp 18.11.2022).
36. OECD (2021), "An in-depth analysis of one year of SME and entrepreneurship policy responses to COVID-19: Lessons learned for the path to recovery", OECD SME and Entrepreneurship Papers, OECD, Paris.
37. OECD (2022), Financing SMEs and Entrepreneurs 2022: An OECD Scoreboard, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e9073a0f-en> (dostęp 18.11.2022)
38. Ozili, P. (2018). Bank Loan Loss Provisions, Investor Protection and the Macroeconomy. *International Journal of Emerging Markets*, 13, 45–65. <https://doi.org/10.1108/IJoEM-12-2016-0327>
39. Pain, D. (2003). The provisioning experience of the major UK banks: a small panel investigation", Bank of England Working Paper No. 177, London. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.425760>
40. Peric, B. S., Konjusak, N. (2018). How did rapid credit growth cause non-performing loans in the CEE Countries? *South East European Journal of Economics and Business*, 12(2), 73–84. <https://doi.org/doi:10.1515/jeb-2017-0019>
41. Pesaran, M.H., Schuermann, T., Treutler, B.J. and Weiner, S.M. (2006), "Macroeconomic dynamics and credit risk: a global perspective", *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol. 38 No. 5, pp. 1211–1261 <https://www.jstor.org/stable/3839005>
42. Piatti, D., Cincinelli, P. (2019) "Does the threshold matter? The impact of the monitoring activity on non-performing loans: Evidence from the Italian banking system", *Managerial Finance*, Vol. 45 Issue: 2, pp.190–221, <https://doi.org/10.1108/MF-02-2018-0077>.
43. Quagliariello, M. (2007), "Banks' riskiness over the business cycle: a panel analysis on Italian intermediaries", *Applied Financial Economics*, Vol. 17 No. 2, pp. 119–138. <https://doi.org/10.1080/09603100500486501>
44. Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). The Aftermath of Financial Crises. *The American Economic Review*, 99(2), 466–472. <http://www.jstor.org/stable/25592442>
45. Rekomendacja R dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym, KNF, Warszawa kwiecień 2021 r.
46. Rizal, A., Zulham, T., Asmawati, A. (2019). ANALISIS PENGARUH PERTUMBUHAN EKONOMI, INFLASI, DAN SUKU BUNGA TERHADAP KREDIT MACET DI INDONESIA. *Jurnal Ekonomi Dan Kebijakan Publik Indonesia*, 6(1), 1–16. <https://doi.org/10.24815/ekapi.v6i1.14255>
47. Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz. U. UE L 320 z dn. 29.11.2008, s. 1–481).
48. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz. U. UE L 176 z dn. 27.06.2013, s. 1–337).
49. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych (Dz. U. UE L 111 z dn. 25.04.2019, s. 4–12).
50. Saba, I., Kouser, R. and Azeem, M. (2012), "Determinants of non-performing loans: case of US banking sector", *The Romanian Economic Journal*, Vol. 44 No. 6, pp. 125–136. https://www.researchgate.net/profile/Rehana-Kouser/publication/330075583_Determinants_of_Non-Performing_Loans_Case_of_US_Banking_Sector/links/5c2bb773458515a4c7058d37/Determinants-of-Non-Performing-Loans-Case-of-US-Banking-Sector.pdf
51. Salas, V., Saurina, J. 2002 Credit Risk in Two Institutional Regimes: Spanish Commercial and Savings Banks. *Journal of Financial Services Research*, 22(3), 203–224. <https://doi.org/10.1023/A:1019781109676>
52. Saputro, A. R., Sarumpaet, S., Prasetyo, T. J. (2019). ANALISA PENGARUH PERTUMBUHAN KREDIT, JENIS KREDIT, TINGKAT BUNGA PINJAMAN BANK DAN INFLASI TERHADAP KREDIT BERMASALAH. *Ekspansi: Jurnal Ekonomi, Keuangan, Perbankan Dan Akuntansi*, 11(1), 1. <https://doi.org/10.35313/ekspansi.v11i1.1325>

53. Sinaga, J. S., Muda, I., Silalahi, A. S. (2020). The Effect of BI Rate, Exchange Rate, Inflation and Third Party Fund (DPK) on Credit Distribution and Its Impact on Non-Performing Loan (NPL) on XYZ Commercial Segment Bank. *Universal Journal of Accounting and Finance*, 8(3), 55–64. <https://doi.org/10.13189/ujaf.2020.080301>
54. Syahid, D. C. N. (2016). Pengaruh Faktor Eksternal dan Internal Terhadap Kredit Bermasalah Serta Dampaknya Terhadap CKPN Menurut PSAK 55. *Perbanas Review*, 2(1). <http://jurnal.perbanas.id/index.php/JPR/article/view/30>
55. Szarowská, I. (2018). Effect of macroeconomic determinants on non-performing loans in Central and Eastern European countries. *International Journal of Monetary Economics and Finance*, 11, 20. <https://doi.org/10.1504/IJMEF.2018.090564>.
56. Sztudynger M. (2018). Czynniki makroekonomiczne a spłacalność kredytów konsumpcyjnych. *Gospodarka Narodowa* nr 4/2018 (296). 155–177.
57. Tanaskovic, S., Jandrić, M. (2015), "Macroeconomic and institutional determinants of nonperforming loans", *Journal of Central Banking Theory and Practise*, Vol. 4 No. 1, pp. 47–62. DOI: 10.1515/jcbtp-2015-0004
58. Uchwała nr 1/2007 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym zakresu i warunków stosowania metod statystycznych oraz zakresu informacji załączanych do wniosków o wydanie zgody na ich stosowanie, zasad i warunków uwzględniania umów przelewu wierzytelności, umów o subpartycypację, umów o kredytowy instrument pochodny oraz innych umów niż umowy przelewu wierzytelności i umowy o subpartycypację, na potrzeby wyznaczania wymogów kapitałowych, warunków, zakresu i sposobu korzystania z ocen, nadawanych przez zewnętrzne instytucje oceny wiarygodności kredytowej oraz agencje kredytów eksportowych, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych i współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania (Dz. Urz. NBP nr 2/2007, poz. 3, załącznik 5, Dział 2. Definicja niewykonania zobowiązania).
59. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j.: Dz. U. 2021, poz. 217).
60. Ustawa z dnia ... o podmiotach obsługujących kredyty i nabywcach kredytów (projekt z dnia 15 czerwca 2023 r. – <https://legislacja.gov.pl/projekt/12373852>).
61. Valckx, N. (2004), "What determines loan loss provisioning in the EU?", working paper, Directorate Financial Stability and Supervision, Division Financial Stability, European Central Bank, Frankfurt, February.
62. Wdowiński, P. (2014). Makroekonomiczne czynniki ryzyka kredytowego w sektorze bankowym w Polsce. *Gospodarka Narodowa* nr 4/2014 (272), 55–77.

Raport przygotowany na zlecenie Fundacji
Warszawski Instytut Bankowości

PROGRAM
ANALITYCZNO
BADAWCZY